

చెన్నపట్టణము ఏప్రెల్ ౧౯౨౭

సంపుటము ౪ ప్రభవ సంవత్సరము చైత్రమాసము సంఖ్య ౪

ప్రభుతీర్థము

సాహితీసమితి సభాపతి శ్రీశివశంకరశాస్త్రి గారు

శంకరుడు

మహిత వాసవ మణికుట్టి మమ్ముబోలు
సాగరముతోడనొప్పు భూసౌధమునకు
కౌముదీప్లావితంబైన గగనసీమ
తనరుచున్నది ధవళ వితాన కాంతి.

విమలహాసీవిభావరీసమయశోభ
నేలనోకాని కనుగొన నిచ్చగింప
కాననము వాలిచి నిమీలితాక్షు లగుచు
పలుకకున్నారు శ్రీమహాప్రభువు వారు!

రామానందరాయలు

దేవ, ప్రసరింప జేయుడు దృష్టి యిటులు
పొంగి పోవుచు నున్నది పూర్ణచంద్ర
కిరణజాలమ్ముతాకున కెరలి మిగుల
ఆతతంబైన నీలరత్నాకరంబు.

రాధికాదేవి కబరీభరమ్మునుండి
జారుచుండెడి కుసుమసంస్పర్శవలన
పరమ హర్షమ్ముతో గగుర్పాటు గాంచు
శ్యామసుందరు లలిత దేహమ్ము పోలె.

శ్రీచైతన్యమహాప్రభువు [కన్నులు తెరచి]

ఏడి నాశ్యామసుందరు డేడి యేడి!
చూచుచుండగ నెచటికో నురిగినాడు
ఇచటనే నిల్చియున్నవా డింతలోనె
అచ్చెరువు తోప నేకడ కరిగినాడు!

ఏమి చిత్రము! సఖులార, ఇపుడె యతని
నీప్రదేశమ్మునందె వీక్షింప గంటి
అంతలోనె యంతర్ధాన మయ్యె నయ్యొ
వంచకాగ్రణి గోపికావల్లభుండు!

[ఇటు నటు చూచి]

కాన రా వేమి కృష్ణ, ఈకన్నుదోయి
ఏమి పాపమ్ము చేసెనదో, మనోజ్ఞ
దివ్య భవదీయ రూప దీధితి లభింప
దక్కటా!—రమ్ము, నాహృదయాధినాథ!

నిన్ను గనజాల కున్న నే నిమిషమైన
తాళజాలను కృష్ణ! ఈతనువునుండి
ప్రాణములు లేచిపోవు! కృపాప్రపూర్ణ
మానసమ్మున దరిజేరుమా రయంబ!
వినయపూర్వకముగ నిన్ను వేడుచున్న
దోయి రాధిక! రమ్ము నేత్రోత్సవముగ.

[కొంచెము దూరమునుండి]

శీఘ్రగతితోడ నేల వేంచేయ కుంటి
వోయి! అక్కట యేమి చేయుదును కృష్ణ!
ప్రాణసఖులార, ధూర్త గోపాల కుండు
అతిరయమ్మున నెచ్చటి కరిగినాడొ
తెలిసికొని సత్వరమ నివేదింప రేని
ఇంక మీతోడ నెపుడు భాషింప నేను.

గోవిందదాసు [ప్రభుపాదములమీద వ్రాలి]

మీచరణ దాసవర్గమ్ముమీద నిట్టు
లాగ్రహింపగ నేల మహానుభావ!
కింకరజనమ్ముపై మీరు కినుక బూని
పలుక కుండిన నెట్టులు బ్రతుక గలము!

రామానందరాయలు

ప్రభునరున కాగ్రహము లేదు, భయము వీడి
లెమ్ము గోవింద, ఇయ్యది లీల సుమ్ము;
స్వామి యిప్పుడు తన్మయత్వమ్ము వలన
పల్కు శ్రీరాధికాదేవి భావనమున.

శ్రీమహాప్రభువు [ప్రక్కకు చూచి]

కేకి పింఛావతంసుడై కృష్ణు డదిగొ
నన్ను గాంచి శిరః కంపనమ్ము చేసె!

[ఆతురతతో]

ఇదిగొ పరుగిడి వచ్చి నాహృదయనాథ,
చేరుదానను నీసమాశ్లేషమందు!

[అని ముందుకు పోబోవును]

శంకరుడు

మారుతాహతి నుత్కంపమాన శిఖర
కలిత మైనట్టి తాళవృక్షమ్ముగాని
బర్హిబర్హావతంస గోపాలమూర్తి
కాదు కాదు, మహాప్రభూ, కనుగొనుండు.

శ్రీమహాప్రభువు [చంద్రునివంక జూచి]

శ్యామసుందర, ఏమి యన్యాయ మోయి!
యోగ్యముగ లేదె నీకు నాయూరుతలము?
ప్రేయసిని రాధ నిట్లు పరిత్యజించి
పవ్వళించితి వేటికి పాలకడలి?

శంకరుడు

కాదు కా దది క్షీరసాగరము కాదు
పరిణతం బైన చంద్రబింబమ్ముకాని
నడుమ నున్నది శ్యామసుందరుడు కాదు
సాంద్ర మైనట్టి మేదినీచ్ఛాయ గాని.

శ్రీమహాప్రభువు

అయ్యయో చూడు, డెంత దయావిహీను
డో హిమాంశుడు, గగనమునుండి యిట్లు
కౌముదీరూపకం బైన కారుచిచ్చు
నొక్కటేరీతి కురియించుచున్న వాడు!

[బాష్పతో]

తాళజాలను కృష్ణ, యీ తాపమునకు
దీనురాలిని మిగుల బాధింతు వేమి?
శీఘ్రముగ నేగుదెంచి యాశ్లేష మిచ్చి
అపనయింపుము దేహదాహమ్ము నాథ!

[జాలిగా]

ఎంత బ్రతిమాలుకొన్న రావేల కృష్ణ!
రాధ చేసిన ప్రబలాపరాధ మేమి?
ఎంత నీకయి నేను తపించుచున్న
పలుక వేటికి అయ్యయో ప్రాణనాథ!
అక్కటా, సత్వరంబ మీరైన గాని
వెడలి చెలులార, కృష్ణుని వెదకి తెండు.

ప్రాణనాయకు దోర్గాఢబంధమందె
స్వస్థ నయ్యెద—అన్యత్ర శాంతి లేదు!
మిమ్మునైనను చెలులార, నమ్మరాదు,
కఠినహృదయులు! ఇకనైన కదలరేమి?
ప్రాణములు పోవు పిమ్మట పరుగువారి
తీసికొని వత్తురో కాక— ఆమోనగాని?

[రోషముతో]

పట్టువడు నేని ధూర్తగోపాలు నిపుడు
నలిపివేయనె ఆలింగనమ్మునందు!
కఠిన దంతక్షతమ్ములు కఠిన నఖర
ఘాతములు చేయకుందునే గాత్రమందు!

[కన్నులుమూసికొని]

ఆగ్రహింపకు మోయి, ఈయబలపైన!
బాధలో నాథ, ఏమేమొ పలికినాను.
కరుణ వహియించి వేగమ కౌగిలించి
అతితరం బైన తాపము నార్పు మోయి!

[అని ముందుకు పడబోవగా రామానందరాయలు పట్టుకొన్నాడు.]

[కనులు తెరచి ఆనందముతో]

అడుగో నాశ్యామసుందరు డడుగో అడుగో
వచ్చుచున్నాడు నాప్రాణవల్లభుండు
హస్తములు చాపి! నీప్రియురాలి కృష్ణ,
చేర్చుకొమ్ము భుజాంతర సీమయందు!

[అని తటాలున సముద్రములో పడినాడు.]

రామానందరాయలు [కలవరముతో]

వేగముగ పట్టుకొమ్ము గోవిందదాస!
శంకరా, లెమ్ము లేలెమ్ము సత్వరముగ
పట్టు తప్పించుకొని మహాప్రబలధాటి
నురికినాడు మహాప్రభు వుదకమందు!

[శిష్యులు లేవదీయగా, ఆనందముతో]

శ్రీమహాప్రభువు

ఎంత తాపాపనోదకం బెంత శీత
లమ్ము నాప్రాణనాయకు లలితగాత్ర,
మెంత మధురమ్ము నాహృదయేశు గాఢ
భంగురోరఃస్థలీ సమాలింగనమ్ము!

రామానందరాయలు

ప్రవిమలం బైన శ్రీమహాప్రభువరేణ్య
గాత్రసంస్పర్శచేత సాగరజలంబు
నేటి యామిని పరమపునీత మయ్యె!
ఈ ప్రదేశము తీర్థమౌ నింకమీద.

గోవిందదాసు [సముద్రోదకము నోటబోసికొని]

భక్తకల్పద్రుమం బైన ప్రభుశరీర
మధుర సంస్పర్శ వశమున మారిపోయె
నహహ, స్వాభావికం బైనయబ్ధిగుణము!
ఇక్షుమధురమ్ముగా నున్న దిచటి నీరు!

శిష్యులు [ఉచ్చైస్స్వరముతో]

జయము సద్గురుమౌళికి జయము జయము
జయము జయము నవద్వీప చంద్రమునకు
జయము శ్రీగౌర గోవింద చక్రవర్తి
కధిక జయము మహాప్రభు నాశ్రితులకు!

నన్నయగీతములు

చిలుకూరి నారాయణరావు గారు యమ్. ఏ., యల్. టి.

నా మిత్రులగు మ-రా-రా. గిడుగు సీతాపతి పంతులుగారు నన్నయసీసపద్యములను గురించి తెలుగుపత్రికలో సమగ్రముగా ముచ్చటించియుండిరి. నన్నయగీతములలో కూడా ఈ నియమము కనబడుచుండుటచేత దానిని గురించి యిచ్చట ముచ్చటిస్తున్నాను. అయినా తొలుత, సీతాపతిగారి సీసపద్యచర్చ కనుబంధముగా నాకు కనబడిన సీసపద్య విశేషములను కొన్నిటిని చూపుతాను.

సీసపద్యములం దింకను విశేషములు:

(౧) అమృతాశనంబు సే-యకయును దేవ నా
కజరామరత్వంబు-నందుటయును
నఖిలలోకంబుల-కగ్రణివైన నీ
యగ్రంబునందు ని-న్నధికభక్తిఁ
గొలుచుచునునికియుఁ-గోరితిఁ గరుణతో
దయసేయు ముద్ధత-దైత్యభేది
యనవుడు వానికి - నభిమతంబులు ప్రీతుఁ
డై యిచ్చి హరి యిట్టు-లనియె నాకు
ననఘ వాహనంబ-వై మహాధ్వజమవై
యుండుమనినఁ బక్షి-యును బ్రసాద
మనుచు మ్రొక్కి- పట్టె-నంతనాటనిమీద
వజ్రమెత్తివైచె - వాసవుండు.

—ఆది. ౨, ౧౦౪.

ఇందు మూఁడో పాదములో నియమము కొంత తప్పిఉన్నది. పాఠాంతరముండి ఆపాదమందును, ఆ. వె. యందు ౧, 3 పాదములను యతియుం దొకేయక్షరము ఉండునేమో చూడవలసి ఉన్నది.

(౨) కమనీయధర్మార్థ-కామమోక్షములకు
నత్యంతసాధనం - బయినదాని
వేడ్కతోఁ దవిలి తగ-వినుచున్న వారల
కభిమతశుభకరం - బయినదాని
రాజులకఖిల భూ - రాజ్యాభివృద్ధి ని
త్యాభ్యుదయప్రదం - బయినదాని
వాఙ్మనఃకాయప్ర - వర్తితానేకజ
న్మాఘనిబర్హణం - బయినదాని
* * * *

—ఆది. 3, ౯.

దీనిలో రెండవ దళమునం దంతటను యతిస్థానమున ఒకేవర్ణము కనబడుతున్నది.

(3) పలుకుల ముద్దును-కలికికాలగన్నుల
తెలుపును వలుద చ-న్నుల బెడంగు
నలఘు కాంచీపద - స్థలముల యొప్పును
లలితానసేందుమం - డలమురుచియు
నళినీల కుటిల కుం - తలముల కాంతియు
నెలజవ్వనంబున - విలసనమును

నలసభావంబును-బాలుపును మెలపును
గలుగు నగ్గిరికను-దలఁచితలఁచి
* * * *

—ఆది. ౩, ౨౭.

దీనియం దంతటను ప్రాసస్థానమున నొకే యక్షరము కనబడుచున్నది.

(౪) యమునంశమునఁబుట్టె - నధిపతి ధర్మజుం
డనిలాంశమునఁబుట్టె - ననిలజుండు
శక్రాంశమున ధనం-జయుఁ డుదయించె నా
శ్వినులయంశముల నూ-ర్జితులు నకుల
సహదేవు లనవద్య - చరితులు వుట్టిరి
శ్రీమూర్తియై యాజ్ఞ - సేని వుట్టె
నగ్నియంశమునఁ జి- తారి ధృష్టద్యుమ్నుఁ
డనఁబుట్టె ద్రుపదరా- జాన్వయమున
* * * *

—ఆది. ౩, ౮౩.

దీనియం దేపాదమున కాపాదములో రెండుదళముల యందు నొకేవిధమగు యతి కనిపించు చున్నది.

అధికలజ్జావన-తాస్యుల నపగతా
భరణాంబరుల ధర్మ-పరుల నజిన
వల్కలధారుల-వరముని వేషులఁ
బాండుకుమారుల-భానునిభులఁ
జూచి దుఃఖితయయి- సురలార యిట్టి దు
ర్వ్యసనోపహతులైన-వారిమిమ్ము
జూడక ముదము-సురలోకమున కేఁగి
పాండుభూపతి పుణ్య-భాగియయ్యె
* * * *

—సభా. ౨, ౨౮౪.

ఇది (౨) వంటిది.

పార్థివప్రభుఁడైన-పాండుమహీపతి
కోడల నయి యుద్ధ-కుశలు లయిన
పాండుతనూజుల-భార్యనై పూజ్యుఁడ
నైననీసఖయునై-యధికశక్తిఁ
బరఁగుధృష్టద్యుమ్ను-భగిని నై ధృతరాష్ట్రు
పట్టిచే సభఁదల-పట్టి యీడ్వఁ
బడి పాపకర్ముచేఁ-బరిధాన మొలువంగఁ
బడి దారుణంబైన-పరిభవంబు
పడితి నట్టి నన్నుఁ-బాండవుల్ సూచుచు
నుండి రోరుల వోలె-నుక్కుదక్కి
లోపగాతనూజుఁ-డాదిగా గలవృద్ధ
బంధుజనులు సూచి-పలుకరయిరి.

—అర. ౧, ౧౩౬.

దీనియందు సీసము ప్రథమదళమున, నాలుగుపాదములయందును యతి ఒక్కటే. ఇంకను ఈయతివర్ణము ద్వితీయదళములందుఁ గూడ ౩, ౪, పాదములలోను, ఆ.వె.యందు ౧, ౪ పాదములలోను కనబడుచున్నది.

కడఁగి బుద్ధీంద్రియ-కర్మేంద్రియంబుల
యందు సంయతచిత్తు-లైన వారు
ధృతి నహంకార ప్ర-తిగ్రహాపేక్షల
యందు నివృత్తాత్మ-లైన వారు
నల్పభోజనులు న-నారంభకులు నయ్యు
నత్యంత సంతోషు-లైన వారు
సత్యవ్రతులు శుభా-చారు లక్రోధను
లగుచు ధర్మాన్వితు-లైన వారు
నఖిల తీర్థశతము-లాడిన ఫలమును
నఖిల యజ్ఞవిధుల-నైనఫలము

బడయుదురువిహీన-భాగ్యదుష్కృతులకుఁ
బరమతీర్థసేవఁ-బడయునగునె?

—అర. ౨, ౨౪౦.

ఇదిన్ని (౨) వంటిదే. ఆ. వె. ౧, ౨, పాదములయం దొకయతివర్ణమే తీసికొనిరాఁబడినది. ౩,౪, పాదములయందు నొకేయతివర్ణమున్నది.

గీతములు

సీసములందువలెగీతములందును నియమము కనబడుచున్నది. ఆనియమము నీరీతిగా నేర్పరచవచ్చును:

(౧) సర్వయతి.

(౨) సర్వప్రాస.

(౩) ౧, ౩, పాదములు యతి; ౨, ౪, పాదములు ప్రాస.

(౪) ౧, ౩, పాదములు ప్రాస; ౨, ౪, పాదములు యతి.

ఈ నియమములు తేటగీతలకున్న, ఆటవెలఁదులకున్న సామాన్యములే.

(౧) సర్వయతి:- తేటగీతలు: ౧౩౬. ఉదా:

అమ్మహాశ్వంబు ధవళదే-హంబునందు
నల్లఁగలిగిన నీవిప్డు-నాకు దాసి
వగుము మఱియందు నల్లలే-దయ్యెనేని
నీకు నే దాసినగుదు ప-న్నిదము నఱము.

—ఆది. ౨, ౩౧.

ఆటవెలఁదులు: ౧౩౮. ఉదా.

సభలవిస్తరిల్లి - శల్యాదికములైన
నాల్గుపర్వముల వి-నంగఁ జాలి
నవమపర్వమనఁగ - నవార్థరమణీయ
మగుచు శల్యపర్వ-మతిశయిల్లు.

—ఆది. ౧, ౫౧.

(౨)సర్వప్రాసము:_తేటగీతలు: ౧౪. ఉదా.

పలువనోపకయున్నమై - మఱచి పెంటిఁ
బెనఁగియున్న నుబ్రసవింప-మొనసియున్నఁ
దెవులుగొనియున్న మృగములఁ-దివిరి యేయ
రెఱచియాహారముగమను-నెఱుక లయిన.

—ఆది. ౫, ౫౭.

ఆటవెలఁదులు: ౧౮.

ఎట్టి సాధ్వులకును - బుట్టినయిండ్లను
బెద్దకాల మునికి-దద్ద తగదు
పతులకడన యునికి - సతులకు ధర్మువు
సతుల కీడుగడయుఁ-బతులసూవె.

(౩) ౧, ౩:—పాదములు యతి; ౨, ౪, పాదములు ప్రాస

తేటగీతలు: ౧౨.

సుతుల విద్యాప్రవీణతఁ - జూచు వేడ్క
నెంతయును సంతసంబునఁ గుంతిదేవి
రాజసన్నిధి గాంధార - రాజపుత్రి
కెలననుండె నున్మీలిత - నలిన నేత్ర.

ఆటవెలఁదులు: ౮.

శ్రమవిమోహలోభ - భయపరిభూతనై
కొడుకు విడువ నంత - వెడగనయ్య
యేను పీనిశక్తి -మెఱుఁగక పంచిన
దానఁగాను వినుము - పీనిశక్తి.

(౪) ౧, ౩, పాదములు ప్రాస; ౨, ౪, పాదముల యతి:—

తేటగీతలు: ౧౩. ఉదా.

వీఁడు పుట్టిన పదియగు-నాఁడు పెలుచఁ
బడియె నాచేతనుండియు-పర్వతమునఁ
బడిన వడిఁ జేసి బాలకు-నొడలు దాఁకి
గ్రావచూర్ణంబ యాయెల్ల-నుగ్రమ్యేఁ జూవె.

ఆటవెలఁదులు: ౨౪. ఉదా.

దానినెఱిఁగి కమల-యోని వానికిఁ గర
మల్గి మర్త్యయోని-యందుఁ బుట్టు
మనుచు శాప మిచ్చె-నొనరంగవాఁడును
గరము భీతిఁ గరయు-గంబు మొగిచి.

—ఆది. ౪, ౧౨౨.

పై నియమము సాధారణసూత్రము. దీని కపవాదములుగా అచ్చుపుస్తకములం దీ క్రిందిపద్యములు కనుపించుచున్నవి. వానికి సామాన్యసూత్రానుసారమయిన పాఠమును తాళపత్రగ్రంథములనుండి యెత్తి యిస్తు న్నాను.

అచ్చుపాఠము

సకలధర్మవిదుండవు-సర్వలోక
(తాళపత్రగ్రంథపాఠము: సర్వధర్మవిదుండవు-సర్వలోక)
వర్తనము లెఱింగిన పుణ్య-కర్తవీవు
నెయ్య మొనరంగ నెఱిఁగింపు-మయ్య నాకు
వెలయఁ బుణ్యలోకంబులు-గలవె యనిన.

—ఆది. 3, ౨3.

ఎట్టిరాజులును మ-హీసురోత్తము లెదు
రరుగుదెంచు నప్పు-డధిక భక్తి
నెరఁగి ప్రియము వలికి-తెరువిత్తు రిట్టిద
(తాళపత్రగ్రంథపాఠము.—తెరలి ప్రియమువలికి-తెరువిత్తు)
ధర్మ మీవు దీనిఁ-దలఁపవెట్లు.

—ఆది. ౭, 3.

ఎంతయోటువడిన-నంబియు జూదంబు
(తాళపత్రగ్రంథపాఠము: ఎంతయోటువడిన-నింకను జూదంబు)
నందుఁ దగులుఁ జలము-నతిశయిల్లు
నేమిసేయుదాన - నిది యొగ్గునకు మూల
మని లతాంగి దుఃఖ - తాత్మయగుచు.

—ఆర. ౨, ౬౨. అచ్చుప్రతి

ఇది సర్వయతిపద్యము.

ఈ క్రింది పద్యమున మఱొక్క-విధాన మగుపడుచున్నది.

వానిఁ జూచి నలుఁడు-దాన్గ్లి శాప మా
నున్నఁ గలి యెఱింగి-నిన్నుఁ బొంది
యహివిషంబుచేత-ననిశంబు దగ్ధుఁడ
"నైతి నింక నాకు - నలుగ వలదు.

—ఆర. ౨, ౧౭౯.

ఈపద్యములో సాధారణసూత్రమునకు విలక్షణముగా ౧, ౨, పాదములందు ప్రాసయు, 3, ౪, పాదము లందు యతిన్ని కనఁబడు చున్నది. ఈ క్రింది వానికి పాఠాంతరముల నింకను నన్వేషింపవలసి యున్నది.

(౧) కడఁగి సూతుండు పుత్త్రకుఁ-గాఁగిలించి
కొని తదీయమూర్ధాఘ్రాణ-మొనరఁ జేసి
యంగరాజ్యాభిషేకార్ద్రి-మైనశిరముఁ
దడిపె వెండియు హర్షాశ్రు-తతులఁ జేసి.

—ఆది. ౭, ౫౨.

---

౧. ఇంక నాకు నది భరింపనలవియు; ఇతినింకనను భరింపనలవియు.—; గిడుగు రామమూర్తి పంతులు గారి ప్రతులు.

ఇది సర్వయతిగా నుండవలెను. రెండవ పాదమున తప్పినది.

(౨)అధికవీరుండు రక్కసుఁ-డరుగు దెంచు
నని మనంబున భయమంది-వనజనేత్ర
వీరి సుఖసుప్తులైయున్న-వారి నిద్ర
సెడఁగ బోధింపనోప నా-కడఁది వినుము.

—ఆది. ౭, ౧౯౮.

ఇందు మొదటిపాదమున ప్రాసయతియో మూడవపాదమున యతియో ఉండవలెను.

(3)ధరణిసురులగురులఁ-బరమయోగుల మహా
౧భాగ్యవంతు లయిన-భాగవతుల
రాజవంశకరుఁడు-౨పూజించుచును వారి
వలనఁ బుణ్యకథలు-వెలయ వినుచు.

—ఆది. ౮, ౧౨౫.

(౪) సాక్షియును ధర్మదర్శియు-సాక్ష్యవిధులు[3]
దప్పఁగాదు తప్పినను స-ధర్మయుక్తి
వరుణపాశసహస్రంబు-వానిఁ గట్టి [౪.
పాయునేఁటేఁట నొక్కొక్కఁ-డాయతము

—సభా. ౨, ౨౪౨.

(౫)పీనిపుట్టిన పాపంబు-వేళఁ బెక్కు-
దుర్నిమిత్తముల్ పుట్టిన - నిర్ణయించి
యేను జెప్పితిఁ దొల్లియు - ౫వీనిచేత
నెట్టఁ గౌరవులకుఁ గీడు-పుట్టు ననియు.

—అర. ౧, ౪౯.

(౬.)పాంచజన్యరవము - పంచమహాశబ్ద
రవముఁ జెలఁగ దిశలు - నెవ్వడువడఁగ
నొలసి జనులదీప-నలు నింపె రమ్యమై
గరుడకేతనంబు - గ్రాలెఁజదల.

—అర. ౧, ౧౮౦.

ఈగీత పద్యములందు మరిఒకరీతి విశేషము అచ్చటచ్చట కనబడుచున్నది. అరవమునందు ఐచ్ఛికముగా వాడబడే 'మూనై' అని యతివిశేష మిట్టిదే. ఈక్రింది పద్యములిట్లే ఉండవలెనో, పాఠాంతరములను చూచి అన్ని పాదములూ ఒకేరీతిగా ఉండవలెనని నిశ్చయింపవలెనో తెలియరాకున్నది. ఈపద్యములు పైని సూచించిన సామాన్యసూత్రము ననుసరిస్తూ ఇంకామరికొన్ని నియమములతో కనిపించుచున్నవి.

(౧)ఇన్నరేంద్రుచేత-మున్ను గృహీతమై
యున్న నాకరంబు-గ్రన్ననింక
నొరున కర్హమగునె-పరిణయ విషయమై
ధరఁ బరిగ్రహింపఁ-బరమమూర్తి!

—ఆ. వె, ఆది. 3, ౧౬౭.

దీనిలో మొదటి రెండుపాదములయందును ఒకేప్రాసాక్షరము. తరువాతి రెండుపాదములందును నొకే ప్రాసాక్షరము.

(౨) ఎట్టి సాధ్వులకును-బుట్టిన యిండ్లను
బెద్దకాల మునికి-దద్ద తగదు

---

౧. భాసులయిన యట్టి., ౨. పూజింపుచును.; 3. సాక్షియును ధర్మదర్శియు-సాంఖ్యధర్మ.
౪. విభులు తప్పంగఁ జెప్పిన- సభమన్నతి. ౫. నీతిచెయిది.—గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారి ప్రతి.

పతుల కడనయునికి-సతులకు ధర్మవు
సతుల కేడుగడయుఁ-బతుల సూవె.

—ఆ. వె., ఆది. ౪, ౬౪.

దీనియందు 3, ౪, పాదములలో నొకే ప్రాసాక్షరమున్నది. ౧, ౨, పాదములలో కూడా అట్లేఉండునా అని భ్రమ పుట్టు చున్నది.

(3) ఏల మెఱుక లేని-యితరుల యట్ల నీ
వెఱుఁగ ననుచుఁ బలికె-దెఱిఁగి యెఱిఁగి
యేన కాని దీని-నెఱుఁగ రిందొరులని
తప్పఁ బలుక నగునె-ధార్మికులకు.

—ఆ. వె., ఆది. ౫, ౭౭.

ఈపద్యము మొదటి 3 పాదములలోను యతియందొకే అక్షరమున్నది. నాల్గవ దానిలో మారినది.

(౪) ఏను జహ్నుకన్య-నింద్రసమాన నీ
సద్గుణావళులకు-సంతసిల్లి
భాను తేజ నీకు - భార్యగా వచ్చితి
నిష్టమునఁ బరిగ్ర-హింపు నన్ను.

—ఆ. వె., ఆది. ౪, ౧౩౫.

దీనియందు ప్రాసము విధింపఁ బడినదా అన్నట్లున్నది. ౧, 3, పాదముల రెండవయక్షరమును చూడండి; ఇట్లే:

(౫) పరులవలన బాధ-వొరయకుండఁగ సాధు
జములధనముఁ గాచు-జనవిభుండు
గరుణఁదప్పి తాన-హరియించు వాఁడగు
నేని సాధులోక-మేమి సేయు.

—ఆ. వె., ఆది. ౭, ౧౦౩.

ఇందు 'ర' యనునది ప్రాసాక్షరముగా ౧, 3, పాదములందు కలియుచున్నది. పైదానియందు కంటె హెచ్చువిశేషము:

(౬) దీనిఁ బుత్త్రు మతి మ-దీయపిండోదక
నిధిఁ దనూజుఁ గులము-నిస్తరించు
వానిఁ బిత్ృగణంబు-వలనిఋణంబుఁ బా
చిన మహోపకారిఁ-జిఱుత వాని.

—ఆ. వె., ఆది. ౬, ౨౪౮.

(౭) పురుషుకంటె మున్న-పరలోకమేఁగిన
సతియు నోఁచినదియు-సతులలోనఁ
బురుషహీనయగుచుఁ-బరమ పతివ్రత
యయ్యు జగముచేతఁ-బ్రయ్యఁబడదె.

—ఆది. ౬, ౨౫3.

ఇది (౫) వంటిదే.

(౮) సతి విముక్తయయిన-పతికి పునర్దార
సంగ్రహంబు సేఁత - శాస్త్రమతము
పతి విముక్తుఁడయిన-సతికన్యపురుషసం
గ్రహము సేఁత లోక-గర్హితంబు.

—ఆ. ౬, ౨౫౫.

ఇదియున్న (౫) వంటిదే.

(౯) జలము లందయుండు-సర్వలోకంబులు
గాన నీమహోగ్ర - కలుషవహ్ని
జలధిలోన విడిచి - సత ప్రతిజ్ఞుండ
వగుము జలధి జలము - నదె వహించు.

—ఆది. ౭, ౧౪౭.

ఇది (౪) వంటిది.

(౧౦)... వరునితోసముఁ జెలుప-వలయునావృతుఁ
లాసనుండు త్రిభువ-నార్చితుండు [గము

సురహితంబుపొంటె - సుందోపసుందుల
కడకువచ్చె వరము - కరుణ నీఁగ.
—సీసపద్యములోని ఆ. వె., ఆది. ౮, ౯౬.

ఇదియు (౪) వంటిదే.

(౧౧)అనఘ ధర్మతనయ-సనుజసమన్వితు
సంస్తుతించి రథిక-సమ్మదమున
నని కురుప్రభునకు-నట్లు వైశంపాయ
నోక్తమైన కథ ర-సోత్కటముగ.
—సీసములోని ఆ. వె., సభా. ౧, ౨౯౧.

దీనియందు ౧, ౩, పాదములలో ఒకే యక్షరము యతిగాను, ఒకేఅక్షరముప్రాసవర్ణముగాను ఉన్నది.

(౧౨)గురులవృద్ధశిల్పి-పరవణిగ్బాంధవ
జనుల నాశ్రితులను-సాధుజనులఁ
గరుణఁబేదతికము-వారయకుండఁగఁబ్రోత
సకలజనులు నిన్ను-సంస్తుతింప.
—సీసములోని ఆ. వె., సభా. ౧,౪౬.

(౧౩) ధర్మరహితులైన-ధార్తరాష్ట్రులకు భూ
రాజ్యలక్ష్మి సుస్థి-రంబు గాదు
ధర్మతనయ నిన్నుఁ-దద్రాజ్య సంపదల్
వలచి తమకుఁ దాను-వచ్చి పొందు.
—ఆర. ౧, ౬౧.

ఇది (౧౧) వంటిది.

(౧౪) అనిన రక్కసునకు-నలిగిన యగ్రజు
నలుక యెఱిఁగి వీరుఁ-డర్జునుండు
మొనసి గాండివంబు-మోపెట్టె నవసిత
ఖడ్గపాణులైరి-కవలునంత.
—సీసములోని ఆ. వె., ఆది. ౧,౧౧౬.

ఇందు ౧, ౩, పాదములలో ప్రాసము; ౧, ౨, పాదముల యందు యతిగా ఒకేయక్షరముండుట విశేషము.

(౧౫) కరుణనిట్టులనియెఁ-బరమాత్రులాభంబు
నీకు నిష్టమేని-లోకవంద్య
గరళకంఠు నీశుఁ-బరముఁ బ్రసన్నుగా
వేగఁజేయుమధిక-యోగశక్తి.
—సీసములోని ఆ. వె., ఆర.౧, ౨౯౪.

ఇది (౫) వంటిది.

(౧౬) పర నరేంద్రమకుట-పద్మరాగద్యుతి
నరుణమగు భవత్ప-దాబ్జయుగము
పరుషధారు శిలల-పై నిప్పు డరుగుట
నరుణమయ్యెఁ బర్వ-తాంతరముల.
—ఆర. ౧, ౨౧౨.

ఇందు పెద్దవిశేషము: నాల్గుపాదముల లోనూ ఒకేప్రాసాక్షరము. ౧, ౩, పాదముల యందును, ౨, ౪, పాదముల యందును యతి స్థానమునఒకే వర్ణము.

(౧౭) వరుణదేవుతోడ-కరమల్గి జలనివా
సంబు విడిచి భూస్థ-లంబువలని
కరుగుచేర నున్న-వరుణేంద్రు దేవియుఁ
జోనిదాని దేవ-యానిఁ గనియె.
—ఆది. ౩, ౧౩౯.

ఇది (౫) వంటిది.

(౧౮) కర్మఫలము లేదు-కర్మఫలాప్తికిఁ
గారణంబు విధియుఁ-గాదనంగ
నంత యెఱుకలేని-యార్తునై విధిచెద్దు
కలసి పలికితిం బ్రి-యంబు దప్పి.
—ఆర. ౧, ౨౩౧.

ఇది ౧, ౨, పాదములయందున్ను, ౩, ౪, పాదముల యందున్ను యతిస్థానమున ఒకే అక్షరము గలది.

(౧౯) మిత్రసంపన్నుఁడైన న-మిత్రు మిత్ర
బలముతోడ భేదించి దో-ర్బలముఁ జలము
గలిగి దేశబలంబును-గాలబలము
గలుగువాని కశక్యంబు-గలదె యెందు.
—ఆర. ౧, ౨౫౦.

ఇందు ౧, ౩, ౪, పాదములలో ఒకటే ప్రాసాక్షరము.

(౨౦) ఒండొరులఁ గడవంగ న-య్యువిదలెల్లఁ
బఱచియొక్కొ-క్క కలహంసఁ-బట్టికొనఁగ
జెలువముగ నందు దమయంతి-చేతఁ బట్టు
వడియె నలుచేత వినువంగఁ-బడిన హంస.
—ఆర. ౨, ౧౬.

దీనిలో ౨, ౪, పాదముల యతిస్థానమున నొకటే యక్షరము.

(౨౧) నలున కాని నలిన-దళనేత్ర వరియింప
దట్టె చూత మనుచు-నమరవరులు
నలువురును గడంగి-నలరూపమున వచ్చి
రాస్వయంవరమున-కతిరయమున.
—ఆర. ౨, ౫౨.

ఇందు ౧, ౩, పాదములలో ప్రాసవర్ణ మొక్కటే; ౨, ౪, పాదములలో యతివర్ణ మొక్కటే.

(౨౨) అనుచు సంశయాకు-లాత్మమైసురలొక,
నలునెఱుంగు విధము-నాకుఁ జేయుఁ
డాత్మరూపధరుల-రగుఁడని పరిదేవ
నంబుచేసె దనమ-నంబులోన.
—సీసములోని ఆ. వె., ఆర. ౨, ౫౩.

ఇందు ౧, ౩, పాదములలో యతివర్ణ మొక్కటే; ౨, ౪, పాదములలో యతివర్ణ మొక్కటే.

(౨౩) ఎంతయోటు పడిన-నింకనుజూదంబు
నందుఁ దగులుఁ జలము-నతిశయిల్లు
నేమిసేయుదాన-నిది యెగ్గనకు మూల
మని లతాంగిదుఃఖితాత్మ యగుచు.
—ఆర. ౨, ౬౨.

ఇది (౨౧) వంటిది.

(౨౪) నీధనంబును రాజ్యంబు-నికృతిఁ గొన్న
యక్షముల మేము నీవస్త్ర-మపహరింపఁ
బక్షిరూపులమైవచ్చి-పార్థివేంద్ర
యపహరించితి మనిచెప్పి-యరిగెఁ జదల.
—ఆర. ౨, ౬౬.

ఇందు ౨, ౪, పాదములలో ఒకే యతివర్ణము.

(౨౫) అందుఁ గొంద అధిక-హాస్యంబు సేసిరి
యడవి నేమిరోసె దనిరికొంద
అవ్వ, నీవు వేల్ప - వగుదని కొందఱు
మొగిన కేలు మొగిచి - మ్రొక్కి రంత.
—సీసములోని ఆ. వె., ఆర. ౨, ౧౦౪.

ఇందు ౧, ౨, ౩, పాదములందు యతిస్థానమున నొకేవర్ణము.

(౨౬) పురుషునందు దోష-పుంజంబు గలిగిన
నెఱిఁగి యోద సహించు-నేని భార్య
పురుషునం దభీష్ట-భోగంబు దేహాంత

రంబునందు ధర్మ రతియుఁ బడయు.

—ఆర. ౨, ౧౫౯.

ఇది (౧౨) వంటిది.

(౨౭)(దురిత కర్మంబులెల్ల......)
బాయుఁ గాలకుంజరమను-పర్వతంబు
నందు దేవహ్రదంబాడి-యభిమతమును
బడయుదురు మేధికంబునాఁ-బరఁగు తీర్థ
మాడి మేధాసమన్వితు-లగుదు రందు.

—సీసములోని తే. గీ., ఆర. ౨, ౨౭౫.

ఇందు ౧, ౩; ౨, ౪, పాదములం దొకే యతివర్ణము.

(౨౮) ఎఱిఁగి యెఱిఁగి దీని-నెట్లఁగ నగు భోగ
యోగ్యమైన యది ప-యోజనేత్ర
యీనినాఁడు శాప-మిచ్చుఁగా కమ్ముని
యేల సైఁచు నింక-నెట్టులొక్కొ!

ఆర. ౨, ౩౨౭.

ఇందు ౧, ౩, ౪, పాదములలో ఒకేయతి.

(౨౯) త్వష్ట యంత నూఱు-ధారలరమ్యమై
యనల కణకరాళ-మైన వజ్ర
మొనరఁ జేసి దీన-నోర్వుము దైత్యుల
ననుచు నిచ్చె దాని-నమరపతికి.

—ఆర. ౩, ౭.

ఇందు ౨, ౪, పాదములకు ప్రాస; యతి వర్ణమొక్కటే.

(౩౦) వరదుఁడైనయీశు-వరముననిదియొక్క
పదరు పుట్టె నెట్టి-వరమొయనుచు
దానిఁ బొఱవైవఁ-గా నున్నవాకాశ
వాణి యిట్లులనియె-వసుమతీశ!

—ఆర. ౩, ౫౪.

ఇందు ౧, ౨, ౪, పాదములయందు యతి స్థానములో ఒకేవర్ణము.

(౩౧) ఇదియు విష్ణుపదంబుదా-నిది విశాఖ
యుదియుఁ గాశ్మీరమండలం-బిది నిరస్త
మిదియు మానసద్వారమిం-దిందువంశ,
పరసురాముండు మును హంస-పథముఁ జేసె.

—ఆర. ౩, ౨౭.

ఇందు ౧, ౨, ౩, పాదములలో యతిస్థానమున ఒకే వర్ణము.

(౩౨) ప్రాణభయమున వచ్చి యు-ప్పక్షి నన్నా
శ్రయించె నాశ్రితునెట్టి-యధముఁడైన
విడువఁడనినను నేనెట్లు-విడుతుదీని
నాశ్రితత్యాగ మిదిధర్మ-వగునె చెపుమ?

—ఆర. ౩, ౨౩౦.

ఇందు ౨, ౪, పాదములలో యతిస్థానమున ఒకేవర్ణము.

(౩౩) ముసిరుమాను నెగిచి-కొనివచ్చినిశితశూ
లాయుధమునఁ బొడిచి-యాసురమున
రక్క-సుండుచంపె-యక్కాంతయునుదాను
నరిగె రైభ్యుకడకు-నాక్షణంబ.

—ఆర. ౩, ౨౭౧.

ఇది (౩౧) వంటిది.

(౩౪) ఏను వేదశాస్త్రముల-నెఱిఁగి వ్రతము
లెల్ల సలిపి యారైభ్యుచే-హింసితుండ
నైతి, నాకంటె రైభ్యున-కధికశక్తి
యైన తెఱఁగెట్టులనిన ని-ట్లనిరి మునులు.

—ఆర. ౩, ౨౫౧.

ఇందు ౧,౨, పాదములలో యతివర్ణ మొక్కటే; 3,౪, పాదములలో యతివర్ణ మొక్కటే.

పైవిశేషము లన్నీ భారతకవిత్వమునకు మార్దవమును గలిగిస్తున్న వనడానికి సందేహము లేదు. ఇవి కవిత్వమునకు నిర్బంధము లెంతమాత్రమును కావు. ఇట్టి ఐచ్ఛిక వ్యవహారమును బట్టి కవితకు మెరుగు వస్తుంది అవి బంధములుగాపరిణమిస్తే కవిత్వమునకుసొగసు తగ్గిపోతుంది. ఇట్టి నియమములన్నీ ఛందోవిషయమున మొదట కవితాలంకారప్రాయములుగానేర్పరుపబడినా, తరువాత విధులుగా లాక్షణికులచేత చెప్పబడి శృంఖలప్రాయములైనవి. దేశిపద్యములందీనియమములువిధులుగా పరిణమింపకుండడము ఆంధ్ర భాష అదృష్టము.

ఈవిషయమునే 'సత్యవిత్వతత్త్వ'మున అడిదము సూరకవి ఈక్రిందిపద్యమున నతి సరసముగా సంగ్రహించినాడు.

యతియుక్తి వాక్యాను - గతినంటవలయు వ
త్సంబు ధేనువు వెంటఁ - దవిలి నట్లు
మెట్టుమీఁదనుగాలు- వెట్టఁగై దండ యం
దించినట్టులు ప్రాస - మెనయ వలయు
సానబట్టినమణి - చందాన పద మర్థ
నారీశుభంగి బం-ధంబువలయు
దివి వెలుంగుమెఱుంగుఁ - దీఁగె యట్లర్థంబు
తేటతెల్లంబుగాఁ-దెలియవలయు
నలఁతి దోలవడ్డ చంద్రమం-డలము వలన
జలజలన రాలు నమృతంపు-జాలు లీల
రసము దులకింపవలె నట్టి-రమ్యకవిత
రసికరసనారిరంసచేఁ-బ్రబలకున్న.

వ్యాసకర్త

వసంత ప్రవాసి

పండితారాధ్యుల నాగభూషణం గారు

శుకపికశారికా నికరసుస్వరభాస్వరమై మహీరుహ
ప్రకరము పల్లవింపఁ గనుపండువుగా నిలువెల్ల మల్లికా
వకుళజపాద్యనేకసుమవార పరీమళముల్ గ్రహించుచున్
సకలదిశాంతరంబులను సందడిమై విహరించు వాయుడిం
భకుఁడు దళత్సరోజ నవమంజుల పక్వమరంద మాని వా
రక చరియించుతేంట్లు మధురధ్వనులన్ శ్రుతిరంజకంబుగాఁ
బ్రకట మనోనురాగ రసబంధురభావములన్............
.............రమ్యకళావిభవ ప్రదర్శనో

త్వత్కమతులై చెలంగెడరు సుందరపుష్పవనంబులం భ్రమం
చకముఖులంబు నిట్లతులసౌఖ్యరసాంబుధిఁ దేలుచుండ నీ
వకట, వసంతకాలమున నన్యపదంబులయందుఁ బాంథ! యే
టికిఁ జరియించెదిట్లు కడింది క్రమంబున కగ్గమాచు, నిం
టికిఁ గడుదూర మాచు, గమనింపవు కష్టసుఖంబు లింతయుం
వికచసరోరుహాక్షి యట నీదు వియోగముచేఁ దపించుచుం
విహ్వలతఁ జెంది యెంత విలపించునో యీ మధుమాసవేళలం
సకియల నింట డింపఁ జను నాపరదేశములం జరింప నీ
కొకనికిఁ జెల్లెఁగాక యెవఁ డోపు నిదాఘనితాంత తాపవా
రకరమణీమణీ లసదుర ప్రభవ ప్రథితాధరామృతా
ధిక సుఖసంపదల్ విడిచి ద్రిమ్మరఁ గన్గొనుమయ్య యే క్రియం
బ్రకృతి ప్రభూత రాగ రసభావుకమై యొసలాగుచుండెనో
నికట మహీరుహ ప్రతతి నెమ్మి సుఖించెడుఁ గీరశారికా
పికముఖ పక్షిదంపతులు ప్రేమరహస్యము వెల్లడించు చె
ట్లు కసరి కూయునో వినుము; లోకమునంగల సర్వవస్తులె
ల్లకడల రాగరంజితములై కనుపట్టఁగ నీమనంబునం
దకట రవంతయుం జలనమందిన చందము గానరా దిదే
మి! కఠినదారునిర్మితమొ! మృత్పరికల్పితమో! శిలావిశి
ష్టకమొ! యయోమయంబొ! యకటా! జడమై రసహీనమై కఠున్
వికృతమునై విచిత్రముయి వింతగనుండె గ్రహింపరాక, తా
వక హృదయప్రవృత్తి, పశుపక్షులయందును మృగ్యమయ్యెఁ జా
లికనయిన మనోహర మహీనసుఖావహ మాత్మశాంతిదా
యకమగు నీ వసంతసమయంబు వృథా చననీక వేగమే
సుకముగ నిల్లు జేరుకొని సుందరిఁగూడి సుఖింపు మధ్వగా!

భాషాసంప్రదాయములు

[జనవరి సంచిక తరువాయి]

శ్రీ పరవస్తు వెంకటరామానుజస్వామి గారు

7. ఇండో యూరపియన్ కుటుంబ సామాన్య ధర్మములు; కొన్ని శాఖల విశేషధర్మములు

'ఇండో యూరపియన్' కుటుంబములో జేరిన భాషలన్నిటికి నీక్రిందిసామాన్యధర్మము లగపడుచున్నవి:

1. ధాతువు లేకాచ్కములుగా నుండుట: అనగా భాషలో నేపదమునైనను తీసికొని దానిలోని ప్రత్యయముల నన్నిటిని క్రమముగా వేరుచేసినచో మిగులు విభాగానర్హమగు నేకాచ్కవర్ణసముదాయము మిగులు నని యర్థము. దీనినే ధాతు వందురు. భాషలలోని పదములన్నియును ధాతుజములని భాషాశాస్త్రజ్ఞుల యభిప్రాయము.

2. అస్పష్టప్రత్యయములనుగలిగియుండుట. ధాతుప్రత్యయములు చేరునప్పుడు తరచుగా నీరెంటియందును వర్ణవిపరిణామములు గలిగి ధాతుప్రత్యయములు రెండును రూపభేదములను బొందును. ఆకారణమున నీకుటుంబములోని భాషలలో ప్రకృతి ప్రత్యయవిభాగము సులభముగా నుండదు.

3. అచ్చ్వపరిణామమును గలిగియుండుట. అచ్చ్వపరిణామమనగా (Vowel Gradation లేక Ablant) ధాతువులోనికాని, ప్రత్యయములోనికాని యచ్చుట్టిధాతుప్రత్యయములు చేరియున్న పదములలో నియమములో మారుట.

ఉ॥ గమ్ జగ్మతుః అగమత్ జగామ
కృ(కర్) పిత్రుషు పితరః పితా

సంస్కృతాదిభాషలయందుదాత్తాదిస్వరము లేపదమునందైనను స్థిరముగా నుండక కొన్ని కారణముల ననుసరించి మారుచుండును. ఇట్టి స్వరములోని మార్పే యచ్చ్వపరిణామమునకు ముఖ్యమైనకారణమని భాషాశాస్త్రజ్ఞుల యభిప్రాయము. ఈ అచ్చ్వపరిణామమును గురించి ముందు తిరుగ ప్రశంసింపగలము.

ఈకుటుంబములో జేరియున్న భాషాశాఖలకు పైనిచెప్పిన సామాన్యధర్మములే కాక కొన్నివిశేషధర్మములుకూడ గలవు. కొన్నిముఖ్యమైనశాఖల విశేషధర్మము లీక్రింద జూపబడినవి.

1. 'ఆర్యన్' శాఖ—(i) 'ఇండోయూరపియన్' మాతృభాషలోని ఎ, ఒ అను రెండచ్చులును 'అకారము' లోనికి మారుట. (ii) మాతృభాషలోని యస్పష్టాచ్చు (e) ఇకారములోనికి మారుట. (iii) ఇ, ఉ, క, ర, ల, ప అనువర్ణములకు బరముగానుండు సకారము షకారములోనికి మారుట. (iv) అజంతములలో షష్ఠీబహువచనమున 'నామ్' అనుప్రత్యయము కలిగియుండుట.

2. 'బాల్టోస్లెవోనిక్' శాఖ—(i) అజ్మధ్యములగు ద్విత్వవర్ణములయొక్క ద్విత్వము లోపించుట. (ii) మాతృభాషలోని n అనునాసికాచ్చు in అనువర్ణములోనికి, ఋవర్ణము ir అనువర్ణములలోనికిని మారుట. (iii) సుబంతశబ్దములలో కొన్ని విశేషరూపములను గలిగియుండుట.

3. 'గ్రీక్' శాఖ—(i) మాతృభాషలోని ఋవర్ణము (ar, ra) అనువర్ణములలోనికిని, ఌవర్ణము (al, la) అనువర్ణములలోనికిని మారుట. (ii) మాతృభాషలోని జకారము dj అనువర్ణములోనికి మారుట. (iii) అజ్మధ్యస్థమగు సకారము లోపించుట. (iv) లిట్ (Perfect) లుఙ్ (Aorist) రూపములలో కొన్నివిశేషములు,

4. 'ఇటాలిక్' శాఖ—(i) మాతృభాషలోని m, n అను అనునాసికాచ్చులు em, en, అనువర్ణములలోనికి మారుట. (ii) మాతృభాషలోని ఋ, ఌ, వర్ణములు or, ol అనువర్ణములలోనికి మారుట. (iii) అజ్మధ్యసకారము రేఫమగుట. (iv) మాతృభాషలోని ఘ, ధ, భ, అను మహాప్రాణములు తత్తత్ స్థానీయములగు నూష్మలుగా (h, th, f) మారుట.

5. 'జర్మానిక్' శాఖ.—ఈ (i) మాతృభాషలోని ఋ, ఌ వర్ణములును, అనునాసికాచ్చులును (m,n) వరుసగా ur, ut, um, un, అనువర్ణములలోనికి మారుట (ii) 'గ్రిమ్' (Grimm) పండితుడు కనిపెట్టిన నియమముల ప్రకారము స్పర్శలు మారుట.

ఈ శాఖలకు పైనిచెప్పిన విశేషధర్మములేకాక మూడునాలుగు శాఖలకు సామాన్యములగు ధర్మములు కూడ గొన్ని గలవు. 'ఇండోయూరపియన్' మాతృభాషలో కంఠోష్ఠ్యములనియు, కంఠ్యములనియు, తాలవ్యములనియు, మూడువిధములగు వర్ణములుండినవి. 'ఆర్యన్' 'ఆమినియన్' 'అల్బేనియన్' 'బాల్టోస్లేవోనిక్' శాఖలలో మాతృభాషలోని కంఠోష్ఠ్యములు కంఠ్యములు గాను, తాలవ్యము లూష్మలుగాను మారినవి. మిగిలినశాఖలలో మాతృభాషలోని కంఠోష్ఠ్యములు కొన్ని ఓష్ఠ్యములుగాను, తాలవ్యములు కంఠ్యములుగాను మారినవి.

ఉ. కతరః (poteros) గౌః, (bous)

శతమ్, 'అవే–' satem 'లిథు'–szimtas

EkaTov (ekaton) Centum.

ప్రా. ఐరిష్–, cet, ప్రా. 'ఇంగ్లీషు'–hund

పైని చివరనుండు నుదాహరణములోని 'అవెస్తా' 'లాటిన్' రూపములబట్టి మాతృభాషలోని తాలవ్యము లూష్మలుగా మారినభాషలకు 'శతెమ్' భాషలనియు, కంఠ్యములుగా మారినభాషలకు 'కెంటుమ్' భాషలనియు వ్యవహారము కలదు. మాతృభాషలోని కంఠోష్ఠ్యతాలవ్యముల మార్పులను గురించి ప్రసంగించుసందర్భమున తిరుగ నీవిషయము చర్చింపబడును. పైని చెప్పినభేదముల ననుసరించి 'ఇండో యూరపియన్' మాతృభాష దాని జన్మస్థానమునందే ప్రప్రథమమున రెండు భాషలుగా మారి తరువాత నవి దేశాంతరములలో తిరుగ నెనిమిదిభాషలుగా మారినవని భాషాశాస్త్రజ్ఞు లూహించియున్నారు.

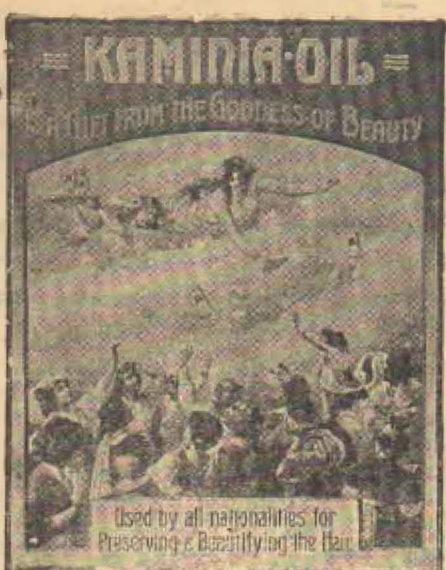
8. 'ఇండోయూరపియన్' మాతృభాష, దానిని రూపించు విధము

ప్రతికుటుంబమునకును నొకమూలపురుషుడుండునట్లు భాషాకుటుంబమునకు గూడ నొక మూలభూతమగు మాతృభాష యుండవలయును. 'ఇండోయూరపియన్' మాతృభాష ప్రస్తుత మెచ్చటను వ్యవహారములో లేదు. దానిలో వ్రాయబడిన గ్రంథము లేవియును లేవు. కాబట్టి దానిస్వరూపము తజ్జన్యములగు సంస్కృతాదిభాషలను బట్టి యూహింపవలసియున్నది. ఏదైన నొకధర్మము జన్యభాషలన్నిటియందును గనబడుచున్నచో నది మాతృభాషలో గూడ నున్నదని చెప్పగలము. కాని కొన్నిభాషలలో గనబడి మిగిలిన వానిలో లేనియెడల నాయాభాషల స్వరూపమును విమర్శించి యాధర్మము మాతృభాషలో నున్నదో లేదో నిర్ణయింపవలసియున్నది. దీని కొకయుదాహరణ మీక్రింద జూపబడును.

'గ్రీక్' 'లాటిన్' మొదలగు ననేకభాషలలో హ్రస్వములగు ఎకార ఒకారములుగలవు. సంస్కృతభాషలో నీవర్ణములగపడుట లేదు. ఈవర్ణఘటితములగు 'గ్రీక్' 'లాటిన్' మొదలగు భాషలలోని పదములకు సమానములగు సంస్కృతపదములలో వానిస్థానమున అకార మగపడుచుండును. 'ఇండోయూరపియన్' మాతృభాషలో నీవర్ణము లున్నవో లేవో నిర్ణయింపవలసియున్నది. సంస్కృతభాష యనేకవిషయములలో మిగిలిన భాషలకంటె విశేషముగా మాతృభాషను బోలియుండుటచే నెట్టమొదట భాషాశాస్త్రజ్ఞులు సంస్కృతములో గనబడనందున నీవర్ణములు మాతృభాషలో లేవని చెప్పుచుండిరి. కాని యిటీవల వారియభిప్రాయమును వారు మార్చుకొనవలసివచ్చినది. ఇండోయూరపియన్ మాతృభాషలోని కంఠ్యములును, కంఠోష్ఠ్యములును, తాలవ్యవర్ణములు (ఇ, ఈ, య, ఎ) పరముగా నున్నపుడు సంస్కృతమున తాలవ్యములుగా మారుననునియమమొకటి నవీన

ఏల మీరు కామినియా తైలమును మాత్రమే వాడవలెను?

(రిజిష్టరు చేయబడినది)

ఎందుకనగా:

కామినియా తైలము వెంట్రుకలకు చాలలాభకరమైనది.

కామినియా తైలము వెంట్రుకలు ఊడిపోవుటను ఆపును.

కామినియా తైలము వెంట్రుకలు పొడవుగాను, దళము గాను కాంతిగాను పెరుగుటకు తోడ్పడును.

కామినియా తైలము సువాసనతైలము మాత్రమే కాదు. అయితే వెంట్రుకలు పెరుగుటకు కావలసిన ఓషధులు ఇందులో గలవు.

కామినియా తైలము ప్రత్యేక చల్లదనమును గలిగించి మెదడుకు విశ్రాంతి నిచ్చును.

చదువుడు, ఆలోచింపుడు, ఆర్డరును పంపుడు.

కలకత్తాలోనున్న ఫార్వర్డుపత్రిక తెలిపినది:—"ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీవారిచే పంపబడిన అత్తరులు, వాసన తైలములు విభజింపబడి, పరీక్ష చేయబడుటవలన అందులో హానికరమైన వస్తువులు లేదని రుజువుపరచబడినది. కామినీయా వాసన తైలమునందు మనోహరమైన అత్తరు చేర్చబడినది. మెదడుకు చలువను గలిగించును."

సి. యు. ఆర్. కార్వల్లో, ఎస్. పి. సర్జను, పెరా ద్వీపమునుండి వ్రాసినది:— "కామినియా తైలము మిక్కిలి మంచిదనియు, తృప్తికరమైనదని నిస్సందేహముగా కనుగొంటిని. ప్రత్యేకముగా చుండుకు, ప్రత్యేక త్వరలో గుణమును గలిగించును. ప్రస్తుతము వాడుచున్న నా రోగులకందరికిని దీనిని శిఫార్సుచేసితిని."

బుడ్డి 1 కి ధర రూ. 1—0—0 వి. పి. ఖర్చులు రూ. 0—6—0
బుడ్లు 3 కి ధర రూ. 2—10—0 „ „ „ 0—12—0

హెచ్చరిక:—ప్రతిపట్టణమునందును, గ్రామమునందును యున్న సుప్రసిద్ధమైన దుకాణములందు కామినియా తైలము విక్రయించబడుచున్నది. మీరు అడుగునట్టి దుకాణమునందు దొరకనిచో అతని పేరును మాకు తెలుపుచూ, ఆర్డరును మాకు నేరుగా పంపుడు. కొందరు వర్తకులు ఎక్కువలాభమునకై ఆశపడి పేరులేని వర్తకుగుణములు గలవి, తక్కువరకములు "శ్రేష్ఠమైనదని" తెలుపుదురు. గనుక అట్టి తంత్రములను నమ్మి మోస పోకుడు. ఎల్లప్పుడును కామినియా తైలమునే పట్టుపట్టి తెప్పించి వాడుడు. ఇతరమైనవాటిని తెప్పించవద్దు.

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ,

285, జుమ్మామసీదు, బొంబాయి.

మీకు మేలైన సువాసనగల అత్తరులు కావలెనా?

అటులైన అత్తరులకు రాజని పిలువబడు **ఆటోదిల్‌బహార్‌ను** వుపయోగించుడు

కొన్నిబిందువులను మీ చేరుమాలుపై చిలికినతోడనే యింపగు, పుష్పసంబంధమగుసువాసన నీచుట్టుపట్లవ్యాపించును.

ఇంతటిరమ్యమైన, మనోహరమైనవాసనను నీవు బజారులోకొను యితర అత్తరులలో పొందజాలవు.

'ఆటోదిల్ బహార్' అనుపేరును యిపుడు జ్ఞాపకమునకు తెచ్చికొనుడు. దానిని ఒకమారుపయోగించుడు. దాని మనోహరమైన, శాశ్వతమైన సువాసనకులెన్మయత్వమును చెందుదువు.

½ ఔన్సు	బుడ్డి	వెల	రు.	2–0–0
¼	,,	,,	రు.	1–4–0
1 డ్రాము	,,	,,	రు.	0–12–0
మాదిరిసీసా		,,	రు.	0–2–0
సువాసనగలకార్డులు			రు.	0–1–0

వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము

కొనునపుడు దయచేసి 'ఆటోదిల్ బహారు' అనుపేరును జాగ్రత్తగా పరిశీలించి కొనుడు. అన్నిచోట్లను అమ్మబడును.

సోల్ ఏజంట్లు:—

అంగ్లో యిండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెని,

285, జుమ్మామసీదు బజారు, బొంబాయి.

నొప్పులుగాని, తీపులుగాని, ఏవైననుసరియే తొలగింపవచ్చును

మీరు ఏల నొప్పులవలన బాధపడవలెను. ఆ నొప్పులు తలయందైననుసరే, దేహమున యితరచోట్లనైననుసరియే, నడుమునొప్పి, వాయువునొప్పులు, పడిశము, గొంతురాపిడి, కాళ్లనొప్పులు, కీళ్లనొప్పులు, నాడినొప్పులు, బెణుకునొప్పులు, మొదలగు నొప్పులైనను సరియే, తప్పక త్వరలో

'ఆడమేన్స్ సైప్రెస్ సాల్వ్'

అనువానిచే మాన్పవచ్చును. ఇది వుపశాంతికర మగు అంజనము కాదు. ఇది చాలా మేలైన తైలము. ఇది చాలా విలువగల ఓషధులచే తయారుచేయబడినది. దీనిచే నొప్పులుమొదలంటపోయి తత్క్షణమే నిన్ను ఆనొప్పియొక్క బాధనుండి తొలిగించును. వేలకువేలు దీనివల్ల లాభపడిరి.

వెల బుడ్డి 1 కి రు. 1–0–0. వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము.

ఈ అత్యద్భుతమగు బాధనివారిణి ఫలమును కనుగొనుటకు యీ క్రింద కేర్కొనిన అంగడినుండి 2 అణాలకు శ్యాంపిలుడబ్బీ తెప్పించుకొనవచ్చును.

మెస్సర్సు:—ఎ. బి. పారెక్, 259, చైనాబజారు, మద్రాసు.

సోల్ ఏజంట్లు:—అంగ్లో యిండియన్ డ్రగు అండు కెమికల్ కంపెని,

285, జుమ్మామసీదుబజారు, బొంబాయి.

ముగా కనిపెట్టబడెను. మరియు 'గ్రీక్' 'లాటిన్' మొదలగుభాషలలో ఎకారముగలపదములలో నీవర్ణమునకుపూర్వము కంఠ్యమున్నచో నాకంఠ్యముకూడ దత్సమానసంస్కృతపదములలో తాలవ్యముగా కనబడుచుండును. ఎకారస్థానమున అకారముమాత్ర ముండును. మరియు నా భాషలలో నకారమునకు బూర్వముండు కంఠ్యము సంస్కృతమున కంఠ్యముగానే కనబడుచున్నది. మాతృభాషలలో సంస్కృతమునందువలె ఎకారము లేనిచో నీపదములలో సంస్కృతమున గంఠ్యము తాలవ్యముగా మారుట కవకాశము లేదు. తాలవ్యీకరణనియమము ననుసరించి తాలవ్యమ్ము పరముగా నున్నప్పుడుమాత్రమే మాతృభాషలలోని కంఠ్యము సంస్కృతమున తాలవ్యముగా మారవలయును గాని అకారము పరముగా నున్నప్పుడు మారుట కవకాశము లేదు. కాబట్టి సంస్కృతములోని యీ అకారము తాలవ్యీకరణజన్యము కావలయును. అది 'గ్రీక్', 'లాటిన్' మొదలగు భాషలలోనుండు ఎకారమనుట స్పష్టము. ఎకారము సంస్కృతమున అకారముగా మారుసందర్భమున దనతాలవ్యతను దత్పూర్వమున నుండుకంఠ్యమునకు సంక్రమింపజేసియుండవలయును. లేనిచో సంస్కృతమున మిగిలినయకారములకుబూర్వమునవలె భాషాంతరములలోని ఎకారముతో సరిపోవు అకారమునకు బూర్వముకూడ గంఠ్యము తాలవ్యముగా మారుట కవకాశము లేదు. కాబట్టి సంస్కృతములోని యీ అకారము ప్రాచీనమైనది కాదనియు, భాషాంతరములలో గనబడు ఎకారమే ప్రాచీనమైనదనియు, మాతృభాషలలో ఎకార ముండినదనియు, నది సంస్కృతమున అకారముగా మారినదనియు జెప్పక తీరదు. సంస్కృతములో లేని ఎకార ఒకారములలో ఎకారము మాతృభాషలలో నున్నదని యంగీకరింపవలసివచ్చినందున రెండవదికూడ మాతృభాషలలో నుండినదనియు నదియును సంస్కృతమున అకారముగా మారినదనియు నంగీకరించుటలో బాధయున్నందున, ఈరెండువర్ణములును మాతృభాషలలో నుండినట్లు భాషాశాస్త్రజ్ఞు లంగీకరించియున్నారు. ఇట్టివర్ణములు మాతృభాషలలో నుండినవని నిర్ణయించుటకు సంస్కృతములోని తాలవ్యీకరణనియమము ముఖ్యాధార మగుచున్నది. దీనినిగురించి మాతృభాషలలోని కంఠ్యముల విపరిణామమునుగూర్చి చర్చించు సందర్భమున తిరుగ సోదాహరణముగా బ్రసంగింపబడును. మాతృభాషలోని యచ్చులనుగూర్చి భాషాశాస్త్రజ్ఞుల ప్రాచీనాభిప్రాయము తాలవ్యీకరణనియమము కనిపెట్టబడినతోడనే మార్చుకొనవలసివచ్చినది.

పైరీతిని విమర్శచేసి భాషాశాస్త్రజ్ఞులు మాతృభాషాస్వరూపమును జాలవరకు నేర్పరచియున్నారు. దాని సాధారణముగా తెలిసికొనియే ముందుభాగములలో సంస్కృతమునకును మాతృభాషకును సంబంధము నిరూపింపబడును. జన్యభాషాస్వరూపపరిశీలనమువలననే కాని మాతృభాషాస్వరూపమును తెలిసికొనుటకు మార్గాంతరము లేదు. దానిలో వ్రాయబడిన గ్రంథము లేవియును లేవని యిదివరకే చెప్పబడినది.

౯. వర్ణోత్పత్తి

మాతృభాషాస్వరూపమును తెలిసికొనుటకు దజ్జన్యములగు భాషలను బోల్చిచూడవలసియున్నదని యిదివరలో జెప్పబడినది. భాష వాక్యరూపముగాను, వాక్యము పదసంఘటితముగాను, పదము వర్ణసమూహాత్మకముగాను నుండునుగదా! కాబట్టి, భాషలను బోల్చిచూచుటకు వర్ణోత్పత్తిస్వరూపములు ముఖ్యముగా దెలిసికొనవలసియున్నది.

కంఠము, కొండనాలుక, తాలువు, నాలుక, దంతములు, ఓష్ఠములు, నాసికయను నీయవయవములను మనము వర్ణోత్పాదనమునం దుపయోగింతుము. శ్వాసకోశమునుండి వచ్చునిశ్శ్వాసవాయువు కంఠమును దాటి ముఖమును బ్రవేశించినతరువాత నచ్చట జిహ్వాతాల్వాద్యంగములచే దానికి కలిగిన యవరోధములవలన నది వివిధవర్ణములుగా మారుచుండును. శ్వాసకోశమునువదలిన నిశ్శ్వాసవాయువు మొట్టమొదట కంఠనాళమును బ్రవేశించును. దీనిమీదిభాగమున రెండుతెరలు గలవు. ఇవి యవసరమగునప్పుడు పైకిలేచి తలుపులవలె మార్గమును మూయును. ఇట్టిసమయమున నిశ్శ్వాసము వానిని పైకి ద్రోసి వానిమధ్య నేర్పడిన మార్గము ననుసరించి పైకి బోవును. ఇట్లు నిశ్శ్వాసవాయుప్రవాహముచే క్షణక్షణమును ద్రోయబడు నా తెరలయం దొకవిధమగు కంపము జన్మించును. ఈకంపములవలన శబ్దము పుట్టి యాశబ్దము పైకి పోవు నిశ్శ్వాస

మును నాదయుక్తముగా జేయును. తలుపులవంటి యీ పొరలు పైకిలేవక క్రిందకు బడియున్నచో వాయుమార్గమునకు ప్రతిబంధము లేనందున నిశ్శ్వాసము నాదయుక్తము కాక కేవలశ్వాసరూపముగానే పైకి పోవును. ఇట్లు కంఠస్థానమునందు శ్వాసనాదభేదము కలుగును.

కంఠమును వదలి నిశ్శ్వాసవాయువు పైకి పోవునపుడు దానికి రెండుమార్గములు గలవు: ముఖద్వారము ననుసరించికాని, నాసాద్వారము ననుసరించికాని వెళ్ళగలదు. మన మూపిరితీయునపుడు వాయువు నాసామార్గమునఁ బోవును. అప్పుడు విశేషముగా శబ్దముపుట్టును. కొండనాలుకవాయువు; నాసామార్గమున బోనీయకయుండును. కొండనాలుక పైకెత్తబడిన యెడల నది నాసామార్గమును మూయును. అప్పుడు పుట్టినశబ్దము నిరనునాసికముగా నుండును. అట్లుకాక అది క్రిందకు పడియున్న యెడల వాయువు నాసామార్గమును గూడ ప్రవేశించి శబ్దము ననునాసికముగా జేయును. ఇట్లు కొండనాలుకవలన ననునాసికత్వ నిరనునాసికత్వ భేదములు కలుగును.

కొండనాలుకను దాటి వాయువు ముఖమార్గమును ప్రవేశించినదగువార నచ్చట దానికికలుగు ప్రతిబంధముల చేతను ముఖమార్గముయొక్క యాకారభేదములచేతను, వివిధ వర్ణములు పుట్టును. నిశ్శ్వాసమునకు ప్రతిబంధము కలుగనప్పుడు హల్లు లేర్పడును. ఈ ప్రతిబంధము కంఠమునగాని, తాలువునొద్దగాని, యోష్ఠములవలనగాని, దంతముల యొద్దగాని కలుగవచ్చును. ప్రతిబంధముయొక్క స్థానభేదముచే హల్లులుకూడ ననేకవిధము లగుచున్నవి. కంఠము నందుండు పొరలకదలికవలన కలిగిన నాదము ముఖమార్గముయొక్క యాకారభేదములవలన వివిధముగా మారి యచ్చులుగా నేర్పడును. ఆవరణభేదమునుబట్టి దానియందు బుట్టినశబ్దము భేదించుట యనుభవసిద్ధమే కదా! ముఖముయొక్క యాకారభేదము లనంతములగుటవలన వానివల్ల నేర్పడు నచ్చులసంఖ్యకూడ నిజముగా ననంతమే కాని స్పష్టభేదముగల యచ్చులసంఖ్య మాత్రము స్వల్పముగానే యుండును. ఇవి యన్నియును గూడ నన్నిభాషల లోను లేవు.

శ్వాసనాదభేదమును, ననునాసికత్వ నిరనునాసికత్వభేదమును ముఖమార్గమును వాయువు ప్రవేశించుటకు పూర్వమే కలుగును. కాన నీభేదము లన్నివర్ణములకు నుండుటకు నవకాశము కలదు. మరియు ముఖమార్గమున వర్ణము లుత్పన్నములగునప్పుడు జిహ్వాది వర్ణోత్పాదకాంగములకు నేస్థలమునందైనను బూర్తియైన స్పర్శగాని యీషత్ స్పర్శగాని స్పర్శాభావము గాని సంభవింపవచ్చును. ఈకారణమువలన వర్ణములు స్పృష్టములనియు, ఈషత్ స్పృష్టము లనియు, వివృతములనియు మూడువిధము లగుచున్నవి.

ఇకను గొన్నిముఖ్యములగు వర్ణము లుత్పన్నము లగునపుడు జిహ్వాస్థానము లేరీతిగా నుండునో పరిశీలింతము. అకార ముచ్చరించునపుడు నాలుక కొంచెము వెనుకకు అనగా గంఠమువైపునకు లాగబడును. ఆహేతువుచేతనే యిది కంఠ్యమనబడుచున్నది. ఇకార ముచ్చరించునపుడు నాలుకమధ్యభాగము తాలువునద్దరకు యెత్తబడును. కావున నిది తాలవ్యమనుచున్నది. ఉకార ముచ్చరించునపుడు జిహ్వామూలము కొంచెము పైకెత్తబడి యోష్ఠములు సంకుచితముగా జేయబడి యుండుకు లేబడును. కాబట్టి యిది ఓష్ఠ్యమనుచున్నది. ఎకార ముచ్చరించునపుడు నాలుకయంచయును గొంచెము పైకెత్తబడును. జిహ్వామూలము కూడ పైకిలేచుటచే దీనిని గంఠ్యతాలవ్యమందురు. ఒకార ముచ్చరించునపుడు జిహ్వామూలము పైకిలేచుటయేకాక యోష్ఠములు సంకుచితముగా జేయబడును; ఆకారణమున నిది కంఠోష్ఠ్య మనుచున్నది. రెండేసియక్షరములు కలపి యుచ్చరింపబడినచో సంధ్యక్షరమేర్పడునని భాషాశాస్త్రజ్ఞుల యభిప్రాయము. అకారఇకారముల నవ్యవహితముగా నుచ్చరించినచో ఐకారము వినబడును. ఇట్లే అకారఉకారముల నవ్యవహితముగా నుచ్చరించిన యెడల ఔకార మేర్పడును. హిందూవైయాకరణులు ఏ,ఓ, లను గూడ సంధ్యక్షరములుగా నంగీకరించిరి. సంహితలో నీవర్ణములు కూడ పూర్వపరవర్ణముల కాదేశములుగా వచ్చుటవల్ల కావలయును, వారట్లుచెప్పిరి. భాషాశాస్త్రజ్ఞులు మాత్ర మట్లు కాక 'ఐ,ఔ' అను రెండక్షరములనే సంధ్యక్షరములుగా గీకరించిరి.

జిహ్వావయవములకు కలిగెడి స్పర్శయొక్క స్థానము ననుసరించి హల్లులు విభాగము చేయబడినవి. జిహ్వామూలమునకును తాలువుయొక్క వెనుక భాగమునకును గలిగినస్పర్శను బైకిబోవు నిశ్శ్వాసవాయువు విడిపింపగా కంఠ్యములు పుట్టుచున్నవి. జిహ్వామధ్య భాగమునకును, దాలువునకును గలిగిన స్పర్శమును నిశ్శ్వాసవాయువు విడిపింపగా దాలవ్యములు పుట్టుచున్నవి. జిహ్వాగ్రమునకును, దాలువు మధ్యభాగమునకును గలిగిన స్పర్శము నిశ్శ్వాసవాయువు వలన తొలగొట్టబడినపుడు మూర్ధన్యములు పుట్టుచున్నవి. 'ఇండోయూరపియన్' భాషలలో నొక్క సంస్కృతమునందు మాత్రమే మూర్ధన్యము లగపడుచున్నవి. సంస్కృతమున వీనియుపలబ్ధికి గారణము ముందు తెలియజేయబడును. జిహ్వాగ్రమునకును దంతమూలములకును గాని, దంతములకును గాని కలిగినస్పర్శము వాయువుచే విడిపడియెడు సందర్భమున దంత్యము లేర్పడుచున్నవి. దంతమూలం దుత్పన్నములగు దంత్యములు సంస్కృతమున లేవు. 'ఇంగ్లీషు' మొదలగు మరికొన్ని భాషలలో కలవు. ఉత్తరోష్ఠాధరోష్ఠములకు కలిగినస్పర్శము వాయువువల్ల విడుసందర్భమున నోష్ఠ్యము లుత్పన్నము లగుచున్నవి. జిహ్వాద్యవయవముల స్పర్శను పోగొట్టు వాయువు శ్వాసరూపముగాగాని నాదయుక్తముగాగాని యుండవచ్చును. కాన పైవర్ణములన్నియును శ్వాసనాద భేదమున ద్వివిధములుగా నుండవచ్చును. మరియు పైని వర్ణింపబడిన స్పర్శలు నాదయుక్తమగువాయువువలన విడుగిడునప్పుడు నాసామార్గము తెరువబడియున్నచో నాయా స్థానికములగు ననునాసికవర్ణము లేర్పడును. పైనివివరించిన యైదువిధములగు వర్ణములు నుత్పన్నములైనపుడు వర్ణోత్పాదకావయవములకు బూర్తియగు స్పర్శ (దృఢ స్పర్శ) యుండును. కాని యవయవముల కట్టి దృఢమగు స్పర్శ లేనప్పుడుకూడ వర్ణములు పుట్టవచ్చును. అట్టివర్ణములకు సంస్కృతమున నంతస్థలనియు, నూష్మలనియు సంజ్ఞలు కలవు. ఇవి పుట్టునపుడు జిహ్వాదియగు అవయవములకు దగ్గరగా నుండునుగాని వానిని స్పృశింపదు. అప్పుడు వానిమధ్యనుండు స్వల్పమగుమార్గమున వాయువు పోవుటలో గలిగెడిరాపిడి వలన శబ్దములు పుట్టును. అవి కూడ స్థానభేదము ననుసరించి వివిధములుగా నుండును. సంస్కృతమున కంఠస్థానీయమగు నంతస్థయును, నోష్ఠస్థానీయమగు నూష్మమును లేవు.

పైనివర్ణింపబడిన వుత్పన్నములైనపుడు వర్ణోత్పాదకావయవములు తత్తత్ స్థానములలో స్థిరముగా నుండును. అట్లు స్థిరముగా నుండక యాయావయవము లొక స్థానమునుండి మరియొక స్థానమునకు బోవునపుడుకూడ వర్ణములు పుట్టవచ్చును. మనము మాటలాడునపుడు వర్ణముల నొకదానివెనుక నొకదాని నతిశీఘ్రముగా నుచ్చరించెదము. అందువల్ల జిహ్వ యొకస్థానమునుండి మరియొకస్థానమున కతిశీఘ్రముగా బోవుచుండును. అట్టిసమయములలో మనము నిశ్శ్వాసము నాపుటలేదు. కావున వర్ణములు పుట్టును. అట్టివర్ణములకు చరవర్ణములని (Glide sounds, Glides) పేరు. వీనిని మనము లిపిలో సూచింపముకాని వీనిలో గొన్ని కాలక్రమమున లిపిలో జూపదగినంత స్పష్టతను సంపాదించి స్థిరవర్ణము లగుచుండును.

10. లిపివిచారము

మనము మనయభిప్రాయములను మనయెదుట నుండువారికి తెలియజేయునప్పుడు భాష నుపయోగింతుము. కాని దేశకాలములచే విప్రకృష్టములుగా నుండువారికి మనయభిప్రాయములను దెలియజేయుటకు భాష యుపయోగింపదు. అట్లుచేయుటకు స్థిరమైన యాధారమవసరముగా నున్నది. భాష శబ్దరూపమగుటవలనను, శబ్దము క్షణికమగుటవలనను భాష యస్థిరమగుచున్నది. అట్లు దేశకాలములచే విప్రకృష్టముగానున్నవారికి బ్రాచీనులు తమయభిప్రాయములను దెలియజేయుటకు గల్పించిన సాధనములనుండి క్రమముగా లిపి యేర్పడినది.

'అమెరికా' (America) 'ఆస్ట్రేలియా' (Australia) ఖండములలోని ప్రాచీననివాసులు కొందరు తమయభిప్రాయములను దూరముననున్నవారికి చిత్రముల మూలమున దెలియజేయుచుండిరి. ఈచిత్రము లభిప్రాయబోధకములగును గాని పదబోధకములు గాని వర్ణబోధకములుగాని కావు. కాని దేశాంతరీయులకును భాషనెరుగని మూగవారికిని ముఖహస్తాదిచేష్టలవలె సర్వవస్తు లగును. కాని చక్షురింద్రియగ్రాహ్యములగు రూపవత్పదార్థములే చిత్రమందు సూచింపబడగలవుగాని

నిరూపములగు పదార్థములను సంబంధములను సూచింప
బడవు. మరియు నొకచిత్రము వలనే యనేకవిధములుగా
గ్రహించుట కవకాశము కలదు.

ప్రప్రథమమున చీనాదేశములో మరియొకవిధము
నసాధన ముపయోగింపబడుచుండెను. దీనికి 'క్విపు'
(Kwipu) అనునామముతో దక్షిణఅమెరికా (South
America) లో వ్యవహరించుచుండిరి. ఒకరజ్జువునకు
వివిధవర్ణములుగల యనేకచిన్న చిన్న త్రాళ్లు కట్టబడియుం
డును. ఈచిన్న త్రాళ్లకు ముళ్లువేయబడియుండును. రంగు
త్రాళ్ల స్థానభేదమునుబట్టియు, వానికివేయబడిన గ్రంధు
లసంఖ్యనుబట్టియు వివిధాభిప్రాయములు సూచింపబడు
చుండెను. ఈసాధనముకూడ పైనివర్ణింపబడిన చిత్రముల
వలె నభిప్రాయబోధకముగాని,పదబోధకముగాని వర్ణ
బోధకముగాని కానేరదు. మరియు చిత్రములవలెకాక
యిది సాంకేతికముగా నున్నది. అభిప్రాయములను తెలియ
జేయువారును, తెలిసికొనువారును కొన్ని సంకేతముల
నేర్పరచుకొనవలసియున్నది. ఈ 'క్విపు' చే రూపవత్తు
లగు పదార్థములేకాక నిరూపములగునవికూడ తెలియ
జేయబడగలవు. వానికికూడ సంకేతముల నేర్పరుకొన
వచ్చును.

పైని వర్ణింపబడిన రెండువిధములగు సహాయము
లును నభిప్రాయబోధకములగుటచే వీనినుండి వర్ణబోధక
ములగు నాధునికలిపులు పుట్టుట కవకాశము లేదు. పదా
ర్థబోధకములగు మరికొన్ని సాధనములనుండి యాధునిక
లిపులు వెడలినవని ముందు నిరూపింపబడును.

'ఈజిప్టు' (Egypt) దేశమునందును 'యూఫ్రె
టీసు' (The Euphrates) నదీప్రాంతములలోను
వేరువిధములగు చిత్రములు వ్యవహరింపబడుచుండినవి.
'అమెరికా' ఖండమున వాడబడినచిత్రములు పూర్తియైన
యభిప్రాయములను తెలియజేయుచుండెను. కాని యీ
చిత్రములు పదార్థబోధకములుగా మాత్ర ముండినవి. సూ
ర్యుని తెలియజేయుటకు సూర్యపటమును, చెట్లు, ఇళ్లు
మొదలగువానిని తెలియజేయవలసివచ్చినపుడు చెట్టు,ఇల్లు
మొదలగువానిరూపమును వ్రాయుచుండిరి. సంబంధము
లను, నిరూపపదార్థములను చిత్రము వ్రాయువిధానము
నుబట్టి తెలియవలెను. దాహమును తెలియజేయుటకు
నీటిపటమును నీరు త్రాగుటకు పరుగెత్తుచున్న యొక జంతు
పుయొక్క పటమును వ్రాయబడుచుండెను. స్నేహమును
పరస్పరము పట్టుకొనుచున్న రెండుహస్తములచే తెలియజే
యుచుండిరి. ఈచిత్రములలోకూడ పదార్థమునకును చిత్ర
మునకును సంబంధముకలదు కాని పదమునకును చిత్రమునకు
ను సంబంధము లేదు. ఆకారణముచేనిదికూడ భాషాంతరీయు
లకును మూగవారికికూడ నర్థబోధక మగుచుండును. ప్రథ
మమున పదార్థబోధకములగు నీచిత్రములు సాక్షాత్తైనం
తవరకు వానిని పోలియుండును. కాని కాలక్రమమున లేఖ
కులయొక్క త్వరచేతనుగాని సౌలభ్యాభిలాషచేతనుగాని కౌశల్య
లోపముచేతనుగాని చిత్రములు పదార్థములను సరిగా పోలి
యుండక తుదకు సాంకేతికములగును. ఇట్లు వివిధదేశముల
లో పదార్థాకారకములగుటచే మొదట నేకరూపముగా
నున్నలిపి కాలక్రమమున భిన్నభిన్నములుగా మారి దేశాం
తరీయుల కర్థవత్తులు కానేరవు. ఇట్లు సాంకేతికములైన
చిత్రములు క్రమక్రమముగా నాకారణముచేతనే పదార్థ
సంబంధమును వదలి పదసంబంధమును బొంది కాలక్రమ
మున లిపిక్రింద నేర్పడును.

ప్రతిభాషయందును ననేకార్థకపదము సామాన్య
ముగా నుండును. ఆయనేకార్థకపదముల యర్థములను
సూచించు చిత్రములలో దీనినిజూచిన నాపదము జ్ఞప్తికి
వచ్చుచుండును. పదమును వినినతోడనే దానిచే బోధిం
పబడు నర్థములను సూచించు చిత్రములన్నియును జ్ఞప్తికి
రావలసియున్నను వానిలో ముఖ్యమైనదిగాని తరచుగా
వ్యవహరింపబడునదిగాని మనసు స్ఫురించుచుండును.
అందువలన క్రమముగా నట్టి చిత్రమునకు మాత్రమే పద
ముతో సంబంధ మేర్పడును. ఏయర్థములో నాపదము
ప్రయోగింపబడినను నాచిత్రమే స్ఫురించి వ్రాయబడు
చుండును. అర్థాంతరములలో నాచిత్రముపయుక్తము
నప్పుడు విశేషార్థసూచకములగు రేఖలు చేర్చి వ్రాయ
బడుచుండును. ఈరీతిగా చిత్రములకు పదార్థసంబంధము
నశించి పదసంబంధము స్థిరపడినప్పుడు పదమునకు లిపి
యేర్పడును. 'చీనా' భాషలో పదములన్నియు నేకాక్ష
ములగుటవలన చీనాలిపి యీస్థితియందే యిప్పటివరకును నున్నది.
ఏకాక్షరపదములుకూడ వర్ణసమూహాత్మకములనియు కా
బట్టి ప్రత్యేకవర్ణములకు లిపి యేర్పరచుకొనవచ్చుననియు
వారికి తోచియుండలేదు.

'ఈజిప్టు' దేశపుభాష ప్రత్యయవిశిష్టముగా నుండెను. కాబట్టి యాదేశీయులకు బహువులకు ప్రత్యయములను జేర్చువలవాటు కలదు. వారు ప్రత్యయములను బహములకంటె భిన్నముగా వ్రాసియుండిరి. ప్రత్యయములు సామాన్యముగా నేకవర్ణాత్మకముగా నుండుటచే వారికి వర్ణజ్ఞానము స్వాభావికమాయెను. వర్ణజ్ఞానము కలవారికి నొకవర్ణ మనేకపదములలో నగపడుటచే బహుళ కంటె కును నొకలిపి యుండుటకంటె వర్ణమునకొకలిపి యుండినచో లాభకరముండునని తోచకమానదు. వర్ణబోధకలిపి యీక్రిందివిధముగా నేర్పడినదని భాషాశాస్త్రజ్ఞుల యభిప్రాయము. ఏదైన నొకపదమును బోధించులిపి నా పదముయొక్క ప్రథమాక్షరమునకు లిపిగా వ్యవహరింప నారంభించియుందురు. అనేకపదము లొకేవర్ణముతో ప్రారంభించియుండును. అట్టిపదముల లిపులలో నేదిగా వ్యవహరింపబడునదిగాని, సులభముగా వ్రాయబడునదిగాని, సొగసుగా నుండునదిగాని యావర్ణమునకు లిపిగా నంగీకరింపబడును. ప్రథమమున కొంచెము వ్యవహారభేదమున్నను కాలక్రమమున నందరును సౌకర్యముకొరకై లిపిని వాడెదరు. ఇట్లు పదాదియందుండు నేకవర్ణములకు లిపులేర్పడగా మిగిలిన వర్ణములకు ప్రాచీనలిపులలో ననువయుక్తములగు వానిని సాంకేతికముగా నేర్పరచియుందురు. పైరీతిని పదబోధకలిపి వర్ణబోధకముగా పుట్టి మొదట ఈజిప్టుదేశములో మారినది. దానిని 'సెమైట్సు' (Semites) అనుజాతివారు 'ఈజిప్టు' దేశమునకు వల్లె నేర్చియుండిరి. ప్రాచీనకాలమున గొప్పవర్తకులుగానుండిన 'ఫినీషియన్సు' (Phoenicians) దీనిని పైదేశములలో వ్యాపింపజేసిరి.

'సెమిటిక్' దేశమున 'ఆర్మేయన్' (Armaean) అనియు, 'ఫినీషియన్' అనియు రెండువిధములగు లిపులు క్రమముగా నేర్పడినవి. అశోకమహారాజు చెక్కించిన శాసనములలోని 'ఖరోష్ఠి' లిపి 'ఆర్మేయన్' జాతి లిపినుండియు, 'బ్రాహ్మి' లిపి 'ఫినీషియన్' జాతిలిపినుండియు పుట్టినవని 'బ్యూలర్' (Bühler) పండితుడు చెప్పియున్నాడు. 'సెమిటిక్' లిపులు వర్తకులమూలముగా మన దేశమునకు వ్యాపించినవని యతడు చెప్పియున్నాడు. పూర్వకాలమున 'ఫినీషియా' దేశపు వర్తకులు మనదేశమునకుగూడ వచ్చుచుండినట్లు చరిత్రకారులు చెప్పుదురు. వారు క్రీ. పూ. 8-వ శతాబ్దప్రాంతమున వారిలిపిని హిందువులకు నేర్పియుండవలయునని 'బ్యూలర్' పండితుని యభిప్రాయము. 'ఖరోష్ఠి' లిపి 'సెమిటిక్' లిపుల వలెనే కుడివైపునుండి యెడమవైపునకు వ్రాయబడుచుండెను. 'బ్రాహ్మి' లిపికూడ ప్రథమమున నట్లే వ్రాయబడినట్లు నాణెములవలన దెలియుచున్నది. కాని యశోకమహారాజు వేయించిన శాసనములలోమాత్ర మెడమవైపునుండి కుడివైపునకు వ్రాయబడియున్నది. 'సెమిటిక్' లిపిలో నిరువదిరెండక్షరములే కనబడుచున్నవి. 'బ్రాహ్మి' లిపిలో నలుబదియారక్షరములు కలవు. హిందువులు 'సెమిటిక్' అక్షరములను తమభాషలలో నా భాషలలోనివర్ణములను బోలినవర్ణముల కుపయోగించి మిగిలినవర్ణములకు క్రొత్తలిపులను గల్పించియుందురు.

అశోకమహారాజుయొక్క శిలాశాసనములు హిందూదేశమంతటను గనబడుచున్నవి. వానిలో నుత్తర హిందూదేశపుశాసనములలోని 'బ్రాహ్మి'లిపికిని దక్షిణ హిందూదేశపు వానిలోని 'బ్రాహ్మి' లిపికిని కొంచెము భేదము కలదు. వీనిలో నుత్తరహిందూస్థానపు 'బ్రాహ్మి'లిపినుండి (దేవ) నాగరీలిపి యేర్పడినదని చెప్పుదురు. హిందూస్థానములోని వారును, మహారాష్ట్రులను నీలిపినే యుపయోగించుచున్నారు. ఉత్తరహిందూదేశములో స్థలాంతరములలో వ్యవహరింపబడుచున్న 'బంగాళీ' 'ఓఢ్రము' 'పంజాబీ' 'కాశ్మీర' మొదలగు లిపులన్నియు నీ (దేవ) నాగరీలిపిజన్యమైనట్లు స్పష్టముగా దెలియుచున్నది. దక్షిణహిందూదేశములోని తెలుగు, అరవము, మలయాళము మొదలగులిపులు దక్షిణదేశపుశాసనములలోని 'బ్రాహ్మి'లిపినుండి పుట్టినవని 'బ్యూలర్' పండితుడు చెప్పియున్నాడు.

స్వర్గములో ఒక విలాపము

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

జయంతి గంగన్న

అందు సత్యంబేమియైన కలదని మీరు
డెందముల నమ్మియుండిన, దానిమర్మంబు
పొందనగు హృదయానుభోగముననే కాని;

* * * *

బాలభాషణములవి, పటుతర్క వాదముల
ఈలీల శోధింప తాళజాలగ లేవు,
తూలి తుత్తునియలై కూలబడుచున్న యవి.

* * * *

శరణుశరణో మహాశయ మృగాధిపులార,
ధరణిసిద్ధాంతముల్, ధర్మముల్, సూత్రముల్
పరతత్త్వముల్, ముక్తిపద్ధతుల్, వాదముల్,

* * * *

శాసనవిధానముల్, సంస్కార తంత్రముల్,
దేశసేవా మహాదీక్షా ప్రచోదితా
వేశముల్, నిల్పనుద్దేశముల్ మీకున్న,

* * * *

నిల్పవచ్చును, మీరునిఖిలకార్య ధురీణు
లల్పుడను, నాపేర అట్టి సంస్థాపనల్
కల్పించినను వాటిఘనత అంతయు తొలగు;'

* * * *

అనియిట్లు మొఱపెట్టి అధర్మకోవిదుల
కనికరమువడసి, నా కార్యంబు నెరవేర్చి
కొనివత్తు వేవేగ, అనుమతింపుము తండ్రి."

* * * *

కన్నీరుగారంగ, గద్గదికతో, ఇట్లు
విన్నపంబులుచేసి వేడుభక్తుని ఆత్మ
వెన్నుగనిపెట్టి, ఆపన్న జనవత్సలుడు,

* * * *

"పసివాడవౌట, ఈపగిది దీనికి ఇంత
ఉసురుస్సురని ధైర్య ముడుగుచుంటివితనయ-
హాసించుచున్న వారటుచూడు మందఱును-

* * * *

ఏల యూపరిహాస, మేలనవ్వులు? మీరు
ఈలీలయే వెనుక, ఇందద్భుతము లేదు;
చాలు చా,లింతలో జ్ఞాపకము తప్పెనో?

* * * *

ఏమోయి ఓవ్యాస, ఏమోయి ఓయేసు,
ఏమోయిసిద్ధార్థ, ఏమి ఓశంకరా,
మోము చూపవదేమి, ఏమి ఓ శ్రీకృష్ణ?

* * * *

పాదమిట మోపినది యూదిగా, గుండియల్
మోదుకొను, 'హాహాహా! మునిగిపోయెనుకొంప,
మాదు బోధనలన్ని మంట గలియుచునున్న,'

* * * *

వని మీరు గోలుమను, చవతారమెత్తి, అ
మనుజలోకము కరుగుమనుచు, మొన్నటిదాక
నను పెట్టినది మఱచినారె, నాయనలార?

*   *   *   *

కత్తెరిలి తత్తరిలి, తపియించి తపియించి,
నెత్తురుల్ నేత్రముల్కసింకుకొన ఏడ్చేడ్చి,
ఎత్తెఱుంగును గనక, ఎపుడు రామానుజుడు,

*   *   *   *

మొత్తుకొని మొత్తుకొని, మొఱపెట్టి మొఱపెట్టి,
ఎత్తెఱుంగును గనక, ఎపుడు ప్రహ్లాదు తండ్రి,
చిత్తవిభ్రమణంబు చెందుదురొకద తుదకు,

*   *   *   *

అని నేను ప్రాణంబులఱచేతిలో పట్టు
కొనియుంటి, ధైర్యంబు కొంచె మిపుడిప్పుడే
జనియించుచున్న, దీచందమే మీరంత-

*   *   *   *

ఓవత్స, తెలిసిన దె? ఈవీరి నవ్వులకు
నీవేమియుం జిన్నబోవద్దు—ఇటు చూడు,
నావాక్య మదిలోన భావింపుమో బిడ్డ:

*   *   *   *

ధరణీతలంబునకు అరిగి, అచ్చట ఒక్క
అరదినమె కాదు, యుగమంత మగుదాక, నీ
వఱచినను, ఏడ్చినను, మఱి అభోజన మున్న,

*   *   *   *

దివిజలోకము నుండి దిగినాడ ననియన్న,
దివిజసందేశముల్ తెచ్చినా ననియన్న,
దివిజుడను నేనన్న, దేవుండ నేయన్న,

*   *   *   *

మఱియింక ఏమన్న, మఱియేమిచేసినను,
కరుణమై అమృతంబు, పరితాపమున విషము,
కురిపించినప్పటికి, కుదర దారోగంబు.

*   *   *   *

నీవొక్కడవె కాదు, నీతోడ నే గూడ,
దేవతాగణములున్, దివ్యదీధితిజాల
మావరింపగ కదలి, అవనీస్థలికి పోయి;

*   *   *   *

దుందుభి ధ్వానముల్, తూర్యరావము లెసగ,
అందలంబుల మీద అందఱను రావించి,
విందు లమఱిచి పెట్టి, వీణియల్ మీటించి,

*   *   *   *

నట్టువల పిలిపించి,నాట్యంబు లాడించి,
ఇట్టివేడుకలింక ఎన్నెన్ని ఏర్పఱచి
పెట్టినను నద్దనరు, విసుగు చెందరు, కాని

*   *   *   *

'మనవియున్నది,మాదుమనవిరొక్కటిచిన్న'
దని నోరు తెఱచునరి, 'కాగు,డాగుడు,ఇపుడు
మనవు లాలించుటకు మాకు తీఱిక లేదు.

*   *   *   *

ఏల మీకీతొందర, రింక కొంచెము తాళ
జాల లేకుండిరే, స్వర్గలోకము వచ్చి,
ఆలింపకుందుమా, అన్ని మనవులు మేమె?

*   *   *   *

దయచేయు డిప్పటికి, దయచేయు,డాలస్య
మయిన మాపనిచెడును', అని చెప్పి వెంటనే
పయనంబుకట్టించి పంపివేతురు మనల.

*   *   *   *

కదలమని, ఏమైన కదలమని, ముంజూరు
వదలమని, మనమింక వైదికము చూపింప
మొదలుపెట్టదమన్న, పదనుతప్పను; వారు

*   *   *   *

'సరసులనుకొని, చెప్పసాహసించితి, మయ్యొ!
పొరపాటు, పొరపాట్లు, బుద్ధివచ్చిన దిపుడు;
మఱియేల ఈగొడవ? మాకుమీకును, చూడ,

*   *   *   *

వాదముల్ సల్పుటకు లేదు సమరంగమే;
లేదులేదిక వోట్ల* మీదనే జరుగవలె
మీదివ్యవహార,' మనిమీసముల్ ముట్టుదురు"

*   *   *   *

ఆక్షణంబున భక్తుడదరిపడి బెదరుగొన
వీక్షించి, ఆయఖిల భీతకోటి శరణ్య
వక్షుండు, "అయ్యయో! వత్స, అదియేమిఅది?

*   *   *   *

అట్లు వణకెదవేల? అదియేమి, వెసగు వలె
అట్లు చూచెదవేమి?" అని యడుగ, భక్తుండు,
-"వోట్ల*న్న గుబగుబల్ పుట్టె నాగుండెలో!"-

*   *   *   *

"నీకంటె ధైర్యంబు నాకొకింతయు లేదు;
లోకనాయకుడంచు, లోకబాంధవు డంచు,
భీకరుడు దుర్జనుల, శాకరుడు సుజనులకు,

*   *   *   *

పరమపురుషుండంచు, భవ్యచరితుం డంచు,
నిరుపముడు, నిఖిలార్థనిర్ణేత యని యంచు,
మఱి గంపలుగ, పుట్లు గరిసెలుగ, ఇంకింక,

*   *   *   *

ఏమేమొ ననుగూర్చి, ఇటువంటివెన్నెన్నొ—
ఆమాటలన్ని యుక్ష మోముచాటిచ్చకాల్,
మోము చూపిన పంగనామాలు పెట్టరే!

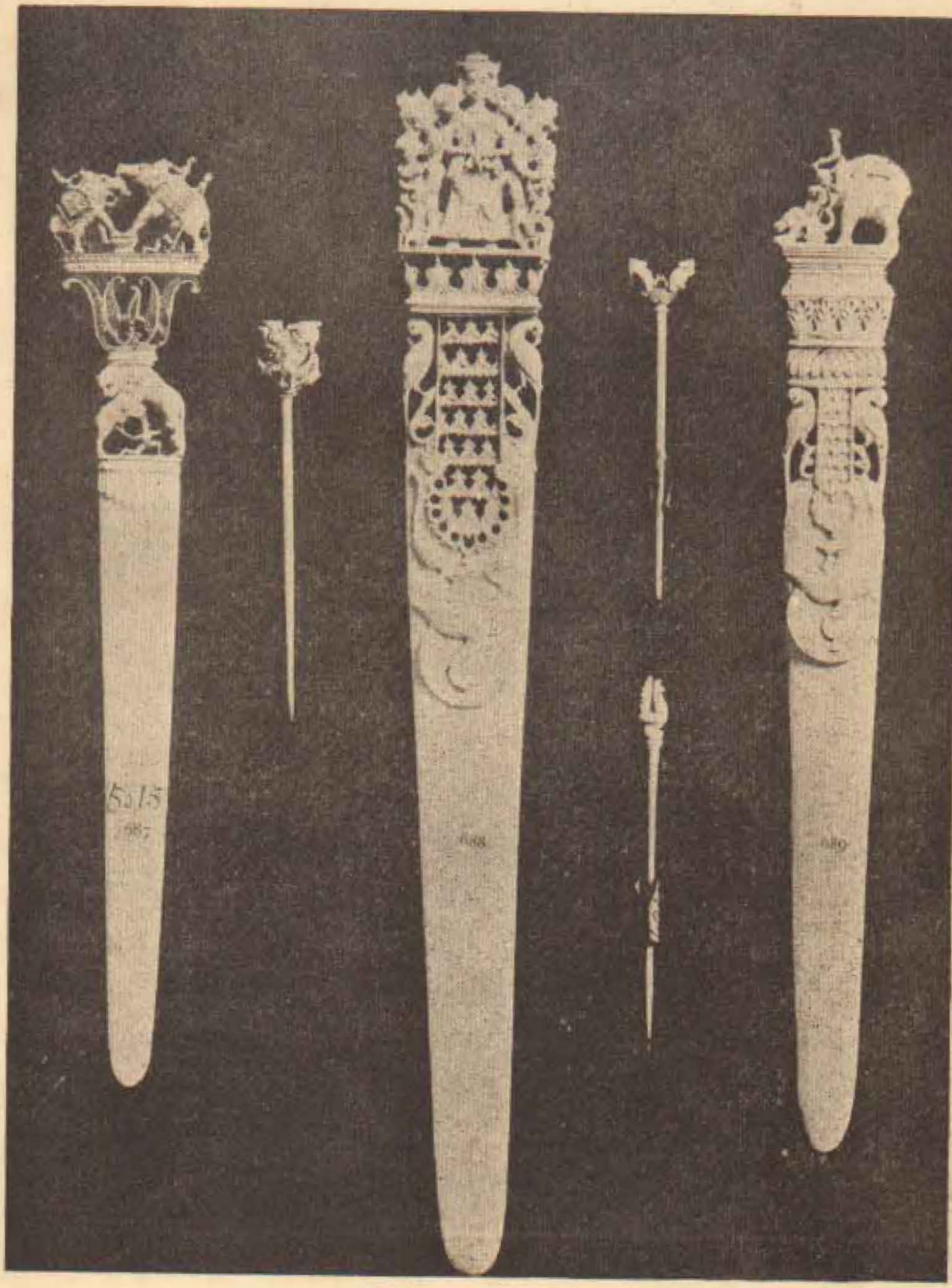
*   *   *   *

ఇదియేను భువిలోని ఈనాటిమానవుల
హృదయతత్త్వము; దీనినెఱుగజాలక యింత
బెదరుచుంటివి, శాంతి వదలుచుంటివి వత్స."

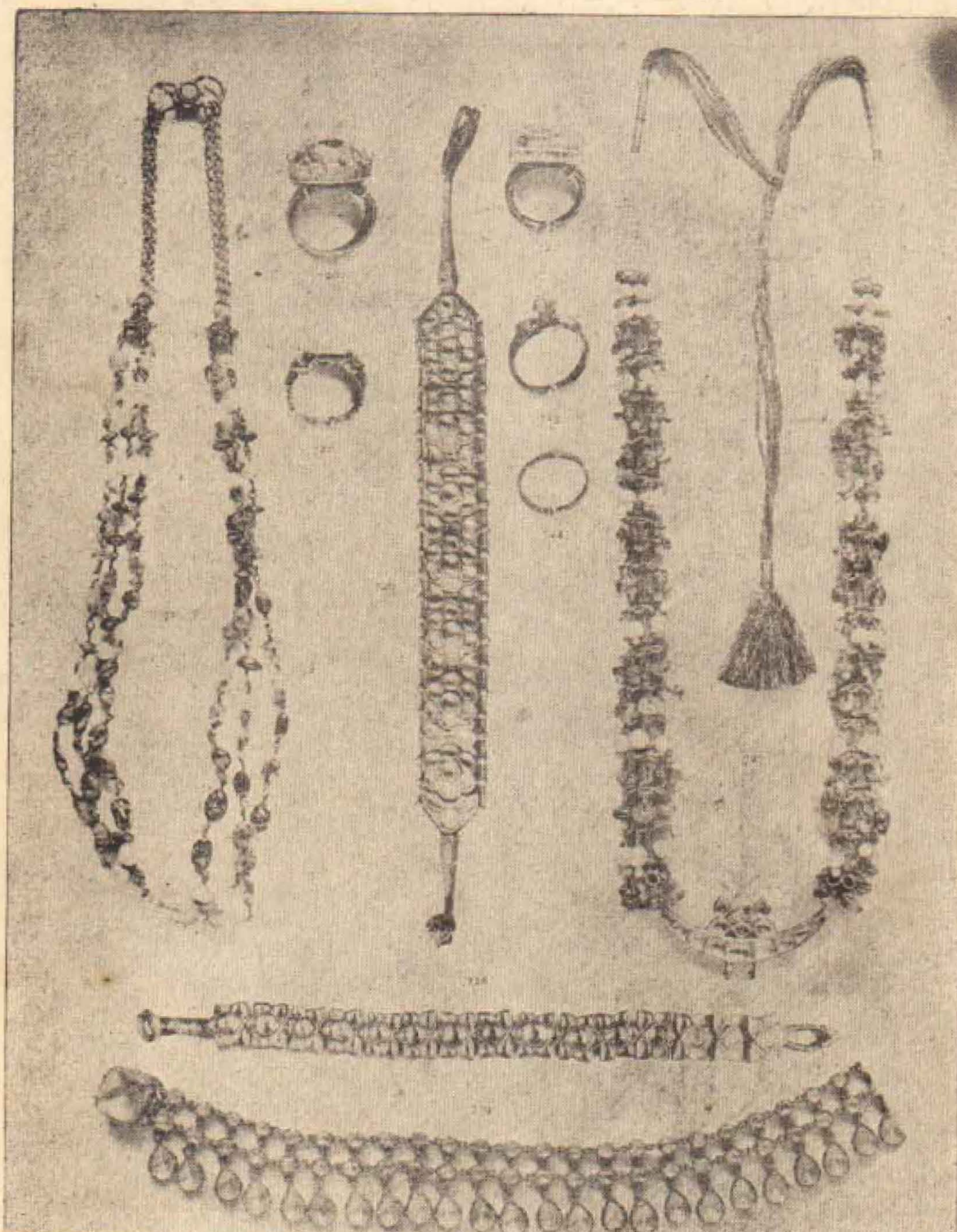
*   *   *   *

[సశేషము.]

* Votes.

౧-వ చిత్రము

౨-వ చిత్రము

క్రీడాభిరామకర్త శ్రీనాథుడా?*

క్షేమూరి విశ్వనాథశర్మ గారు, ఎమ్. ఏ., యల్. టి.

శ్రీయుత వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారి శృంగార శ్రీనాథములోని క్రీడాభిరామకర్తృత్వనిర్ణయము చాల ముఖ్యమైనదని నాతలంపు. ఈభాగములో ఒకరియొద్దనుండి వేరొకరికి సంక్రమింపజేయుటకై శాస్త్రి గారు సర్వవిధముల ప్రయత్నించినారు. క్రీడాభిరామము వినుకొండ వల్లభరాయని దని గ్రంథమునం దున్నది. కాని యది శ్రీనాథునికృతియని శాస్త్రిగారి సిద్ధాంతము. "ఈ గ్రంథము శ్రీనాథరచనమనుటకుఁ బలువురు విశ్వసింపక పోయిరి. అట్టి యవిశ్వాసము సమసిపోవుటకై యింత వ్రాయవలసెను." ఈవాక్యమునుబట్టి శాస్త్రిగారికి తమ వాదమునందుగల గాఢవిశ్వాసమును, పట్టుదలయు వ్యక్తము కాగలవు.

"శ్రీనాథుని రచనాచమత్కారముల నెఱిఁగిన వారిది చక్కఁగా గుర్తింపఁగల్గుదురు. ...మరియు నీపద్యము వినఁగనే శ్రీనాథుని రచనయని గుర్తింపఁగల్గుదురు. ...రచనాచమత్కృతము చక్కఁగా నెఱుఁగనేర్చినవారికి శ్రీనాథుని రచనమనుట కీగ్రంథమెల్ల నుదాహరణమే." ఈవాక్యములనుబట్టి తమయభిప్రాయముతో నేకీభవింపనివారు కవితాచమత్కృతుల నెరుగజాలని రసహీనులని శాస్త్రిగారి యభిప్రాయము కాకపోవచ్చును. కాని, పండితులనియు, కవులనియు, విమర్శకులనియు పేరుపడినవారిని బెదరగొట్టుట కీవాక్యములు సూత్రప్రాయములు కాగలవు. నేను కవిని గాను; కవితావిమర్శకుడను గాను; పండితుడ నంతకన్న కాను. అందుచేత శాస్త్రి గారివాదమును, క్రీడాభిరామమును చదివినమీదట నాకు గల్గినసంశయములను జంకులేక చెప్పదలచినాను.

క్రీడాభిరామమను వీథినాటకము నేకాశ్వాసము గల యొకచిన్నప్రబంధము. అచ్చుపడిన ప్రతిలో 295 పద్యము లున్నవి. ఇందు కొద్దిసంఖ్యమాత్రమే వచనములు. ప్రతిపద్యము మిక్కిలి రసవంతముగ నున్నది. పద్యరచనమునందు వివిధములగు పోకడలు గలవు. వర్ణనలు స్వభావసిద్ధములు. కవిత్వము గంభీరముగ నుండును. వినుకొండ వల్లభామాత్యుని కృతియని గ్రంథమునందు గలదు. పెదపాటి జగన్నాథకవి తన ప్రబంధరత్నాకరములో వల్లభరాయని వీథినాటకము గ్రంథమునుండి యొకపద్యము నుదాహరించియున్నాడు. ఆపద్యము మనకు లభించిన క్రీడాభిరామములో లేదు. జగన్నాథకవి తరువాతివాడగు అప్పకవి శ్రీనాథునివీథినాటకములోనిదిగ రెండు పద్యము లుదాహరించెను. అవి మనకు లభించిన క్రీడాభిరామములో నున్నవి. ఇది శాస్త్రిగారివాదమునకు పునాది. క్రీడాభిరామమును శ్రీనాథుడే రచించి, వల్లభరాయని పేరు పెట్టెనని శాస్త్రిగారి సిద్ధాంతము. ఈ సిద్ధాంతము పెక్కు కారణములచేత సమర్థించిరి. అందు—

౧. గ్రంథనామము

క్రీడాభిరామమునకు మాతృక రావిపాటి త్రిపురాంతకుని ప్రేమాభిరామము. కాని దానికి సరియైన యాంధ్రీకరణము గాదు. ఈసంగతి కర్త సూచించెను. శాస్త్రిగా రంగీకరించిరి. మారుపేరుపెట్టుట కింకొకకారణమున్నది. ప్రేమాభిరామము నాటకము; క్రీడాభిరామము వీథి. "రావిపాటి త్రిపురాంతకదేవుఁ డనుకవీశ్వరుఁ డొనరించిన ప్రేమాభిరామనాటకంబు ననుసరించి క్రీడాభి

*ఈవ్యాసమును సారస్వతసర్వస్వముకై మూడుసంవత్సరముల క్రితము వ్రాసితిని. ఆపత్రికతో నావ్యాసమును పోయి ఇటీవల తిరిగి దొరికినది. ఈనష్టవ్యాసలాభమునకు సంతసించి యిప్పు డీపత్రికలో ప్రచురించుచున్నాను.

రాముంబను...వీథి యనురూపకము" అని క్రీడాభిరామావతారికయందలి వాక్యము. సంస్కృతనాటకమున కనుసరణమే కాక క్రీడాభిరామమునందు ఒకరోజున ఓరుగల్లులో జరిగిన క్రీడావినోదములుమాత్రము వర్ణింపబడినవి. అందుచేత 'క్రీడాభిరామ' మనుపేరు సార్థకము. సంస్కృతమునకు సరియైన ఆంధ్రీకరణము గాకపోయినను క్రీడాభిరామమునందు మాతృకలోనిరచనములను గుర్తించుట సులభము. ఓరుగల్లు పట్టణమునకు సంబంధించిన వర్ణనలన్నియు ప్రేమాభిరామమునం దుండియుండును. కథానాయకుల పేర్లు త్రిపురాంతకునిపే యగును. పల్నాటివీరులకథ, గ్రామదేవతజాతర, పొట్టేళ్ల యుద్ధము, కోడిపుంజులపోట్లాట మొదలగునవి క్రీడాభిరామమునందు విశేషముగ విస్తరించి వర్ణింపబడియుండును. ఏదియెట్లున్నను ప్రేమాభిరామమును, తత్కర్తను వందనపూర్వకముగ పేర్కొనుటచేత క్రీడాభిరామకర్త నిష్కల్మషహృదయుడని చెప్పవచ్చును. స్వకపోలకల్పితమని లోకులను మోసపుచ్చెడి యుద్దేశము లేదనుట స్పష్టము. మారుపేరు పెట్టినంత మాత్రమున శ్రీనాథునికృతి యనుటకు ప్రబలకారణము గనుపడదు. వల్లభరాయనికర్తృత్వమునకు భంగము రాదు.

౨. అవతారికలోనిపద్యములు-భరతవాక్యము

అవతారికయందలి పద్యములలో స్వోత్కర్ష విశేషముగ నున్నదనియు, భరతవాక్యములో గ్రంథకర్త తనను దానే ఆశీర్వదించుకొనెననియు, అందుచేత కర్త వల్లభరాయుడు కాజాలడనియు నొకవాదము. ఈ యవతారికపద్యములలో నున్నంత స్వోత్కర్ష చేసుకొనని ప్రబంధకవులు తెలుగులో నెందరు గలరు? అంతమాత్రము చేత మనకవులు వినయదూరులని చెప్పరాదు. గ్రంథావతారికలో తమకులమును గొప్పగా వర్ణించుటయు, తమ పాండిత్యమును అతిశయోక్తిలో చెప్పుకొనుటయు మన కవులకు పరిపాటి.

"సంగీతసాహిత్య సరసవిద్యల నేర్పు
కవులతో నుమ్మలఁగాని కాల్చి విడువ"

అను శ్రీనాథుని వాక్యములకంటె వల్లభరాయని పద్యములలో పాండిత్యప్రకర్ష యెక్కువ గలదా? ఒకవేళ శ్రీనాథుడే క్రీడాభిరామమును రచించె ననుకొందము; అప్పుడుమాత్రము గ్రంథకర్తృత్వము వల్లభరాయని పేర నున్నంతకాలము, ఆపద్యముల కౌచిత్య మెట్లు గలుగును? ఇంతకు నాయవతారికపద్యములును, భరతవాక్యమును వల్లభరాయని గూర్చి సూత్రధారుడు పలుకుచున్నాడు. కృతిభర్త కవినిగూర్చి పల్కినపలుకులవంటివి మనకవులసాంప్రదాయమునకు విరుద్ధముగ లేవు.

3. పద్యసామ్యము

గీ. గార్గ్యసిద్ధాంతమున మహఃకాలకలన
శకునములనట్లు యది బృహస్పతిమతంబు
విప్రజనవాక్య మరయంగ విష్ణుమతము."

ఈమూడు చరణములు క్రీడాభిరామములోను, భీమఖండములోను సమానములు.

"వ్యాసమతము మనః ప్రసాదాతిశయము"

అని క్రీడాభిరామమునందు నాల్గవచరణము.

"సర్వసిద్ధాంత మభిజిత్తు సమ్మతముగ"

అని భీమఖండములోని నాల్గవపాదము. ఈరెండుచరణములును సంస్కృతభీమఖండములో నున్నవి. కాని యిది శకునశాస్త్రమునందలి శ్లోకము.

"మనోజవంతు మాండవ్యః"

అను శకునశాస్త్రవాక్యముమాత్రము భీమఖండములో పురాణకర్తయగు వ్యాసపరముగా మార్చబడినది. క్రీడాభిరామములోని చరణము భీమఖండవాక్యమునకు తెలుగనుట స్పష్టము. ఈపద్యమంతయు శ్రీనాథునిరచనయై యుండవచ్చును. వల్లభరాయడు గ్రహించియుండును. లేదా ప్రేమాభిరామములోని శ్లోకమునకు తెలుగుచేత శ్రీనాథుడు గ్రహించియుండవచ్చును. లేదా వీరిరువురకు పూర్వమే యాశ్లోకమునకు తెలుగుచేత యుండినదేమో! కొన్ని పద్యములును, శ్లోకములును ఒకరిద్దరికృతులలో నుండుట యపూర్వము గాదు.

"దేశభాషలందు తెలుగులెస్స"

అనువాక్యము క్రీడాభిరామములోను, ఆముక్తమాల్యదలోను గలదు. శ్రీనాథుని[illegible]ములలో అతనికి పూ

ర్యులు రచించినశ్లోకములు లేవా? ఇప్పటి కీయభ్యాసము పోయినదా? తాతంభట్టని యచ్చువేయుచున్న లక్షణసారములో తిమ్మకవిపద్యము లెన్ని లేవు? సర్వసామాన్యములగను, లోకోక్తిప్రాయములగను నున్న వాక్యములను కవులు సమయోచితముగ తమగ్రంథములలో చేర్చుకొనియుందురు. ఈశకునశాస్త్రశ్లోకమునకు తెలుగు పూర్వమునుండి వాడుకలోనుండియుండవచ్చని నాయూహ.

౪. పద్యములపోలిక

క్రీడాభిరామములోని యొకపద్యముయొక్క పోకడ శ్రీనాథునిహరవిలాసపద్యమును బోలియున్నది. ఈ పద్యము అవతారికలో నుండుటచేత సంస్కృత ప్రేమాభిరామశ్లోకమునకు తెలుగు కాదు. ఇంకొకపద్యములో హరవిలాసపద్యమునుబోలిన సమాససంవిధానము గలదు. కాని యీ రెండుపద్యములకు మూలాధారము భట్టమురారి యనర్ఘరాఘవమని శాస్త్రిగారే నిర్ణయించిరి. కాబట్టి క్రీడాభిరామకర్తకు మాత్రమే గ్రంథచౌర్యపరాధము వాటిల్లదు. ఇంతియకాక, కథాసందర్భమునుబట్టి యీ రెండవపద్యము రావిపాటి త్రిపురాంతకుని చేతను తెలుగని స్పష్టము కాగలదు. అందుచేత రెండవపద్యమునుబట్టి శ్రీనాథుఁడే గ్రంథకర్త యనుట పొసగదు.

మొదటచెప్పిన అవతారికపద్యమునకును, హరవిలాసములోనిపద్యమునకును కొంతపోలిక యున్నది. ఆపద్యమిది:—

శా. పారావారమునన్ వివేకసరణిన్
సౌభాగ్యభాగ్యంబులన్

....

....

వేరీ మంత్రులు? సింధువేష్టితమహా
ర్వీచక్రవాళంబునన్.

అని శాస్త్రిగారిచ్చిన పాఠము. చివరచరణము

"వీరేమంత్రులు"

అని అచ్చుప్రతిలోనిపాఠము. ఇక హరవిలాసములోని పద్య మిది:—

శా. వేరీ నిన్నెదిరింపఁగా జగమునన్
వీరుల్ ప్రతాపోద్ధతిన్?"

ఈరెండుపద్యములకు పోలిక యున్నను "వీరే మంత్రులు" అనుటవలన పద్యములో సగము సారస్యము పోయినది. కవియొక్క మనోవృత్తియందే భేదము సూచించును. అర్థమొకటె యైనను ప్రశ్నార్థమందు పటుత్వము జాస్తి. "కారే రాజులు?" అను పోతనపద్యమునకును "చనినా రార్యులు చక్రవర్తులు" అను లక్ష్మీనరసింహంగారిపద్యమునకును గలభేద మీ రెండుపద్యములకును గలదు. శ్రీనాథునిపద్యమునందే భావగాంభీర్య మెక్కువ యున్నది.

యతిప్రాసలు సరిపోవునప్పుడు పాఠమును మార్చుట కవకాశ ముండదు. శాస్త్రిగారిపాఠమే సరియైనదని చెప్పినను అంతమాత్రముచేత క్రీడాభిరామములోనిపద్యము శ్రీనాథునిదే యని చెప్పుటకు సరియైన కారణములు లేవు. పద్యములనుబోలినపద్యములు మనప్రబంధములలో నంటటను గలవు. భావములనే కాక సమాససంవిధానములనుగూడ ప్రఖ్యాతకవులనుండి గ్రహించుట మనకవుల కాచారము. పద్యములయొక్క పోకడలయందు సామ్యమును కనుగొనుటకు వెదకనక్కఱలేదు. శ్రీనాథుఁడే రఘువంశము, కుమారసంభవము మొదలగుమహాకావ్యములనుండి భావముల ననువదించినాఁడు. ఇతరభాషలలోని యుత్కృష్టాంశములనుండి మంచిభావములను మనభాషలో సందర్భానుసారముగ ననువదించుట గ్రంథచౌర్య మనిపించుకోదు. ఇది శాస్త్రిగారే యంగీకరించిరి: "శ్రీనాథునకు భవభూతి, భట్టమురారి నాటకములమీఁదనభిమానము మెండు. వారినాటకములలోని రచనములను పెక్కుచోట్లఁ బుడికిపుచ్చుకొన్నాఁడు." ఇట్టిపక్షపాతమును ప్రతికవియెడల జూపవలెను.

తెలుగులోకూడ ప్రఖ్యాతకవులయొక్క కృతులను బోలినరచనలుచేయుట మనలో గౌరవాస్పదమైయుండెను. పెద్దన్నవంటివాఁడు శ్రీనాథునిపోకడల ననుకరించలేదా? మనప్రబంధములలో "పిల్లవసుచరిత్ర" లని వసుచరిత్ర కన్నిప్రతికలు లేవు? ఇంతకును పైపద్యముల పోకడ శ్రీనాథునికి పూర్వము లేదని స్పష్టముకావలెను. అనగా సమకాలీనులిట్టిపద్యమును వ్రాయలేదని నిర్ధారణ కావలెను. అప్పుడీపద్యము శ్రీనాథునిదనుటకు కొంత యాధార మేర్పడును.

౫. భావములపోలిక

"టిట్టిభ! యది చూడు వరుణరాజవారాంగనాతిలక దర్పణానుకారియై యహర్పతి క్రుంకఁబోయె."—వీథి.

శ్రీనాథుని భీమఖండములోని పద్యమిది:—

క. చరమాచల శిఖరంబునఁ
దిరమై యొక్కింతతడవు దినకరుఁడొప్పెన్
వరుణునిశుద్ధాంతంబున
నరవిందాక్షులకు మించుటద్దం బనఁగన్.

అస్తాద్రిపైనున్న సూర్యుని అద్దముగ చెప్పిరి. ఇది సుప్రసిద్ధమైనపోలిక. శ్రీనాథునివిశిష్టకల్పన మనుటకు వీలులేదు.

ఇంకొక యుపమానము:—

వ. సెరసంజయు మసమసకని చీకటియుఁ గలిసి దిక్సాధనూటవాతిడికరంబుల క్రేలనిడిచిన కుడునింపపూసల పేరునుంబోలెఁ బొలుపుమిగిలె.—వీథి.

శ్రీనాథుని నైషధములోని పద్యము:—

క. పసుఁబాప యెండ క్రొవలును
మసమసకని యిరులు గలసి మన నలరించెన్
దెసల నలుగడల గుంజా
ప్రసరంబులసరులు క్రేలనిడినభంగిన్.

ఈరెంటికిని సంపూర్ణ భావైక్యము గలదు. కాని నైషధపద్యములోని భావము శ్రీనాథునిదా? శ్రీహర్షునిదా? ఈయుపమానము సంస్కృతనైషధములో నున్నయెడల శాస్త్రిగారి వాదమునకు మహాప్యాతిక బలము తగ్గును. ఇట్టివే మరికొన్ని యుపమానములు, ఇతరభావములు క్రీడాభిరామములోను, శ్రీనాథునికృతులలోను సమానచ్ఛాయ గలవని చూపబడినవి. ఇవిగాక మరికొన్ని చిన్న సమాసములు శ్రీనాథుడు తనగ్రంథములలో నుపయోగించినవి క్రీడాభిరామములోను గలవని తెలిపిరి. ఇవి చాలవరకు సర్వసామాన్యములుగ వాడుకలో నున్నవి. "కుసుంబెట్టినచీర—పదియార్వన్నె పసిండి—చెక్కుటద్దములు—విఘ్నోదు—కప్పురపుబోగివంటకము—పెసర్పప్పు"- ఇవి పద్యాలు వ్రాసేవారందరికి నాలుక చివరనుండు పదములు. "కోకిలపంచమశ్రుతి"—ఇది సుప్రసిద్ధమైన యుపమానము. "ద్యావాపృథివ్యవకాశములు"- దీనిఛాయ సంధ్యావందనములోను (ఆప్రాద్యావాపృథివీ అంతరిక్షం), ఉపనిషత్తులోను (పృథివ్యాకాశే) గలదు. "గోధూళి లగ్నము"—ఇది శాస్త్రప్రసిద్ధము. "ఘంటాఘణఘణాత్కారములు"—కప్ప బెకబెకలాడు నన్నట్లు ఘంట ఘణఘణ మనుట సర్వసామాన్యముగ వాడుకలోనున్న విషయము. ఇంతియకాక క్రీడాభిరామములో మరికొన్ని శబ్దవిశేషములుగూడ గలవు. "తకఝుంఝుంఝుంకిటాత్కారసంగతి—శీటాత్కారంబునం దూలగన్—కోకిలకుహూకారంబు తోరంబుగన్—డమరుడిండిమంబు డమడమధ్వని మ్రోసె"— మొదలగునవి ఘంటాఘణాత్కారముల వంటివే. సర్వసామాన్యములైన మాటలను, భావములను ఒకడే కర్త యనుటకు వీలులేదు. ఇంతియకాక క్రీడాభిరామపద్యములలో నైషధపదములు కొన్ని యించుక భేదముతో నున్నవి: "కోయిలపంచమస్వరము క్రోల్పనభంగి", "పదియారువన్నెయబంగారు సరిపచ్చు."

ప్రతాపరుద్రుని యుంపుడుకత్తె యగు మాచల్దేవి యొక్క భవనము క్రీడాభిరామములో చక్కగ వర్ణింపబడినది. విశేషించి యామె చిత్రశాలలో నేమేమి చిత్రపు లుండెనో పేరువారిగ చెప్పబడినవి. ఈనిరుపమానమగు చిత్రశాలావర్ణనము మాచల్దేవిగృహమును జూచి వర్ణించినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. శ్రీనాథు డాకాలమున లేడు గనుక ఈభాగ మతనిది కాదని యెవరో యాక్షేపించిరట. దీనిని "వికటవాద" మని శాస్త్రిగారు తిరస్కరించిరి, కాని యీభాగము సంస్కృతప్రేమాభిరామమున కనువాదమై యుండవచ్చు నన్న భావమును సూచించిరి. రావిపాటి త్రిపురాంతకుడు ప్రతాపరుద్రుని యాస్థానకవి. అందుచేత ఓరుగంటికి సంబంధించిన భాగము లన్నియు నతని ప్రేమాభిరామములోనివే యనుట సహజము. క్రీడాభిరామములోనివర్ణనములు వానికి తెలుగనుటయే యుక్తియుక్తముగ నున్నవి.

ఏదైనవొకగ్రంథమునకు కర్తృత్వమును నిశ్చయించుటకు అనేకవిషయములు సమన్వయింపవలసియుండును. ఇది విమర్శకుల బాధ్యత. అందులో ఒకరి పేరనున్నగ్రంథముయొక్క కర్తృత్వమును ఇంకొకరికి కట్టబెట్టజూచినప్పుడు ఈబాధ్యత ద్విగుణమగును. ప్రత్యేకించి క్రీడాభిరామకర్తృత్వము నింకొకరికి చెందజేయునప్పుడు మరియొకవిషయమునుగూడ ఆలోచింపవలసియున్నది. వల్లభరా

యునికి. ఎట్లో కవియను పేరు సంపాదించి లోకమును మోసపుచ్చేయుద్దేశ మున్నట్లు కనబడదు. తనపుస్తకము స్వంతకల్పనము గాదనియు, మహాకవియగు రావిపాటి త్రిపురాంతకుని ప్రేమాభిరామమున కనుకరణమనియు నుపోద్ఘాతములో జెప్పి యతనికి కృతజ్ఞతను జూపియున్నాడు. ఇంతియ కాక వల్లభరాయడు నిరక్షరకుక్షి కాడు. అతడు

"ఆశ్వలాయనశాఖయం దృగ్వేదంబు
కరతలామలకంబుగాఁ బఠించెఁ
బ్రత్యేక మొనరించి భైరవస్వామిచే
సిద్ధసారస్వతశ్రీ వరించె."

ఇట్టివాఁ డొకసంస్కృతకావ్యమును తెలుగున ననువదించెననుటలో నసంభవము లేదు.

క్రీడాభిరామము రావిపాటి త్రిపురాంతకుని ప్రేమాభిరామమునకు తెనుఁగుకాదని శాస్త్రిగారు స్పష్టముగ జెప్పుచున్నారు. ఇందుకు వారు చేరుండుటకొప్పుకొను కారణ మేమియు లేదు. క్రీడాభిరామమను పేరు వల్లభరాయడు పెట్టినది పైన చెప్పియుంటిని. ఒకవేళ వారనినరీతిని శ్రీనాథుడే కర్తయైనను ప్రేమాభిరామమును తెనుఁగున ననువదించె ననుటలో న్యూనత యేమున్నది? అప్పుడు క్రీడాభిరామములోని గంభీరభావములయొక్కయు, పదసంధానములయొక్కయు గౌరవము రావిపాటి త్రిపురాంతకునికి దక్కును గాని శ్రీనాథునికి జెందదు. క్రీడాభిరామము సంస్కృతమున కనువాదము కాదనుటకిదితప్ప వేరొక కారణము కానరాదు. ఈగ్రంథమునుబట్టి త్రిపురాంతకుడు అద్భుతమైన కవితాశక్తి గలవాడని తోచుచున్నది. ఇది సంస్కృతమున కనువాదము కాదనుటవలన వల్లభరాయని కర్తృత్వపుమాట యటుండగా అసలుకవియగు త్రిపురాంతకునికే మోసము వచ్చినది. క్రీడాభిరామము సంస్కృతమునకు తెలుగని యొప్పుకొన్నయెడల శ్రీనాథునివని చూపిన భావవిశేషము లన్నియు త్రిపురాంతకునివి కాగలవు. అప్పుడు క్రీడాభిరామకర్త శ్రీనాథుడే యనువారివాదమునకు బలము తగ్గును.

ఏవో కొన్నియుపమానములు, కొన్ని పదముల హార్దులు, మరికొన్ని పద్యముల పోకడలు సమానముగ నున్నంతమాత్రమున అవిగలగ్రంథము లన్నిటికి నొకఁడే కర్త యని వాదము చేయుటకు వలనుపడదు. 'వ్యామగ్రాహ్య' పదప్రయోగమునందును, 'జితసిద్ధార్థ' ప్రయోగమునందును శ్రీనాథునకు మరుపు మెండని శాస్త్రిగారు చెప్పిరి. ఇందు మొదటిది అనర్ఘరాఘవములో నున్నది. రెండవది ప్రేమాభిరామములోనిది కాకూడదా? 'మొత్తమునకీగ్రంథము(క్రీడాభిరామము)సంస్కృతగ్రంథమునకు సరియగు తెనుఁగు కా'దని చెప్పినను 'కొన్నిమార్పులతో' నైనను సంస్కృతప్రేమాభిరామమున కనువాదమని శాస్త్రిగారే యంగీకరింపవలసివచ్చినది. అందు ఏ భాగములు ప్రేమాభిరామములోనివో, యేవి క్రీడాభిరామకర్తయొక్క స్వంతకల్పనలో నిర్ధారణచేయ లేదు. ఇట్టిస్థితిలో శాస్త్రిగారు శ్రీనాథునివని చూపించిన భావములు, పదములకూర్పులు సంస్కృతప్రేమాభిరామములోనివనియే నానమ్మకము. తనకు పూర్వగ్రంథముల నుండి మంచిభావములను, పదములకూర్పులను శ్రీనాథుడు తనగ్రంథములలో ధారాళముగ నుపయోగించినాడు. ఈ వ్యామగ్రాహ్యజితసిద్ధార్థములే కాక శ్రీనాథుని భీమఖండమునందలి 'దేవవేశ్యాభుజంగ'ముకూడ క్రీడాభిరామమునందు గలదు:—

సీ. "జారచోరమహాధూర్తచక్రవర్తి
దేవవేశ్యాభుజంగుండు తెలుఁగుభర్త."

—క్రీడాభిరామము.

"రాజవేశ్యాభుజంగ" యను బిరుదము శాసనాదికములలో నున్న విషయము అందరికి తెలిసినదియే కాబట్టి యిట్టి ప్రయోగములు తరుచుగ వాడినంతమాత్రమున వీటికి శ్రీనాథుడే కర్తయని కాని అవియున్న గ్రంథము లన్నియు శ్రీనాథునివని కాని చెప్పుటకు వీలు లేదు.

లోకోక్తిప్రాయములుగ నుండదగిన కొన్ని వాక్యములకు కర్తను నిశ్చయించుట దుర్లభము. "దేశభాషలందు తెలుఁగు లెస్స" యనుపదము కృష్ణరాయలు క్రీడాభిరామమునుండి గ్రహించెనని నేను నమ్మను. ఈ భావము స్వభాషాభిమానమును జూపుటకు ఆంధ్రులు గల్పించినదై యుండదు. బహుభాషాపరిచయముగల పండితుల యభిప్రాయము లోకోక్తిప్రాయముగ నుండియుండును. ఆభావమును పద్యములో నిముడ్చినప్పు

పెద్దరికవుల కాశేచరణము తోచుట యసంభవము కాదు. ఈయిరువురి పద్యములే యూహలను బలపరచుచున్నవి. వల్లభరాయని పద్యమునకును, కృష్ణరాయనిపద్యమునకును పూర్వార్థమునందు పోలిక లేదు. చెప్పఁబడిన భావములే వేఱైయున్నవి. నాయభిప్రాయమును విపులముగ చెప్పుట కొకయుదాహరణము నిచ్చెదను: "లోకం ముయ్యడానికి మూకుడుందా?" అనులోకోక్తి కలదు: దీనిని ఛందోబద్ధము చేయునప్పుడు పలువురు నొకవిధముగ చేయుట యసంభవమా? అట్లే యాప్రాంతముల ఉభయభాషలు తెలిసిన యాంధ్రులలో "తెమున తేన, అరవము అధ్వాన్నము" అను నానుడి కలదు. మనదేశములో దీనిని పద్యముగ వ్రాయునప్పుడు పలువురుకవులు నొకేరీతిగ వ్రాసినచో నాశ్చర్య ముండదు. "దేశభాషలందు తెలుఁగులెస్స" యనుభావముకూడ లోకోక్తిగ తలోవిధని నానమ్మకము. కావున కర్తను నిశ్చయించుట సులభము కాదు. శ్రీనాథుడే కర్తయైనచో నతనికుండిన భాషాభిమానమునకు దీనిని తనగ్రంథములన్నిటియందును వాడియుండును.

గ్రంథాంతమందీపద్య మున్నది:—

క. నటులందు దోరసముద్రము
విటులందు యోరుగల్లు కవిత వినుకొండ మహా
పుటభేదన మాత్రితయము
నిటు గూర్చెను బ్రహ్మ రసికు లెల్లను మెచ్చన్.

ఇది శాస్త్రిగారిచ్చినపాఠము. మానవల్లి రామకృష్ణకవిగా రచ్చువేసినగ్రంథములో నీపద్య మిట్లున్నది:—

క. అటు నట దోరసముద్రము
నిటు నట యోరుగల్లు కడింది వినుకొండమహా
పుటభేదన మాత్రితయము
నిటుల గూర్చెను బ్రహ్మ రసికులెల్లను మెచ్చన్.

దోరసముద్రమునుండి నటులును, ఓరుగల్లునుండి విటులును, వినుకొండనుండి కవియు గలిసి మోపూరి భైరవుని యుత్సవమునకు వచ్చినప్రజలను సంతోషింపజేసిరని శాస్త్రిగా రభిప్రాయపడినట్లు తోచుచున్నది. కాని యింకొక యసందర్భ మున్నది. "విటులందు యోరుగల్లు" అనుపాఠము సరియైనది కాదు. విటులందు కాసల్నాడు; ఓరుగల్లు కాదు:—

క. "కాసల్నాటను శ్రేష్ఠుడు
మాచాలప్పయ్యగారి మేనల్లుఁడు."

సీ. "ఎందుండి వచ్చితి కిరుకాసల్నాట
నుండి వచ్చితిమి మేముత్పలాక్షి."

ఇత్యాదిదృష్టాంతములు పుస్తకములోనే యున్నవి. రామకృష్ణకవిగారి పాఠమే సరియైనదని తోచుచున్నది. ఆకాలమున దోరసముద్రము, ఓరుగల్లు, వినుకొండలు సుప్రసిద్ధపట్టణములు. అచ్చట జరుగుచుండెడి క్రీడావినోదాదివిశేషముల నొకచోట జేర్చి రసవంతముగ వర్ణింపబడినదని కవిగారిచ్చినపద్యమున కభిప్రాయము, కవిగారియభిప్రాయ మిదే యని యాక్రిందివాక్యము వలన తేలును:

"ఓరుగల్లును, ఖిల్లాఖులరాజధాని దోరసముద్రమును, వినుకొండయు విటుల కనుకూలముగానుండునని గ్రంథాంతపద్యమున నున్నది. రాజధానులుగానుండి క్షీణించెను నగరము లన్నియు నీతిబాహ్యప్రవర్తనలకు నాటపట్టుగనని తోచుచున్నది."

—క్రీడాభిరామపీఠిక.

ఇందువర్ణించినక్రీడలలో పల్నాటివీరుల ప్రదర్శనము, పంబలవాండ్రకథలు, గ్రామదేవతలజాతర్లు వినుకొండలో విశేషప్రచారములో నుండియుండును. ఇట్లే మరి కొన్నివినోదములు ద్వారసముద్రములో జరుగుచుండెడివి. ఇవి సంస్కృతప్రేమాభిరామములో నుండినవో లేవో చెప్పజాలము. తెలుగుగ్రంథమునకు మారుపేరు పెట్టుట కిదియు నొక కారణమైయుండునని యిదివఱకే చెప్పియుంటిని.

ఇంతవఱకు క్రీడాభిరామము శ్రీనాథునిదే యను వాదము పరిశీలించనైనది. ఇక శ్రీనాథునిది కాకపోవచ్చు ననుటకు కొన్ని కారణములు చెప్పి యావిషయము ముగింతును.

౧. లాక్షణికుల ప్రమాణము:—

క్రీడాభిరామములోని రెండు పద్యములు—
(1) కుసుమరి బెట్టినచీరకొంగు—(2) కందుకకేళిసల్పెడు—
శ్రీనాథుని పేరనాటకములోనివని అప్పకవి యుదాహరించినాడు. లింగమగుంట తిమ్మకవి మొదలగు నాధునికులు అప్పకవివలెనే యీరెండుపద్యములను శ్రీనాథుని

వని యుదాహరించిరి. కాని అప్పకవికి పూర్వలాక్షణికులు చాలమంది యీపద్యములనే కాక మరికొన్ని పద్యములుకూడ వల్లభరాయని వీథినాటకములోని వనియే చెప్పియున్నారు. "చిత్రకవి పెద్దన, ముద్దరాజు రామన, శ్రీధరుడు, గణపవరపు వేంకటకవి, జగన్నాథుడు–వీరందరును వల్లభరాయని వీథినాటకములోనివనియే యుదాహరించియున్నారు. జగన్నాథకవి రత్నాకరములో సుమారు ౧౦ పద్యములకంటె నెక్కువగా వల్లభరాయనివనియే పేర్కొనెను. అళియరామరాయల మనుమడయగు సోమభూపాలున కంకితమీయబడిన శ్రీధరచ్ఛందములో వల్లభరాయని వీథినాటకములోనిదని 'మంచన వింటివో' యనుపద్య ముదాహరింపబడియున్నది. అందుచేత వల్లభరాయడు శ్రీనాథునిబాల్యదశలో గొప్పకవియైనట్లు తెలియుచున్నది." అని రామకృష్ణకవిగారు క్రీడాభిరామపీఠికలో వ్రాసియున్నారు. పైని పేర్కొనినకవులు అప్పకవికి పూర్వులు. అందు శ్రీధరుడు చాల ప్రాచీనుడు. వల్లభరాయకర్తృత్వవిషయమై యింత గ్రంథముండగా ఈసంగతే యెత్తుకొనక "అప్పకవ్యాదులు శ్రీనాథుని వీథినాటకములోనివని యుదాహరించినపద్యములు (రెండుమాత్రము) ఏగ్రంథమున నామపూర్వితో నుండునో యాగ్రంథమే శ్రీనాథునివీథినాటక మనుమ గదా! ఆగ్రంథము దొరికినది. దాని పేరు క్రీడాభిరామము. అది వీథినాటకమే." అని శాస్త్రిగారు వ్రాయుట వల్లభరాయనికి జరిగిన యన్యాయము. కవిగారి వ్రాతను శాస్త్రిగారు ఖండించలేదు సరేకదా, అప్పకవికి పూర్వముండిన లాక్షణికులు వల్లభరాయనివని వ్రాసినవ్రాతలెవను సమన్వయించలేదు.

అప్పకవి శ్రీనాథునిదని వ్రాయుటకును, అతనికి పూర్వులు వల్లభరాయనిదని వ్రా యుటకును గల కారణములనాలోచింతము. వల్లభరాయలపూర్వులవినుకొండయు, దానికి సమీపమున నున్న త్రిపురాంతకేశ్వరుడు (త్రిపురాంతకము వినుకొండ సమీపముననున్న గ్రామము)వారి కులదైవముగను ఉండియున్నను, అతను మోపూరుగ్రామమునుపాలించుచుండెను. క్రీడాభిరామమును అచ్చటనే వ్రాసెను. మోపూరు కడపజిల్లా పులివెందులతాలూకాలో నున్నది. ఆప్రాంతములందుండిన ప్రాచీన లాక్షణికు డగు శ్రీధరుడు తనఛందస్సులో వల్లభరాయనికృతి యనుట సహజము. ఈవిషయము తెలిసినవారందరు శ్రీధరునే యనుకరించిరి. కొంత కాలమునకు శ్రీనాథుని వీథి పద్యములు గుంటూరు, కృష్ణా, గోదావరిజిల్లాలలో ప్రచార మందియుండును. అప్పుడు కవిపేరు తెలియక శ్రీనాథునిపద్యములను బోలియుండిన పద్యములన్నిటిని అతని కంటగట్టియుందురు. ఇప్పు డచ్చుపడి ప్రచారములోనున్న శ్రీనాథుని వీథిలోని పద్యములన్నియు నతనివి కావనువాదము లేదా. అప్పకవికి వల్లభరాయని పేరే తెలియదని నానమ్మకము. ఏలయన క్రీడాభిరామకర్తృత్వవిషయమున శ్రీధరాదులకు తెలిసినవానికంటె విశేషాంశము లతనికి తెలియుట కవకాశము లేదు. ఒకవేళ శ్రీనాథుడే వ్రాసి వల్లభరాయని పేరు పెట్టినట్లు లోకవదంతినిబట్టి అప్పకవి వ్రాసెనని యన్నచో, కవులవిషయమై కట్టుకథలు వ్రాయుటయం దభిరుచిగల అప్పకవి యీగుట్టు తప్పక బయలుపెట్టి పూర్వలాక్షణికులు తప్పు వ్రాసిరనికూడ చెప్పియుండును. కాబట్టి అప్పకవి యుదాహరించిన పై రెండుపద్యములును కవిపేరు తెలియక శ్రీనాథుని కంటగట్టినవి. శ్రీనాథునిచాటువని ప్రచారములోనున్న "శిరలు దివ్యలింగములు" అనుపద్యము కూడ క్రీడాభిరామములోనిదై యుండునని నానమ్మకము. ఈపద్యమున కందు చక్కనియానుపూర్విగలదు. "కులము దైవతంబు గురజాల గంగాంబ" అను క్రీడాభిరామపద్యము తరువాత నీపద్యమునకు తావున్నది.

౨. కవిస్తుతి:—

గ్రంథకర్త కవిస్తుతిలో ఆదికవిని పేర్కొనిన తరువాత తనయభిమాన కవులను స్తుతించుట సహజము. వల్లభరాయుడు నన్నయతిక్కనలను చెప్పిన తరువాత భాస్కరుని, చిమ్మపూడి యమరేశ్వరుని మాత్రము నతించి రావిపాటి త్రిపురాంతకుడు వీరితో సమానుడని చెప్పెను. ఇట్లు చెప్పుట యాకవులయం దాతనికుండిన యభిమానమును సూచించును. శ్రీనాథుడు తనగ్రంథములయం దెన్నిటిలో, రావిపాటి త్రిపురాంతకుని గాని చిమ్మపూడి యమరేశ్వరునిగాని నుతించెను? "అదె దారువనభూమి" యను క్రీడాభిరామములోని పద్యము శ్రీనాథునిపద్యమును బోలియున్నదని శాస్త్రిగారు వ్రాసిరి.

"అదె కైలాసము" అను అమరేశ్వరుని వసంతసేనమునం దలి పద్యము నిట్టిదే. ఇట్టిరీతుల నడగలపద్యములు క్రీడాభి రామములో పెక్కులున్నవి. "అదె మాణిక్యపు బుఱ్ఱ కంభము; ఇదె యాయింటియజమానుండు; అదిగో ఎత్తినవారు; అదె భైరవస్వామి మఠమీద నల్లని చాముండే శ్వరీమహాశక్తి నగరు, వీడిదె తెల్లవాకులను వీడెము సేయుచు; అదె నీకుమారిరమణరేఖాకన్య," ఇత్యా దులు పైనిజూపిన యమరేశ్వరునిపద్యమునొక్క రెత్తు గడ గలవి. వల్లభరాయని కిట్టి పద్యములయందుగల మోజును, అమరేశ్వరునియందుగల యభిమానమును సూచిం చును.

3. వ్యక్తిగతములగు విశిష్టభావములు:—

పైనైన రెండుకృతులను పోల్చినపుడు సామాన్య భావసామ్యమునుబట్టి కర్తృత్వమును నిర్ణయించుటయు క్తము కాదు. సమకాలికులగు కవులలో సర్వసామాన్యము లగు భావములందును, పదములయొక్క కూర్పునందును, కొంతవరకు శైలియందుకూడ పోలిక యుండును. "శైలి విషయమున సామాన్యమును జూపి శ్రీనాథునకు కర్తృ త్వమారోపింపమన్నచో నక్కాలపు కావ్యములెల్ల నించు మించుగా సమానపాటవమును,కవితాధాటియును,నిరంకుశ భావములు గలిగియున్నవి." అను రామకృష్ణకవిగారి వాక్యము యథాస్థితిని జెప్పుచున్నది.

ఇతరకవులు సామాన్యముగ నుపయోగించనిభావ విశేషములను బట్టి కొంతవరకు కర్తృత్వము నిశ్చయింప వచ్చును. వ్యక్తిత్వమును సూచించునట్టి విశిష్టభావములు క్రీడాభిరామములో పెక్కులు గలవు. ఈక్రింది చలివర్ణన మెంతస్వభావసిద్ధముగ నున్నదో చూడుడు:—

ఉ. ప్రక్కలువంచు వంచి మని
పండ్లను పండ్లను రాచు రాచి రొ
మ్ముక్కలఁ జేయఁ జేసి చల
యల్లనఁ గాలిల నందు నంది లో
చక్కికిఁ బొక్కు నొక్కి యిరు
చంబడ సుమ్మడిమాటగట్టి పి
పెక్కు దువాళిచేసి చలి యిక్కడ
నక్కడఁ బెట్టువేకువన్.

మనప్రబంధములలో నిట్టిచలివర్ణనముగాని 'కాళుల సందు' 'సంది' అనునట్టి క్రియాప్రయోగములుగాని యెందరుకవు లుపయోగించినారు?

కండ్లయెదుట గట్టిన ట్లుండులాగున చిత్రించిన యీక్రిందివర్ణనములు చూడుండి:—

క. కేకిస వెదురుసలాకలు
చేసిన యిరుపల కిక్కించి నిడు వంచయునన్
దోసరిలికలకుటిలని
లాకివి...............................

ఉ. ద్రుతతాళంబున వీరసంభిరక ఘం
ఘంఘంకిటాత్కారసం
గతి వాయింపుచు........................

సీ. గర్జించి యుఱికి జంఘాకాండయుగళంబు
వీరసం బెటకోల వేయు నొకడు...

సీ. క్రొత్తదోమినసంత కోరకంబులయందు
తాంబూలరాగంబు తనుప గూర్చి...

సీ. అనలవసంతు వెన్నెలవిడంబ్రములెల్లఁ
కోద్యంబుకుండాలు చొచ్చువారు.

ఇట్టిసాక్షాత్కారము నొందజేయగల వర్ణనము లెన్నియోని గలవు. క్రీడాభిరామములోని పాములవాం డ్రవర్ణన మెంతమనోహరముగ నున్నదో చదివి యానం దింపవలెను.

శ్రీనాథునిచాటువని ప్రతీతిగన్న "భాగోతుల బొబ్బిగాడికి" అనుపద్యమునుబోలిన పద్యమొకటి క్రీడా భిరామములో నున్నది. ఈరెంటికిని అర్థపాటవమునందు భేదము చూడుడు:— క్రీడాభిరామపద్యమిది:—

ఉ. మీగడిలోచనంబులను
మీటిన భంగమునుబ్బచన్నులిం
పైనచొమ్మురంబు సొగ
పైనమదాలసమందయానముం
గా నొనరించి దీని గణి
కామణిఁ జేయక నిర్దయాత్ముఁడై
గానులదానిఁ జేసిన వి
ధాతవిధిం దలతుం దలంకుచున్.

౮. జాతీయములు:—

క్రీడాభిరామమునందు జాతీయములను, లోకోక్తులను కొదవలేదు. శ్రీనాథుఁడు తన గ్రంథములన్నిటిలోను చేర్చి యున్నన్ని జాతీయము లుపయోగించినాఁడో లేదో సంశయము. ఇందు కొన్ని దత్తమండల ప్రాంతములలో ప్రచారము గలవి. పరిగ, పరిగోల పరిబోసు, లింగ ముద్రలు, గురుగుల్లాలు, క్రొంద్రోవ కనుము (నల్లగనుము) మొదలగునవి నెల్లూరిజిల్లాకవుల పలుకుబడిలో లేవు.

అపూర్వప్రయోగమిదివరలో నొకటి తెలిపియుంటిని. సందు అనునది క్రియాపదముగ ప్రయోగించుట సామాన్యము కాదు. ఇట్లే దివిగత్తియను ప్రయోగముకూడ క్రీడాభిరామములో గలదు.

౯. ప్రధానరసము:—

క్రీడాభిరామములోని ప్రధానరసము శృంగార మొక్కటియే కాదు. ఎంత శృంగారమున్నదో అంత హాస్య మున్నది. కొన్ని వర్ణనములు పచ్చిగ నున్నను రసౌచిత్యము తప్పలేదు. పుణ్యస్త్రీలను నీచవర్తన మారోపింపలేదు.

ఇక శైవవీధులలో దేవుళ్లనుకూడ వదల లేదు. శ్రీకాకుళములోని 'తెలుఁగుభర్త' చిన్నబోవునట్లు వర్ణించెను.

"కమఠావతారంబు గైకొన్న దైత్యారి
కచ్చనీయుదరము భాగంబు"
"అడియుగంబునం దావిర్భవించిన
జీవనాథదేవునిశిరసు"
"గంగపుట్టియతోడ సాంగత్యమొదవిన
నునుపారు మునిమిట్ట నడుగు"

ఇవి నీచోపమలతో వర్ణింపబడినవి. వీలైనచోట్ల పదశ్లేషల నుపయోగించి గేలిచేసెను.

గీ. "జనకుఁడవు కర్త వొజ్జవు సజ్జనుఁడవు
క్రొత్తలంజల కాముండ వుత్తముఁడవు.........."

గీ. "......భువనసీరముగ నన్నదం బవక్రింప
వందుఁ బోయిన విహాయినట్టిదేకు"

శ్రీనాథునిపీఠినాటకములోనివని చెప్పెడి పద్యము లన్నియు సింహాచలయాత్రకు బోయినప్పుడు చెప్పించాటువు లనవచ్చును. కొన్ని నీలాటిరేవుదగ్గర చెప్పినవి. వీటిలో స్త్రీవర్ణనగాక మరియేమున్నది? సింహాచలయాత్రలో స్త్రీలుతప్ప మరియేవర్ణనాంశములు లేకుండెనా? క్రీడాభిరామములో విషయబాహుళ్య మున్నది. హాస్యములో కొన్నితావుల వీరేశలింగముగారి ప్రహసనహాస్యము జ్ఞప్తికి వచ్చును.

క్రీడాభిరామముయొక్క అచ్చుపుస్తక మిప్పుడు దొరకుట దుర్లభముగుటచేత కర్తృత్వవిషయమై యింత వ్రాసితిని. ఒక్క స్థూలపరీక్ష చేసిన చాలును. క్రీడాభిరామములో 295 పద్యము లున్నవి. ఇవి చదివి తరువాత శ్రీనాథునిగ్రంథములలో నేకథాభాగమునందైనను వరుసగ 300 పద్యములు చదివిన క్రీడాభిరామకర్త శ్రీనాథుఁడో కాఁడో చదువరులే గ్రహింపగలుగుదురు.

రాజులను ధనవంతులను సామాన్యముగ గ్రంథకర్తలుగాఁ జేసి శాస్త్రిగారి నమ్మకము. వారి యాస్థానకవి కృతులే వారిపేర నున్నవని యభిప్రాయము. ఈసంగతి బయలబెట్టుటకు ప్రత్యేకగ్రంథమే వ్రాయవలసి యున్నదని శాస్త్రిగారు వ్రాసియున్నారు. ఇట్టినమ్మకమునకనుగుణముగ వల్లభరాయని "కవీంద్రకాంక్షితత్రిదశమహీరుహము" కావున విశేషధన మొసఁగి కవియశోలోభమునఁ దే కావ్యకర్తృత్వమును దనపైఁ వేయించుకొన్నాఁడనుకొనుట" అని శాస్త్రిగారు తీర్మానము నిచ్చిరి. ఇంతకంటె "నాకీగ్రంథము (క్రీడాభిరామము) నెడ నక్లేశమాసము మెంతో... ఈగ్రంథము శ్రీనాథునికృతియై జిల్లెకాఁగ్గినందులకెంతయు సంతోషించుచున్నాఁడను" అను శాస్త్రిగారి మనోవృత్తి చాలవరకు వల్లభరాయకర్తృత్వమునకు భంగము గలిగించినదని నా నమ్మకము.

అర్థి

కందుకూరి వీరబసవరాజు గారు

సంకెలవోలె ముందడుగు సాఁగఁగనీదు నిజాభిజాత్య మే
వంకలు వచ్చునో పరులభావము నొచ్చునోయంచు నాల్కయున్
గొంకులువోవుఁ గొట్టుకొను గుండె లవజ్ఞ ఘటిల్లు భీతి నీ
సంకటమందు దైవ మర వచ్చిన నిన్నలయించు నర్థిరో!

ఉ. భారము లౌనయోమయపువ్రాతల నీతలవ్రాసె బ్రహ్మ ని
ష్కారణహార్దయై యినుపగజ్జెలతల్లి వసించుఁబైని సం
సారభరంబు నాపయి వసాధులు సేయునవజ్ఞ యింత బ
ర్వోరిచి మెట్టు లెత్తఁగలవోయి తలన్ బరుఁజేరి వేఁడుచోన్?

శా. అర్థీసాదృతిఁగన్న యాప్తుఁడును గార్యంబీవు చెప్పంగ నాఁ
గాదన్ సందులకై మొగాదిగఁ గనున్ గర్వించి పోరామియం
దౌదాసీన్యము వైమనస్యము నసూయన్ జూపు నానాఁటికిన్
నీదౌర్భాగ్యపుగాలిసోఁకి ఘనుఁడేనిన్ నీరసుండై విసున్.

చ. వెడ వెడచూపు గుండెదడ వీడనితృష్ణ పరాకు నూఱకే
జడియుట జాడ్యమున్ బరవశత్వము మున్నగ రోగ చిహ్నముల్
బడసిన నీవు ధిక్కృతి యపథ్యముచే మఱిచచ్చినంత పా
డడరి చరింతు వెక్కసపుటాయువుచే నడపీన్గవై ధరన్.

చ. రాజసుఁడంచు జ్ఞానులు నిరాకృతిసేయఁగ, బంధులెల్లరున్
వాజయటంచు నవ్వ, ధనవంతులు పీడ యటంచుఁ దిట్ట, ని
స్తేజత నర్థిరో! మనసు సిగ్గును లొగ్గడిసేయఁగా ధనే
చ్ఛాజితబుద్ధివై వ్రతము సౌఖ్యముఁగూడఁ దొఱంగినావుగా.

చ. అడుగక పెట్ట దమ్మయునటందువె? యమ్మ నిరాకరించునే?
యొడపక యామె పెట్టులవమేనియుఁ దృప్తినిఁ గూర్పకుండునే?
పుడమిని దల్లివంటి జనముల్ మఱి గల్గిన నిత్యతృప్తి నీ
యొడఁదకు నన్న వేఁడు మెదియేనియుఁ దక్కినఁ దక్కు నర్థిరో!

ఉ. తప్పియు దారి పంజరముతల్పుఁ దెరల్చినఁ బోవు చిల్క య
ట్లిప్పుడు చేయివిప్పి దురదృష్టపురేఖను బైటఁ బెట్టితో
యప్పుడె పోయె గౌరవ మహంకృతి యేటికి? నీదుగొప్ప నీ
గుప్పిటనుండు విప్పకుము కోటిలభించిన దానినర్థిరో!

గీ. మూఁపుపైనోపరాని కాపురపుమోపు-కాలుసేతులు మోహశృంఖలలు గలిగి
భవజలధి భంగపడితివి, పగ్గెలేల; ఒరులచేయూఁత యర్థింపు మోయియర్థి!

ఉ. డాబు లివేల లౌకికకళా ప్రవణుండను, గొప్పవారు నా
జేబులనుందురం చపటఁ జేతులు మోడ్పఁగలేదొ; నాయనా,
బాబని వేఁడలేదొ; తలవంచి సలాములు సేయలేదొకో;
నీబవిసారలేదొ? యెటునీల్గిన నర్థివెసుమ్ము నీవిఁకన్.

మ. కులగోత్రంబుల సాటిఁజూడు, మట నీకుఁ వశ్యమంత్రంబుగా
గలవాఁ డొక్కనిమాట తూఁలగొను, సఖ్యప్రీతిగా వేషభా
షలమార్పుల్ పచరింపు, పచ్చడియవజ్ఞన్ సైప నుద్యాపనం
బెలమిన్ జేయు మనోభిమానమున కర్థీ! వేఁడు పైసంగతిన్.

వ. ధనికులయందు నవ్వీన యధర్మము, నర్థులయందుఁ దృప్తియున్
బూనుపడఁ జేయు చిర్వ్వరకుఁ బాత్రుఘటింపఁడ యంతఁబోకనా
ధనికులపంచ నర్థులను దారిచి యీడ్పులఁ బెట్టి యర్థిచే
ననవినగానితిట్లఁ బడు నాముదిబ్రహ్మకదేమి ముచ్చటో? (సశేషము)

శ్రీనాథకవిరాజీయము

కవిరాజ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

(శ్రీనాథుఁడు శిష్యులతోఁ బ్రవేశించును.)

అన్నామాత్యుఁడు

సార్వభౌమా! రమ్మిట్లు భద్రాసన మలంకరింపుము.

(సముచితాసనముం జూపును.)

(శ్రీనాథుఁడు ఆసీనుఁ డగును.)

అన్నామాత్యుఁడు

శ్రీనాథకవినాథా! నీ విపు డెం దుండి యిందు వచ్చితివి?

శ్రీనాథుఁడు

దేశాటనము చేయుచు శ్రీశైలంబునకుం బోయి యటనుండి యిటకు మహామాత్యుల దర్శింప నర్థినై వచ్చితిని.

అన్నామాత్యుఁడు

సంతోషము, సంతోషము.

"సీ. వినిపించినాఁడవు వేమభూపాలున
కఖిలపురాణవిద్యాగమములు
కల్పించినాఁడవు గాఢపాకం బైన
హర్షనైషధకావ్య మాంధ్రభాష
భాషించినాఁడవు బహుదేశబుధులతో
విద్యాపరీక్షణవేళలందు
వెదచల్లినాఁడవు విశదకీర్తిస్ఫూర్తి
కర్పూరములు దిశాంగణములందుఁ
బాకనాఁటింటివాఁడవు బాంధవుఁడవు
కమలనాభునిమనుమఁడ వమలమతివి
నాకుఁ గృపసేయు మొకప్రబంధంబు నీవు
కలితగుణగణ్య! శ్రీనాథకవివరేణ్య."

"మ. అరవిందాప్తకృతప్రతిష్ఠుఁడగుదక్షారామభీమేశ్వరే
శ్వరుమాహాత్మ్యముతోఁడఁ గూడి భువనశ్లాఘాస్పదం బై యభం
గుర మై స్కాందపురాణసారమగు శ్రీగోదావరీఖండమున్
బరిపాటిన్ రచియింపు మంధ్రజగతీభాషాప్రపంచంబుగన్."

(అని కర్పూరతాంబూలాంబరాదు లొసంగును.)

(శ్రీనాథుఁడు ప్రతిగ్రహించి)

"సీ. ధారాసురత్రాణ ధాటీసమారంభ
గర్వపాథోరాశి కలశజులకు
సప్తమాడియరాజ ఝూడీయుత్మాపాల
వందిత శ్రీపాద వనరుహులకు
సింహాద్రిపర్యంత సీమాంధ్రమేదినీ
మండలీపాలనాఖండలులకు
హరిదంతదంతిదంతావళీ విఖ్యమా
నానేకజయశాసనాంకురులకు

వీరభద్రేశ వేమ పృథ్వీధవులకు
ననుఁగుమంత్రి! మహాప్రధానాగ్రగణ్య!
బెండపూఁడన్న! జగనొబ్బగండబిరుద!
సచివదేవేంద్ర! మత్కృతీశ్వరుఁడవగుము."

అన్నామాత్యుఁడు

నీవు నా పేర గ్రంథము రచించుచు నా యింటన యుండుము. మఱియు నీవీరభద్రారెడ్డికడ నా స్థానకవివై యుండ నేనభిలషించుచున్నవాఁడ. ఈ రాజమహేంద్రవరమో,

"సీ. కమలాచలాగ్ర మార్కండేయ శివశిర
శ్శశిచంద్రికా ధౌతసౌధ వీథి
గోదావరీ పుణ్యకూలంకషా జల
స్ఫారిత శ్రీరుద్ర పాదయుగళి
బలవదభ్యున్నత ప్రాకారపరివేశ
గండూషితాబ్జాండ మండలంబు
గంధదంతావళ గ్రైవేయ ఘంటికా
టంకారముఖర ఘంటాపథంబు
రాజబింబాననానూత్న రత్నపేటి
వీరరాహుత్తసుభట కంఠీరవాద్రి
వేమభూపాల రాజ్యాభివృద్ధికరము
సాంద్రవిభవంబు రాజమహేంద్రపురము."

శ్రీనాథుఁడు

హాహా; ఏమి నాపుణ్యము! ఈ నాకృతీశ్వరుండు

"సీ. రాజమహేంద్రదుర్గమునఁ గావించె శ్రీ
వీరభద్రునకుఁ బ్రాకారరేఖ
నిలిపె మార్కండేయ నీలకంఠుని ప్రోల
రామేశుఁ దమతల్లి నామకముగ
సంగమేశ్వర దివ్యశంభులింగమునకుఁ
గల్పించెఁ గళ్యాణగర్భగృహము
దక్షవాటికయందుఁ దరుణేందుమౌళికి
మొదలివాకిట ధామమును రచించెఁ
బ్రాగ్దిశావప్రగోపుర ప్రాంగణమున
సప్తముని సింధుసోపానసరణి కెలనఁ
దీర్చె భవనంబు భీమయదేవునగర
మంత్రిదేవయయన్నయామాత్యవరుఁడు."

ఇట్టి నీసన్నిధినుండుటకన్న భాగ్యం బొండు లేదు. మఱియు నీరాజమహేంద్రవరపురంబు

"సీ. ఉండు నేపీట మార్కండేయమునినాథ
సజ్జలింగ మనంగశాసనుండు
ప్రవహించు నేపీటి పశ్చిమ ప్రాకార
మొరసి గంగమ్మ సాగరము కొమ్మ
యావిర్భవించినాఁ డేపీటికోటలో
బలభేది మదనగోపాలమూర్తి
పాలించు నేపీటి ప్రాగుదక్కోణంబు
నుమ ప్రోది శ్రీముల్లగూరిశక్తి
ప్రబలధారాసురత్రాణ భద్రజాతి
కరిఘటాసైన్య దుస్సాధకనక లోహ
గోపురద్వాఃకవాట ప్రదీపిత మతి
సాంద్రవిభవంబు రాజమహేంద్రపురము."

ఇది దక్షిణకాశిక యనం బ్రసిద్ధిఁ జెందిన క్షేత్రంబు. ఇందలి వాసమును బురాకృత సుకృతపరిపాకంబు కాని సామాన్యము కాదు.

అన్నామాత్యుఁడు

కవితల్లజా! దేవపూజావసరం బగుచెంచెఁ గావున మన మీకొలువు చాలించి యంతర్గృహంబునకుం బోవుదము రమ్ము (అని లేచును).

[అందఱు లేచి నిష్క్రమింతురు.]

స్థలము—అన్నమంత్రి గృహము

[శ్రీనాథుఁడు వ్రాసికొనుచుండును.]

అన్నామాత్యుఁడు

(ప్రవేశించి) కవిసార్వభౌమా! రాజాస్థానము నుండి నాకు రా నాజ్ఞ వచ్చినది. ఇప్పు డావీర భద్రభూపాలుండు

"సీ. త్రైలోక్యవిజయాభిధం బైనసౌధంబు
చంద్రశాలాప్రదేశంబునందు
సచివసైన్యాధీశసామంతనృపవార
సీమంతినీజనశ్రేణి కొలువ
శాస్త్రమీమాంసయు సాహిత్యగోష్ఠియు
విద్వత్కవీంద్రులు విస్తరింపఁ
గర్పూరకస్తూరికాసంకుమదగంధ
సారసౌరభము దిక్పూరితముగ
నిజభుజావిక్రమంబున నిఖిలదిశలు
గెలిచి తను రాజ్యపీఠ మెక్కించినట్టి
యన్న వేమేశ్వరునియంక మాశ్రయించి
నిండుకొలువుండెఁ గన్నులపండు వగుచు."

నేను బోయివచ్చెద; నీ విట గ్రంథరచన గావించుకొనుచుండుము.

(నిష్క్రమించును.)

శ్రీనాథుఁడు

నా కీప్సరంబున రాజానుగ్రహంబు గలిగించుకొని యుండుట కిష్టమే కాని ఇచటిపండితంమన్యులు దుముదులు దీసిన నీకవిత్వ మేదియని సన్నాహ్నేపించుచున్నారు.

"తే. బోధ మల్పంబు గర్వ మభ్యున్నతంబు
శాంతి నిష్పచ్చరంబు మచ్చరము ఘనము
కూపమండూకములఁబోలెఁ గొంచెమెఱిఁగి
పండితంమన్యు లైనవైతండికులకు."

వీరి నొకపాటివారిం జేసి వీరిమాటలకు నోటమిం జెందుట సాంప్రదాయము కాదు. కాని విచారించెదం గాక!

భటుఁడు

(ప్రవేశించి) హసాదు కవిసార్వభౌమ! రాజేంద్రులయు నన్నామాత్యులయు నాజ్ఞ యైనది. రా నవధరింపుము.

శ్రీనాథుఁడు

(తనలో) అన్నామాత్యుఁడు మహారాజుగారితో నావృత్తాంత మంతయుం జెప్పియుండెఁ బోలు. కావుననే నా కాజ్ఞ వచ్చినది. నే నిప్పుడ పోయి రాజదర్శనంబు గావించెదంగాక.

[భటునితో నిష్క్రమించును.]

స్థలము—వీరభద్రారెడ్డి సభాస్థలము

[మంత్రిసామంతాదులు పరివేష్టింప వేమభూపాలుఁడు తమ్మునితో సింహాసనాసీనుఁడై కనుపించును.]

శ్రీనాథుఁడు

(ప్రవేశించి)

"శా. కర్ణాటక్షితినాథ మౌక్తికసభా
గారాంతసంకల్పిత
స్వర్ణస్నాన జగత్ప్రసిద్ధకవిరా
ట్సంస్తుత్యచారిత్ర! దు
గ్ధార్ణోరాశిగభీర! ప్రాణ్ముఖమ
ధ్యాహ్నపరాహ్ణార్చితా
పర్ణావల్లభ! రాజశేఖరమణీ!
పంటాన్వయగ్రామణీ!"

"శా. మార్కండేయమహేశ్వరుం డఖిలసా
మ్రాజ్యంబు పాలింపఁ గా

సర్కేందుల్ గలయంతకాలము తదీ
యాంఘ్రిద్వయీభక్తిసం
పర్కోదంచితభాగ్యసంపదల నా
త్మీయమండలీవల్లభుల్
కోర్కుల్ నిండఁగ సేవకత్వమునఁ గై
కొం డ్రయ్యుదైశ్వర్యముల్."

మంత్రియును

"సీ. చిన్నారిపొన్నారి చిఱుతకూఁకటినాఁడు
రచియించితి మరుత్తరాట్చరిత్ర
నూనూఁగుమీసాల నూత్నయౌవనమున
శాలివాహనసప్తశతి నొడివితి
సంతరించితి నిండుజవ్వనంబునయందు
హర్షనైషధకావ్య మాంధ్రభాషఁ
బ్రౌఢనిర్భరవయఃపరిపాకమునఁ గొని
యాడితి భీమనాయకునిమహిమ
ప్రాయ మింతకు మిగులఁ గైవ్రాలకుండఁ
గాశికాఖండ మనుమహాగ్రంథ మేను
దెనుఁగుఁ జేసెదఁ గర్ణాట దేశకటక
పద్మవనహేళి శ్రీనాథభట్టసుకవి."

వేమభూపాలుఁడు

(శ్రీనాథుని విశ్రమింప నియోగించి)

"సీ. వచియింతు వేములవాడభీమనభంగి
నుద్దండలీల నొక్కొక్కమాటు
భాషింతు నన్నయభట్టుమార్గంబున
నుభయవాక్ప్రౌఢి నొక్కొక్కమాటు
వాక్రుత్తు తిక్కయజ్వప్రకారము రసా
భ్యుచితబంధముగ నొక్కొక్కమాటు
పరిఢవింతు ప్రబంధపరమేశ్వరునిత్రోవ
సూక్తివైచిత్రి నొక్కొక్కమాటు
నైషధాది మహాప్రబంధములు పెక్కు
చెప్పినాఁడవు మాకు నాశ్రితుఁడ వనఘ,
యిపుడు చెప్పఁదొడఁగిన యీప్రబంధ,
మంకితము సేయు వీరభద్రయ్యపేర.

శా. ఈక్షోణి న్నినుఁ బోలు సత్కవులు
లే రీనేటి కాలంబునన్
దాక్షారామ చళుక్యభీమవర గం
ధర్వాప్సరోభామినీ
వక్షోజద్వయగంధసారఘుసృణ
ద్వైరాజ్యభారంబు న
ధ్యక్షించుం గవిసార్వభౌమ భవదీ
యప్రౌఢసాహిత్యముల్.

(అని కర్పూరతాంబూలజాంబూనదాంబ
రాభరణాదు లర్పించుచున్నాఁడు.)

శ్రీనాథుఁడు

(ప్రతిగ్రహించి)

"సీ. ఆంధ్రక్షమామండలాఖండలుం డైన
వేమభూపతికృపావీక్షణంబు
ఘోటకరాయాంకసద్గురురాజభీమేశ్వ
రస్వామి పదసమారాధనంబు
కమలాద్రి నిలయమార్కండేయ శివమౌళి
చంద్రాంశు నవసుధాసారధార
వేదాద్రినరసింహ విపులవక్షస్స్థలీ
కల్హారమాలికా గంధలహరి
కారణంబులు సుదోర్బోధకములు గాఁగ
సంభవించినసాహిత్యసౌష్ఠవమున
వీరభద్రేశ్వరుఁ బ్రబంధవిభునిఁ జేసి
కాశికాఖండము దెనుంగు గా నొనర్తు."

వీరభద్రారెడ్డి

శ్రీనాథా! నిన్ను మామంత్రివర్యం డెంత
యోసిం బెద్దచేసి చెప్పియున్నాఁడు. నీకవిత్వం

బహుసస్యసామాన్యంబు కాని నీ వీనడుమ సింగభూపాలుపేరోలగంబున వాని బూతు పొగడినట్లు పొగడియుంటి వని వింటి నిది నిశ్చయమా?

అన్నామాత్యుఁడు

ప్రభువర్యా! కవివర్యులు దేశకాలపాత్రానుసారంబుగం బ్రవర్తించుచుండవలయుం గదా! కాకున్న వారికి జీవనాధారం బేది?

వేమభూపాలుఁడు

అవు నది నిశ్చయమే. కావుననే శ్రీమహాభారతమున నత్రిగౌతమసంవాదములో నర్థి యగువాఁడు రాజుం బొగడుట తప్పు గాదని చెప్పియున్నది.

శ్రీనాథుఁడు

భూపాలాగ్రణీ! సింగభూపాలు నేఁ బొగడితి నో తెగడితి నో పద్యము చెప్పితిని.

వీరభద్రారెడ్డి

ఏదీ యాపద్యము?

శ్రీనాథుఁడు

"క. సర్వజ్ఞనామధేయము
శర్వున కే, రావుసింగజనపాలున కే
యుర్విం జెల్లును; దక్కొరు సర్వజ్ఞం
డనుట కుక్క సామజ మనుటే."

ఇందలి యర్థాంతరము విద్వత్ప్రభువులకు విశదంబు గాక పోదు.

వీరభద్రారెడ్డి

నీవు మిక్కిలినమర్థుఁడవు. తిమ్మిని బ్రహ్మిని బ్రహ్మిని దిమ్మినిఁ జేయఁ గలవు. ఉండనిమ్ము. "కాశీఖండ మయఃపిండం నైషధం విద్యదౌషధమ్" అని కదా పెద్దలు చెప్పుదురు. ఇందు విద్వదౌషధము చక్కఁగ సేవించితివి. అయఃపిండము నెట్లు సేవించెదవో చూచి యానందింతుము గాక!

శ్రీనాథుఁడు

నా నేర్చినకొలంది విద్వత్ప్రభువుల విపులానుగ్రహంబున నయఃపిండ మమృతపిండముగాఁ జేసి సేవింపఁ గల నని విన్నవించుచున్నవాఁడ.

వీరభద్రారెడ్డి

నీభీమేశ్వరపురాణము మా మంత్రివర్యున కంకితము గావించి సఫలీకరించితివి. అం దాతని నెట్లు వర్ణించితివో వినఁ గుతూహలం బగుచున్న యది.

వేమభూపతి

అమాత్యు నభివర్ణించిన రాజు నభివర్ణించుటయే కదా!

శ్రీనాథుఁడు

అవధరింపుఁడు:

"సీ. ధారాసురత్రాణ ధాటీ సమారంభ
గర్వపాథోరాశి కలశజులకు
సప్తమాడియరాజ రక్షాది యక్ష్మాపాల
వందిత శ్రీపాద వనరుహులకు
సింహాద్రి పర్యంత సీమాంధ్ర మేదినీ
మండలీపాలనాఖండలులకు
హారిదంతదంతి దంతావళీ లిఖ్యమా
నానేకజయశాసనాంకురులకు
వీరభద్రేశ వేమపృథ్వీధవులకు
నసుఁగుమంత్రి మహాప్రధానాగ్రగణ్య
బెండపూఁడన్న జగనొబ్బగండ బిరుద
సచివ దేవేంద్రుఁ గృతి నధీశ్వరునిఁ జేసి."

అన్నామాత్యుఁడు

మేలుమేలు శ్రీనాథా! నాదికృతి యన్నపేరు గాని యిదియును మా ప్రభువర్యులదే యని సంతసించుచున్నవాఁడం జుమీ! మఱియు నిందు నావంశముకన్న మున్న ప్రభువంశ వర్ణనము చేయుటయు నాకెంతయు సంతసము.

వేమభూపాలుఁడు

కవిరాజా! నీకవిత్వం బుత్తమోత్తమము. నీవు కవిసార్వభౌముఁడవే. నీవింక సకుటుంబంబుగ మాపురంబుననుండి గ్రంథరచన గావించుచు మాయాస్థాన కవివై మా కానందం బాపాదించుచుండుము.

శ్రీనాథుఁడు

(సంతసించుచు లేచి వేమభూపతి దిక్కు మొగంబై)

"సీ. వివిధవిద్వోద్దండ విద్వత్కుముద కాండ
    హరిణాంక! రూపనారాయణాంక!
నీతోగ్రకరవాల నిర్జితారిన్నృపాల
    సప్తాంగ! రాజవేశ్యాభుజంగ!
సకలమహీరాజ్య సంరక్షణోద్యోజ్య
    కులశీల, గుజ్జరిదళ విశాల!
భామాజనస్వాంత పరితోషణ లతాంత
    కోదండ! రాయచేకోలు గండ!
జయవిజయజన్య కాంభోజహాయసమాజ
ఖురవిపాటన సంభూత కుతల రేణు
పటల నిబిడఘనధ్వాన భరితభువన
విజయరఘురామ! అల్లాడ విభుని వేమ! "

(వీరభద్రారెడ్డి దిక్కు మొగంబై)

"సీ. జయ! రాజవేశ్యాభుజంగాంక! నిశ్శంక!
    యభ్యుదయంబు రాజాధిరాజ!
మండనం బానతమండలీ కరగండ!
    సంకల్పసంసిద్ధి సమర విజయ!
బ్రహ్మాయు నరిరాయ బసువశంకరముద్ర
    వర్ధిల్లు గాయగోవాళబిరుద!
మహిమించురిపుచెంచుమలచూఱకారాంక
    స్వస్తి కర్పూర వసంతరాయ!
ఆంధ్ర(కర్ణాటశక)సింధు యవనిచేది
వీరలక్ష్మీస్వయంవర వీక్షణాఢ్య!
ధరణి పాలింపు మాచంద్రతారకముగ
విక్రమోన్నిద్ర! అల్లయవీరభద్ర!"

వేమభూపాలుఁడు

(మంత్రిదిక్కు మొగంబై) అమాత్యవరా! కవిరాజసందర్శనోత్సవసందర్భమునం జేసి కాలాతిక్రమణంబు గానకున్నవారము. ఇప్పటికే చాల ప్రొద్దుపోయినది. ఈనాఁటి కింక కొలువు చాలింతము. అని తమ్మునితో లేచును.)

[అందఱు లేచి నిష్క్రమింతురు.]

అంకాంతము

స్థలము-అమ్మవారిగుడివీథి

(తెరలో మేళములు, తాళములు, తప్పెట్లు, డప్పులు, లోనగువానిశబ్దము.)

(పాములవాఁడు పాములపెట్టెలతోఁ బ్రవేశించును.)

పాములవాఁడు

(నాగస్వర మూఁదుచుఁ బాము నాడించుచు లేచి దానిచుట్టు నాడుచుం దిరుగును.)

పాట

౧. నాగన్నా దేముఁడా! నాపాలిభీముఁడా!
  పాలు బోతూనీకూపడగెత్తి యాడరా.

౨. కొండాపుట్టలలోను, కోడేతాచులలోను,
గొప్పాగా దిరిగేటి సప్పాలానాయుడా.
3. పొట్టా నిండా గాలీ, గొట్టీ ముద్దూపెట్టూ
కొండూనాయందూనా కోపము నేయకు.
౪ కలవారూ నిను సూసి, తల కోడబ్బూ వేసి
తల లూసేలాగూనాతలమెత్తియూడరా.

రెండవ పాములవాఁడు

ఓ రెంకు బావా! నీపాట కేంగాని, నీవు మోళీ కడతావంట వోమా టీడ గట్టి నీసిత్తరయిసిత్తరా లన్నీ యీపజ సూసేలాగు సెయ్యిరా సూదారి.

పాములవాఁడు

ఔనోరి బావా! నాసిత్తరా లన్నీ సూపిస్తా సూడు. (నాగస్వర మూఁది) హో! హూ! యచ్చిణీ! మహాంకాళీ! సత్తి! రా! రా! (అని ఆకాశముల(జూచుచు గుప్పిళ్లతో రూపాయలు లోనగునవి చల్లును).

రెండవవాఁడు

(అవి యన్నియు నేరి చేతఁ బట్టుకొని) యెంత సిత్రం, హెంతసిత్రం! నీకెన్ని ద్దెలు తెలుసున్రా!!

పాములవాఁడు

నేను మోళీకట్టి బర్లు గీస్తా. గీత దాటి వొచ్చి నోడికి నూటికి నూరు పందె మేస్తా; సూడు నాపెగిని; సూడు నామగిమ.

(అంతలో నొకతురకవస్తాదు ప్రవేశము.)

తురకవస్తాదు

(మల్ల చఱచి యెదుటికి వచ్చి) ఏమిటివోయ్! పాములవాడా! నీకీ మోళీ తెల్సునా సెప్తావు. నీగీతా దాటేవాడా లేడా వోయ్! నేనూ హల్లాకామేహార్బానీసే సనంల్లో దాటీ పోతాను వోయ్! (అని గద్దించును.)

పాములవాఁడు

సాయేబిర్యా! ఇది ఫుల్లావు కాదోసి. ఎల్లెల్లు. నీలాటివోళ్లను లాచ్చా డబ్బై పదకొండు వేలని సూశాను. మామావోళ్లు సేతగాక మోయారు. ఎల్లు. ఎల్లకుంటే నాను గీసినగీత దాటూ సూదారి.

తురకవస్తాదు

వో! సనంకీ దాటీ పోతాం. గీతా కాదూ. సీతలా దాటీ పోతాం వోయ్!

పాములవాఁడు

సల్లే! కానీ సాయెబూ! (నాగస్వర మూఁదుచు నేలపైఁ గొన్ని గీతలు గీచి బూది మంత్రించి యతులు చల్లి ఒకచో రూపాయలుపెట్టి) వస్తాదూ! యీగీతల్ దాటొచ్చి యీరూపాయలు ముచ్చుకో సూదారి.

(తురకవస్తాదు మల్ల చఱచి వెనుకకు పఱచి వచ్చి మొదటి గీతమీఁద పడి నెత్తురు గ్రక్కుకొనును.)

(అందఱు కరతాళధ్వనులు చేయుదురు.)

(తురకవస్తాదు సిగ్గుపడి లేచి పోవును.)

[తెర పడును.]

(అపటీక్షేపంబున నొకచో లాటరు గుండు త్రిప్పుచుందురు; ఒకచో జూదమాడుచుందురు; ఒకచో గొందఱు త్రాఁగి పోట్లాడుచుందురు; ఒకచోఁ జిత్రవస్తుప్రదర్శనము జరుగుచుండును; ఒకచోఁ గఱ్ఱలతో సాము చేయుచుందురు; ఒకచో జక్కు-

లవాండ్రు అమ్మవారు పెట్టెలతోఁ బ్రవేశించి రొయిడిసెలతోఁ గొట్టుకొనుచుందురు; ఒకచోఁ గోడి పందెములు జరుగుచుండును. మఱియు ననేకవిధములు. అంత మాఱువేషములతో వీరభద్రారెడ్డియు, శ్రీనాథుఁడును, గొందఱు భటులును బ్రవేశింతురు.)

వీరభద్రారెడ్డి

శ్రీనాథకవిసార్వభౌమా! మన మీయమ్మవారి యుత్సవసందర్భమున నూరెల్లఁ జుట్టిరావలయును జుమీ!

శ్రీనాథుఁడు

దేవరయాజ్ఞ.

వీరభద్రారెడ్డి

శ్రీనాథా! ఈకోళ్లు కెంతశౌర్య మున్నదో చూడుము. మేనెల్ల రక్తప్రవాహంబున సిక్తమయినను విడువక పోరుచునే యున్నవి. వీని నించుక వర్ణింపుము.

శ్రీనాథుఁడు

ఉ. ఊఁదిన యంతమాత్రమున
నుక్కున ముక్కు బిగించి కాళ్లతో
మీఁదుగఁ దన్ని కొంగపయి
మిక్కిలి క్రౌర్యము సూపి పోరెడున్
గాదన మాన దీనెమలి
కన్నుల నిప్పుక లుప్పతిల్లు నేఁ
డాదిపులుంగుతేఁ డమృత
మందినయప్పటిచంద మందెడున్.

వీరభద్రారెడ్డి

విద్యాసనాథా! ఈగొఱ్ఱెపోతు లెట్లు పోరుచున్నవో చూడుము. వీనిశౌర్య మవార్యము సుమీ!

శ్రీనాథుఁడు

(దృష్టి సారించి చూచి) హాహాహా! పొట్టేళ్లు—

చ. కలిసియు వెన్క వెన్కగను
గాళుల మొట్టుచు నింత వోయి పెన్
జవమున మోఱ లెత్తుకొని
సాఁగి నిమేషములోన రెండునుం
దప్పులఁగ ముందు వచ్చి కడు
దర్పము పేర్పడ నిల్చి టాకుఁ బె
ల్లవియ శిరంబు లొప్పఁగ మ
హారవ మద్రులు ప్రేలుపోలికన్.

వీరభద్రారెడ్డి

శ్రీనాథా! మన మీప్రజాసమ్మర్దమున నింక నుండఁ జాలము. కొంచెము తొలంగి యుందము రమ్ము. (కొంచెము నడచి) అదిగో త్రాఁగుఁబోఁతు లెట్లు కొట్టుమిట్టాడుచున్నారో చూడుము.

శ్రీనాథుఁడు

(చూచి)

మ. కనుల న్నిప్పుక లుప్పతిల్ల సకలాం
గంబుల్ వడంకన్ వడిం
జనఁ గాళ్లాడక తొట్రుపా టొదవ వా
చాశక్తి హెచ్చిల్లఁ గుం
భినిపై వ్రాలుచు సోలుచుం దనకు మున్
వేఁ డున్న లేకున్న న
మ్మను నక్కుం గుదెగ్రుచ్చి తిట్టు నతఁ డ
హాలాప్రభావంబునన్.

వీరభద్రారెడ్డి

శృంగారశేఖరా! అటు చూడుము. పూఁబోఁడులు పోడిమిగ నలంకరించుకొని జాతరం

జూచుతిలంపునం గాఁబోలు వచ్చుచున్నారు, చూడుము; వారిశృంగార మించుకయభివర్ణింపుము.

శ్రీనాథుఁడు

(ఒక్కకదాని నిరూపించి రాజునకుం జూపుచు)

"సీ. బామవింటఁదొడిగినపూవింటిదోరముల్కి-
పోల్కిఁ గస్తురిసోఁగ బొట్టు వెట్టి
చకచక లీనుతారకల రేకలుఁబోలెఁ
గోలుకులు వెసలఁ గజ్జలము దీర్చి
పొదుపుగుబ్బలివిూఁదఁ బొడముని రెండనా
రంగు చందురు కావిరైకఁ దొడిగి
పిఱుఁదుపొక్కిలియును మెరకపల్లముగప్పఁ
బాలవెల్లువవంటి చేలఁ గట్టి
అంచకొదమల బెదరించునట్టిపోల్కి
నందెచప్పుళ్లు గల్లుగల్లనుచు మెఱయ
నడుము జవజవలాడఁ గీల్జడ ఘటించి
వచ్చు నంకమ్మసేన కీమచ్చెకంటి."

వీరభద్రారెడ్డి

ఈసుందరి నీయాశీర్వాదమునకుఁ బాత్రురాలు సుమా!

శ్రీనాథుఁడు

సందేహమా? ధరాపురందరా!

"సీ. చక్కనినీముఖచంద్రబింబమునకుఁ
గళ్యాణమస్తు బంగారుబొమ్మ,
నిద్దంపునీచక్కటద్దంపు రేకకు
నైశ్వర్యమస్తు నెయ్యంపునీవి,
మీఁటినఁ బగులునీమెఱుఁగుఁ జాలిండ్లకు
సౌభాగ్యమస్తు భద్రేభయాన,
వలపులు గులుకునీవాలుఁగన్నులకు స
త్యధికభోగోస్తు పద్మాయతాక్షి,
మధురిమము లొల్కునీముద్దుమాటలకును
వైభవోన్నతి రస్తు లావణ్యసీమ,
వన్నెచిన్నెలు గల్గునీమన్ననలకు
శాశ్వతస్థితి రస్తు రూపాలలామ!"

వీరభద్రారెడ్డి

(ఒకయింతిం జూచి) కవిరాజా! ఈరాజాసన యేకులస్థురాలో పరికింపుము.

శ్రీనాథుఁడు

"ఉ. వాలుగుకన్నుఁదోయి జిగి
పట్టువగుబ్బలు కాఱుచీఁకటిం
జాలహసించుకొప్పు జిగి
పారదము న్నగుమోముగల్గు నీ
బాలికఁ గూలి కమ్మకొన
బట్టలు నేసెడువాని కిచ్చె హా!
సాలెత గాదురా కుసుమ
సాయకుకట్టపుదంతి యింతి సేఁ."

వీరభద్రారెడ్డి

ఈసౌందర్యవతి చాకెతవోలె నున్నది చూడుము. ఔను. ఇది చాకెతయే.

శ్రీనాథుడు

"ఉ. శ్రీకరభూషణంబులును
నిబ్బెపుగుబ్బలు ముద్దుఁజెక్కులున్
గోకిలవంటిపల్కులును
గొల్చినఁ జేఱలఁ గేరుకన్నులున్
బ్రకటదేహకాంతియును
బంగరుబొమ్మకు హెచ్చువచ్చు నీ
చాకలివాని జవ్వనికి
సాటిగ రారిఁక బోటు లెవ్వరున్."

(సశేషము)

గంగమ్మ - అహింస

పిసుపాటి నారాయణశాస్త్రి గారు

వ్యాసకర్త

అఖిలేశుఁడైన శ్రీహరి దివ్యపా
 దారవిందంబున నుద్భవించినావు
హావభావాదుల నలరింపఁగాఁ జేసి
 ముక్కంటితలమీఁది కెక్కినావు
స్నానపానముల ముజ్జగములఁ బోషింప
 నంచితంబుగఁ బ్రవహించినావు
పావనద్వాదశజీవనదులలోన
 నగ్రగణ్యప్రథ నందినావు
వారువీరన కిపుడెల్ల వారలకును - దర్శనంబిచ్చి రక్షించు తలఁపుతోడ
వింతవింతగ నూరూర వెలసినావు - కనికరపుఁ బాలవెల్లి! గంగమ్మ తల్లి!

సీ. నడురేయి గడగడ వడఁకుచు మొలలోఁతు చన్నీట స్నానంబు సలుపునపుడు
ఊపిరాడకయుండ నొగి గుగ్గిలపుఁ బొగ కనుల ముక్కుల నోటఁ గ్రమ్మునపుడు
నెండ వేఁడికి వీఁపు మండిన నేమైన నోర్చి దుమ్మునఁ బడియుండునపుడు
ఘల్లుఘల్లునఁ బంపజోళ్లను డోళ్లుఁ గొమ్ములు జమిక్కలు రేఁగి మ్రోయునపుడు
గీ. భయము జెందక విసుకటపాటు లేక - బత్తివీడక నిస్పృహ పాలుగాక
స్త్రీలు సైతము నీ సేవ సేయుచుండి - రౌర, నీదు ప్రభావ మత్యద్భుతంబు.
గాదె! శ్రితకల్పవల్లి! గంగమ్మతల్లి!

ఉ. అంబ! జగంబునం బరగు నందఱు నీదగుబిడ్డలే కదా!
వెంబరవిత్తులై యొదవు పెక్కసపాటున నాలుబిడ్డలన్
డంబుగఁగూడి సౌఖ్యముపడన్ మహి గొఱ్ఱెలఁబెన్పొటేళ్ల నీ
కుం బలివెట్టు క్రూరులను గోపముసేయకయుంట ధర్మమే?

మాలిక ౧

ఉ. ఆయతభంగిఁ దాను దనయాత్మజులున్ దనభార్యయున్ సుఖో
పాయముగా మెలంగుటకుఁ బాతరలాడుచు మూఢచిత్తులై,
న్యాయముదప్పి నోరెఱుఁగ నట్టియమాయిక జంతుసంతతిన్
గూ యిడఁ దెచ్చి నీయెదుట గొంతులుగోయఁ గరాసిధారచే,
మాయురె! యూరకొంటకునమా? దయమాలిన దాసవైతె? హిం
సాయుతులం బ్రసన్నమతి సాఁకఁ దలంచితె? యట్టులైనచో
నీ యశ మింకఁబై నిలువనేర్చునె? మాంసముఁగోరు దేవతల్,
రోయక కొల్తురే బుధజనుల్? తనబిడ్డలఁ దిన్నతల్లి ము
న్నేయుగమందునైన నుదయింపఁగ వింటిమె? యెట్టిజంతువేన్,
హాయినిగాక యాపదల నందఁ దలంచునె? కన్నబిడ్డలం,
గోయఁగరాదె జంతువులఁ గోసెడిస్వార్థపరాయణుల్?
భవన్న్యాయ నెఱుంగ మాకుఁ దరమా? జగదంబరో! యిందునేమియున్
జేయక చూచుచుంటఁ బరిశీలనచేసినఁ దోఁచు "నీపశు,
ప్రాయులు ప్రాగ్భవార్తపటుపాతకదూషితులౌట నీక్రియం
జేయఁదొడంగి" రంచు; సరి చేసినఁ జేయుదు, రంతభ్రష్టులై
పోమెద రుగ్రనారకపు భూమి వసింపఁగ; వీరిసంగతిం
బాయుము, డాయ రానియకు; పావనమున్ మహిమాన్వితంబునౌ,
నీయిలు నిస్సిరో, మెదడు నెత్తురు మాంసముతో ననహ్యముం
జేయఁగనేల? నావినుతిచేకొని హింసకుఁ జోటులేని లం
కాయలు మున్నుగాఁ గలుగు కాన్కలఁ బ్రీతివహించి, భక్తులన్
శ్రీయుతులం జిరాయువులఁ జేయుము గంగమతల్లి! మ్రొక్కెదన్.

మాలిక ౨

ప్రాణముకన్న మిన్నయగు వస్తువు ముజ్జగమందు నెందునుం
గానఁగరాదు జీవులకుఁ; గావునఁ దత్పరిరక్షణంబె సూ
దానములందు శ్రేష్ఠమగుదానము; దానిని సేయువాఁడె పో;
జ్ఞానియు నుత్తమోత్తముఁడు సార్థకజన్ముఁడు పుణ్యమూర్తి వి
ద్యానిధి సత్కృపావనధి; తల్లిరో! పావనభారతావనిన్
మానవుఁడై జనించి యభిమానము, జ్ఞానము పీటఁబుచ్చి, యా
త్మానుభవ ప్రమోదమున కావలనై, వెలియై ప్రతిష్ఠకున్,
దానెటు లట్టులాపదల దైన్యము, మేలునునుబ్బు, గన్న సం
తానమునందుఁ బ్రేమయు, సదా మనియుండెడి కోర్కిగల్గి, యి
చ్ఛానుగతిం జరించు పశుసంతతి నెంతయుఁ బట్టితెచ్చి, ధా
రానిశితాసిపాతముల రాయిడి కోర్వక కూయివెట్టినన్
మానక, హింస సేయు దయమాలి యెవం డతఁడెంత పండితుం
డైనను నెట్టి ధర్మపరుఁడైనను గవ్వకుసాటిగాఁడు; పై
వాని మొగంబు గన్గొనినవారికిఁ బాపము రాకతీర; దా
సూనిరు ఘోరపుంబనికిఁ జొప్పడ వెయ్యెడఁ దగ్గనిష్కృతుల్;
మానిని! నీవు తన్మతము మార్పఁగఁ జాలినదానవంచు నా
మానసమందుఁదోఁచెను; కుమారులయల్లరిమాన్పఁ దల్లి చే
నైనటు గాదెఁ కేరికి; సమస్త జగజ్జననీ! భవాని! యీ
దీనుని ప్రార్థనంబు విని తెప్పున హింస్రహృదబ్జవాసివై
మానఁగఁ జేయు మీపనికిమాలిన కార్య, మహింస కెల్లెడన్
స్థానమొసంగుచుం బరమశాంతిని వర్ధిలఁజేయు మీపయిన్."

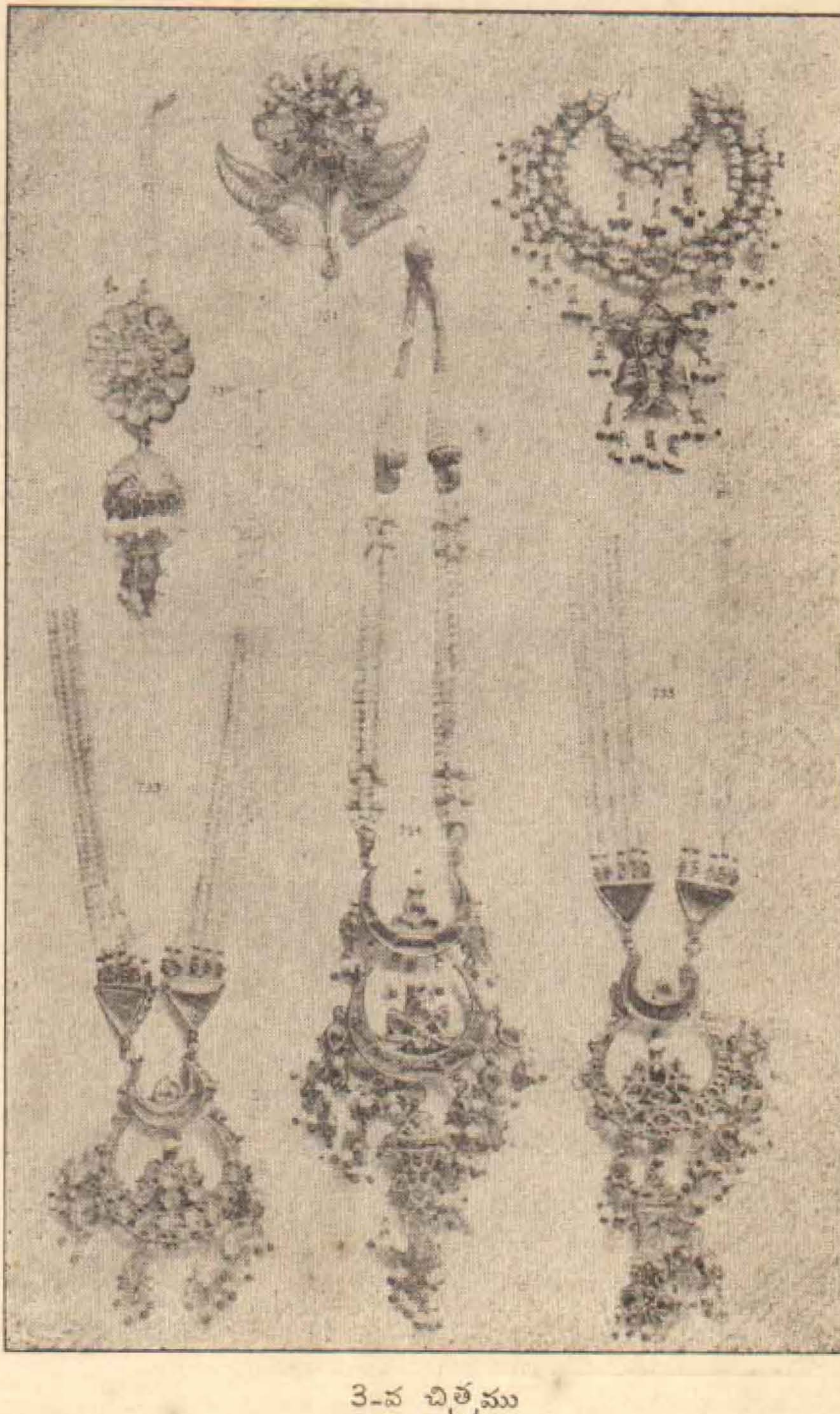
కొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు

(వెనకటిసంచిక తరువాయి)

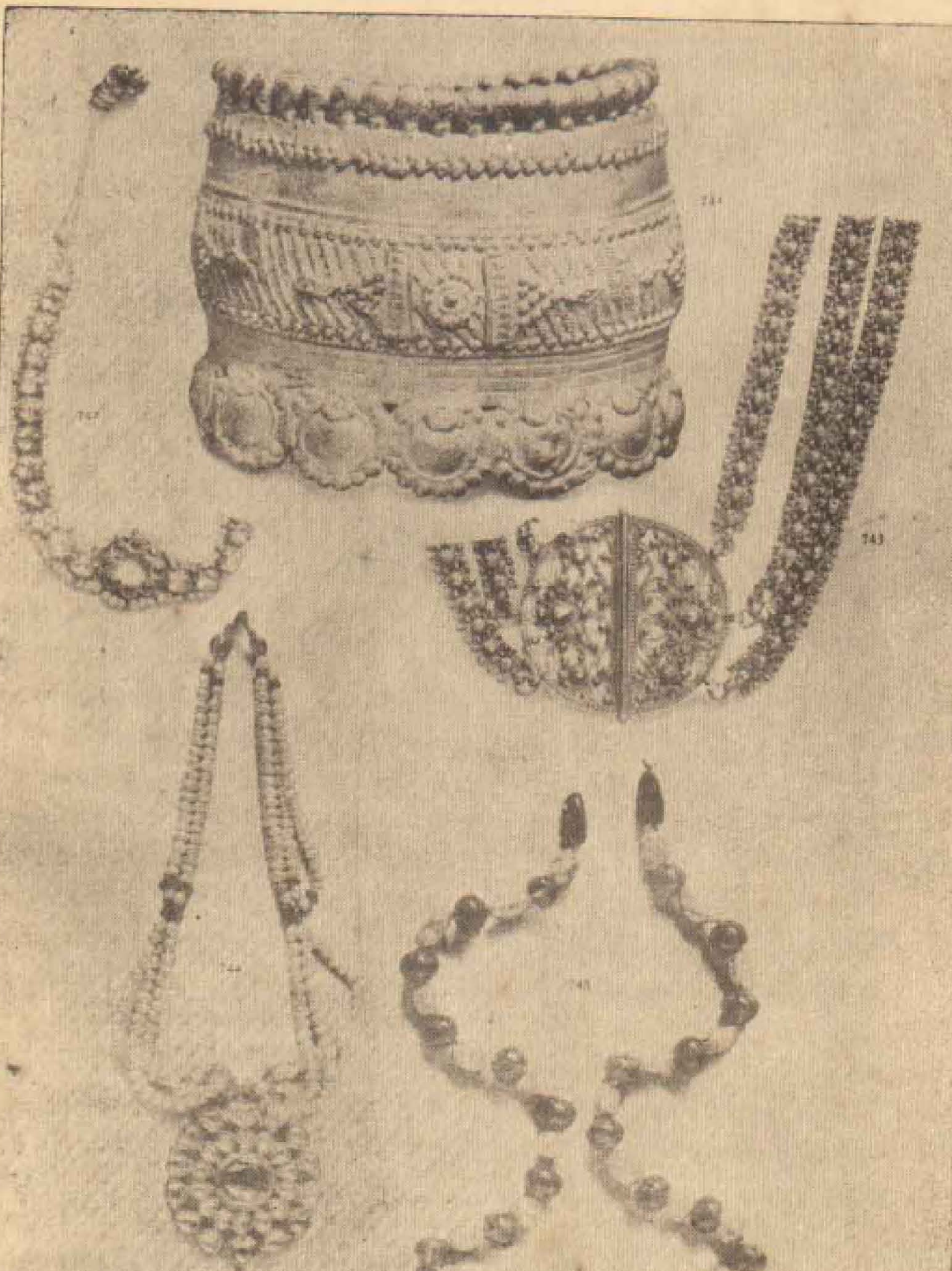
ఆఱవ యంకురము

మాయూరి బడియున్నదిగాని చిన్నది. ఇరువది మంది పిల్లలకంటె నెక్కుడున్నఁజాలదు. బాలురు, బాలికలును గలసి యిరువదికి లోపుగానే యుండువారు. ఉన్నవారిలో సగము కోమటిబిడ్డలు. తక్కినవారికిఁ బోలుపాటి- చదువక్కఱలేదు. బ్రాహ్మణులపిల్లలు కొందఱు; వారికేమిచదువు? అయిదుబడులు, గుణింతము, పేరులు నేర్పుటయే యాబడియొక్క పరమోద్దేశము. మొదటినుండియు వంటికంటెఁ జదువే లేదనియు, వంత వలకు వచ్చినఁ జాలుననియుఁ దలంచువారేకాని విద్య యిట్టిదని తెలిసికొనువారే చాలమంది లేరు. అప్పుపత్రముల మీఁద సాక్షివ్రాళ్లు చేయుటకేకదా మనయూరిలోఁ జదువనువారే కాని యప్పుపత్రము వ్రాయుట యెట్లని యెవ్వరుఁ దలంపరు. మొట్టమొదటనే గుంటలు వెక్కి, యే మామిడిచెట్టుక్రిందనో కప్పువారు, కాఁపులుఁ గొందఱు పెద్దమనుష్యు లందుకొఱకనియే, "పాపయ్యల బుల్లెయ్యసాక్షివ్రాలు," అనునదియే కొన్నిమాసము లభ్యసించువారు. శ్రద్ధపట్టి యీరీతిగాఁ దమతమ పేరులు వ్రాయుట నేర్చికొని గ్రామములో నన్నివ్యవహారములలోఁ దామే సంబంధము కలిగించుకొనుచుఁ దమ సాక్షివ్రాలు చదువును వినియోగించుచుందురు. ఆగోడవ మనకేలగాని, వారు సమయమువచ్చినపుడు, తామే యొక్కరి కపటపత్రము వ్రాసియీవలసివచ్చినపుడు, చేవ్రాలు చేయుటలో- సాక్షిపదమువిడిచి వ్రాలుచేయుట చేతఁగాక కష్టపడినవారిని నేనెఱుంగుదును. "దుగ్గిరాల గొండలు సాక్షివ్రాలు" అని తనపత్రముమీఁద వ్రాసి, చివరకు నేను సాక్షిని కాను-ఋణియొక్కఁడిగాదని తప్పించుకొని సామ్యము చేసినవాని నెఱుఁగుదును. ఆప్రసంగము విడిచిపెట్టెదము. మాయాయన మాకక్షరాభ్యాసముతో పాటు, దానికిఁ గొంతముందో వెనుకోగాని, హితోపదేశము, నీతిశాస్త్రమను చిన్నపుస్తకమును నల్లచేయించినాడు. మాయమ్మ చదువుట వ్రాయుట నేర్పినది. మాయింటి విద్యార్థులు మాచేత పరువడిపెట్టి వ్రాయిందువారు. ఒక్కసంగతి- మనలో నాదినుండియు వ్రాఁత శుభ్రముగా నుండుటకై శ్రమపడినట్లు బాలుర కభ్యాసము చేయించినట్లు దృష్టాంతములున్నను ఒక్కరికిని, ముఖ్యముగా బ్రాహ్మణులలోఁ బలువురకుఁ గొక్కరికొక్కరి యక్షరములే కాని మంచివ్రాఁత చేతఁగాకపోవుట చిత్రము.

క. "యరలవహదనస" యనుచుం
బదునది నీయక్షరములు భయసంయుతులకా
విరళముగ వ్రాయ నేర్చిన
సరకరుణా వానివ్రాలు పట్టుపలమరుకా.—అని, పై యెనిమిది యక్షరములు గుండ్రదనమువ ప్రసిద్ధికెక్కినవి

3-వ చిత్రము

౪-వ చిత్రము

కాఁబోలును—వీనిని సరిగా వ్రాయుట నేర్చికొ
నిన మిగిలినయక్షరములు వ్రాయభ్యాసము బలమునానే
చక్కఁగా వ్రాయఁగలుగుదురని చెప్పెడివారు. తరు
వాతఁ దలకట్లొక్కటీతిగా వ్రాయ నలవాటుచేసికొను
టకై,

క. పరమదయాకర శుభకర
నరవరనుత గరుడగమన నగధరపరమా
మురహరభవహరమాధవ
గిరిధరనుత ధవళనయన చిరరఘ తవహా!

అనునీపద్యమును మేలుబంతిపెట్టించి వ్రాయిం
చువారు. ఈపరువడిరేయే రౌరవడియని పిలువఁబడుచు
న్నది.—అ-అవపర మేమొయని యొక్కరుశంకించిరి. పరివ
డివు, అనునఅపదమున్నదట. మేలుబంతిలో "మేల్"
మీఁదనుండువదియట్లు-అనుకొనవచ్చును. ధ్వనిరూపము
గా నున్నదాని నక్షరరూపమునఁ జూపుట కఁఅనములో
"పరివడు" వంయురట. మనకీయక్షరతత్త్వచర్చయేల-
తలకట్లొప్పిదముగాఁ గుదిరినపిమ్మట,

క. గిరిదిరిగి మిఱిగి నిలిచిరి
గిరికిటికింబింఛిదినిరి...ఛీతి
గ్లిరిచింతిల్లిరి..........
......మినికిమినికితిట్టిరిఫిలిఙ.

ఇట్లు సర్వాక్షరములు గుడులతోనున్నవి వ్రా
యించువారు. అనంతరము-"గురులును మునులును బుధు
లును" నిట్లుగా వైత్వములు నొత్వములు, క్రారవడులు,
నొక్కటియేమి-నేర్పువారు. ఇప్పుడుగాని యప్పుడుగాని
యీపద్ధతిననుసరించి ఫలమనుభవించినవారు స్వల్పసం
ఖ్యాకులనియే తోఁచుచున్నది. మానాయనగారి శిష్యులు
మాకుమాత్ర మీపద్ధతిమీఁదనే నేర్పిరి.

మాయమ్మ కవీశ్వరులయింటఁ బుట్టినదే కాని
తిన్నఁగా నొక్కటియు రాదు. అన్నింటిలో నున్నదాన
నని మాకొక్కింత యొక్కింత డొక్కశుద్ధి చేయించినది.
మేనమామపాలిక మాయొద్ద నొకింతయు లేదు. కుమారి
శతకము చదివించి యర్థముచెప్పినది. అదియే మాకుఁ బుట్టు
కేటుదిట్టము. సీతాచరిత్రము, సావిత్రికథ, సత్యాద్రౌప
దీసంవాదము, అనసూయారుంగతులు, మొదలుగాఁగల
కథలలోని విషయములు నేర్పినది. మామయ్యతాతయో,
మానయ్యతండ్రియో వ్రాసినది యొకతాటియాకులపుస్త
కము; సుమారు మున్నూఱుపద్యములున్నవి; దానిలోఁ
గూఁతులు నత్తవారింటికిఁ బంపునప్పుడు బహుగ్రంథము
లలోఁ జెప్పియున్న బోధలు నీతులు నేర్చి వ్రాసినారు.
అందుఁ గొన్నికొన్ని చదివినదానను. వల్లెవేసిన హితోప
దేశములోని మిత్రలాభమున కర్థము మాయింటివిద్యార్థులు
చెప్పిరి. మిత్రభేదము నేర్చికొనుటకు నాకవకాశము లేక
పోయినది. ఆపదునాల్గేఁడులలో నాల్గుసంవత్సరములే
నావిద్యాభ్యాసమనవచ్చును. నేర్చినది చాలును. ఇదియం
తయు నాచరణలోనికిఁ దెచ్చుకొనినఁజాలదా! అదియే
బ్రహ్మాండము. మనకేమిపని? వంట, పెట్టు, అతిథి
యభ్యాగతి తర్పణము, బీద సాధు, బంధువు, స్నేహి
తుఁడు, సేవకులు, సంతానము, వీరివిషయమై సరిగాఁ
దెలిసికొని నడవడికలు మఱవక నడచుచున్న సంతోకంబె
నేమికావలయును? తక్కిన రాజు, మంత్రి, దగవు,
తీర్పులు, న్యాయస్థానములు, రచ్చలు రవ్వలు మనకేల!
చదివినదానికర్థము రాకున్న వ్యర్థము. ఆసీత, సావిత్రి,
ద్రౌపది, దమయంతి- వీరుపడినపాటులు, భర్తలతో నడ
వులందిరుగుట, వారియందలి వారిభక్తి ప్రేమ, యివి నేర్చిన
చేయి నీతిశాస్త్రములపెట్టు. మేముచదువుకొన్నతెలోనే
లచ్చి యొక్కనాఁడు మాయమ్మతో రాఁగమబడఁగొట్టిన
బ్రాహ్మణుఁడు, ఆయిల్లాలియొద్ద నోరుమెదుపలేక
పోయినాఁడేమీయని ప్రశ్నించి యందఱను నవ్వించినది.
"అమ్మా, తపశ్శాలికి, బ్రాహ్మణునకుఁ గోపముండరాదు.
కోపమెవ్వరికినిగూడదు. అందులోఁ దపస్సుచేసి యాతి
తేలినవానికి, బ్రాహ్మణునకుఁ గోపమున్న వానితప
స్సెందుకు? ఆయిల్లాలికిఁ బతిభక్తియే పెద్దతపస్సువంటిది.
అట్టిపతిభక్తియున్నందు కాబ్రాహ్మణునికివలెఁ గోపమే
యున్నయెడల వారిద్దఱకు భేదమేమి? చెప్పవచ్చినదే
మనఁగాఁ బతివ్రతకుఁ బ్రపంచములోని యందఱును
లొంక్కయున్నమాట. చూచితివిగదా - ఆకాలములు గాదు లే
యిది, సూర్యుఁ డుదయింపకుండఁజేసినదట- దివారాత్ర
ములెఱింగింపు సర్వాధారుఁడైన సూర్యునే భయపెట్టినద
నిన-ఏమన్నమాట! మనదంతయు నూకొట్టుకాలమే కాని
క్రియనమునడు. వారట్లుచేసిరి, వీరిట్లుచేసిరనిన నోహో

యనుటయేకాని మనచేత సేమియుంగాదు. మనమతము లోని వారేకాదు, సకలమతములలోనివారు నిట్లేయు న్నారు. ఈకాలమే పట్టిదుర్బలకాలము. పెద్దలుచెప్పు మాటలువిని నడువవలసినదేకాని-యట్టిమహాత్త్వము మన యొద్దఁ జచ్చిపోయినది." అనిలచ్చుప్రశ్నకుగా నొక్క యుపన్యాసమేనర్చినది. ఇట్లే యేదో వెఱ్ఱిప్రశ్నకు మా యమ్మపెద్దగాథ చెప్పుచుండునది. అవి యిపుడెందు కనుకొంటిమిగదా!

సాధారణముగా నర్థముతెలియని పెద్దపెద్దమా టలు మేముపయోగించువారముగాము. ఉచ్చరించినమా టలకర్థము తెలిసికొనువారము. ఒక్కనాఁడంతర్వేదినుండి సప్తసాగరయాత్రచేసి మరలివచ్చు నెవ్వరోకొందఱు కుం కుమము పొట్లముకట్టి తెచ్చి మాయమ్మకిచ్చిరి. పొట్లము విప్పి బరిణెలోఁబోసికొని కాగితముపాఱవైచినది. తీసిదా నిలో నేమున్నదోయని దానిని జదువ మొదలుపెట్టితిని.

"క. కెంపారరిపిపిటికలకటు
రింపొందఁగఁబొందుటలరి హీనగతిన్నే
సొంపున మఱిమీఁపు ణ్యము-"

నాచదువు మానాయన విన్నారు. "అమ్మా!పాఱ వేయవే- అదేమిచదువు? నీకు వేఱొకపుస్తకము దొరక లేదా! ఏమంత మంచిపద్యమని పట్టుకొని విడువకున్న దానవు." అనియర్థమునకై రెండుమూఁడు మాఱులు చదు వఁగా విని కోపించిరి. ఆనాఁడుమొదలు రెండవకాగితము పట్టుకొనుట మానివైచితిని. సాధారణసంసారికి జన్మ మునకంతకును మూఁడువందలమాటలు చాలునఁట. ఒక్కరి యొద్దఁ గొలువుచదిరి వ్యవహరించువాని కైదువందలపద ములు తెలిసిన సరిపెత్తుకొని పోవఁగలఁడఁట. కొంచెము మాటకారి, పుణ్యపాపములు, కథలు, కారుణ్యములు చెప్పు వాఁడైన వేయిపదము లుండవలయునఁట. కవులకు వేల కొలఁదిపదములు కావలయునందురు. అంతఱసంగతి నా కేమిగాని, నాకైదెనిమిది వందలపదములు తెలిసియుండు నని ధైర్యము.

అక్షరజ్ఞానము, పదార్థజ్ఞానము దొడ్డవి. ఒక్క మాట కర్థముతెలియమా రెండవమాటకు దానిసాహాయ్య మున నర్థముచేయుటకు మొదలిడుదుము. పెండ్లికివచ్చిన వారిలోఁ గొందఱు "పాపము, వారివారి తల్లిదండ్రు లిట్టిమహోత్సవములు దమకన్నులతోఁ జూచి యానం దింపవలసినవి. ఇంతకుఁ బసివాండ్రయదృష్ట మిట్లున్నది." యనువారు. పూర్వాపరసంబంధములు తెలియక, లచ్చు, గౌరును జికాకుపడువారు. వచ్చినవారిలోఁ బలువురు పీరికింకను దమతల్లిదండ్రులు లేరను నూహయున్నదో లేదో, యని యెఱిఁగి, మాటలాడవలసినపనియేమి, ఏబల్లి పాడు ప్రసంగమోచేయువారు. మావాండ్రుకమనన్నలతో వారించువారు. ఎన్నినాళ్లు దాగినను గన్యావర లనువ యమున, వారి మనిమనుమరాలు, పీరిమనుమరాలు, వీరి కూఁతురునని వర్ణత్రయము నుగ్గడించు సంసర్గములో లచ్చుకను పెట్టినది. "ఏమే,గౌరీ, నీకొకలాగున, నాకొక లాగునఁ జదివినారేమే, నాన్న పేరు రాలేదేమే" యని యొక్కమాట వెంబడిని నుడివినది. అక్కడనుండి వారికిఁ బూర్వాపరసందర్భవిచారమున కవకాశము కలిగినది. ఎవ్వరిమాటలలోనో కొంతకొంత బోధపడినది. ఇరువురు నోరులకుఁ దెలియరాకుండఁ గొన్నిదినములు రహస్యలోఁ దామే"అవునే, నాన్న పోలికమనయక్కయ్యలోనున్నదే; నీపోలికి నాలోఁగాని, యక్కయ్యలోఁగాని లేదే; ముగ్గురము మూఁడుతెన్నుల వారముగా నున్నారము. నాన్న పిఠాపురము వెళ్లివచ్చుచుండుట యెందుకొఱకో, బల్లిపాడు బల్లిపాడని యెవ్వరో కాఁపులువచ్చుచుండుట యేమనికో, మన మాలోచింపవలయు"నని-"పటము తెచ్చి చూపించిననాఁ డమ్మయేడ్చిన" దని "నాతో నెవ్వరో చచ్చిపోయినారని చెప్పినది. దీనిరహస్యము మనము బాగుగాఁ దెలిసికొనవలయు"నని,ఎవ్వరికిఁ జెప్పవలదనియు నిరువురు గూఢముగా నాలోచింపసాఁగిరి. మధ్యమధ్యను పెండ్లిలోవియ్యపురాండ్ర మర్యాదలలో నమ్మలక్కల మాటల సారముండిసిరి. ఎన్నినాళ్లు దాఁగును? అప్పగిం తలువచ్చినవి. ఆనవాయి లేదని తప్పించివేయుఁడని మా యమ్మ మొదట సరిదిచెప్పినది; కాని, యేలయట్లు చెప్పవలయును? వియ్యమువారికిఁదెచ్చిన చీరలు,జామారులు నీసమయములోనే యిచ్చివేయవచ్చును. కానిమ్మని మా నాన్నగారు సాహసించినారు, కాని పాలుపళ్లెరములోఁ బోసి తెచ్చినారు; పీటలమీఁదఁ గూర్చున్నారు. "అష్టవ ర్షాభవేత్కన్యాపుత్రవత్పాలితామయా" అనిచెప్పి, తల్లి, మాతండ్రిగారు గోడనుజేరఁబడి యేడువఁజివట్లుచినారు.

గ్రుడ్లనీరుగ్రుక్కుకొనుచున్న మాయమ్మయందుకొన్నది. సందుదొరకి-అప్పుడువారినోదార్పుటలో, పెండ్లికొమాళ్ళిద్దఱును వినయము మెఱిఁగినవారుకాన సురువుగాలేచిరని-"అయ్యో, మనయత్తమామ లేయుండిననింకెంతవిశేషముగా నుండియుండునో కదా" యనిరోదింపసాగిరి. పెండ్లికూఁతుండ్రేడ్చిరి. అంతటనింకనెవ్వరాఁగుదురు? గోడలేడ్చినవి; రోళ్ళురోకళ్ళు నేడ్చినవి. "అపి గ్రావారోదిత్యపి దళతివజ్రస్యహృదయ" మన్నారుగదా!

పెండ్లివారును, "వచ్చినవారువచ్చినారు, మిమ్మే వీండ్రు తల్లిదండ్రులనుకొన్నారు. ఆతల్లిదండ్రుల సెలవుఁ గొనేరయెఱుఁగరు. వారినిమఱపించి మీరు పెంచితిరి. పెండ్లిండ్లుచేసి యొక్కొక్కరియిండ్లు మరలచేర్పఁజేసి నిల్పితిరి. మీరునిలిచి యింతపనిచేయకున్న నారెండుకుటుంబములు నేమికావలసినవి! ఛిన్నాభిన్నమై యెవరికిదొరకనది వారు సంగ్రహించుకొని పేరులేకుండఁ జేసియుందురు. ప్రతిచోటను గలదియే, శుభములో నీదుఃఖము; అందునను దలఁచుకొన్నఁ గడుపు తెగఁగోసికొనిపోవు నిట్టివార్తను మీరెట్లిన్ని దినములు లోలోననణఁచియుంచియుండిరో యాశ్చర్యము! ఊరకుండుఁడు; తెలిసియుఁ దెలియనితనము, అజ్ఞానపుబిడ్డలు- బెంగపెట్టుకొందురు" అనికొందఱు- "అచ్యుతరామయ్య అన్నా! నీకేమిభావించినను; మగవాఁడవు, లేలే: ప్రొద్దులేదు, చాలపనియున్నది. విడిదలలో గృహప్రవేశములు కావలయును. ఆలస్యమగు"నని కొందఱుబోధించిరి. విడిదలబోవుచున్న వధూవరులఁగూడ నున్నవారు నేడ్చుచునేయున్నారు. క్రమక్రమముగా దుఃఖాశ్రువులు ఆనందాశ్రువులుగా మాఱినవి.

గృహప్రవేశములకు లచ్చితో మాతల్లిదండ్రులు వెళ్ళిరి. గౌరితో మేమిరువురమును వెళ్ళితిమి. ఊరులమారభారమునుబట్టి మరలవచ్చి మేమందఱము నొకటిరెండుదినముల వ్యవధానములోఁ జేరుకొంటిమి. గౌరి యొక్కనాఁటిరాత్రి యత్తవారియింటనుండఁగానే నాప్రక్కలోఁ బండుకొని "అక్కయ్యా! నేనెవ్వరితోను జెప్పనుగాని, మఱియడుగనుగాని, మాపెండ్లిలో మీరందఱు వింతగా నేడ్చినారుగదా- కొంతకొంత యూహించుకొంటిమిగాని పూర్ణముగాఁ దెలిసికొనకున్న మనస్సులో శాంతి ముసురుకొనదు- జరిగినవృత్తాంతము వినవలయునని యున్నది; చెప్పు"మని కౌఁగిలించుకొన్నది. ఎఱిఁగినంత యెఱుఁగును; ఎఱుఁగనితావుల దానిమాటలకు సంబంధముగలిపి చెప్పవలసివచ్చినది. తప్పినదిగాదు. అప్పుడనుకొంటిని. "ఎంత తెలివిగలది యిది! వారు వారనుకొను నాఁటినాఁటిమాటలన్ని యుఁ బదముల వరుసలోనికిఁ దెచ్చినది. నడుమనడుమ నన్వయము కుదురనిమాటలు దిగవిడువఁబడినచోటుల నామాటలుచేర్చి యన్వయించుకొన్నది!" అని యత్యాశ్చర్యమును బొందితిని. లచ్చి, యేనాళ్ళు పంచిపెట్టుటకని మాయమ్మ మొదలగువారూరిలోనికిఁ బోయియున్న సమయమునఁ, జనవుగలది కావున నొంటిపాటున లక్ష్మీనారాయణనే యడిగి తెలిసికొన్నదఁట. దానికి దీనికిఁ గలయంతరమిట్టిది! బుద్ధిలో నొక్కరీతివారే వీరిద్దఱును. "వీరినే పూర్ణముగాఁ జనములో విడిచిపెట్టితిమా, స్త్రీలలో జంటకవులు లేరను లోపమును బోఁగొట్టుదురుగదా" యనుకొంటిని.

ఇట్టి స్వచారిత్రమువినిన పిన్నవాండ్రేమిచేసిరో యెఱుఁగుదురా! "వీరు మనతల్లిదండ్రులుగారు; వీరియింట మనమేల? వీరితోఁ బనియేమి?" యను నూహాపరాలేదు. "ఆహా! అపుడు వీరువెళ్ళి యాదుకొనకున్న మనగతి యేమయియుండునో! ఆయవస్థలో మనకు మూఁడునాలేండ్లప్రాయమే యగుటచేఁ గన్నులయెదుట జరిగిన దానిని మఱచితిమి. వీరే మనతల్లిదండ్రులు. మఱియొకరి చేతులలోఁబడిన మనమెట్టికష్టముల పాలయియుందుమో! మన మిగిలినయిల్లువాకిలి యెట్టియవస్థకు వచ్చియుండునో!" అని మునుపటికంటె మాయందు నెక్కుడు విశ్వాసము కుదిరినది. దినదినాభివృద్ధిగా వినయము ముదిరినది. "మనసొమ్ము తృణమైనను ముట్టుకొనలేదు. మనపోషణకై మనధనములోనుండి వ్యయము చేయలేదు. ఎవ్వరిలెక్కవారికిఁ బెండ్లిలో పలువురయెదుటఁ జదివి వినిపించినారు." అని నాయనగారిపై దేవునియందువలె భక్తి, గంధముపూసినట్లు, కవచము తొడిగికొనినట్లు, ఆయనశరీరమును గౌఁగిలించుకొనుచు విడువకుందురు. ఒక్కపని చేయనీయరు. "అమ్మా! మేమువంటచేయఁగల" మందురు. "మీరింకను వంటచేయఁగూడదు. పనులు బాగుగా నేర్చికొనుటకును, పనిచేసిన నొడలువంగును; కొందఱనుకొనినట్లు శరీరమార్దవమునకు హానిరాదు. వంచినఁ,

బిండివిసరిన, నీళ్లుతోడిన, నాఁడువారికి శరీరవ్యాయామ
మగును. మన మెక్కుడసను వెళ్లి పాటుపడుటకు మగవార
ముకామము.-మనకింట నిదియే కసరత్తు. పాటుపడి యింటికి
వచ్చినమగవారి కోపిక లేనిచో నాఁగమ్మ లేమి యుపచారము
పతికుశ్రూషలు చేయఁగలరు? "సుకుమారము సుకుమార
మని కూర్చుండిన చోటనుండి లేవలేక, తెగబలిసి, తెగ
నెంచి- అదిపనిగాదు. వంటచేసిన నలసి, పిల్లకు పాలిచ్చిన
జిక్కి, ఏమి—తినిన తిండి యేమగును! ఏపనియున్న దేమా
ట కిల్లఁజేతిలోఁ బనివాండ్రున్నారని చేతిలోని చెంబు క్రిందఁ
బెట్టుటకు వంకిని బిలిచిన, నామెంగను, అది యెందుకుఁ
బనికివచ్చును? నీళ్లు చేఁదిన చేతులకు బలము. నిలువున వం
ములు పరుసుకొనును. దంచినఁ జేతులకేకాదు వంటలోనికిఁ
గాలులోఁగూడఁ గ్రోయుమన్నందునఁ గాళ్లకుఁగూడ
బలము. కూర్చుండి తిరుగలివిసరుట, కొంచె మెత్తుపీట
మీఁదఁ గూర్చుండి రుబ్బుట, వంగియిల్లలుకుట, బట్టలు
దుకుట, ప్రాతఃకాలమున స్నానముచేయుట, కొంతసేపు
లవకుశతో నే యుండుట, పసుపురాచికొని నలుఁగిడు
కొనుట, నూనెపూసికొని నలుఁచుకొనుట, ఉప్పులకుఁ
గాటుక పెట్టుకొనుట- ఇట్టివి శరీరపరిశ్రమలు, లేక దోహద
వి శేషములగును. కాటుక, నూనె, పసపు వీనిని వాడు
చుండినఁ బ్రోయ్యయొద్దనున్న వేఁడి శరీరమున కెక్కుడని
పింపదు. భోజనమునప్పుడు, వంటయప్పుడు బట్టకట్టులోని
శ్రేమమునఁ గొంత విశ్రాంతియున్నది. రాత్రులు పట్టించు
టలోఁ, బగలుపట్టించుటలో శ్రేమములు గలవు. ఏవస్తువును
గాని యొకరికిచ్చునపు డొంటిచేతితో నియరాదు.
రెండవచేయి సాయము చేసికొనవలయును. సాత్రసంశో
ధనమున వంటయందుకంటె చేర్పుగలిగి యుండవలయు
ను. ఒక్కరు మందినీరు త్రాగిన బిందెలో ముంచితెచ్చినదియే
కదాయని చూడకుండనీయరాదు. సన్నమూతలుగల
కూజాలు, బిందెలు వాడుకొనరాదు. మడి యాచారము,
శుచి, మైల, మడి, యంటుసొంటు, ఎంగిలి పని శ్రేష్ఠమును
గలలోను మఱవరాదు. ఆరవైచిన బట్టలుతీసి, పిండె
పెట్టునప్పుడే చూచి, దులిపి మడియఁ జేయవలయును.
దానివలన పురుగులు, తుమ్మెదలు; చీరులు తెలి
యును. కట్టుకొనునపుడు మరల దులిపి క
ట్టుకొనవలయును. ఆఁడుది మగవారియెదుట నెల్లప్పుడు
నిలువరాదు. ఏపనియు నొక్కరు మూడుమండఁగాఁ జేయ
రాదు. వంటచేయునప్పుడు మగవారుజాతిగాఁ జూడ
రాదు-దానికనిదే యడ్డగోడలుపుట్టినవి. తుమ్ముట, దగ్గుట,
యుమ్మివేయుట, నీరుత్రాగుట, భోజనముచేయుట-యివి
యతిరహస్యముగాఁ జేయవలయును. పాడి, పాలు, పెరుఁగు
మూడలు, చిట్టు, పొట్టు- నేర్చుకొనవలయును. పాలుకాచు
టలోఁ, జేమిరి పెట్టుటలోఁ, పెరుఁగు చిలుకుటలోఁ, బసినది
తెలిసికొని వెన్నదీయుటలో, నేయికాచుటలో నేర్పుం
డవలె కావలయును. మగవాండ్రు పాలుపిదికియిచ్చెదరు.
ఆఁడుది యాపాలను జేయవలసినట్లు చేయుదేని యేమిప్ర
యోజనము? పండించి నవధాన్యములతో నిల్లునింపెదరు.
ఏవిధముగా దాఁచవలయునో యెఱుఁగని యాఁడుది యున్న
మగవారిపాటునకు ఫలమేమి? యింటనున్న వస్తువులకు గతియే
మి? అన్నిటికి నింటికిల్లాలుగతి; ఇల్లలుకుట, ముగ్గులు పెట్టుట
గోడలు మేఁగుట, పూసి వెల్లవేయుట, యివి యింటినిర
క్షించుకొనుటకేకాదు శరీరమును, దాని యారోగ్యమును
రక్షించుటకేయని. ఏవస్తువెక్కడనున్నదో చీకటిలో
నైనఁ జేయిపెట్టినచోటఁ గనఁబడునట్లు తీసినచోటనే
దానిని మరల బదిలీరిన చెంబడిసే పెట్టుకున్నఁ
జేరొకపుట్టును. ఇట్టి పన్నియో నేర్చికొని పెద్దవారయిన
పిమ్మటగాని, వీరికిప్పుడేమి వంటచేయుదురే పసివారు!"అని
మాయమ్మబోధించును. "మనకన్ని విధములం జెప్పువారెవ్వ
రున్నారు? మనయదృష్టవశమున నీమెదొరకెను"అని
వారిద్దఱు నానందించువారు.

అన్యాపదేశపద్యములు

పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులు గారు

మం॰ దమందమరందారవిందబృంద-మందు దినములు గడపితి వయ్యొ! తుదకు
కుటజకుసుమమ్ముపై వ్రాలఁ గోరెద వళి! యే మనుభవింత మని దానిపై మరలెదు?

తే. నలుపుగా నుండుటం జేసి బలుపు చూచి-దూరమునుండి యేనుఁగంచుఁ దోఁచె నవుర!
దగ్గఱకుఁ బోయి చూడ యథార్థ మయ్యె-నెన్న నేమింటి కది పట్టి దున్న సుమ్ము.

తే. కాకమాంస మ్మదేకా శునకమ్ము ముట్టఁ-గొంచె మదియును తుదకుఁ జేకూఱదాయె;
కర్మవశుం డయి విధి యుండఁ గోర్కి-చెట్టు-కటకటా! యేమి చేసిన నెటు ఫలించు?

క. ఫలములయు దళమ్ములయును-విలాసమును తెలియఁదగు వివేకులు నీకుం
గల రైన నీమరందపు-విలాస మొకతేఁటియే వివేచించుఁ జుమీ!

క. మోదుగుపూ వనుభ్రాంతిని-మోదముమెయిఁ దేఁటి చిలుకముక్కునఁ జిక్కెన్
గాదిలినేరెడుపం డని-యాదృతిమెయి దానిఁ బట్ట నదియుఁ దలంచెన్.

తే. గౌరి వైన మొగ్గచంపకకలిక విడిచి-భృంగమా! నీవు పయిపయిరంగు చూచి
శాల్మలీపుష్పమున వ్రాలఁ దాల్మి నడఁచి-ఛీ! అఱచుచుండు నీ కింత సిగ్గు లేదె?

తే. ఎంత వాసన యుండిన నేమి వేగ-మొగిలిపూవునకుఁ దూరముగఁ దొలంగు
నీకు మధులవలాభమ్ము లేకపోఁగ-మొగమునిండను దాపదమ్ము పడుఁ జుమ్ము.

గీ. వేలుపరిమళముల మఱపించుకల్ప-వృక్షసుమరాజుపై విహరించు నీకు
అడవిపూవుపయిని వ్రాల నాసవోడమె-నకట! తుమ్మెద, నీకర్మ విక్రృతిఁగంటి!

ఉ. పుట్టినదాదిగా నమరభూరుహపుష్పములందు నిష్టమై
నట్టులుగా నిరంతరవిహారము సల్పెదు తేఁటవేఁడ్కమై
నెట్టిన కొండపూవుపయినిం బడి యుండెదు దానితేన నీ
కెట్టులు లభ్య మగును మది నించుకయేనిఁ దలంప వయ్యయో!

రంగరాజు

దశిక సూర్యప్రకాశరావుగారు

౧

నా ముఖమండలము వాడియున్న దన్న నాభార్య సహింపలేదు. ఎప్పటివలె మధ్యాహ్నము మూడుగంటలకు నేను రుక్మిణీభవనమున విశ్రమించియుంటిని. రుక్మిణి (నాభార్య) కాళ్ళగజ్జియలు మ్రోయించుచు, చేత నొకతాళవృంతమును బట్టుకొని, తన వెనుక నొక పరిచారిక ఉపహారపుపళ్లెరము నొకచేత నుంచుకొని వేఱొకట వెండిచెంబుల నుదకముగొనిరా, నేనున్నచోటికి కలకలలాడుచువచ్చినది. నేను పర్యంకముపై మేల్కొనియే పరుండి యుంటిని. కాని నావదనమండలము కృశించియున్నది. కళావిహీనమగు నాముఖమును రుక్మిణిచూచి సహింపలేదని తెచ్చికోలు వికాసముతో నుంటిని. రుక్మిణి నానిజస్థితి కనిపెట్టినది. తన మోము వాల్చినది. ఉపహారము నక్కడ బెట్టించి పరిచారికను వెడలిపో ననుజ్ఞ యిచ్చినది. పరిచారిక వెడలిపోయినది. రుక్మిణి నలరింపవలెనని, "రుక్మిణీ! నేను మిక్కిలి ఆకలి గొనియున్నాను. ఏవీ విందులు!" అంటిని. రుక్మిణి నవ్వినది. ఇందులకే కాబోలు నాముఖము డస్సియున్నదని తలచినది. కాని దుర్మార్గములగు తీవ్రాలోచనలచే నాముఖము కందినదన్న సంగతి దానికి తెలియదు. పట్టివెఱ్ఱిది. ఎట్లయినను నేను సంతోషముగానుండుటయే దానికి కావలసినది. దానిమనస్సు సందేహాపూరితమయినది కాదు: లోపల నొకవేషము, పై నొకవేషము ధరించుచున్నానని దానికి తెలియదు. అది సరళమార్గమున సత్యమార్గము త్రొక్కుచున్నది: నేను కపటమార్గమున

"రుక్మిణీ!.........ఏవీ విందులు!"

మోసపుబాటను నడచుచున్నాను. నాకంటె రుక్మిణి సత్యసంధురాలని చెప్పక తప్పదు.

విందులు కుడుచుచుంటిని. రుక్మిణి నవ్వుచున్నది. లేని నగవు తెచ్చుకొని నేను చిఱునవ్వు నవ్వితిని. కలకలమని నవ్వుచునవ్వుచు, సిగ్గుపడి చటుక్కున నోటిలో చీర చెఱగును గ్రుక్కుకొని నవ్వు నాపుకొన్నది. పురుషుల యెదుట అంతచేటు నవ్వకూడదని దానికి స్మృతివచ్చినది. ఏమో సరసము లాడినది. వంటక మెట్లున్నదని నన్ను ప్రశ్నించినది. "ఎట్లున్నది; ఎట్లున్నది చెప్పరా!" అని మారాము చేసినది. అన్యాలోచనలో సంపూర్ణముగ మునిగియుండుటచే రుచిభేదముగాని, పాకభేదముగాని నాకు తెలియుటలేదు. మామూలు వంటకములే కదా యని "చాలా బాగా ఉన్నవి" అంటిని. మావంటలక్క చాలా నేర్పరి యని నాకు తెలియును. ఆమె చేసిన వంటకములు దివ్యములని నాకు తెలియును అందుచే నెప్పటివలె రుచికరములుగా నున్నవని యంటిని. రుక్మిణి కడుపు చెక్కలగునట్లు నవ్వ నారంభించినది. ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములు కూడ ఆడుటలేదు. ఈ విపరీతమే మంటిని.

రుక్మిణి నవ్వు ఆపుకొనుచు, "తమకొఱకు నేనే ఉపహారములను తయారుచేసితి"నన్నది. అప్పుడు మరల పాకములను రుచి చూచితిని. మధుపదార్థములలో లవణము చేర్చినది. కారపువస్తువులన్నియు లవణసముద్రములే! పాయసాన్నము లవణమయమే; క్షీరములు లవణములే. ఉదకము లవణోదకమే. నేనునునవ్వితిని.

వెంటవెంటనే నూతనోపహారపుపళ్లెముల తెప్పించి నాయెదుట బెట్టినది. "రుక్మిణీ! లవణసముద్రమును మోసికొనివచ్చితివేలనే?" యంటిని. "తమకొఱకు పళ్లెరములన్నియు సిద్ధము చేసియుంచగా నాచేతిలోని ఉప్పుబుట్ట ఆకస్మికముగా జాఱిపడుటచే ఆవంటకములన్నియు లవణమయము లయిపోయినవి. అది నేనుచేసిన వంట." అన్నది. నేను నవ్వితిని. నాపరధ్యానమును గుర్తించునేమోయని భయపడితిని. కాని రుక్మిణి సత్యకాలమునాటిది. పురుషులకు రుచిభేదములు తెలియవని, స్త్రీలే పాకమందు, తత్పరీక్షయందు నెఱజాణలని దాని నమ్మకము. ఎట్లయిన నేమి, నా రహస్యపుటాలోచనలు రుక్మిణి సరళాంతఃకరణమునకు గోచరింపలేదు. నన్ను గురించి రుక్మిణి కేమాత్రము సందేహమును లేదు. దానిని చూచినప్పుడు, దానిచెంతనున్నపుడు నాహృదయతరంగములు పవిత్రభాగీరథీజలతరంగములవలె సంతోషమున చిఱుగంతులిడుచుండును. ఎందువలన? రుక్మిణీ సరళస్వభావవీచికలే నా హృదయ తరంగముల నోలలాడించునవి. నా రుక్మిణినిచూచిన తత్క్షణము నా పాపపుటాలోచనలు పలాయనముగుచుండెడివి. నాదుర్మార్గచింతనలు దూరీకృతము లగుచుండెడివి. రుక్మిణి ఋజుమార్గతేజఃపుంజమే నా దురాలోచనా ధూమముల నెగురగొట్టి, నన్ను నిష్కల్మషునిగా, నిర్మలచిత్తునిగా, తేజస్వినిగా, ఆనందసముద్రునిగా నొనర్చుచుండెడిది. రుక్మిణి నాపాలిటికి తేజస్స్వరూపిణి. దాని ఋజుమార్గపరాయణతకు,

సత్యసంధతకు, నిర్మలచిత్తమునకును, నాదుస్స్వభావమునకు పోలిక వేసికొని సిగ్గుపడుచుండెడు వాడను. కాని నాస్వభావమందు మార్పుగలుగ గలదా? దుర్ఘటము, దుర్ఘటము. రుక్మిణి వినవక్రతో నన్నుకొట్టి, "రాత్రి నా చేతివంట ఆరగింతురుగానిచూడు"డని పక్కున నవ్వి, కొంత సేపు అతిథివినయమున తాళవృంతముతో విసరి, పాయసమును త్రాగుటకు చేతి కందిచ్చి, మరల వచ్చెదనని వెడలిపోయెను.

రుక్మిణి నాచెంత నున్నంతవరకును నాకు నిర్మలభావవీచికలే ప్రసరించుచుండును. అది కాలు బయటపెట్టగానే నాదుష్టభావములు మానస సింహాసనము నధిష్ఠించును.

రుక్మిణి మరలవచ్చినది. కలకల నవ్వినది. ఆముఖమున స్వర్ణతేజస్సు మూర్తీభవించినట్లు నాకుతోచినది. పెద్దగానవ్వుచు, "అన్నగారికుమారు నింకొకసారి మొత్తుకొందురుగాని లెండు." అన్నది. మరల నవ్వినది.

నాఒడలు కంపించినది. కాని పైకి ఏమాత్రమును నేను చలింపనట్లేయుంటిని. నోటిమాట "సంతోషమే"యంటిని. "నేను అక్కయ్యచేత పువ్వులుపెట్టి జడ వేయించుకోవలెను." అని చంటిపిల్లవలె గారాబపు పలుకుల నుచ్చరించినది. పోయిరావలసినదని సంజ్ఞ చేసితిని. రుక్మిణి వెడలిపోయినది. నేనును దానివెనుక రుక్మిణీ భవనము విడిచిపోతిని.

౨

నాప్రత్యేక మందిరమునకు బోతిని. నేను రుక్మిణివలె సరళభావము, ఋజుమార్గము అనుష్ఠింపగలనేమో యని యోచించితిని. అలభ్యము అలభ్యమనియు, అనవసరమనియు తోచినది. స్త్రీకిమాత్రమే సరళమార్గము తగునుగాని పురుషుల కెంతమాత్రము తగదనియు, అందులో క్షత్రియులగు నావంటి వారి కనుచితమనియు, పైగా రాజ్యకాంక్ష గలిగినవారికి బొత్తిగా తగదనియు నిర్ణయించితిని. రాజ్యస్థాపనకొఱకే కాదు: పురుషులు చేయు ప్రతిప్రయత్నము కొఱకును, అనేక మార్గములు త్రొక్కవలసియుండును. కార్యసాఫల్యముకొఱకు సాధనోపాయము లనేకములు వెదకవలసియున్నవి. కార్యసఫలత నొనరించుకొను బాధ్యత పురుషులదిగాన వారి కొక్క మార్గముచాలదు. ఆకారణమున వారికి సరళమార్గము అననుకూలము. పురుషులు పెక్కుదారులు త్రొక్కకతప్పదు. అది స్వభావము. అందులో క్షత్రియధర్మము, దానిలో రాజనీతి మహోదారము లయినవి. మార్గము లసంఖ్యాకములు. సరళమార్గము రుక్మిణికే కాని నాకు తగదనియు, నేను త్రొక్కు మార్గములు వీరపురుషోచిత లక్షణములనియు నిశ్చయించితిని.

నా సోదరుడగు రామరాజు రాజ్యపాలన చేయుచుండెను. మే మిరువురమే సోదరులము, నేను చక్రవర్తి సోదరుడ నన్న బిరుదుతప్ప అన్యమయిన అధికార గౌరవప్రపత్తులేమియు నాకులేవు. రాజలాంఛనములు, మర్యాదలు, గౌరవములు, అధికారములు సమస్తమును రామరాజునే యాశ్రయించియున్నవి. ఆయన భార్య శాంతాదేవి.

రాజ్యములో రామరాజునకు పలుకుబడి తక్కువ. తల్లిగర్భమున అతడు జ్యేష్ఠుడై జన్మించిన సదుపాయమొకటి తక్క బాహుబలమునందేమి, రాజ్యము విస్తరించుటయందేమి, పరిపాలనమునందేమి, దక్షుడుకాడు. రామరాజుకంటె రంగరాజు సర్వవిధముల సమర్థుడగు చక్రవర్తి కాగల డని నేనా నోట నానోట కర్ణాకర్ణిగా వినుచుంటిని. దేశపుసరిహద్దుల శత్రురాజుల దండయాత్రల నరికట్టుటకు రామరాజునకు సమర్థతలేనిమాట తథ్యము. దేశములో అల్లరిమూకల పెనుకల్లోలము లడంచుట కంతకంటె శక్తిలేనిమాట నిశ్చయము. ప్రజల కాతనియందు విశ్వాసము లేదన్నమాట నిజము.

కాని ఈరంగరాజు (నేను) ఏమిచేయగలడు. నిత్యము గోపరాజు (నా మిత్రుడు) నాచెవివద్ద ఇల్లుకట్టుకొని వాపోవుచున్నాడు దేశకార్యములను జక్కపఱుపవలెనని. అట్లే నిశ్చయించితిని.

సరే, నా అన్నగారికి సర్వవిధముల తోడ్పడగలను. అల్లరిమూకల నణచివేయగలను. శత్రురాజుల పీచ మడంపగలను. దేశహితకార్యము లనేకములు ప్రవేశపెట్టగలను. నాకు చక్రవర్తిత్వము అవసరములేకయే అట్టి పనులు చేయగలను కాని నాకంతరాయము లనేకములు. ప్రధానమంత్రియగు లక్ష్మణుడు అట్లుకాదని, ఇట్లుచేయుమని నా కతడు పనులు నిర్ణయించుట, రామరాజు తలయూపుట నేను సహింపరాని విషయములు. అందుచే రాజ్యపాలనాసౌష్ఠవమున కావంతయేనియు నేను సాయపడు నవకాశము తప్పిపోయినది. రామరాజునకు నామాటయన్న తృణభావము. లక్ష్మణమంత్రిమాటయందు గౌరవభావము. ఇక రాచకార్యము లెక్కడ చక్కబడునో నాకు తోచలేదు.

అప్పటినుండియే నాకు సంకల్పము ఉదయించినది. ప్రజాభీష్టముకొఱకు, రాజ్యగౌరవముకొఱకు, దేశవిముక్తికొఱకు, భగవంతుని మెప్పించునిమిత్తము నేనిట్టిపనిచేయ నిశ్చయించితిని. రామరాజును సింహాసనమునుండి తొలగించి నేనేసింహాసన మధిష్ఠింపనిశ్చయించితిని. స్వాతంత్ర్యరహితు డగు రంగరాజు రామరాజు ప్రభుత్వమున నే మహాకార్య మొనరింపజాలడు. చాలాకాలము తర్కవితర్కములకు లోనయి, వాదోపవాదముల కొనసాగించి, చివర కీనిర్ణయము చేసితిని. నేను చక్రవర్తిని కాకతప్పదని నిశ్చయించితిని. ఇది నావజ్రసంకల్పము. దీనికి చలనము కలుగరాదు. ఇందు స్వార్థము రవంతేనియులేదు. ఇట్టిది క్షత్రియలక్షణము. వీరపురుషోచిత కృత్యము. ఇందు తప్పేమియు లేదని నా అంతరాత్మ ఎలుగెత్తి చాటుచున్నది. సమర్థత కలిగియుండియు ఇట్టి పనికి పూనుకొనక ఉపేక్షించితినా, నాక్షత్రియజన్మ మంటకలిసిపోవునని నాకు తోచినది. ఈమహాకార్యమున కెట్టి అటంకములున్నను తొలగించుటకు సంసిద్ధుడను.

అప్పటికే రామరాజు సింహాసనాసీనుడుగదా! ఆయనకప్పటికి దాంపత్యయోగము కలుగలేదు. అప్పటిది నారహస్య ప్రయత్నము రామరాజును చాటుచాటుగా కత్తికి బలి

యిచ్చి సింహాసనారూఢుడను కావలెనను తలంపు అప్పటిది. దేశవిముక్తికొరకు సోదరుని ప్రాణము తృణీకరింపదగునని నాయంతరాత్మ బోధించినది. సంకల్పము కలిగినదికాని సోదరుని మరణమన్న నాగుండె లావ్రలించినవి. ఎట్టిరాజ్యములయినను విస్తరింపచేయవచ్చును గాని, శీకగర్భోద్భవులను సంపాదించుట దుస్తరమను వేదాంతపుపోకడలు స్ఫురించినవి. ఆప్రయత్నము విరమించితిని. ఆయనకు వివాహమయినది. శుష్కాలాపములకంటె రాజ్యగౌరవము ప్రధానమని తోచినది. సోదరమరణమును కండ్లజూడవలెనని తలచుచుండగానే అతని కొడుకు జనించినాడు. నాకార్యము భారమయినది. నేనిప్పుడిరువురను కడతేర్చవలసియున్నది. నా ఉపేక్షకు నేను పదిపది మారులు నిందించుకొంటిని. ఇప్పుడేకదా నారుక్మిణి వచ్చి చెప్పిపోయినది, "అన్నగారి కుమారు నింకొక్కని ఎత్తుకొనవలసియున్న"దని నావదినె శాంతాదేవి మరల గర్భవతి యయియుండనోపు. నాయుపేక్ష తుమార్హమయినది కాదని తోచినది. నేనిప్పుడయినను కార్యమునకు బూనుకొనవలెను. ఈయుద్యమమున నాకు తోడ్పడునదొక్క గోపరాజు మాత్రమే.

ఈ ఆలోచనలలో మునిగి తేలుచుంటిని. గోపరాజు అక్కడ కేతెంచెను. రామరాజు భార్య గర్భవతియని ఊదితిని. గోపరాజు నా ఉపేక్షనాలుక కఱచుకొనెను. ఒక జీవునితో సరిపోవు పని ఒకరికిద్దఱు, ఇద్దఱకు ముగ్గురను చేసితినని నిందించెను. నేను చాలా నొచ్చుకొంటిని. నా అలసతయే రాజ్యవినాశమునకు కారణమని నేనూహించితిని. ఎందఱయినను సరే, రంగరాజు చక్రవర్తి కాబోవుమార్గమున ప్రతిబంధకులు అందఱు హతులుకాక తప్పదని నిశ్చయించితిని.

ఈ యుద్యమమున నాకు గోపరాజు సంపూర్ణసహాయము కాగలడు. పునః పునః ఈ సంకల్పమునే నేను దృఢపఱచుకొనుచుంటిని. రామరాజును కడతేర్ప నిశ్చయించితిని. అతని చిన్నకుమారునికూడ కత్తికి నొప్పగించుటకు నిశ్చయించితిని. పుట్టబోవు శిశువు బాలికయైన యెడల ప్రమాదము లేదు. పురుషశిశువే యయినచో ప్రమాదము సంభవించును. ప్రమాదమేమి? ఆశిశువు జీవకణములు నిలువజాలవు. ఇది నా దృఢప్రతిజ్ఞ.

ఈ ప్రయత్నమందు నే నహోరాత్రములు నాశక్తినంతయు ధారపోయుచుంటిని అనేకములగు మానసవికారములకు లోనయితిని. చివరకు నాసంకల్పమే దృఢతమమయినదనియు, అవశ్యాచరణీయమయినదనియునిశ్చయించితిని.

గోపరాజు నాచెవిలో రహస్యము నూది వెడలిపోయెను. నా ముఖవికాసచిహ్నాచే "సర్వోత్తమమని" తెలిపితిని.

3

రెండు దినములు గడచినవి. మాకోటయందు రోదనములు హెచ్చుపెఱిగినవి. శాంతాదేవి నిండుమాలాలు. రుక్మిణి ఆమెచెంత ఆమెబాలుని ఒడిలో బెట్టుకొని రోదనము

చేయుచుండెను. శాంతాదేవి స్మృతితప్పి క్రిం

ద పడిపోయెను. అధూళిధూసరితమగు నామె వదనమ్మోమ్ము వెలవెలబాఱి కరుణరసము సోనలుగా ప్రవహింప జేయుచుండెను. నారుక్మిణి లేతమోముకంది కన్నీటిధారలచే మలినమయి దీనమయి చూపట్టుచున్నది. చుట్టును పరిచారికా సమూహము పెద్ద గొంతెత్తి "మహారాజా! రామప్రభూ! ఏమీ, ఈ కాలకర్మము!" అని వేవిధముల విలపింపసాగిరి.

శాంతాదేవి కెటులయినను స్మృతి తెప్పింపవలెనని రుక్మిణి పరిచారికలచే శైత్యోపచారములు చేయించుచుండెను. పరిచారికలు వివర్ణవదనలై ఏమేమో పలవించుచుండిరి. "ఎన్నడును రామప్రభువు వేటనుండి రాలేదుగదా? నేడేమో కాలము పండి, ఘాతుకమృగము వాతపడవలసిన కర్మమున్నది గనుక, రామచక్రవర్తి కీదుర్మరణము ప్రాపించె"నని వారు చెప్పుకొను చుండిరి.

రుక్మిణికూడ వేటకతమున నే రామరాజు చనిపోయెనని విశ్వసించినది. కాని రామరాజునుజంపిన ఘాతుకమృగము చిరకాలము నుండి పొంచిపొంచి, కోటలో వసించుచుండియే చివర కీపనిచేసినదని దానికి తెలియదు.

రామరాజు మరణించినాడు. అరణ్యమున రామరాజు వేటకు బోయినాడు గోపరాజు అడవిలో పొంచియుండి ఒక్క వ్రేటున కడతేర్చి ఘాతుకమృగముచే మడిసెనని వదంతి కలుగజేసినాడు. అది కథ.

ఒక్కనెల దినములయినది. ఈనెలదినములనుండియు నే నెట్టిదశయందున్నానో అది పరమేశ్వరునికి దక్క నన్యులకు దెలియ నసాధ్యము. రామరాజువంటి ఉత్తమప్రభువు ఇక ఉండబోడని నాకు తోచినది. అతని నెమ్మది, అతని శాంతభావము, అతని వికాసవదనము పెక్కండ్రకు ఉల్లాసము కలిగించెడివని నాకుతోచినది.

శాంతాదేవి మహాయిల్లాలు. రామరాజు చన్న మఱుదినమునుండియు నా పడతి యెట్లు మంచముపట్టి మరణించుచున్నదో నే నూహింపలేను. పతివియోగము మహాదుర్భరమని గుర్తించితిని. చిలుకా గోరువంకలవలె నున్న మిథునము పాలిట నేనొక కాలసర్పమునై జనించితినని స్పష్టపడినది. ఎట్టి సాహసకార్యమయినను చేయగలనుగాని అన్యోన్య ప్రేమితుల నెడబాపజాలనని స్పష్టపడినది. నారుక్మిణి నన్నెట్లు ప్రేమించుచు నాకొఱకై ప్రాణములు ధారపోయుటకు సంసిద్ధురాలయి యున్నదో అట్లు తనపతియెడ శాంతాదేవియు కూడనని స్ఫురించినది. ప్రేమ రజ్జువులచే బంధింపబడిన దంపతులను ఒక్కకత్తివ్రేటున ఎడ

బాపి, ఒకనిని శాశ్వత దూరీకృతునిగ జేసి, రెండవవారిని శాశ్వతమృతజీవిగా నొనరించిన నామహాపాపమునకు మిక్కిలి దుఃఖించితిని.

వెనుదిరిగి చూచితిని. మొదట నాకీ యాలోచన లెందులకు తోచలేదని ప్రశ్నించుకొంటిని. రామరాజును దుర్మరణముపాల్చే యుట కేవలము పరమార్థదాయకమని పైకి మాటలు చెప్పుకొంటినేకాని, యథార్థముగ స్వార్థమే అధిష్ఠాన దేవతయై, నాఆలోచనలలో లీనమయి, ఆలోచనలకు ప్రాణభూతమయి, నాకన్నులకు పొరలు కప్పినది. ఆకారణమున అంతయు సవ్య మనుకొంటిని. స్వార్థమే అంత పని చేయించినదని ఇప్పుడు తెలిసికొంటిని. స్వార్థము నన్ను మోసగించిన దనుకొంటిని. తెలిసియు, తెలియకయు అకార్యమాచరించితి ననుట స్పష్టము.

౪

రుక్మిణీభవనమునకు నేను బోవుచుంటిని. పూర్వపు కళకాంతులు లేవు. రుక్మిణిమోమున చిఱునవ్వు తొలకరించుట లేదు. మాకోట భాగము లన్నిటికిని వర్షర్తువు ప్రవేశించినది. ఆకాశ మెన్నడును స్వచ్ఛముగా నుండుట లేదు. ఎల్లప్పుడును వదనములు మేఘపరీవృతములే, కళావిహీనములే, రోదనసంకలితములే. రుక్మిణీ వదనచంద్రుడు మేఘమండలములో నణగిపోయెను. ఇది నాకు దుర్భరముగా నుండెను.

శాంతాదేవి పూర్వము రుక్మిణితో గలసి మెలసి యాడుకొనుచుండుటచేత మా భవనములన్నియు సహస్రదీధితులతో వెలుగొందుచుండెడివి. ఆవికాసమును, ఆవిలాసమునుగని నేనానందించెడు వాడను. నేడో గృహాంగణములన్నియు పాడుపడి యున్నవి. ప్రతిభాగమునుండియు ప్రేతధూమము లెగురుచున్నట్లు గుర్తించితిని. ఈప్రేతాగ్నిని రగులుకొల్పిన దీరంగరాజే!

ఒకనాడు రుక్మిణీభవనమున నుండగా రుక్మిణి నాచెంతకు వచ్చినది. నన్నుచూచి నవ్వలేదు. నాతో చనవుమెఱపి మాట్లాడ లేదు. ముగ్ధభావము వహించినది. రుక్మిణీసహవాసముచే నాదుష్టత్వమునకు భగవంతుడు నన్ను శిక్షించుచున్నాడని తలచితిని. పరిచారిక ఒక్కతె పరుగెత్తుకొని వచ్చి, "అమ్మా! శాంతాదేవిగారి సంగతి చూడండి" అన్నది. రుక్మిణి ఆత్రముతో, నాతో బలుకకుండగనే, వెడలిపోయినది. దానిమొగము మాత్ర మీపలుకులనుచ్చరించియుండును: "శాంతాదేవి బ్రదుకు ఏమయితే మాత్ర మేమిలే" అని.

నాచక్రవర్తి పదవికి రాజబాట ఏర్పడినది. రాజమంటపమునకు బోతిని. నన్ను చూచిఅందఱును నాసోదరునిదుర్మరణమునకై నేనువగచుచున్నట్లు తలచి ఓదార్చుచుండిరి. జరిగినది జరుగగా నేను చక్రవర్తినయి పరిపాలన మొనరించుట కెంతయు తగినవాడ నని కొనియాడిరి. ఓహో! వీరికి సత్యధ్వని వినబడలేదని సంతసించితిని. ప్రధానామాత్యుడగు లక్ష్మణమంత్రి లేచి, "అవును. రామ

రాజును ఘాతుకమృగము చంపినది. అది పెంపుడు మృగమే యయియుండవచ్చును. జరగినది జరగిపోయినదిగాని, రామప్రభువు పేరు

మీదుగా, ఆయన బిడ్డలను ఘాతుకమృగము వాత పడకుండ కాపాడవలెను." అని శూలములవంటి పలుకుల నుచ్చరించినాడు. నాకు ముచ్చెమటలు పట్టినవి. నేనింత ధైర్యవంతుడనే, ప్రతాపశాలినే, బక్కవానిమాటలు తృణీకరి ప లేకపోతినే యని దిగులొందితిని. లక్ష్మణసింగు ప్రశంసించిన దుష్టఘాతుకమృగము నేనే. నే నీసంగతి గుర్తించితిని: నేనెంతటి ప్రతాపశాలినయినను, మోసకృత్య మొనర్చి కప్పిపుచ్చుటచే నాప్రతాపము భగ్గున మండిపోయినది. బక్కమంత్రి యయినను, అతడు పల్కినది అమృతమయమగుటచే, దానికిప్రతీకారము కలుగక, నిరాటంకముగా, స్వేచ్ఛగా బయటికివచ్చి విజృంభింపకలిగినది.

నేను నట్టి అమాయకునివలె నాటకమాడి సభాస్థలి విడిచి వెడలిపోతిని. శాంతాదేవికి కవలపిల్లలు జనించినట్లు తెలిసినది. ఇద్దఱును మగశిశువులే!

౫

నాకు మఱింత ఆందోళన హెచ్చినది. నామార్గమున ముగ్గురు శిశువులున్నారు. లేనిచో లక్ష్మణమంత్రి వారిపేరుమీదుగా పరిపాలన జరపి, ద్వంద్వప్రభుత్వము నేర్పరచును, లేదా పిల్లలను వెనుక వేసికొని ప్రత్యర్థికక్షలను లేవదీయును. నేను చక్రవర్తినయితినా, పిల్లలు జీవింపరాదు. సర్వతంత్ర స్వతంత్రుడను కావలెనుగాని, అర్ధపరిపాలన వ్యర్థపరిపాలనతో సరి. నా ఉపేక్ష నన్నెంతటికి తెచ్చినదో యని వగచితిని.

గోపరాజు వచ్చినాడు; శిశువుల మారణోపాయమును నాకు బోధించుచున్నాడు. లక్ష్మణమంత్రిపై నాకు మత్సరము రగుల్కొన్నది. అతడు కారణముగా రామరాజుశిశువులపైకూడ ఈర్ష్య జనించినది. రామరాజు పెద్దకుమారునకు మూడవసంవత్సరము. గోపరాజును, నేనును మాఆలోచనలతో కాలము గడపితిమి. ఓహో! జరగినది జరగిపోయినది; నేనెవరి కొఱకును విచారము పెట్టుకొనరాదని నిశ్చయించితిని. రుక్మిణి నన్ను పల్కరించలేదని మనోవ్యథను పొందుట స్త్రీగుణమని తోచినది. మనోవైకల్యము పొందకూడదని నిశ్చయించుకొంటిని. గోపరాజును మానూతన కార్యక్రమమునకు వినియోగించితిని.

కోటలో మరలరోదనములుప్పతిల్లినవి. శాంతా దేవి మరణశయ్య నధివసించినదని తెలిసికొంటిని. ఆమె చెంతకు బోతిని. పరిచారికలు తమ తమ యుపచారములందు నిమగ్నులయి యుండిరి. ఒకప్రక్కన శాంతాదేవి, కవలగ్రుడ్లు వేఱొకశయ్యపై శయనించి యుండిరి. శాంతా దేవి మాటిమాటికిని రుక్మిణీవైపుచూచి కన్నుల నీరునించుచున్నది. రుక్మిణి శాంత శయ్యప్రక్క కూరుచుండి, వాల్చిన వదనమెత్తకుండ నట్లే వివశయయి యున్నది.

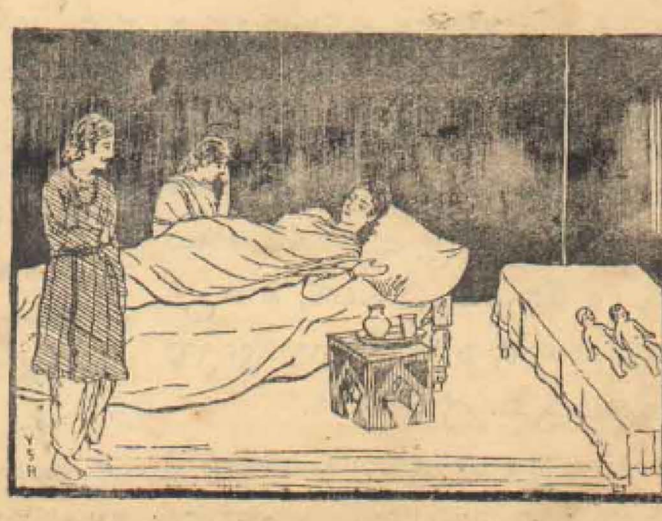
శాంతా దేవినన్నుచూచి, కన్నుల నీరు నించినది. రామరాజును చంపినది నేనే యని శాంతా దేవికికూడ తెలిసినది. సర్వజనులకును శ్రుతమయినది. అందువలననే రుక్మిణీ, శాంతా దేవి దుర్భరవిచారసముద్రమున తానుకూడ మునిఁగి, నాతో విశేషప్రస్తావనకు రాకున్నయది.

శాంతా దేవి నన్నుచూచినది. అప్పుడు నాహృదయ మెట్లున్నదో తెలియునా? వజ్రతుల్య మొనర్చుకొంటిని! నాకార్యము నెరవేరవలెను; అప్పుడు వెనుదిరిగి చూడనలెను. అట్టిస్థితిలో నున్నాను. "మహాప్రభూ! బిడ్డలు, రుక్మిణీ, మీరు," అన్నది. శాంత: తన బిడ్డల పోషించుభారము నాది, రుక్మిణిదియు నని చెప్పినది.

ఒక్కనిముసము నా మనో వజ్రమునకు భిన్నత్వము ప్రాపించినది. అయ్యో! రంగరాజు నాభర్తను కడతేర్చినాడు; తిరిగి నాశిశువులను అఘాతుకమృగమున కేయొప్పగింపఁగనాయనియయిన యోచింపక, నాకే యొప్పగింత చేసినది, శాంతా దేవి. ఎంత దయామయియో, ఎంతబుద్ధిమంతురాలో యని యాశ్చర్యమొంది, చకితుడ నయితిని.

వెంటనే నాకార్యసందేశము స్ఫురణకు వచ్చినది. మానసికపంజరము తిరిగి పాషాణ సదృశమయినది. కాలుమబ్బులు గ్రమ్మినవి. కోటలోని దీపము లారిపోవుచున్నవి. అగ్ని నుండి రక్తము స్రవించుచున్నది. కవలశిశువుల రుక్మిణియొడిలో పాఱవేసి, శాంతా దేవి తన భర్తృసదనమునకు లేచిపోయినది. కోటంతయు రోదనములతో నిండిపోయెను. నామనస్సు చలింపలేదు. నేను వజ్రతుల్యుడనుగానే యుంటిని. అక్కడనుండి లేచిపోతిని.

నా ఆలోచనాగారము ప్రవేశించితిని. గోపరాజు ప్రవేశించినాడు. కార్యముసఫలమయినదన్నాడు. రామరాజు జ్యేష్ఠకుమారునికి,

"మహాప్రభూ! బిడ్డలు రుక్మిణీ మీరు" అన్నది శాంత.

మూడేండ్ల బాలునకు విషప్రయోగము చేసి వచ్చినాడనని తెలిపినాడు. నాకు పశ్చాత్తాపము కలుగలేదు. దుఃఖము కలుగలేదు. కాని నాకు ఒడలు తెలియుటలేదు. సేవకుడు నాయొద్దకు పరుగెత్తుకొనివచ్చి, "అయ్యో! రామప్రభువు పెద్దబిడ్డడు మరణించినా"డని ఆవురుమని ఏడ్చుచు చెప్పి వెడలిపోయెను.

ఏమా! ఈదుర్మరణములన్న ఆలోచనలను నామనస్సు దరికి రానిచ్చుటలేదు: అద్భుతమగు తపశ్శక్తిచేతనే నా మనస్సును చిక్కబట్టి గలుగుచుంటిని. నాచూపు "రంగరాజు చక్రవర్తిత్వము" మీద నున్నది కాని దేనికిని విచారము కలుగుట లేదు. కోటంతయు పాడు పడుచున్నను సరే, నా కార్యసాధన తీగెలు ప్రాకి, పుష్పించి, ఫలముల నందీయ సంసిద్ధమయిన దని తృప్తినొందుచుంటిని.

నేను చక్రవర్తినయిన మఱునాడు రుక్మిణినాతో సరసము లాడకపోదు. అప్పుడు నాహృదయకుసుమము వికసించకపోదు. ఆనందమధువు తొలకక పోదు. అందుచే నీలోపల నేమి జరగినను, ఎవరుమరణించినను, నాకు విచారములేదు.

మరల గోపరాజును నూతనకార్యక్రమమునకు వినియోగించినాము.

ఏమిజరగునో యని యాత్రముతో నుంటిని. నాకు మనశ్చాంచల్యము కలుగలేదు. కాని నాకండ్లు అంధకారమును ప్రేమించుచున్నవి. నాగదిలో కూరుచుంటిని.

మరణశయ్య పైనున్న శాంతాదేవిదృశ్యము ప్రత్యక్షమయినది. నేడెందులకో కాని, శాంతాదేవిని చూచిన జాలి కలుగుచున్నది. భర్తను జంపిన ఘాతుకమృగముచేతికే బిడ్డల నొప్పగించుచున్నదే, నాయందు పుత్రవాత్సల్యము గల శాంతాదేవియెడ నే నెట్లువర్తించితిని? ఆమె భర్తను జంపితిని, ఆమె బిడ్డనిజంపితిని. గ్రుడ్ల నుజంపనుద్యమించుచుంటిని. శాంతాదేవి, నాతల్లి, నేను దుర్మార్గుడ నని తెలిసియుండియు ఆమె నాయెడ వర్తించినవిధము, ఆమె నన్ను పుత్త్రకుని భంగిచూచుచున్న దని తెలిసియుండియు ఆమెయెడ నేను ప్రవర్తించిన విధము తూచుకొంటిని. నేను చక్రవర్తి నగుటకా యిట్లుచేయుచుంటిని? లక్ష్మణమంత్రి కొలువు చాలించుకొని ప్రతికక్షుల జేరినాడు. సామంతరాజు లందఱును కలసి, నాదుర్మార్గమును బ్రకటింపుచు తిరుగుబాటు చేయుచున్నారు. ప్రజలలో రంగరాజు ఘాతుకమృగమని స్పష్టపడినదని తెలిసికొంటిని. "అయ్యో!" యని యార్చితిని. నామానసవీథిని శరవేగమున మేఘములుపరుగెత్తుకొని పోవుచుండెను. అందు నారుక్మిణీవదనమండలము గాన్పించుట లేదు. నేను ఘాతుకమృగమయిన నాటనుండియు, నారుక్మిణి చల్లనిచూపులే నాకు కఱవయ్యెను. సమస్తమును గోల్పోతిని. కోటనుండి ప్రేతధూమదుర్గంధము బయలువెడలుచున్నది. "ఓయి గోపరాజూ! ఒక్కసారి నిలువవోయీ!" అనిపిచ్చివానివలె కేక వేసితిని. ఆమాట అతనికి వినబడలేదు.

౬

నాప్రాసాదము పైభాగమునుండి చూపు సారించితిని. అదిగో! అడుగు ప్రాసాదమున

నారుక్మిణి! పర్యంకముపై శయనించియున్నది. దానిప్రక్కన దీపములు సహస్రజ్యోతులై నాకు గోచరించుచున్నవి. రుక్మిణీహస్తములు అనేకములు చూపట్టుచున్నవి. రుక్మిణి పార్శ్వ భాగమున తళతళ మెఱయు చేబాకులు పదులు ప్రకాశించుచున్నవి. తనచేతి నొకదాని తల క్రింద జేర్చికొని, వేఱొకచేతిని కవలపిల్లలపై నునిచి, నిదురపోవుచున్నది.

నాకు ముచ్చెమటలు పట్టినవి. నాలుక తడబడుచున్నది. కన్నులు మిఱుమిట్లు గొను చున్నవి. ఆప్రాసాదప్రాంగణమున క్రింద చదికిల బడితిని.

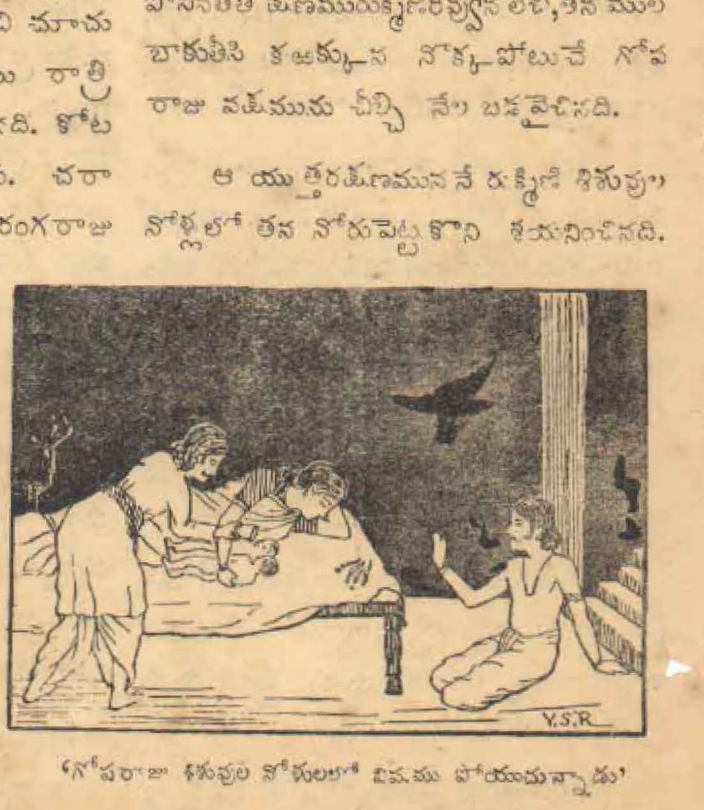
అదిగో! గోపరాజు నిద్రించుచున్న రుక్మిణీ శిశువులవైపు పొంచిపొంచి చూచు చున్నాడు. మాకోట గడియారము రాత్రి ఒంటిగంట యని ఒక్కగంట కొట్టినది. కోట కావలివాండ్రు నిదురించియున్నారు. చరాచరసృష్టి నిదురించు చున్నది. రంగరాజు ఘాతుకమ్మగ మొక్కటే శిశువుల మేలకొఱకు కనిపెట్టికొని యున్నది.

అదిగో, గోపరాజు పొంచిపొంచి శిశువులదగ్గర చేరుచున్నాడు. అతని చేతిలో విషద్రావకముపోసిన పాత్రయున్నది. "అయ్యో! గోపరాజు! ఆగవోయీ, ఆ ప్రయత్నము మానుకొంటి నోయీ!" అనబోతిని. ఈ మాటలు నా కంఠబిలమునుండి వెలువడ లేదు. గోపరాజు శిశువుల నోళులలో విషము పోయుచున్నాడు. పైమాట లుచ్చరింపదలచి తీవ్రయత్నమును చేసితిని. ఊ, ఊ, ఊ యని పెద్ద మూలుగు మూలిగితిని. నాకు జరగుచున్నది గోచరించుచున్నది గాని నానోటిమాటలు పూడిపోయినవి.

"అయ్యయ్యయ్యో!" యంటిని. నూతన దృశ్యము చూచితిని. కూరుచుండియే చేతులు పైకెత్తితిని. ఆశ్చర్యముతో నోరు తెఱచితిని. ఓ, ఓ, ఓ యని మూలుగుచుండుటయే కాని నానోటనుండి మాటరాదాయెను.

గోపరాజు శిశువుల నోటిలో విషము పోసినతత్క్షణమురుక్మిణిరివ్వున లేచి, తన మొలబాకుతీసి కఱక్కున నొక్కపోటుచే గోపరాజు వక్షమును చీల్చి నేల బడవైచినది.

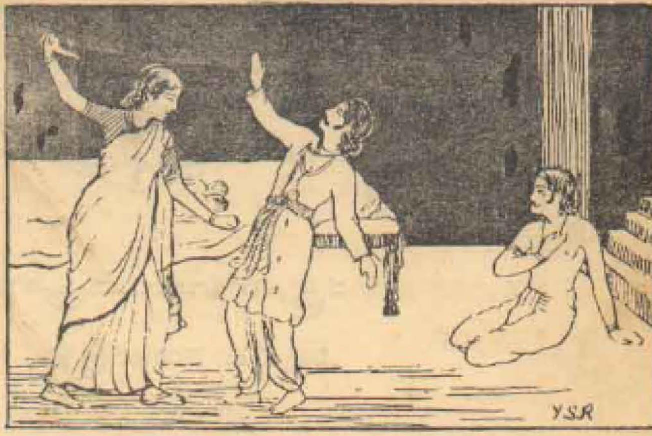
ఆ యుత్తరక్షణముననే రుక్మిణి శిశువుల నోళ్లలో తన నోరుపెట్టుకొని శయనించినది.

'గోపరాజు శిశువుల నోళులలో విషము పోయుచున్నాడు'

నాకు స్మృతివచ్చినదా? ఏమో! ఒక దృశ్యము చూచితిని. రుక్మిణి దభాలున మంచముపైనుండి నేల గూలినది.

నేను పిచ్చివానివలె ప్రాసాద విటంకమునుండి క్రిందకుబరుగెత్తు కొనిపోవుచుంటిని పరిచారికలుపరి చారకులు గుమిగూడిరి.కోటకా వలివాండ్రు గుంపులుగా జేరిరి.రా మరాజుశిశువులు మృతులగుటతె లిసికొనిరి. రుక్మిణి శిశువులనోటి

లోని విషముగ్రోలుటచే మొగము వెల్లనయి, ప్రాణవాయువు లెగిరి పోయి క్రిందపడిపోయినది.

ఇంతవరకును తెలియును. గోప రాజు రక్తసముద్రములో మునిగి యే పోయినాడు. "నారుక్మిణీ!" యంటిని. చనిపోయిన గోపరాజు జేబులో నొకచీటీదొరకినది. అం దిట్లున్నది: "ఈరాత్రియే రంగ రాజునుగూడ పరిమార్చుము. రేపు గోపరాజు చక్రవర్తి కావ లెను." అని గోపరాజు మిత్రుడు గోపరాజునకు వ్రాసిన లేఖ యది.

"ఓరా!కృతఘ్నా!"అంటిని. నన్నింకులకాతుర క్తసముద్రము లో దింపిలివంటిని. నాలోనుండి పశ్చాత్తాపరుధిరము స్రవింపుచు న్నది. శరీరము భగ్గున మండిపో వుచున్నది. నేనును శిశువులవద నములు చుంబించి చుంబించి, రుక్మిణి అమృతవదనము ముద్దు పెట్టుకొని, నారుక్మిణిచెంత బరుం డి శాశ్వతనిద్ర చెందగోరితిని.

శుక్లపక్షము

వస్త్రాపహరణము — వస్త్రప్రదానము

విన్నకోట వెంకటరత్నశర్మ గారు

రాజ్యమా! సర్వముఁ గూడఁ బూజ్యమయ్యె
ద్రవ్యమా! వైరిహస్తగతమయిపోయెఁ
దమ్ములా! కట్టుబట్టలఁ దప్పినారు
పాండుసుతుని దుఃఖంబుఁ జెప్పం దరంబె?

పాండునరపాలపుత్త్ర, ఆఖండలాభ!
రాజ్యలక్ష్మి పోవుట విచారంబునూని
కృంగిపోవగానేల? అర్ధాంగలక్ష్మి
కలదు; తెగియించి యొడ్డఁగాఁ దలఁచెదేని!

అనుచు శకునియుఁ గైతవంబున వచింప
ముందు వెన్కల నరయఁగాఁ బోక వసరి
కసలి రోషమ్ము కతనఁ జేయునది లేక
పూవుబోణిని నొడ్డి కోల్పోయె నపుడ
కడలిలో పొంగిపడెడు భంగములగముల
భంగి జీవితంబున నిట్లు పరగుచుండు
నొనరఁ జేకూరునపుడు ధీరోత్తముండు
నుబ్బఁగాఁబోడు కృంగియునుండఁబోడు
ఒక్కొకరి కిట్లుగాఁ గల్గకుండునేని
అవగుణమ్ము గుణమ్ము లెట్లరయవచ్చు?
అనుభవజ్ఞాన మెట్లు గైకొనఁగవచ్చు?
దివ్యపథములనెట్లు సాధింపవచ్చు?

అపుడు దుశ్శాసనుండు క్రోధాత్ముఁ డగుచు
సాధ్వి పాంచాలి కేశపాశములు పట్టి
యీడ్చి సభలోనికిఁ దెచ్చె నెల్లవార
లౌను గాదన లేక అల్లాడుచుండ.

అంతతోఁ బోక యాదుర్మదాంధుఁడా ర
జస్వలాకాంత మేనవస్త్రమ్ము లొలువ
నాపె కృష్ణ! లక్ష్మీమనోహర! యనాథ
నాథ! సర్వాత్మ! యేడనున్నాఁడవన్న!
సకలభువనసంతతుల బొజ్జను ధరించి
పెంచి రూపుమాయించు పవిత్రచరిత!
తరుణమునఁ గోరువారి చింతలను బాప
అడ్డువడు యశోదాపుత్త్ర! అడ్డుపడవె!

ఒకడు విలువిద్యలో మేటి ఒకఁడు గురుని
బాణధారాపరంపర బారినేసె
నొకరిఁ జేరఁగారాదు మృత్యువు భయాన
నొకఁడు పూజ్యుండు సర్వగుణోత్తరుండు.

కాల్పనావీరి సామర్థ్యగరిమ లెల్లఁ
గల్పనావీరికీర్తి గంగాజలాన
నిల్పనా పరమపవిత్రనియతి; సకట!
యిందునొకరైన నన్ను నాలింపరారు.

దిక్కుఁగలవారికిని లేని దీనతతికిఁ
బాలురకుఁ బామరులకును భక్తులకును
యక్ష గంధర్వ నర ఖచరాదులకును
నీవకా శరణ్యము! నవనీరజాక్ష!

ధర్మపాశబద్ధులయి మత్పతులు గలరు
నీవుప్రోవవయేని గాంచెడిదెవండు?
తలఁపఁగాఁబోవు నీకిది ధర్మమగునె?
ఆఁడుదాని మొఱాలింపవా మహాత్మ!

అనుచు నొక కేలను దుకూలమును ధరించి
వరొకఁ జెర కేలునెత్తె సభాంతరాళ
మునకుఁ దీరని పరిభవంబునఁ బాకాలి
కలుగదాయె నదేమొ శ్రీకరునికరుణ?
అపుడు వైకుంఠనగరమం దతిచతురతఁ
గమలజాతాయతాక్షి పాల్కడలి పట్టి
లీల నిజనాథునిఁ ద్యూతకేళిఁ దేల్చు
చుఁ ద్రుపదుపుత్రి మొఱ వినుచుఁ బచించె.

నాథ! సంతతానంద! అనాదిపురుష!
ఓయవార్యచరిత్ర! కుయ్యో! యటంచు
ద్రుపదభూపాలతనయ కం దొవల నీరు
గార్చ నూరకున్నా రేమిగాఁ దలంచి?
గిరినిఁ గేలన్ ధరించి రక్షింప లేదె?
తొలుత గోవ్రాతములను దుందుడుకుఁ దీర్చి
అలజలంబుల మకరిచే నలసియున్న
కరినిఁ గాపాడవే నాఁడు కరుణతోడఁ
దొలుత చే గాల నాకు లెందులకు నవల?
ఎందుల కుపేక్షఁ జేసెద వీసమయము?
జాలికలుగదె? ఆదీనురాలిపైని
భక్తవత్సలుండవుగావె? ప్రాణనాథ!
అనుచు శ్రీవిష్ణుఁడాపె కిట్లను: లతాంగి!

ఎవ్వఁడైన నెవ్వతెయైన నెన్నఁడైన
నన్యచింతలు వీడి నాయందు నచ్చ
మైన బత్తిని ప్రార్థించినట్టులైన
వీడుదునె వారలెవ్వరైన వెఱ్ఱిదాన!

శ్లో. అనన్యా శ్చింతయంతో మాం
యేజనాః పర్యుపాసతే;
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం
యోగక్షేమం వహామ్యహమ్."

తమప్రయోజకత్వముల నాధారముగఁ ద
లంచి పరిపూర్ణ విశ్వాస ముంచలేక
అస్మదీయ సాహాయ్యమ్మునం దనిశము
నరులు బలహీనులౌదు రోసరసిజాక్షి!

'అన్యథా శరణంనాస్తి' యని యెవండు
హృత్కమలమందు నన్ను ధ్యానింపుచుండు
నట్టి అభిమానరహితుఁడై యలరు వాని
నేన చేపట్టుదుగదా! నవేందువదన!
అనుచు వచియించులోపల నచట దుష్ట
శాసనులమేటి దుష్ట దుశ్శాసనుండు
పట్టుబలవంతమున వల్వఁ బట్టి యీడ్చ
నాయమ కరంబుఁజార్చి 'అయ్యో' యటంచు
కరయుగళముఁ మొగిడ్చి సుస్థిర మనంబు
గూర్చి శ్రీకృష్ణభగవానుఁగూర్చి కూర్చె
నేడుపున్నినాదము నాలకించె నావి
కర్ణుఁ డొక్కరుం డాసభఁ గనికరాన!
లచ్చితో నోడి ద్యూతసంగ్రామ భూమి
సర్వముఁ గోలుపోయి ఆసారసాక్షుఁ
డప్పటికి రోషతామ్రాక్షుఁడై మహోగ్రుఁ
డగుచు విసరెఁ బాచిక లక్షయ మ్మటంచు
నెమ్మి ననుకంప నన్నవనీరజాక్షుఁ

దార్తజనరక్షణైక కళాకరుండు
నఖిలదుర్మార్గలోక సంహారచణుఁడు
వైరి లజ్జింప నక్షయవల్వ లిచ్చె.
వ. అంత భానుమతి మొదలైన కాంతలా వింత
వస్త్రమ్ములం దెప్పించి తమ శరీరమ్ములం
ధరించి సొంతయుడుపులెల్ల నింట విడిచి.
అంత కాంతాసమూహమ్ము లంతులేని
గర్వముల రాజకీవులు గంతు లిడగఁ
బాండవులు ద్రోవదియు సభవారు గాంచు
నట్లు బారులందీర్చి సౌధాగ్ర భూమి
లీల చిరునవ్వు వెన్నెలల్ నిగుడఁ గప్పి
అలరు నొయ్యారముల హాళాహాళి యొసర్చి
కులికి కోడలు సిగ్గునఁ గుందునట్లు
నూపురధ్వనిఁ జేసి రింతులు తటాల్న!
ద్రౌపదీసతి హృదయంబు తల్లడిల్లఁ
జటుకునన్ గంతమెత్తి ఆచాయఁ జూచెఁ
కృష్ణ చీరలు మాయమయ్యెను! వివస్త్ర
లై కనంబడిరా యింతు లద్భుతముగ
పట్టపుం దేవి మొదలైన పద్మనేత్ర
లపుడు చెప్పరానట్టి సిగ్గంది గాత్ర
ముల నిజాంశుకంబులఁ దాల్పఁ బోయి రాత్ర
మున మహాత్ములచర్య లద్భుతము ధాత్రి
నెట్టి అవమానమందైన నెట్టి సంక
టమ్ము లందైన నేసమయమ్ము లందు
నైన శ్రీకృష్ణభగవాను నాత్మలోన
నచ్చపుంబత్తిఁ గొల్వఁ దానరయ రాఁడె?

కనులు

కవికొండల వెంకటరావు గారు, బి. ఏ, బి. యల్.

౧

తల దాల్చుకొని వచ్చుచున్న దొక యెలనాగ
పొలముగట్టునె పచ్చకలిమికల యొకమోపు
బరువుగా గట్టుకొని, నిలువునా యెత్తుకొని;
అలపులో నే మెలపు గనబఱచుచు, తల.

౨

గడ్డిపోచలు నల్లముంగురుల, గలిసిపో
వడ్డపాటది నొసటి చెమ్మటల జాఱిపో
గఱికబరువుఱకుఱుక దిగజాఱ దిగజాఱ
దానికనులో మినుకుమినుకుమని మెఱసిపో-తల.

౩

నడచునట్టీగట్టు అడుగు వెడలుపు.—అంతె
నిశివి బెఱిగిన వరిని—నిండియున్నవి చేలు
ఈప్రక్క నాప్రక్క నెంతవఱ కరసినా—
మోపుదించుక తనదు మోముతుడుచుక మఱల
మోపునెత్తుకపోవ ముదిత కెడలే దెందు.
గఱిక బరువుఱకుఱుక దిగజాఱ దిగజాఱ
దానికనులో మినుకుమినుకుమని మెఱసెగా
ఎత్తుచుండిన తప్ప యిట్టె కనుబామ ద్రిప్ప
దానికనుపాపలో తళుకుమని విరిసెగా, తల.

౪

తప్పుకొన వే పిల్ల దారియ్యమని చెప్పి
యెప్పరును నెవ్వార లేమిటని యడుగుదురు?
అడుగుతడవునె వారియడుగులల్కాడు జాడ
నుడిలేక నడిలేక నును తప్ప లల్లార్చి
దాని కనులప్పుడే తెలిసి తెలిమలుపుగా
మనసు మొత్తిగిలినదువ-మనసు మొత్తిగిలినదువ, తల

నాగరత్నము

రాయసము
వెంకటశివుడు గారు, యం. ఏ., యల్. టి.

సముద్రయానము

మార్వాడీ వర్తకులతో మాటలాడుటకు పట్టణముపోయి ఒకవారమచటనే యుంటిని. ఆసమయమున ఒకనాఁ డింటినుండి టంత్రివార్తవచ్చెను. నా కుమారుఁడు ఎవరికిని జెప్పక సీమ పోవునుద్దేశముతోఁ గొందఱు స్నేహితులతోఁ గూడి బొంబాయి వెడలెనఁట! చావఁగా మిగిలిన యీయొక్క కొడుకును జూచుకొని దినములు గడుపవలెనని యెంచు మాకెట్టి దురవస్థ వచ్చినది! ఇంటి కింకెందూరముననున్న నేనేమి చేతును? నా యాలజనికిఁ గారణము విని, మార్వాడీ మిత్రులు బొంబాయిలోఁ దమ బంధువగు మాణిక్యంబుగారికిఁ దంత్రి నిచ్చిరి. వారి యాలోచన చొప్పున నింకొక పెద్ద మనుష్యునికి గూడ వార్తనంపి, మా యర్భకునిఁ బట్టుకొని మా గ్రామమునకుఁ బంపుడని వేడితిని.

స్వగ్రామమునకు మరలివచ్చుచుండఁగా దారిలో నా మనస్సు పరిపరివిధములఁ బోయెను. ఉన్నత విద్యాభిలాషముచేత నేకదా యీపిల్లవాఁ డిట్టి పోకడలు పోవుచున్నాఁడు! మొట్టమొదటనే వీని కింగ్లీషు చదువు వలదని చెప్పితిని. వర్తకవ్యాపారములు చేసికొను మా వైశ్యులకీ మాయయింగ్లీషు విద్యలేల? కాని, మా యాఁడువాండ్రు నామాట విననీయలేదు! ఈయర్భకుఁడు మృత్యువుకనులు గప్పి, అదృష్టవశమునఁ బెంచవలె నెటులో దినములు వెడలఁబుచ్చిన చాలునని, బడిలో విడుక నిచ్చితిని. అప్పటి యపేక్షఫలమే యిప్పు డనుభవించుచున్నాను! చెట్టయి వంగనిది, మ్రానై వంగునా? పాఠశాల లన్నచే నాకు తలనొప్పి! పిల్లకాయలు చెడుపుకొంటె వుండలేక మే యవట చేర్చుకొందురు! ఇపుడు జరిగినదానికి వగచిన లాభమేమి?

నేనిల్లు చేరునప్పటికి సంగతు లెటులుండవలయునో యటులుండెను. ఇల్లు వాకిలులు మోకాలులోతున చెత్తచెదారములతో నుండెను. పశువులు కట్టురాళ్లనె పడియుండెను. నాభార్య స్వభావముగనే బలహీనురాలు. ఈయొక్కకొడుకును విదేశములపాలయ్యెనని యిపుడు మనోవ్యథతో మంచ మెక్కెను! తక్కినవా రామె పరిచర్యలోనే మునుఁగుచుఁ దేలుచుండిరి. ఇపుడు వారుచెప్పెడి యోదార్పుపలుకు లామెకు నచ్చుచుండ లేదు. పాలలోఁ బడిన బల్లివలె మంచము నంటిపట్టుకొని నేనింటికి రాఁగానె యామె గోలుగోలున నేడ్చెను! ఏమిచేయుటకును నాకుఁ దోచకుండెను. దుకాణము పని యంతకుమునుపే మూలపడెను. గుమాస్తా,నౌకరులు కుర్రవానిని వెదకు ప్రయత్నములనుండిరి. ఎట్టి గ్రహచారదినములు సంప్రాప్తమైనవి!!

ఇంతలో బొంబాయినుండి జవాబులు వచ్చెను. నా టంత్రివార్త చేరినపుడు మాణిక్యందు గ్రామాంతరము పోయియుండెను. వచ్చి కనుఁగొనఁగా క్రిందటి దినమే సీమ పొగయోడ వెడలిపోయెనని యాయనకుఁ దెలిసెను. రెండవ పెద్దమనుష్యునియొద్దనుండికూడ నిట్టివార్తయే వచ్చెను. ఆయన గుమాస్తానంపఁగా అతఁడె పొగయోడ నెక్కుచుండిన మాపిల్లవాఁడు వానికగపడి వానిమాట లెక్కచేయలేదఁట! ఇఁక నేమి చేయుదును?

సీమ చేరుట

పట్టణప్రయాణ మప్పటినుండియు నా దేహ స్వాస్థ్యము తప్పియుండెను. పుత్రవియోగదుఃఖము ఎంత

యణఁచుకొన్నను లోలోపనే బాధించుచు నాశరీరదుర్బలత కిపుడు ఊఁత యయ్యెను. విపత్తునకు విపత్తే విఱుగుడు! ఆదినములలో నాసంరక్షణ చేయుచును, నాకు పథ్యపానములు జరుపుచును, నా భార్య తనబాధనొకింత మఱచిపోయెను. ఇది యిట్లుండఁగా మాయూరను యావలివీథిని విదేశగమనము సలిపి వచ్చిన పిన్నవాఁడొకఁడు గలఁడు. వాని నొకనాఁడు పిలిపించితిమి. ఇంగ్లాండు ప్రయాణపుసంగతులు కొన్ని వానివలనఁ దెలిసికొంటిమి. మాకవి రోతఁగించి యతఁడు "దీనికే మీరింత విచారించుచున్నారేమి! మీవాఁడు హాయిగా ఏదేశము చూచివచ్చును. నీవుపోయిరాని యువకుని మొగముచూడఁగూడదు! అక్కడకుఁ బోయినచో ఎన్నిసంగతులు తెలియును! ఎంతజ్ఞానము సంపాదింపవచ్చును! మీ వాఁడు ఏదో పెద్దపరీక్షనిచ్చి వెంటనే యింటికి వచ్చును." అని మాకు ధైర్యము చెప్పెను.

సుఖముగ గమ్యస్థానముఁజేరిన తంత్రీవార్త కొన్ని దినములకు మావానియొద్దనుండి వచ్చెను. ఇఁకఁగొన్ని రోజులకు పెద్దజాబు వచ్చెను. తాను జూచిన చిత్రవిచిత్రములు నాగరత్నము వర్ణించి చెప్పెను. అది మరల మరల చదువుకొని నా భార్య సేదదేరెను. ఇపుడామె మనసునుండి దుఃఖశంకము తొలఁగిపోయెను. తరువాతివారము వచ్చినయుత్తరమున పిల్లవాఁడింకఁ గొన్ని విశేషములు తెలుపుచు సీమఁజేరిన పిదప తాను దీయించుకొనిన ఛాయాపటము నంపెను. అప్పటి నుండియు వారము వారము మాకు సరిగా వాని క్షేమసమాచారములు తెలియుచుండెను. వానికి మేమును క్రమముగ లేఖలు వ్రాయుచుంటిమి. ఇట్లు మేము ఇంటివిచారమును బయటి సమాచారములలోఁబడి మఱచి పోయితిమి!

పూర్వపు పెండ్లి సమాచారము

కలిగినమేరకుఁ దిని గుట్టుగ కాపురము చేయుచుండు మేమంత మావాని విదేశపు విద్యలకై విరివిగ సొమ్ము వెచ్చఁబెట్టితిమి. అసలు మావానిది ధనవష్టజాతకము. అబ్బాయి భూమిమీఁద అడుగు పెట్టుటయె తడవుగ మాయిల్లు గుల్లయయ్యెను! వాని భోగములకు, రోగములకు, నగలకు, నాణెములకు చేసిన వ్యయములకు మితిలేదు. వాని యక్షరాభ్యాస సంరంభమున ఊరఁగల కులమువారి కందఱకిని బంతివేసి పేదలకు అన్న వస్త్ర దానములు చేసితిమి. ఆఱువందలకఱకు లానాఁడు కర్చు అయ్యెను. వాని పదియవయేఁడు చొరఁబడఁగానే, బంధువులతోడి పెట్లాటలకును జొరఁబడితిమి! మా కోమట్లలో మేనఱికము విధాయకమైన యాచారము. పిల్లనీయమని పలుకు మేనమామకును, చేసికొనమను మేనల్లునికిని ఇఁక మాఁడినదే! ఇది కన్యకామ్మవారి ఖచితమైన శాసనము. నాభార్యకొక యన్నగలఁడు. అన్నకు చెల్లెలికి పన్నుగడ్డి వేసిన భగ్గుమనుచుండును. ఎన్నఁడును మాగుమ్మము త్రొక్కిచూడని మాబావమఱఁది ఒకపండుగ దినము ప్రొద్దుననే 'శివా' యనుచుమాయింటికి వేంచేసి, తనకొమరిత కామాక్షిని మాపుత్రునికిఁ జేసికొమ్మనెను! పేకువనె యీ తగవుల మారితో డీకొనుట కిష్టములేక తొందరపని యనిమిష పెట్టి దుకాణమున కట్టె పోయితిని. ఒక్కింతసేపటిలో ఇంటికి రమ్మనువార్త వచ్చెను. ఏమి మూఁడునో యని యింటిమొగము కాఁగా ఊరిలో సగముమంది మావీథినే కూడి యుండిరి! ఇంటిజనులకు వయనోర్పనము చేయు నటకులెవరా యని విచారింపఁగా వివాదములు పడు భార్యయు, బావయు నాకుఁ బ్రత్యక్షమైరి! స్వభావముగనే కొంచెముగాని వారిగొంతుకలు, వాదమునకు పటుత్వ మొసఁగుటకై విజృంభించియుండెను. కులము మరియాద చొప్పునఁ గూఁతు నిచ్చెదనని యన్నతగవు. చిన్ననాఁటనుండియుఁ దన మొగముచూడని యన్నసంబంధ మనవసరమని సోదరి సమాధానము. విహితులు ప్రేరేపించుచున్నను వాదములోఁ దలదూర్చుటకు నేనియ్యకొనలేదు. నలుగురికన్నులఁ బడఁగనే, ఏలయో బాల్యమునుండియు నాకనులు మసకలు గ్రమ్మును; కావున వివాదములంతసేపును పెరవారివలె నరుఁగుమీఁదనే చతికిలఁబడియుంటిని.

ఆనాఁ డెప్పటికి, ఏరీతిని, ఆతగవు తెగెనో నాకు జ్ఞప్తిలేదు. మూఁడుజాములకు పచ్చిపులుసు మెతుకులు సంజాముంటి పనిమాత్రము నాకుజ్ఞాపకము! పచ్చగనున్న మాయెడ చూపోపమియె అన్న పెండ్లిబేరపు తగవులకుఁ గారణమని మాయూఁడువాండ్ర తలంపు. రచ్చకెక్కకుండ దీని కేల తానోడఁబడఁగూడదని మెల్లఁగనేనంటిని. తన తనయుఁడు బ్రహ్మచారిగ నుండినను దనకు సమ్మతమే కాని సకీరంగుమేనును, చికిలికన్నులసౌరును అరగానుఁగ

గొనివచ్చు నీయొయ్యారికోడలు ముమ్మాటికిని తనకు వల దని యీయిల్లా లెల్లెగెత్తి విలపించెను! ఇంక నేమి చెప్పను?

ఆసాయంకాలము పప్పుబజారున పార్వతిగుడి సావడిని గూడిన వైశ్యమహాజనసభలో మేనత్తకమును నిరసించిన మాకుటుంబమునకు మున్నూరు రూపాయలు కులముతప్పు విధింపఁబడెను!

సీమచదువు

నాగరత్న మిట్లు ఆజన్మమును ధనవ్యయమున శృంగారణముసేచు వచ్చెను. ఇపుడాయన విదేశమున విద్య వెలిఁగింపఁబోయెను. కావున మేమిఁక దివాల లెత్తవలసినదే! భోజనముల కనియు, పుస్తకముల కనియు వన్నె చిన్నెల వరుసలను వాఁడు వ్యయముచేయసాగెను. రోజునకు నాలుగురూప్యము లాయన సువారమునకు సరిపోవటు! వారము వారమును గదికి బాడుగ నీయవలయునటు! ఇట్టివిచిత్రము లెచటనైనఁ గలవా? ఎంత పంపినను వానికి సంతృప్తి లేదు. ఇంక కష్టము భరించుట మంచిదని నేఁ దలపోసి కొంతకాలము సొమ్ము పంపలేదు. ఎటులో వాఁడు దినములు పుచ్చుచుండెనని నే సంతోషించుచుండఁగా రహస్యముగఁ దల్లి సొమ్ము రవాణ చేయుచుండెనని తెలిసినది! సంధిలాభము చిల్లిమాడేఁ దీయునని నేనేఁ తల్లి, కాఠిన్యము మాని పిల్లవానికి సొమ్ము నంపుపని నామీఁదనే పెట్టు కొంటిని.

నాగరత్నము సీమచేరియిప్పటి కాఱునెలలైనది. సెలవులలో దేశమునకు వచ్చెదనని వాఁడు వ్రాయఁగా ప్రయాణపు ఖర్చులకు పైకమంపితిని. అకెఁడు బయలు దేర సిద్ధమైనను యుద్ధసమయమగుటచేత ప్రయాణీకులు పోఁగూడదని ప్రభుత్వమువారు ప్రచురించిరఁట! అందువలన మా కెంతో యాశాభంగము గలిగెను. దీనికిఁదోడు జర్మనులు పట్టణములమీఁద బాంబులు వేయుచును, ఓడలు ముంచుచును జననాశనము చేయుచుండిరని పత్రికలలోఁ జదివి యలజడి పడితిమి. మనోవ్యథచే గృహిణి మరల మంచమెక్కెను. అంతటఁ గడచిన యాఱుమాసములును మాకు ఆఱుయుగము లయ్యెను. ఎట్టకేలకు నాగరత్నము బొంబాయిలో దిగెనని తంతివచ్చెను. ఒకటి రెండు దినముల కాతఁ డింటికి వచ్చునని మేము సంతోషమున మున్నుండితిమి. ఏదో యుత్సవమునకు వలె అమితోత్సాహమున వాని రాకకై పనులు చేసితిమి. వచ్చినపుడు ఆనవాలు పట్టలేనట్టుగ వాఁడు కనఁబడెను. తోడిగిన వస్త్రాయి, పెంచిన క్రాపుజుట్టు వానిపొడుగును మరింత పెంచెను. మాటలలోను, చేష్టలలోను వాఁడు పరదేశియు నివలెఁ గానవచ్చెను. కానవచ్చినతోడనే వాఁడు తల్లి కాఁగిటఁ జేరెను. గండముదాఁటిన కసుగాయనువలె అక్కునఁజేర్చి వానిని అమ్మ ముద్దాడెను, నేనును గన్నీరాపుకొనలేకపోతిని. మాముద్దుబిడ్డను మరలఁ జూచుకొని బ్రతుకు సార్థకమైన దనుకొంటిమి.

నాగరత్నమును జూచి పోవుటకు పెద్దపిన్నలు మాయింటి కేతెంచిరి. మాసుతుఁడు సరసల్లాపములుసలిపి వచ్చినవారి యభినందనములఁ బడసెను. లోకసామాన్యమగు మార్గమునంబడి నేఁటికి ధన్యుల మైతిమని మురమందితిమి.

ఒకనాఁటిరాత్రి దుకాణము కట్టి కొంచెము చీఁకటి పడినపిదప నే నింటిత్రోవఁ బట్టితిని. ఇద్దఱు చిన్నవారలు నాముందు సంభాషించుచు నడచుచుండిరి. వారు మాకుమారుని గురించియే మాటాడుకొనుట గ్రహించి ఎఱుఁగని వానివలె వారిప్రసంగము వింటిని:—

మొదటివాఁడు "డబ్బు తగులవేసి అబ్బాయి తండ్రుకు అబ్బాయిల్లు పట్టినాఁడు! ఇతఁ నిదేకదా సౌభాగ్యము!"

రెండవవాఁడు "ఇంకే భాగ్యము కావలయును? నేఁడు చదువుచున్నాఁడు, రేపు సంపాదించి సంచులు నింపుతాడు!"

మొదటి—"వాఁడి చదువు సన్నగిల్లినట్టున్నదిలే!"

రెండవ—"చదువేమీ పట్టుపడడము లేదా?"

మొదటి—"అయ్యగారి కిప్పటికి పట్టుపడిన వేమంటే,

బిస్కట్లు – మెక్కడము!
విస్కీలు – వేయడము!
సోడాల – చొక్కడము!
బీడీల – పీల్చడము!"

రెండవ—"నీమాటలు విని జ్ఞాపకము వచ్చినది. ఏమిటి, సీమవెళ్లి నానాకూళ్లు గుడిచివచ్చిన కుఱ్ఱవాని నింటఁ

చేర్చుకొని మెసలుచున్నాఁడు, పెద్దసెట్టి! ఇట్టి వర్ణసాంకర్యాలు కోపట్లు కండ్లుమూసికొని కాచుచుండ వలసినదేనా?"

ముసటి—"దానిని సహించియేకదా యీ రెండు రోజులును పప్పుబజారులో మనవారు చర్చచేస్తున్నారు! కొడుకును వెలివేసిన చాలునని కొందఱును, అంతయును ప్రాయశ్చిత్తము చేయించుకొని కులము తప్పు కట్టవలెనని కొందఱును అనుకొనుచున్నారు. పిల్లవానికి ప్రాయశ్చిత్తము చాలదనియే శేరిశాస్త్రులు చెప్పుచున్నాఁడు. ఒకటి నిశ్చయము: ఈపర్యాయము పెద్దకోమటిపని గట్టిగ పట్టించెదరు!"

పరిస్థితు లిట్లు చల్లగ గ్రహించి నాయందు జాగ్రత నే బడితిని. కన్యకామ్మవారి దేవాలయములో మూఁడు నాళ్లు అభిషేకము చేయించితిని. పెద్దదక్షిణలిచ్చి బ్రాహ్మణసమారాధన జరిపించితిని. శేరిశాస్త్రులకు కాశ్మీర శాలువయు, వైశ్యపత్రికకు పోషకవిరాళమును సమర్పించి మనోరథ సాఫల్యము నొందితిని.

తులసీరాముని దురవస్థ

ఇదివఱకు చదివినచదువు చాలనియు, దీనివలన మా వైశ్యకులమున కఖండకీర్తి యాపాదిల్లుననియు నే బోధపఱచితిని గాని నాగరత్నమునకు నామాట నచ్చలేదు! ఇంకనుజదివి పెద్దపరీక్ష నీయవలెనని వాని పట్టుదల. విద్యకు మితియేమి! చదువు జూదమువంటిది. ఆడినకొలఁదిని జూదమాడఁగోరుచుందురు; చదివినకొలఁదిని చదువ వలెననియే యుండును.

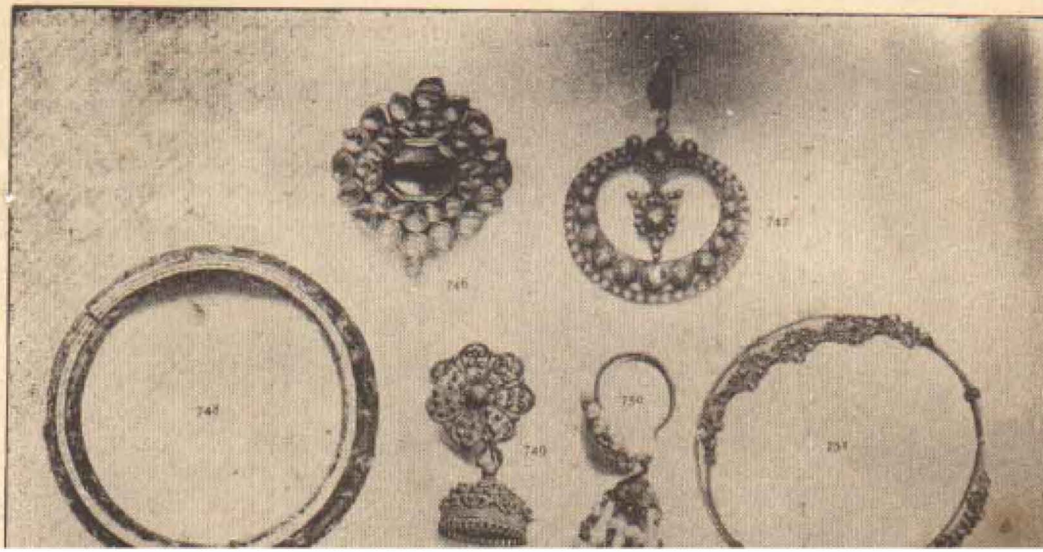
మరల నాగరత్నము సీమపయనము చేసి యాఱు నెలలాయెను. క్షేమసమాచారములు సరిగఁ దెలియుచుం డుటవలన బిడ్డనుగుఱించి యీసారి నేము బెంగపెట్టు కొనలేదు. వాని సీమప్రవాసదినములన్ని యిటులే జరఁగి పోవునని యెంచితిని గాని విధి దానికిఁ గొంత విఘాతము గలిపించెను. ప్రాంతపట్టణవాస్తవ్యుఁ డొకఁడు దేహ స్వాస్థ్యమును తప్పి యిటీవల యిల్లుచేరెనని తెలిసి వాని నుండి మావాని సమాచారములు వినఁగోరి యచటికి కేగి తిని. తులసీరాముని తలిదండ్రులు సామాన్యస్థితివంతులు. ఇంటఁ జెప్పకుండ మావానివలెనె కొంతకాలము క్రిందట విదేశమున కేగిన పుత్రుని విద్యాపోషణమునకై వారు పుస్తెయు, పూసయు నమ్మివైచిరి! ఐనను ఏనాఁటికిని వాని చదువు పొంకము గాలేదు. ఎన్నఁడును నీతిమొగము చూపని యోగ్యస్థులు అంత సుతునివిద్యకొఱకై యింటింటికిని పోయి తిరిపమెత్తిరి! ఎట్టకేల కిఁక స్వల్పనెలలలో పిల్లవాఁడు విద్యాపరిపూర్తియై యింటఁ జేరునని తెలిసి తమ కష్టములు గట్టెక్కెనని వారెంతగా గంతిసిరి. కాని యొక వారమువచ్చిన జాబున కుమారుని శరీరమున నలఁతగనయని తెలిసి వారు తహతహపడిరి. మఱువారపు లేఖలో, బొత్తిగ దేహస్వాస్థ్యము చెడుటచేత దేశము వెడలి పొమ్మని వైద్యుఁడు చెప్పెననియు, తరువాత వారమున వెడలు పోగవోడలో బయలుదేఱుదుననియు చిన్న వాఁడు వ్రాసెను. బొంబాయిరేవునకే వానియసువులు వాయునని వారు భయమందిరి! ఎటులో ప్రయాసములో వాని నిల్లు చేర్చిరి.

ఇపు డావిని నేనే చూడఁబోయితిని. ఆ దీన కుటుంబికులను జూచి మిగుల విచారపడితిని. పిల్లవాఁడు మంచమునఁబడి మూలుగుచుండెను. అతఁడు చిక్కిచిక్కియుండెను. కనులు చించుకొనిపోయి, మోము చూచుటకు సంతాపకరముగ నుండెను. తాను వచ్చునపుడు మావానిని జూచితిననియు, వానికి సేమమే యని యుఁ జెప్పి, యంతకంటెఁ బలుకుటకు కలఁడు త్రాణలేక యుండెను.

మరల కొన్ని దినములకు నే వానిని చూడఁబోయి నపుడు, వాని దేహమునఁ గొంత జవచేరెను. మొగము తేట పడెను. కనులు కాంతిమంతము లయ్యెను. మంచము వదలి వాఁడు మడతకుర్చీలోఁ గూర్చుండెను. నేనిచ్చిన ద్రాక్షపండ్లగుత్తి వాఁడు వాడిన తనహస్తమున నందు కొని, మందహాసమున నాకు వందనము లర్పించెను. తొల కరివానకు తెప్పిరిలు పూలమొలకవలె నుండు నా యువ కుఁడు నాకుశలప్రశ్నములకు సమాధానము లిచ్చి, నగు మొగముతో నాయభినందనము లందుకొనెను.

ఇంగ్లండులోని హిందూయువకులు

తులసీరాము స్వతస్సిద్ధముగ బుద్ధిబలము గల వాఁడు. చదువునందలి తెలివి తేటలతో, లోకపరిజ్ఞాన మందు చతురతతో నొప్పెడివాఁడు! నే నడుగఁగా,

747
750

౬-వ చిత్రము

సీమలో హిందూవిద్యార్థులు మెలంగెడి రీతి నాకిట్లు వర్ణించిచెప్పెను:— "తలిదండ్రుల చాటునను, బంధుమిత్రులయందును దినములుపుచ్చు హిందూయువకునికి సీమప్రవాసము మొదటిదినములలో చెఱసాల జీవితమువలెఁ దోఁచును. ఎడతెఱిపిలేని జనసంకులమున వీనినెవ్వరు మాటయు పాప మెక్కరును గట్టుకొనరు! ఎవనిఁ జూచినను విసుఁగువిరామములేక, కనులకుఁ జెల్లవి మానిసియాకారములె కాని, చామనిచాయమేనులు మచ్చునకైనఁ గానరావు! ఒకవేళ నేకొక్కదినమునో నల్లని యొక మోము గనపడినను, అతఁ డేపశ్చిమ ఇండియాదీవులవాఁడో, ఏ యాఫ్రికాదేశీయుఁడో యగును! భారతీయుఁడైనను లాభమేమి? పంజాబీయుఁడు, అస్సాముని వాసుఁడును గానవచ్చిన మనకేమి యొలుకును? శ్రవణసుఖముగా తెలుఁగుమాటాడి, మనకష్టసుఖము లారయువారలు సీమలో నెందరుందురు! అట్టికేఁబోయిన చాలకాలమునకును, మనబాలురు ఇంటిమీఁద బెంగపెట్టుకొని, లంకగాను ఉన్నప్పటివలె కృశించి పోవుదురు!

"వారు చేయువని నిజముగ లంకణములే! మల్లెపూవులవలె మిలమిలలాడు వరియన్నము, కమ్మఁగఁ గాచిన నేయియుఁ గలుపుకొని, తమకమున భుజించుదినము లెన్నటికిఁ గాంతుమా యని తెలుఁగుబాలు రటు పలవించుచుందురు! ఉప్పునీళ్ళు, పరిపాకములులేని చారుపులుసులును జిహ్వను జంపివేయుచుండును. ఏమాత్ర మేమరినను, మాంసపుముక్కలు, చేపబొలుసులును గొంతుక కడ్డము పడుచుండును! మాంసభక్షకులకు సైతము ఇంగ్లీషువారియాహారలు రుచిలేక బెంసువలె నుండును. కావునఁ గొంతకాలమువఱకును అన్నమునిరసించి, చివురకుండిక్కై మనచిన్నవార లట్లు నెరల్లాఁకుమందురు! పానీయముల సంగతి యిఁకఁ బ్రస్తావింపనక్కఱలేదు. మనము నేయిమజ్జిగలు వాడునట్టి వారు బ్రాందీదిరపానీయములఁ గ్రోలుచుందురు! తరతరములనుండి యివి యూరోపీయుల కలవు పడియున్నవి. వీనిపారస్యము గ్రహింపక, మనవారుకొందఱు మితిమీరి, పానీయములే పరమావధిగ భ్రమించి, యారోగ్యమును గోలుపోవుచున్నారు!

"తినుట కాహారమును, కట్టుటకు గుడ్డయును తగినట్టుగ దొరకక, మనబాలురు కొందఱట్లు అల్లాడుచున్నారు. చౌకబాడుగయని తేమయూరు చీఁకటికొట్లలో నివసించి, పలువురు క్షయమొదలగు వ్యాధుల పాలఁబడుచున్నారు. తగినంత డబ్బులేక సీమలో నివసించుట వట్టిబుద్ధిహీనత! ఎంతసాహసమైనను ఆదేశమునఁ జాలదు. కావుననే సీమపోయిన వారిలో నెంతమంది ప్రబలరోగపీడితులై నావలె నిలుచేరుచున్నారు!" పాప మాయువకుఁడు, ఆంగ్లేయదేశజీవితమును దెలుపుచు తన సంగతి జ్ఞప్తికివచ్చి, కంట నీరుపెట్టుకొనెను.

ఇంకొకపరి యాతఁడు నాతో మాటాడుచు, "డబ్బులేక కొందఱును, డబ్బు ఎక్కువయై కొందఱును, మన యువకు లాదేశమునఁ బాడగుచున్నారు!" అని నుడివెను. ఇది యేటులని నే నాశ్చర్యపడఁగా, ఆతఁడిట్లు ప్రసంగించెను:—"ఆంగ్లేయదేశము అనుభవము చాలని హైందవయువకుల యంపశయ్య! నిషిద్ధాహారపానీయముల రుచిమరిగి కొందఱును, రంగుదుస్తులు సింగారించుకొని, సెమలినడకలు నడచికొందఱును, స్త్రీలోలత్వమునఁ బడిలి కొందఱును, ఆదేశమున మనబాలురు మితిలేనివెతల నొందుచున్నారు! మనదేశాచారములను, అట్టివానినిని తోలికరాలేదు.

"ఆంగ్లేయదేశమున యువకులును యౌవనవతులును గలసిమెలసి యుండవచ్చును. జన్మని సవయస్కునితో ప్రసంగించి, షికారుపోయి, వేడుకలు వీక్షింపవచ్చును. ఏదేశమందును మంచిచెడుగులు మిళితమైయుండును. స్వదేశాచారము లెఱిఁగియున్న వారగుటచేత ఇంగ్లీషుయువకులు యుక్తాయుక్తములు గ్రహించి మెలఁగ నేర్తురు. విదేశీయుల కట్టి వివేకపరిజ్ఞానము లుండుట కష్టము. వారి స్వల్పలోకానుభవము గాని, వేలకొలఁది మైళ్లదూరమున నున్న పెద్దలభయముగాని, కాముని శోధనలబారినుండి వారలఁ గావనేరదు! పట్టమునఁ గామశోధన హాసించెడి విదేశసువాసినుల శరీరసౌకుమార్యము మందర, యువభారతీయుని నవనీతహృదయము సులభముగఁ గరఁగిపోవుననిన నేమి యాశ్చర్యము! ఆంగ్లేయ సుందరుల మందహాసములు, వారల ప్రసన్నవదనములును, దేశాచారసంభవములనియు, నైసర్గిక స్వతంత్రతా చిహ్నములనియు భావింపక, అవియన్నియు తనహృదయాకర్షమై యువలంబనముగఁ జేకొనిన

పలుపుచేడియల శృంగారచేష్టలని భ్రమించి, మన యువకులనటు మోసపోవుచున్నారు!"

ప్రణయ పరిణయములు

నే నింటికి వచ్చునపుడు, ఏలనో కాని, తులసి రాముఁడు పేర్కొనిన సీమలోని 'ప్రణయ' సమాచారములు నామనసునకు మరలమరల ముల్లుకులవలెఁ దగులుచుండెను! ఆంగ్లేయాంగనల ప్రేమపాశములఁబడి నాగరత్నము మానసవాదులను గోలుపోవుచుండుట లేదుగదా! చిన్ననాఁడే వానికి వివాహము చేసిన నిట్టి ప్రమాదములు ప్రాప్తించిరెయుండవు! సీమనుండి వాఁడు దేశము వచ్చినతరుణమునందైన వాని వివాహవిషయము మా మనసుల కేలతట్టలేదు? దారిపోడునవను, చెట్టుచెట్టునను, నాగరత్నమును రమణులలో వేయఁజూచు సీమ మునకులనదనకమలములు నాకన్నులయెఁ గన్పట్టుచుండెను! ఈసమయమునఁ జిఱుతవానికి నే మేమి సాయముచేయఁ గలము?

నే నిల్లుచేరునప్పటికి సీమటపాలు వచ్చియుండెను. నాగరత్నము నాకువ్రాసిన పెద్ద యుత్తరము చదువుచు నేనట్టె కూర్చుంటిని. అందలి సమాచారముల మీఁద మాత్రము నాబుద్ధియేమియు పోక, పంక్తిపంక్తికిని మును వ్రాయని వాని ప్రేమసమాచారము గోచరమగుచున్నటు లుండెను. అట్లగంటనేవు చదివినను, అందలి సంగతి యొక్కటియు నారల కెక్కలేదు. భార్య సందుకొని యుండిన గదిలోని కాయుత్తరము కొనిపోయితిని. ఆమె కుఁగూడ తనయుఁడు పెద్దకమ్మ వ్రాసెను. లేఖ చదువుకొనుచు నామె నారాక గ్రహించి, ఏలనో కాని నా కన్నులఁబడకుండ దానిని పలుపుల్రింపఁ బనిపైచెను! పలుపుమీఁద నాకొక చిత్తరువు గానిపించెను. అందొక తరుణి పూఁబోదరింటఁ గూర్చుండి మందహాసము చేయుచుండెను. ఇది యొక్కడిదని నే నడుగఁగా, నాలుకతడబడి యామెలఁత నిరుత్తర యయ్యెను! అబ్బాయిపంపెనా యని యడుగఁగా, ఔనని తలద్రిప్పి, కాదని నోటనుచ్చరించెను! నాసందియములు హెచ్చినను అయుబలను తొందరపడిన లాభము లేదని గ్రహించి కూర్చుండుమని చెప్పి నాకు పిల్లవాఁడు వ్రాసిన జాబును సవిస్తరముగఁ జదివి వినిపించితిని. ఈమారాలేఖలోని విషయములు నాకు బోధపడినవి కాని, యందేమియు విశేషములు గానిపింప లేదు. "నాకుకూడ నిటులె వాఁడు వ్రాసె"నని యామెయిత పలికి "ఇంకేవో యొకటిరెండు విశేషములు మాత్రము ఉన్నవి లెండి!" అని చెప్పి అవి యేవో పేర్కొన సందేహించెను.

"కమ్మకేమిగాని ఈబొమ్మ ఎవరిది, మహాలక్ష్మీ?" అని నే నడిగితిని. "అదా! దానికి, మనవానికి ఏమీ సంబంధము లేదులెండి!" అని యాస్త్రీ తొట్రుపడుచు పలికెను. ఆమగువ మొంగమునిండ చిఱుచెమటలు పట్టెను. విషయము మార్చినై విసఁగాని యాలజడిరెగ్గి తిన్నది సమాధాన మీ కుదతి యొసలగదని నేనెంచి, "ఐతే, మహాలక్ష్మీ! ఇంతసేపటివఱకు నీవు భోజన మేలచేయవుంటివి. తిరిగివడవచ్చును సుమీ!" యని యోదార్పుమాట లంటిని. "ఒక్కతెను గూర్చుంటే అన్నము లోనికిపోదని, మీరు వచ్చినదాక వేచియుంటిని. కొంచెము పైత్యముగా కూడ నున్నది! ఇక భోజనము చేదాము!" అని పలికి యాయంగన భోజనప్రయత్నమునకై వంటయింటి లోనికిఁ బోయెను.

స్నానము చేయునంతసేపును కోపముతో నేను, "ఔను, పైత్యము నీకే కాదు, నీకడుపున పుట్టినవానికిని! ఒక్కకొడుకును తగుదువని పరదేశమంపి, అక్కడ వాని చేత ఆటలాడించుచున్నదే యీయాఁడుది!" అని నే మనసున ననుకొంటిని. ఇపుడు నాకంటఁబడిన యీ చిత్తరువు అరగాని యేదిటకత్తెరో కదా!

భోజనసమయమందు నయికను నాకడుపుమంట చల్లారక, మౌనముగానియె యుంటిని. నన్ను మాటలాడింప నెంచి మహాలక్ష్మి పుత్రునిగురించి కొంత యప్రస్తుతపు ప్రశంస గావించెను. ఎట్టకేల కొవస్నెలాఁడే, తనకుతుఁడు సీమలోని సత్కుటుంబముల వారలతో నేస్తము సలుపుచున్నాఁడనియును, సత్సాంగత్యమున శుభము లతనికి సమకూరఁ గలవనియును దెల్పెను! చిత్రములోని స్త్రీ యెవరని నే నడుగఁగా, అట్టి కుటుంబములలోని కన్యయే యని యాకలికి పలికెను! మితభాషిత్వమున నన్నెవరును మించఁజాలరు; ఆగ్రహపరవశత్వమున మాత్రము నానోటి కడ్డులేదు! అంత నే నిట్లంటిని: "మహాలక్ష్మీ

నీకొడుకు గొంతుకోసుకొను నీవిట్లు కప్పిపుచ్చరాదు! వానిని భ్రష్టునిచేసెదవు సుమా!"

సతీపతుల కంతట సుతునిగుఱించి వివాదము జరిగెను. ఏదో సుకోమలి యువతులనో వలచి, కొమరుండు వంశము పేర్నె వాపుచున్నాఁడని పెనిమిటి పలవరము! చాల నెరిఁగినను చదరంత యుండునవియును, నీతినియమమునఁ జనయుండు తండ్రికిఁ దీసిపోఁడనియును, సతి సమాధానము! ఆఁడుదానిరాకడ బాగుగ లేదని కోపించి, యన్నము వద్దనుండి నేనంత లేచిపోయితిని. కొమరుని బాసిన దినము దన నిట్టులు పతి గాసిపెట్టుచున్నాఁడని గృహిణి ఘోషించెను!

తులసీరామునికి ధూపము వేసిన మావానిగుట్టు బయలు పడునని యోజన చేసి, మఱునాఁడు ప్రొద్దుననే వానిని మరలఁ జూచితిని. మార్గమున సతి చంపికొనమను దలపోసినకొలఁదిని నామనసు దహించుకొని పోయెను! పెనిమిటి చిన్ననాఁటి చీకటితప్పులు త్రవ్వి, ప్రయత్నపూర్వకముగ నేల యీజాఁతి వానిని వెలి కీడువలయును? తన తనయునివలె నరేఁ డెన్నఁడును, అంటరాని విదేశాంగనల వెంటనంటి కాలము గడుపలేదు లే!

మరల తులసీరాము చెప్పినదానిని బట్టి, ఇటీవల మిత్రులు నాగరత్నమును గుఱించి యనుమానపడిరఁట! ఐనను వానియౌదార్యవితరణములే వాని దలగాచెను. ఏది రెటులున్నను, నాగరత్నముమన సిప్పుడు వేరువ్యాపకములందు దిగుటచేత, స్నేహితులు వానినిగూర్చి వ్యసనపడిరఁట!

ఇంటినుండి రహస్యముగ నేఁగొనిపోయిన నిన్నటి ఛాయాపటము నంత జేబులోనుండి తీసిచూపఁగా తులసీరాము నవ్వి, "ఇఁక లోకవిదితమైన విషయమును నే గప్పిపుచ్చనేల! నాగరత్నము నన్నొకనాఁడు తీసికొనిపోయి తన యిష్టప్రేయసిని జూపించెను. వారి వివాహలగ్న మీపాటికి స్థిరమై యుండవచ్చును. త్వరిత కాలములో మీవాఁడు బారిష్టరై భార్యతో స్వదేశము రాఁగలఁడు. సుశీలయగు సుందరి కోడలైనందుకు నా యభినందనము లందుకొనుఁడు" అని పలికెను.

మాటుమాటాడక, నే నింటికట్టె వచ్చితిని. సతితో దీనినిగుఱించి ప్రస్తావింపలేదు. మరల మావానికి నాచేతు లలో నేను నుత్తరము వ్రాయనైన లేదు. నీతి మరియాదలు నీటఁగలిపిన పుత్త్రకునితో నుత్తరప్రత్యుత్తరము లెట్లు నడుపుదును? ఎందుకైన మంచిదని తులసీరాముచే తుది కమ్మ వానికి వ్రాయించితిని. నాగరత్నమిప్పుడు బాగుగ నొకటిరెండుసంగతు లాలోచించుకొనవలయును. అతని కిఁకఁ గావలసినవారు హూణజాతియా, ఆ జన్మమును అధికానురాగమునఁ బెంచిన జననీజనకులా? కన్నతండ్రి కొలము వారిలో తలయెత్తి తిరుగవలెనని కొమరునికిఁ గోరికగలదేని అన్యదేశాంగన హస్తములనుండి యతనిని విడిపింప కేలకోలఁది ద్రవ్యమునువలసినచో వెచ్చించుటకు తండ్రి వెనుదీయఁడు!

న్యాయవాది నాగరత్నము

వ్యవహారము లింతముదిరినపిమ్మట నిఁక బాధ పడునా? నేను వివాహమునుగుఱించి తల్లియు తనయుఁడును మొదటినుండియు మనసు దిట్టపఱచుకొనిరని నా యనుమానము! దీనికేమిగాని నాకు గట్టిమియుఁ దెలియనీయక, కొమరునికి సాధనము కొల్లగొట్టి పెట్టిన చతురత గణించిరే నాయాశ్చర్యము.

కొన్నిదినములలోనే న్యాయవాదిపట్టా చేకొని నాగరత్నము స్వదేశమునకు వచ్చెను. కొంతకాలమునుండి మా కుత్తరప్రత్యుత్తరములు లేవు. ఐనను తండ్రిని నేను బ్రదికియుండఁగనే దిక్కులేనివానివలె నరేఁడు పురము వెలుపలి రహదారి బంగాళాలోఁ బ్రవేశింపనేల? తెల్లదొరసానిని బూఁడి గొనివచ్చినందుకలన నని యందురేమో! తెల్లదైనను, నల్లదైనను కులాంగనకాని కోమలి కులటయే యనిపించుకొనునుగదా! నాసూత్రమవలంబించినచో కులము వారివలన మావాని కేయొడిదుడుకులును వచ్చియుండవు. కాని నాసుతుఁడు పతినిబట్టి యూరేగుచు, పట్టమహిషివలె నామెను బూజించుటకలననే, ఇప్పటికిని నేను వంచినతల యెత్తుకొనలేదు!

ఇఁక నాగరత్నము మొగము చూడనని నే నొట్టుపెట్టుకొంటిని. వాఁడు గ్రామము చేరిననాఁడు ఊరందఱు వానికెదురుగ రాకపోకలు సల్పినను, నేను దుకాణము కట్టివైచి ముసుఁగుపెట్టుకొని యింటనే పండుకొనియుంటిని. సాయంకాల మప్పుడు "నాయనా!" యను మాట వినఁబడి "ఎవ"రని నే ముసుంగు తీసిచూడఁగా కుమా

తీరుచువచ్చి నన్ను గౌఁగలించుకొనెను. వికసించిన నందివర్ధనపుఁబూవునంటి వదనముతో వెలయు విదేశవనిత యొకతె ముందుకువచ్చి వచ్చియుఁ గాని ముద్దుపలుకులతో "వందన"మని పలికి నా పాదములకుఁ బ్రణమిల్లెను. వినయలావణ్యము లావలఁది పోయుఁ దమ్మని వెలుఁగొందుచుండెను. లేవనెత్తి నేనామె భాంగి నాశీర్వదించిన వెనుక, ఆకోమలి నా కోడలని యుపదేశింగ వలయు నలంకరించిన స్మితహాసతి యత్త పలికెను! ఇట్టి సుగుణశీలపలనుచలన నేమి సేగి యని లోలోన నే ననుకొన్నను, పాశ్చాత్యమానవమున మానముద్ర వహించియే యుంటిని!

ఇప్పటికి నాగరత్నము దేశముచేరి నాలుగైదేండ్లయినది. అనతివిరాగ నాకింకను గిసుక పోలేదు. ఉద్యోగము పురుషలక్షణమని శాస్త్రవచనము. ఈపాటిపరీక్ష నిచ్చిన వారెందఱో దేశమున డిప్ర్యూటీకలెక్టరు పనిసంపాదించుచున్నారు. కాని, అబ్బాయికిమాత్రము స్వతంత్రయయుం దిద్దుచుండు! గోళ్లు గిల్లుకొనుచు, అరికె దుగ నింటఁ గూర్చుండియున్నాఁడు! ఆఁడు పిల్లదైనచో నూరకయుండదా యని నే మనస్సు కొంతసమాధానపఱచుకొనుచున్నను, విజాతీయ భార్యయైన పాపమున కిఁక నింటనైన మాతో గలసి యుండఁగూడదుకదా! భార్యమాత్రము పరమసాధ్వి. మతీయొక యాంగ్లేయ మహిళకంటె యైనచో, సంవత్సరమున కాలుసెలలు సీమయందును, ఆఱుసెలలు ఈదేశమందలమునను మకాముచేసి తనలంగాలకు, సెంట్లసబ్బులకు పతి నీపాటికి తాకట్టు పెట్టియే యుండును! "రోజా"మాత్రము రోజాపూవువలెనే తన సౌమనస్యమును వీడక మెలఁగ నేర్చిన మెలఁత! ఏల యిట్టి సాధ్వీమణి మనపుణ్యభూమినిగాక శ్వేతద్వీపమున సృజించెనాయని నేనచ్చెరువొందుచుందును. మనుమరాండ్రిద్దఱును మాపోలికయే. మిన్నిని నేను మణియని పిలిచి, దానికి పద్యములు నేర్పుచున్నాను. లిజ్జీ మిగుల సొగసుకత్తె. దీనికి నే బెట్టిన ముద్దుపేరు లక్ష్మి. వీరిరువురిని విడిచి నే నొకగంటయైన నుండలేను! ఇటీవల నామనస్సున నొకసంకల్పము గలిగినది. మాకులమువా రిప్పుడు సంఘసంస్కరణమందాసక్తిని గలిగియున్నారు. ఐనను, శాస్త్రీయవర్ణసాంకర్యములు నాకసహ్యములు! శాస్త్రానుసార్యముగ మా ముసలివారలకు ప్రాయశ్చిత్తమిప్పించి, వారిని వైశ్యకులమున చేర్పింపుఁడని శ్రీ శ్రద్ధానందస్వాములవారిని వేడితిని. ఆసమయమున నిచ్చు భూరిదక్షిణలకై సొమ్ము కూడఁ బెట్టుచుంటిని. ఆమహామహుని యాకస్మికమరణమున నాయుద్దేశమున కంతరాయము గలిగెను; ముందైన నాసంకల్పము నెఱవేర్చి తీరెదను!

సూర్యోదయము

జి. జాషువకవి గారు

యమునిఁ బుట్టించి లోకము నేచు వీరుండు, పక్షికూతలు మెచ్చు పండితుండు
నీరదంబును చేయు గారడీపనివాఁడు, నీడకన్నియను బొందెడువిటుండు
కలువకన్నులుమూసి గాసింపఁగలదిట్ట, నిప్పుబట్టలు దాల్చు నీటుకాఁడు
మరణించి జన్మించు వరమున్న మొనగాఁడు, మింటినిఁ బాలించు మేటిరాజు
కాలుదించని గగనజాంఘాలికుండు, ప్రేమికులను గాచి కాపాడుబంటు
పొడుపుదెస పొలంతుకయంకమునకు నెక్కి, వేగ దోగాడె నలప్రొద్దు పిల్లవాఁడు.

ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ పట్టుదలలు

భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు గారు

[5-3-27 తేదీని సర్. బి. యన్. శర్మగారి అధ్యక్షతక్రింద, రాజమండ్రి ఆర్ట్సు కాలేజీలో, పాతవిద్యార్థిసంఘము తరఫున, జరిగిన సాంవత్సరిక సమావేశ సందర్భములో, ఒక విద్యార్థి చదివిన వ్యాసము].

నవ్వించడం అంటే మొత్తంమీదతిట్టడం, ఏకడం, దెబ్బలు తియ్యడం అనే ఉద్దేశం ఉంటూనే ఉంటుంది. కాని, అది హృదయంలేని ఉద్దేశం. నవ్వించడం అంటే కొన్నిలోట్లు కనపరచడం అనికొంతమంది ఉద్దేశం కాని, అది వివక్షతలేని వ్యక్తి ఉద్దేశం. నవ్వించడం అంటే ఒకళ్ళ్ని బానాంచడం అని కొందరి ఉద్దేశం కాని, అది సానుభూతి సరసం లేని ఉద్దేశం. కొన్ని నిముషాల పాటు అందరూ, ఒకే విషయం, సరదాగా, ఆలోచించుకోవాలనే ఉద్దేశం తప్ప, ఇతరమేమీ నా హృదయంలో లేదు. ఆంధ్రులకందరికీ సామాన్యమైన విషయం "ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ" గనుక ఆమాటలే నాలుగు అనుకుందాం. ఆసంస్థ ప్రశంసనీయం. దానికోసంచేసి చేస్తూన్న ప్రయత్నాలు గొప్పవి. ఇప్పుడు ముచ్చటించేది, ఏతద్విషయం సమస్త యావన్మందీ కనపరచిన పట్టుదలలు మాత్రమే.

అంధ + ర = ఆంధ్ర, అనే పదం చిరకాలంనించి అమలులో ఉంది. ఆంధ్రపత్రిక, ఆంధ్రమహాజనసభ, ఆంధ్రమహాసభ, ఆంధ్రులచరిత్ర లాంటివి—అన్నట్టు మన ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు లాంటివి ఆవిర్భవించి ఆందోళన చేసింతరవాత—ఇంకా చెప్పడానికి అలవిలేనన్ని ఇతర సంస్థలు: అభినవాంధ్రమహోద్యమాల ప్రత్యేక సమిష్టి, ఆంధ్రమహా-ప్రతీవాళ్లా-అద్వితీయసభ-మొదలైనవి ఆర్భాటం జరిపి ఆంధ్రులవ్యక్తి ఆంధ్రుల తడాఖా కనపరిచిన తరవాత, ఇన్నాళ్లకి, ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ (దీనికోసం ఆదినిరుపించినవారు కొంచెం ఎడంగా ఒత్తిగిల్లిన తరవాత) అవతారమెత్తింది. ముందుసూచనలు లేందే అవతారం అమాంతంగా రాదు. ఇది పుట్టవలసినంత అవసరం ఉందో లేదో చూడమని పైవారు మొదట ఒకమిటీని ఏర్పరచారు. "ఆ కమిటీలోకూడా తోతిగా నాన్-ఆంధ్రుల్ని వెయ్యాలి?" అని కొందరు ఆంధ్రులు పైకి కనపడనీకుండా "బిగిన్ బ్రాకెట్సు"లో కోప్పడ్డారు. ఆ కమిటీలో పట్టి ఆంధ్రులేకాక, అరవ మహమ్మదీయ యిరోపియ సోదరులుండబట్టి, వారంతాకలిసి, ఇది పుకితేగాని కీలులేదనీ దీన్ని ఆంధ్రదేశంలోనే పెట్టాలనీ, ఆంధ్రులకి ఆంధ్రభాషయందుండే అభిమానపులోతు కొలవడానికి గొలుసులేదనీ వగైరా విశేషాలు ఉదారస్వభావంతో నిష్పక్షపాతంగా తీర్మానించారు. ఆ కమిటీలోనే ఇతరులు లేకుండా అంతా కేవలాంధ్రులే అయి ఉంటే, ప్రతీవాడూ వేరేమంచివాడే అయినా, వేరే ప్రతివాడిహృదయంలోనూ ఎంత ఇష్టం ఉన్నా, ఏ ఇద్దరికీ ధర్జించక, అప్పుడే శిఖపట్లగోత్రంలోకి దిగి, మొదటి తీర్మానం—"ఇది తక్షణం కావాలి కాని, ఈ ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ ఆంధ్రజిల్లాలలోతప్పించి మరోచోట పెడితేగాని మావాళ్లు హర్షించరు. మాకంగతీ, మామజాకా, మీరెరగరు" అనిచేస ఉండేవారు. ఆ అవాంతరం తప్పింది. పోనీ ఆ కమిటీవారే "ఇది తప్పనిసరిగా ఫలానా గ్రామంలో పెట్టాలి" అని తీర్మానించి, అదిపైవారితో చెప్పి ఓశాసనం చేయించి పారెయ్యవలసింది. ఎంచేతంటే, హామ్మయ్యతగ్గయి లేబుర్ర కొడిపోతుందే హోరా బాబూ అనిపించే శాసనం ఒక్క—బీమాత్రం విధి అనుకుని తలసావహిస్తాడు గాని ఆంధ్రుడు, లెక్కచేసి ధర్మాలూ వగైరాలు అడగానికి నిషేధాలే—అవగాహం లేనయ్! అల్లాకాక; కమిటీవారు కొన్ని క్షేత్రాలు జాబితారాసి, వాటి ఔన్నత్యాలు తేరిజువేసి, కొన్నిం

టిని తోసిరాజని, "తక్కిన క్షేత్రాలు ఇల్లా ఇల్లా ఉన్నాయి. మీచిత్తం వచ్చినచోటు క్షేత్రం చేసుకొండి" కేంద్రం చేసుకోండి అన్నారు. "మీచిత్తం" అని ఆంధ్రులికే ఏదేనా వదిలిపెట్టేటారనుకున్నప్పుడు, ఆంధ్రుడికి తాత్కాలికావేశం బయలుదేరడం తప్పదు! మొట్టుకి యూనివర్సిటీ ఇవ్వడంరూఢే అన్నారు. యూనివర్సిటీ అనేముక్క-ఇంగ్లీషుగా ఇండియాకి వస్తా సిపాయీ మ్యూటినీ యేడే. కాని దాని భావం హిందూదేశానికి క్రొత్తగాదు. చాణక్యుడు తక్షశిలా విద్యాపీఠంలో చదివాట్ట, నాలందా విశ్వవిద్యాలయానికి ఇతరదేశాల్నించి చదువుకోడానికి జనం వచ్చారట్ట అంటే, అవన్నీ అప్పట్లో; పోయినవి మళ్లీ రావు. అందుకని 'విద్యాపీఠం', 'విశ్వవిద్యాలయం' అనేమాటలు మాని "యూనివర్సిటీ" అనే పదార్థం సరిగా పైకి పలికేటట్టు అముక్కవాడదాం ప్రస్తుతం (వెనకటిది పాతవాసన కొడుతున్నాయని ఇంగ్లీషాంధ్రులు తప్పట్టుకోకుండాను) 'విద్యాపీఠం' అనే మాటకి గౌరవం వచ్చింతరవాత అదీ వాడదాం.

పెద్ద పెద్ద లిఖ్ఖిత నిర్వచనాలలోకి దిగకుండా టూకీగా పడమూలం చూస్తే యూనివర్సిటీ అంటే ఒకటి కింద మారిపోవడం, అని. అనగా అనేకత్వం పోవడం. ఏదేనా వేరే సాధించగల్రుగాని, ఆంధ్రులు నానాత్వం చంపుకోగల్రా అని, కొందరిసందేహం. ఎవడిమట్టుకు వాడు తను కలిసికట్టుగా ఉండడానికి సిద్ధమే తన అభ్యంతరం లేదంటాడు, కాని అక్షరాలాతను అన్న మాట జరక్కపోతే ప్రపంచానికి చాలా ఉన్నాయి పాట్లు అంటాడు. సభలో కొంచెం అల్లరిజరిగి గోల అయింది. సైలెన్సుగా ఉండాలని అందరికీ ఉంది. ఉండి ప్రతీవాడూ సైలెన్సు అంటే సైలెన్సు, సైలెన్సు అంటే సైలెన్సు అని మొదలెట్టి పెద్దగోడవచేసి, మొదటగోలే నయం అనిపించారు. అల్లాంటప్పుడేనామరి కలవడం? పోనీ ఇల్లా అందాం. ఆంధ్రులుయూనివర్సిటీ గనక నిర్వహిస్తే, మరి చెయ్యలేం దేమిటి? అయితే, కాలేజీఉంది కదా, కాలేజీకి యూనివర్సిటీకి తేడా ఏమిటి? అంటే "కాలేజీ అక్కడే ఆగుదాం అంటే యూనివర్సిటీ కొంచెం ముందుకి నడుద్దాం అంటుంది" అని. ఎవరికి, యూనివర్సిటీ కావలసింది ? నేను, నాకు కావలసిన వాడు, ఒకటి, వగైరా వేళ్లువిడిచిన బంధువు, నాజ్ఞాతి, నా శాఖవాడు, బీరకాయ పీచు, బాదరాయణ సంబంధం, నా భావవాడు, నామతంవాడు, నా గ్రామం, నా దేశం, నాఖండంవాడు — అనేమాట కూడా అణిచివేసుకున్నవాళ్ళకే; 'అహం', 'మమ' గాళ్లకి యూనివర్సిటీ అనవసరం. అనగా జ్ఞానులు చెప్పిన రాతిమనిషి, చెట్టుమనిషి, పశువుమనిషి, మనిషిమనిషి అవస్థలు దాటిన మనుష్యులకి కావాలి. లేకపోతే పారిస్ యూనివర్సిటీవారు ఒక ఆంధ్రుడికి విద్య మెచ్చుకోడం వీలుపడి ఉంటుందా? నేనూ నమ్మినదున్న కొందరూమాత్రమే బాగుపడాలి అని పెట్టుకున్న యూనివర్సిటీలు నిష్క్రమించాయి, బాగుపడ్డ వాళ్లా నావాడే అనుకున్నవి జీవించాయి అని చరిత్ర చెకలేస్తోంది. ఏమైతేనేం అర్హత మాకు వలసింది, ఆవరణలోకి దింపి మరీనూ. మన యూనివర్సిటీ ఇచ్చారు. ఇస్తే, ఏమైందీ, ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ పుడుతూనే మూడు కాలేజీలున్న మూడు కేంద్రాల్లో వెలసింది — మూడుమూర్తులసారంపుముద్దయనగ — అన్నట్టు. ఒకటికాదు, మూడూ, కేంద్రాలు. వలయానికి ఒక కేంద్రం ఎరుగుదుం; పోనీ, కోలవలయానికి రెండుకేంద్రాలుకూడా ఎరుగుదుం; కాని మన యూనివర్సిటీ చాలా పెద్దలెక్కల్లో బొమ్మ గనక ముక్కేంద్ర భూయిష్ఠం అయింది. మరో హాని: మూడు కేంద్రాలేమిటీ అంటే, మనకి ముగ్గురు పెద్ద దేవుళ్లు, ముప్ఫైమూడుకోట్ల చిన్న దేవుళ్లానూ. కొందరు, ముందు ఉత్తరోత్తరా ఇవి వేరే యూనివర్సిటీలవుతాయన్నారు. అంటే ఈయూనివర్సిటీ పిల్లల్ని పెడుతుందని. మనలో ఇంకా ఓమాల పుడుతూన్న వాడికీ అప్పుడే సంతానాపేక్షే. అదీగాక, డెబ్బై ఎనభై చదరపుమైళ్లకి ఒక్క కేంద్రం ఎల్లాసదురుకుంది? పైగా, ఒకటి, ఒకడు అంటే ఆంధ్రుడికి కోపం. ప్రతీఆంధ్రుడూ దేవుడు ఒక్కడే అంటాడు గాని ఆయన పేరు విషయంలో మాత్రం ఏ ఇద్దరాంధ్రులూ సరిపుచ్చుకోరు. "ఫలానావిద్యలో మీ ఆంధ్రుల్లో గొప్పవాడెవడు ?" అని అన్యుడు ఆంధ్రుణ్ణి ప్రశ్నిస్తే, ఇతడు "కోటిమందిని చెప్పొచ్చు" అంటాడు. "ఏదీ, ఒక్కణ్ణి చెప్పండి చాలు," అంటే చూసిచూసి ఎవ్వర్నీ చెప్పలేడు. తీరా చెబితే తనమాటో, ప్రతీవాడికీ ప్రతీదివచ్చునపేగా! — ఏది! — అందుకని చెప్పడు. చెప్ప

లేవని ధ్వనిస్తే అనడు. ఒకవేళ ఏదేనా పేరు చెప్పడానికి తనమనస్సు ఇష్టపడితే, అక్కడవాళ్లు తన్ని తిట్టిపోస్తారు, ఎందుకొచ్చింది, అనుకుని ఊరుకుంటాడు. పోనీ అవతల అతనే "ఫలానా మీవాడు గొప్ప వాడంటారే?" అంటే, "ఆఁ, వాడి మొహంపోయూ, నాదగ్గర తీసై, వాడి కేంవచ్చు" అంటాడు. అందుకని 'శూన్యం' అనగా లేని దాని యందుండే మక్కువ ఆంధ్రుడికి 'ఒకటి' అనగా ఉన్నదానియందు లేదు. అనగా అతడు అనంతవాది. అవునా, అల్లాంటి స్థితిలో యూనివర్సిటీ కచేరీ ఎక్కడ అనివచ్చింది. కాలేజీలు జట్టుకున్న వాళ్లే కచేరీలూ లగాయిస్తే కడంవాళ్ల నోట్లో కరకాయేనా, వాళ్లకి మాత్రం కడుపు మండదా? అందుకని ఈకాలేజీ ఊళ్లో నూవద్దు, ఆకాలేజీ ఊళ్లో నూవద్దు, అని కచేరీల విషయం తునితగూ చెప్పారు. తునితగూ అంటే 'తుని' లో పెట్టమనికాదు, మధ్యస్థంగా అన్నమాట, మొదట తిరస్కరించిన చోటన్నమాట, అంటే మనం తిరస్కరిస్తూన్నది మనకు కుదిరితే పనికొస్తాయన్నమాట. చక్రం తిప్పడానికి అనేక విద్యలూ, రాజకీయం, సారస్వతం, లోకజ్ఞానం ఇవి గలవార్ని నామకరణం చేశారు. స్వయం వరాల్లోవచ్చేవారిని ముందు చూడాలి. ఎన్నికలు, విద్యావిషయం లేనిచోట్ల పని చేసినట్టు విద్యావిషయంలో చెయ్యలేవేమో అని కొందరికి భయం. ఆమట్టున యూనివర్సిటీ చలాయించే సభ తయూరవడానికి ఎన్నికలు కానిస్తున్నారు. అయిదేళ్ల విద్యేలు కొందరుపైకి తేలారు, మునిగి పోతున్న వాళ్లని కావలసిన వాళ్లు వచ్చి అడ్డంపడి గట్టుకి లాగారు. అక్కణ్ణించి అనుకోకుండా అచ్చు ఉత్తరాలు ప్రతీ టపాలోనూ కురిశాయి అనేకమందికి! ఇల్లాంటి అంశంతో—

ప్రథమవోటు తమది పారవేయుడునాకు
రెక్కనట్టివోటు తమరి మనసు
డోలుకట్టివత్తు డొక్క బద్దలు చేసి
పంపుడయ్యనన్న మాట లేల.

చెప్పటకును సిగ్గు చెప్పకుంటే చిక్కు
చెప్పవలసి వచ్చి చెప్పుచుంటి
పట్టివాడికిచ్చి పట్టిచేయక వోటు
గట్టివాడనన్ను గట్టుకొనుడు.

ఆ ఎన్నికల మీద కొందర్నీ, పేరుగొప్ప చొప్పన కొందర్నీ కలుపుకుని సభఏర్పడడమేకాక అంత స్పర్థలుహాడా చెరిగాయి. కొందరు పామరులకి విద్యాధికులూ, ఉపన్యాసకులూ సభలోకి ఎక్కడం లోపల ఆట్టే ఇష్టం లేదుట. విద్యాక్షేమం కోసం మాసిగలుపడడం ఇతరులకి తెలిసినంత దిట్టంగా మేష్టర్లకి తెలియదని. పైగా, విద్యావిషయం ఏమీ తెలియకపోలేంగాక శాసనసభల్లో వాదించి చోరవదూసే కొందరికి మళ్లీ చోరవ చూపకుండా, పైరు, అనేక విషయాల్లో భయపడి చెదిరి దేవుడిచ్చిన తలకాయలు ఒక్క ఊగించి పారెయ్యడానికే ఉపయోగిస్తారేమో అనే దిగులు చొప్పునట. కాని, ప్రథమా లంకారాలకెక్కడికి? సభావ్యవహారంలోకి రాకపూర్వం కొంచెం వెనక్కివెళ్లి రావాలి.

కాలేజీయేనా లేదాయిరి, కచేరీలేనా లేకపోడం ఘోరం అని అన్నతునితగూ చూశాం. కాని, దరిమెలాని, ఏమైంది? కచేరీలు ఇప్పుడు మరి ఉండనే ఉన్నాయిగదా, కచేరీలున్నచోట కాలేజీలేకపోడం కోచనీయంకదా, సామర్థ్యకదా! అందుకని అక్కడే అన్నింటికంటె గొప్ప కాలేజీ పెట్టబడ్డా అనే అభిప్రాయం వచ్చింది వెళ్లిందట. అసలే మూడిల్లా నాలుగై యూనివర్సిటీ నాలుగు స్తంభాలాట అవుతోంది. ఎక్కడున్నా బలముంటాకలిసి ఒకటే. అసలు నాలుగు చోట్లు అవడంతోటే ప్రతీచోటా బలం తగ్గింది అన్నమాటేగా! అందులో, ఇతర మారామత్లు, ఎప్పటికప్పుడు:

"పల్లెటూళ్ల పట్టుదలలు" జ్ఞాపకంవస్తున్నాయి. ఒక పల్లెటూరి సభలో ప్రథమతాంబూలం ఇవ్వడం ఎవరికి అని ప్రశ్నవచ్చిందిట. శూన్యంగారి కివ్వాలని ఒకాయనా, కాదు పూర్ణంగారి కివ్వవలసి ఉంటుందని మరొకాయనా పట్టుపట్టుకున్నారట.

మొదటివాడు—శూన్యంగారు గొప్పవాడు.

రెండోవాడు—పూర్ణంగారూ చాలాగొప్పవాడే

మొ—శూన్యంగారు వృద్ధు. పూర్ణంగాడేమిటి, చనటూ!

రెం—పూర్ణంగారు అతివృద్ధు. శూన్యంగాడేమిటి, చచ్చూ!

మొం—శూన్యంగారి కల నెరిసింది లెండి.

రెం—పూర్ణంగారి కలా నెరిసింది లెండిమరి.

మొం—ఛీ, ఊరుకో! శూన్యంగారికి అంటేకంటూ కల నెరిసింది!

రెం—ఛీ, అల్లాయితే, పట్టూ! నెరిసిన కలవెంట్రుకల సంఖ్య స్థిరపరచడానికి ఓ పంచాయితీ పెడదాం. -అని.

6

అల్లాంటి పట్టింపులు చిన్న గ్రామాల్నించి పెద్ద గ్రామాలదాకా పాకినట్టు కనబడుతుంది. భూమిమీది భక్తిపోయి గ్రామభక్తిలో పడితే ప్రజకేం క్షేమం, జాతికేం గౌరవం. త్యాగయ్య, 'రామభక్తి సామ్రాజ్యం' అంటే మనం 'గ్రామభక్తి సామ్రాజ్యం' అని పాడుకోవలసివస్తోంది. ఆంధ్రుల్లో పరిపమానులైన గొప్పవాళ్లు కొందరు ఇంగ్లీషున దెబ్బలాడుకున్నప్పుడు You how much? అంటే You how much? అనుకుంటారు—నీకెంతయునిన నీకెంతయునుదు—అన్నట్టు. కాని, పెద్ద గ్రామాలవారిప్పు డీయూనివర్సిటీకోసం నేకెంతంటే నేకెంతని దెబ్బలాడుకుంటున్నారు. అంతా ఒకందుకు ఒప్పుకున్నారు:—"యూనివర్సిటీ పెట్టేచోటు హుందాకిగా మజాగా ఉండాలి, ఆకర్షించాలి, ఎప్పుడు లేచిపోదాంరా గురుడా! అని ఉండకూడదు"-అని. అయితే, అల్లాంటి ఊరు తమరి ఒక్కరిదే అని ప్రతీవాళ్లూ దెబ్బలాడేది. స్వంతానికి ఏదైనా కావలసొచ్చినప్పుడు, తర్కం దానంతట అదే చేతవుతుంది, తమరు మాట్లాడింపంతా తర్కమే అనిపిస్తుంది. ఈదెబ్బలాట బయలుదేరింతరవాత ఏఊరు ఎందుకు ప్రసిద్ధో అందరికీ విశదమైంది. అంటే యూనివర్సిటీరానే ఆంధ్రులకి కొంతవరకు హిస్టరీ జాగ్రఫీలు ముట్టాయి. ఏదో గొప్ప సందర్భం వస్తేగాని ఉన్న మహోత్సాలు పైకిరావు—ఎలెక్షనులోగాని మానవుల చతురోపాయాలూ, వివిధప్రజ్ఞలూ పరిసాగ్గా తెలియనట్టు! "మా ఊళ్లో అన్నం అరుగుతుంది, మాఊళ్లో యూనివర్సిటీ పెట్టాలి" అని ఒకరు. ఏఊళ్లో అరగదు, ఎవరికి? "మా ఊరవతల ఖాళీ స్థలాలున్నాయి, అందుకని యూనివర్సిటీ మాఊళ్లోనే పెట్టాలి" అని ఒకరు. ఏ ఊరవతల ఖాళీగా ఉండదు? "మా ఊరు చల్లగా ఉంటుంది, కావలసినంత నీళ్ళు చదువుకోవచ్చు; మీ ఊరు మంగలం, కోర్లు అస్తమానమూ దుమ్మెత్తిపోస్తాయి; వాళ్ల ఊరు బొత్తిగా పెనం, మనుష్యులకి అస్తమనం చేపుడే; సరి, వాళ్ల ఊరు గాడిపొయ్యి, తోలును ఊడిపోతుంది" అని ఒకరు. "మాఊళ్లో గోంగూర ఉంది" అని ఒకరు. "మా ఊళ్లో అదీ వంకాయలూమడా తెల్లవారేసరికి ఎగిరి చక్కావస్తాంటాయి" అని ఒకరు. "మా ఊళ్లో పెసనారింజపండ్లు దొరుకుతాయి, ఇప్పుడది ఫలరాజం" అని ఒకరు. "మా ఊరు పక్కని కొండవుంది" అని ఒకరూ, "మా ఊళ్లోనే కొండలున్నా"యని ఒకరూ, "మటప్, కొండమీదే మా ఊరుంది" అని ఒకరు. "మా ఊరు హాయిగా సముద్రతీరం, మా ఊళ్లో పెడితే ఏం ఉప్పెనవస్తుంది?" అని ఒకరు. "మా ఊరు కొంచెం లేడిగా 'సహారా' లాగుంటేం, వంటచెరుకు కొనుక్కోకుండానే పదార్థాలు ఉడుకుతాయి, లాభం కాదా?" అని ఒకరు. అయితే ఒకటి: అద్దెకొచ్చిన పెద్దమనిషితో ఇంటాయన ఇంటికి ఉండే హంగులూ సౌకర్యాలూ చూపిస్తాడు, కాని ఖాళీచేసిన ఆయన్ని కలుసుకుంటే ఆయింటికే ఉండే ఇబ్బందులూ చిక్కులూ తేల్తాయి. "వాళ్ల ఊళ్లో ఇరకాటం, దోమలూ, కంపగానూ, మా ఊరు రైల్వే కేంద్రం, వచ్చేరైలూ పోయేరైలూనూ" అని ఒకరు. అంటే యూనివర్సిటీకి అనేకవస్తువుని ప్రతీ రైల్లోనూ కాస్త కాస్తే తవాణా చేసి పేళదేశాలా ఉప్పు అందేటట్టు చెయ్యొచ్చునని. "మాఊళ్లో వెనక విద్యాపీఠం ఉండేదిట. ఇప్పటికీ పోనీ చిన్న పీట చెక్కయినేం ఉంది" అని ఒకరు. "ఎరుగుదుం లెండి, తెలుసు తెలుసు, దగ్గర ఉండగా శేషగిరిగారు, మావూరికి కొద్దిదూరాన్ని ఒక విశ్వవిద్యాలయము ఉండేదిట. దానికేం: మాఊరికి పడమట 'కృష్ణవేణమ్మ'-పాపని-ప్రవహిస్తోంది లెండి". "మా ఊళ్లోనూ ఇప్పుడున్నది కోటసమ్మం అయిపోయింది లేకపోతేనా:'ప్రవహించు (మా)మీటి పశ్చిమప్రాకారమొరసి గంగమ్మ సాగరము కొమ్మ. అందుం లెండిమరి" "మాఊళ్లో ఆనకట్టుంది లెండి", "మాఊళ్లోనూ ఉంది లెండి." "మా ఊళ్లో వంతెన గట్టిది లెండి, రైలు గబగబా వెళ్ళిపోతుంది, మిగతా మల్లేకాదు." "మాఊళ్లోదీ కొంచెం జంక్షన్ స్టేషను. ఇండియాలో రెండోదిలెండి ఫాయదా విను

యం." "మీ ఆసకట్ట వంతెనకి కింద లెండి, ఆగండి మరి." "మాకు లైబ్రరీ ఉం...పోనీలెండి ఆగండి." కొందరు కొందరు "అన్నీ బాగానే ఉన్నాయికాని, ఆమారునూరం, ఫలానా ఊరు దాటించి యూనివర్సిటీ పెడితే మీకష్టమూ మాకూ చెల్లే, మమ్మల్ని పుట్టిగోకండి, ఊళ్లే" అని గునుస్తున్నారు. 'మారం' అంటే, దూరం ఎవరికి? ఊళ్ళకి ఊళ్లు సకుటుంబ సపరివారంగా బయలు దేరతారా ఏమిటి చెప్పొక్క క్షేత్రాలు, ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ డిగ్రీలకి! ప్రపంచం మొత్తాన్నించి జనాన్ని లాక్కొవలసిన యూనివర్సిటీకి దూరమేమిటి? విద్యకి దూరం దగ్గిరా లేదు. ఎందుచేతంటే, అది మనస్సుది, మనోవేగం అందరూ ఎరుగున్నదే! సంగతి చెబుతూ, "16 గంటలరైలుప్రయాణం పట్టే దూరం ఓమారమా విద్యకి" అని ఒక జ్ఞాని శామ్యుల్సే అన్నాడు. కొందరి ఊహ, యూనివర్సిటీ ఓ పెద్ద పల్లకంప అనీనీ, ఏ ఊళ్లో పెడతారో ఆ ఊళ్లోవాళ్లంతా ఎగబడి చేతికందినంతమట్టుకు (నాగవల్లి పిడకల లాక్కున్నట్టు) తలోటీ పంచాయించేస్తారేమో, దూరాన్ని ఉన్న వాడికి గగేమిటి? అనిగావును. ప్రస్తుతం ఆఊళ్లో ఉంటున్న వాళ్లందర్నీ ఆబాల గోపాలంగా తాంబూలానికి పిల్చి తలో డిగ్రీ ఫలప్రదానం ఇవ్వరు. కాని, ఏమిటో ఊరిక్తే భయం!! "వాళ్ల ఊళ్లో ఉంటే ఒక్కటేనూ-లు, వాళ్లెంతేసుగుంటూరు, యూనివర్సిటీ! పనసపండు తెచ్చి పళ్లెంలో పెడితే తిన్లేని బ్రాహ్మడు దిక్కుదిక్కు చూశాట్ట. విద్యకి అర్హతఉండాలి, యోగంపడరాలి. మా ఊళ్లో పెద్ద సామగ్రీ కాలేజీ ఉంది. ఇక్కడగనక యూనివర్సిటీ పెడితే, మహారాజాలాగ ఉంటుంది" అని ఒకరు. "మా ఊళ్లో వెనక మహారాజా కాదు రాజరాజే రాజ్యంచేశాడు" అని ఒకరు. మాఊరు పేరు చెబితే విజయంమాకే ఉండాలి" అని ఒకరు. "విజయమే మాఊరు" అనిఒకరు. "మాఊళ్లో పెట్టడానికి అనంతకోటి కారణాలున్నాయి" అని ఒకరు. "మహాప్రభో! వరహీనంవద్దు, వరవిక్రయం వద్దూ, సాంప్రదాయం చూసి మరీ ముడెట్టండి, నాయనా, పెద్దోళ్ల పంట. ఇదేం బొమ్మలకొం కాదు బేకిరోజు చూసుకుని వాల్లాడించి పారెయ్యడానికి!" అని కొందరు వృద్ధులు. ఇంతాచేసి, కేంద్రాలో చనకోసం మొదట తీసుకున్న ఏడెనిమిది ఊళ్లల్లోనూ కొన్నింటికి తంతీ పెయ్యగా, తేలినమాదీ ఉన్నారేం, అవి కేవలం ఇదివరకు గవర్నమెంటు కాలేజీలున్న చోట్ల అయి ఊరుకోడం, ఓ గొప్ప తప్పాలా కనబడుతుంది. కొందరు, ఫలానాచోట అది పెట్టితీరాలి అని పట్టుపడుతూంటే, వేరేకొందరు అది ఫలానాచోట పెట్టకూడదూ అని పట్టుపట్టుకున్నారు—(కోట్లకోట్లల్లో: "నా కొద్దులే వోటు, ఫలానావాడికిమాత్రం ఇవ్వనని చేతులో పెయ్యండి" అంటూ కొందరుజనం తిరిగినట్టు). ఒక పుత్రాడు కొంచెం ఏమన్నా నోట్లో వేసుకోబోతూంటే మరోపుత్రాడొచ్చి "నాక్కాస్తెట్టవ్! పరేలే! జ్ఞాపకం ఉంచుకో" అని అనేటంత పుత్రకసంగా వ్యాపారం మారడంవల్ల, ఒక ఇంగ్లీషువెరగని పెద్దమనిషి ఇల్లాఅన్నాడు: "ఆంధ్రునికి బుద్ధి ఉంది, అఖండత్వం ఉంది. అదికలిపి ఇదివరకు కనిపించలేదు. ఇప్పటిలో కనిపించేది ప్రత్యేక వ్యక్తులకృషే. కాని, మనవాళ్లకి కొంచెం ప్రసమావేశం కద్దు. అది సోడాకి మల్లే బుస్సుమని పొంగుతుంది. అది తాగడంవల్లే కొబుడబుడ ఎక్కువైంది. ఆ ఆవేశంలో సంఘాలూ, సమాజాలూ, సభలూ ఏర్పడిపోతాయి. ఆ పిదప ఎవడిదారివాడిదే. పెద్ద కాన్ఫరెన్సుల్లో తప్పకుండా జరిగేవి మాంచిభోజనాలూ, కావలసినంతఖర్చూ, కొన్ని ఘాటైన తీర్మానాలూనూ. ఒకగొప్పపేరుట సంఘం ఏర్పడేవరకూ పొటలాటపడం, అక్కడినించి మరి పేకులాట మామూ. తరవాత ఉండాలకొన్ని, పట్టుదలా! అదిలేదు. మనఊళ్లోపెట్టారు చూడండి "పేపరుమిల్లు." పొగవెళ్లే గొట్టంమాత్రం బొబ్బట్లంకదాకా కనపడుతోంది—ఫస్తే ఆపేసు. ఏం డబ్బోచ్చినాదండి, పేర్లకి" అంటూ ఎంతో అంత ఇవరూడు. అల్లాగా, నష్టానికి ఒప్పుకుంటేనేకాని గొప్పసంఘాలుపడవు. ముక్కలూ చెక్కలూ ఊడకొండితేగాని ఘనపదార్థాలు అతుక్కోవు. శుద్ధన్యాయం ఎక్కడా ఉండదు. భూమిమీద అన్నీ అంతరాలే. యూనివర్సిటీ పెట్టడం విషయం శుద్ధన్యాయం జరగాలంటే అసలు పెట్టకూడదు. పెట్టితీరాలి అంటే నాలుగు పద్ధతులు చెప్పొచ్చు: ఏకంగా చెప్పాలంటే (అనగా one dimensionలో)- ప్రతీవాడి హృదయంలోనూ యూనివర్సిటీకట్టాలి. చతురంగా చెప్పాలంటే (అనగా Two dimensionsలో)- ఆంధ్రదేశాన్ని విశ్వకర్మచేత వలయంగాకోయించి, జనసరిగ్గాపట్టే ఓవలయంలో

ఆంధ్రులంతా నిలబడి, కేంద్రమందు యూనివర్సిటీని ఉంచేంది, మాట్లాడకుండా చూస్తూ ఉండడం. ఘనంగా చెప్పాలంటే (అనగా Three dimensionsలో)-యూనివర్సిటీని మొదటే (తరవాత మరికార్యం లేదు) పూరణం ఉంచినట్లు లోపల ఉంచి దానికి పైన చుట్టు బూరిలాగ ఆంధ్రదేశాన్ని తొడిగించడం. చతుర్వరిగా చెప్పాలంటే (అనగా Four dimensionsలో) "ఐన్‌స్టైన్" గారికి రాసికనుక్కోవాలి, లేక చతుర్వరీగనక జోడిట్టుకున్న పృథకు చెప్పాలి.

సరి, తక్కినకథలోకి వత్తాం. యూనివర్సిటీ సభస మావేశం అయింది. స్వల్పాలు అయినతర్వాత 'వర్ణాశ్యలరై జేమను, 'మీమాంసవచ్చింది.' అనగా మాతృభాషలో పాఠం చెప్పడమా మానడమా అనే మీమాంస. అంటే ఆంధ్రుడికి ఆంధ్రుడు ఆంధ్రంలో మాట్లాడాలా వద్దా అనే మీమాంస. కాని ఈమీమాంస చర్చ తెలుగులోనే కానివ్వండి అని పెట్టినతీర్మానం పోవడమే నిఖారుపైన ఆంధ్రత్వం. సిద్ధాంతం స్పష్టమే గనక ఇందులో అసలు మీమాంస లేదన్నారు, పూర్వమీమాంసవాళ్లు. కాని, ఇదిగొప్ప మీమాంసేను, ఇల్లాపాకెయ్యండి అని ఉత్తర మీమాంసవాళ్లన్నారు, వేదాంతులుకి ప్రతీదీమీమాంసే గనక గావును. ఆంధ్రుడు ఆంధ్రంలో ఆలోచించి ఆంధ్రంలో మాట్లాడడం అసహజంకాదుగాని, ఇటీవల అభ్యాసమో దురభ్యాసమో అల్లాఅయింది. సరి,

పాపంబులు కర్తములని
రేంపుగ జేయంగనవియనింపగు ధర్మ
వ్యాపారంబు లకార్యము
లై పరిణతి బొందదనేని అట్టులు సెల్లున్.

అనగా! ఆంధ్రులమాతృభాష ఇల్లాంటి చర్చలో ఉండబోతూంటే ఓఢ్రం, కన్నడం, ఉర్దూ భాషలపిల్లలుంటే వాళ్లకికూడా పాపం వాళ్లమాతృభాషలో చెప్పద్దా, లేకపోతే బాగుంటుందా? బంతిలో బాలబిక్షం చెయ్యవచ్చునా? ఏడిచేదాని మొగుడువస్తే నామొగుడూ వస్తాడని శాస్త్రంగదా, వాటి మాటేమిటి? అని అప్పుడేవచ్చింది. రాకరాక బ్రహ్మాండంమీద కేసొచ్చి డాక్టరు వెడుతూంటే, "అవతలవాడు విల్లురాశాడో లేదో, నీతోనే మాపస్తున్నా" అని ఓలాయకుసదా డాక్టరు వెంటపడ్డాట్ట. ఆకీతిగా ఉండిది. అదీగాక, ప్రపంచంలో సగం ముప్పాతిక దెబ్బలాటలు ఆంధ్రభాష నెత్తిమీదే ఊరేగుతున్నాయి. అవి అల్లా ఉండగా, మాతృభాషలో చెప్పడాన్ని గురించి అఖండులైనవారు గొప్ప అభిప్రాయాలిచ్చారు.

మనం ఇల్లానే ఉంటాం తెలుగులో విద్యచెప్పగోకపోతే, అందుకని తెలుగు నిచ్చినవిక్కి స్వర్గంకేసి నడదాం రండి అని కొందరు. తెలుగుపట్టుగంటే వేరే అవసరక్కర్లేదు, చివరకి సన్యసించిపోవాలి. తెలుగునిచ్చినకి మెట్లున్నాయిగాని కిందికున్నాయి. దిగితే నరకమే గనక, అసమం ఇల్లానేనా ఉందాం—అని ఒకరు. కొత్త పింజీవంటుగనక చొరవదాల్చి చెయ్యాలి, ఎప్పుడో ఓఅప్పుడు-అని ఒకరు. అంతామాతృభాష మంచిదన్నవాళ్లేగాని అందులో పాఠాలు చెప్పిన ఇతరయూనివర్సిటీవాళ్లు లేరు, ముందస్తిగా మనమే ఎందుకు గోతులో దిగడం?-అని కొందరు. తెలుగుతో చెబితే నవ్వుతారు పిల్లలూ పెద్దలూ కూడాను (బలువులేకపోవడంవల్ల); నాన్సెన్స్, తెలుగు తేలిక, కొంచెం గంభీరంగా ఉండాలంటే కాస్త తెలియని సంస్కృతమో, తెలియని ఇంగ్లీషో, భావకవిత్వమో ప్రయోగించాలిగాని, తెలుస్తే సంగతి అందరికీ తెలిసిపోయి గౌరవాలు దక్కవు-అని ఒకరి తనలో. మాతృభాషే మనకి దక్కదయ్యె, గ్రహించడం సులభం, మాతృత్వం, 'కే'గారు, 'లార్డ్ హాల్డేన్'గారు చెప్పారు-అనికొందరు. అయ్యో, మీకే కాదు, మాకూ ఉంది భాషాభిమానం ఓరికంటె ఎక్కువగా కాని, అందుచేతే, మనభాషని వాడకుండా పెట్టెలోపెట్టి, అది ప్రాణపదంగా నెత్తిమీద పెట్టుకోవాలి-అని మరికొందరు. వాడి చూడండయ్యా, ఆంధ్రులూ వాడకపోతే అది పెరక్కపోడం అటుంచి చచ్చిపోతుందయ్యా-అనేవారు ఒకరు. ఆఁ. తెలుగులో మాటలు లేవు, పుస్తకాలు లేవు; తెలుక్కి గౌరవం లేదు; రాజభాష కాదు, స్వంతభాష కాదు; మాస్వంతభాష ఇంగ్లీషే-అని ఒకరు. మన్నన ఇతరత్రా లేదు గనక మీరేనా మన్నించి వాడండయ్యా-అని ఒకరు. దేశభాషలందు తెలుగు లెస్స-అని ఒకరు. దేశభాషలందు తెలుగు less అని మరిఒకరు. "నన్ను

తెలుగులో చెప్పుతుంటారు. నవీనశాస్త్రం నాసామెప్పుగాని నోట్లో తెనుగుముక్క లేదు. తెలుగున్నవాడికి నవీనశాస్త్రం లేదు. రెండూ ఉన్నవాడు, ఓవేళ ఉంటే, వాడు అలకపానుపు దిగడు. నేను తెలుగువాణ్ణాయె; తెలుగు రాదనీ, నేర్చుగోవాలనీ అన్యుడికి మళ్లే పైకి ఎల్లా ఒప్పుగోడం?"—అని కొందరి జీవాత్మలో భయం. ఇంట్లో గృహకృత్యానికీ గుడుగుడు గుంచం ఆడుకోడానికీగాని, లోకకృత్యానికి తెలుగేమిటి?—అని కొందరు హూక లేశారు. ఆంధ్ర "రాష్ట్రం" ఇచ్చింతరవాత ఈ మాటగాని ఈలోపున ఆంధ్రాన్ని చెప్పడం, ఆనకట్టకి ఎదువున పంతెవ కట్టుగుని అంతా దిబ్బవేసేటట్టు చెయ్యడమే—అని కొందరు. స్వతంత్రాలోచన ఎక్కువవుతుంది, తలకాయిలో పసకోవాల్ని మొయ్యనక్కర్లేదయ్యా మాతృభాషైతేనూ—అని ఒకరు. మాతృభాష కేవలం మాతృస్థానం—అని కొందరు. తల్లికి వసంతం కొట్టడం వెనకట్టించీ ఉందిలేస్తురూ—అని అవబోదేవారు కొందరు. ఆమాటకొస్తే, మనలో ప్రతీవాడిదీ తలోమతంగనక మతం సమానంగాక, భాషా సమానంగాక, ఈ ఆంధ్రజాతికి సమానలక్షణ ఏమిటి మరి, మాటల్తో కుస్తీపట్టుగోడమేనా?—అని ఓ ఆయన. ఆంధ్రులకి కల్చర్ లేదు, అది ఇంగ్లీషు కాలవలో బాగా బుటుగలు వేస్తేగాని అబ్బదు—అని ఒకరు. అన్ని శాస్త్రాలిలా ఇంగ్లీషులో బోధిస్తూంటే మన ఇంగ్లీషు ఇల్లా ఉంది, తెలుగులో చెబితే దేశం అసలే తెలుగు విరిగి పోతుందేమో—అని కొందరు. 'ఇప్పుడు బియ్యేల్ని గణించటంలేదు, అప్పుడు బియ్యేని —వీడు కేవలం పట్టి తెలుగు బియ్యేగాడు—అని ఏక్షిపించుగు తింటారేమో'—అని కొందరి భయం. పైగా ఉద్యోగానికెళ్లినప్పుడు—"నువ్వు పట్టి తెలుగు బియ్యేవి, తెలుగు బియ్యేకి లేవిడీ—అని దొరగారు పక్కని ఇనూ కాలిపితే పరిగెట్టాలి, తెలుగూ లేనూను"—అని ఒకరు. బోలెడులక్షలు చిమ్ముతూన్న హైదరబాద్‌లోనే మాతృభాషీకరణం కటకటలాడుతోంది—అని ఒకాయన. మనవాళ్లు ఇక్కడ కొందరు ఫేలవుతారు అనుకోండి, వాళ్లు మరో యూనివర్సిటీకి వెళ్లి ఎల్లా చదువుకోడం వాళ్లంత ఇంగ్లీషు రావప్పుడు!—అని ఒకరు. -ఇంగ్లీషు భాషలోని గ్రంథాల్లోంచి లక్ష నేర్చుగోవాలి—అని ఒకాయన. "ఆఁ. అది ఫ్రెంచి లక్షమో, జర్మన్ లక్షమో కనుక్కుని ఆభాషలే అంపుడులు వెళ్లి నేర్చుగుంటే తీరిపోతుంది, మధ్య అనవసరంగా ఇంగ్లీషులో పండితులైపోయి కూర్చోడం ఎందుకు?"—అని ఒకరు.

"పొట్టకూటికి నేర్చు విద్యలు-పుట్టకీట్లుకదల్చేనా"—అని కవి.

......"నిను నాకటికిఁ గొనిపోయి యల్లక
ర్ణాట కిరాటకీచకుల కమ్మ త్రిశుద్ధిగ నమ్మ భారతీ!"
అనే పోతన్న లంపకపోతారా—అని కొందరు.

ఇట్టి మోస్తరుగా యీక్లిష్టసమస్య హోరెత్తిపోతోంది. తరవాత 'గ్రంథప్రచురణ' అనే సమస్య. యూనివర్సిటీ తనగ్రంథాలు స్వయంగా అచ్చేసి దేశానికి అనర్ఘ్యంగా ఇవ్వాలా, వద్దా? ఇస్తే, గొప్పవాళ్లచేత రాయించాలా, గట్టివాళ్ల చేతా? లేకపోతే గొప్పవాళ్లనే ఎల్లాగో అల్లా మాటలపోగు చెయ్యమందామా? అదీకాక, అచ్చువేసుకోగల దడి ఉండే ఇతరపనిలేని తెలివిగలవాణ్ణే రాయమందామా ఏకంగా? పోనీ చాలామందిని రాసి పంపమని, కొందరివే స్వీకరించి తక్కిన అభ్యాయిన్ని తోడ్డుమ్ముగోమంటేమిా? మనం తీరా ఏదేనా పుస్తకం నియమిస్తే, మొన్నాడు దాని తాతలాంటిది వచ్చితీరితే ఏమిటి చెయ్యడం? భాషాంతరీకరణం అల్లాటప్పా పనికాదుగదా, ఎన్ని ఏళ్లు పడుతుందో! లెక్కకి లెక్క అక్కడ పెడితే గ్రంథకోశాలు తయారుకావా? ఉభయభాషానిగ్గులు కావాలి. ఎవరు? ఒకగ్రంథం సామాన్యగ్రంథం అని మనకు తెలిసీకూడా అచ్చెయ్యడమేనా? లేకపోతే భాషలో ఉన్న మద్ది కిందికెళ్లి భాష లేచేవరకూ ఆగాలా?—అనే చర్చలోకూడా సభవారున్నారు. "గ్రామాంతరోపన్యాసాలు" వగైరా బోలెడు ఇతర సమస్యలున్నాయి. మనం ఆగి, ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ వచ్చింతరవాత జనం ఏమనుకుంటున్నారో చూసి, చివరికి వద్దాం.

ఇంగ్లీషు గంధంలేని ఆంధ్రులకి 'ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ' వచ్చింది అంటే ఆంధ్రులకి ఏమొచ్చిందోకూడా తెలియడంలేదు. "ఇంకేం, మీపని బాగుంది, ఓ మంచి ఉద్యోగం లాగచ్చు" అని ఆంధ్రంలో గట్టివాళ్లని వారి స్నేహితులు హెచ్చరించడం వింటున్నాం. ఆంధ్రశబ్దం ముందు తగిలించి ఉండడంవల్ల, ఇది, ఇంటింటికీ ప్రతీ

వాళ్లకి పెట్టేసారేమో అని కొందరు పామరులు. ఓ ఆయన, "ఏమండీ! మా నూతివగ్గర ఖాళీగా ఉంటుంది, పోనీ, ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ అక్కడ పెట్టకూడదూ, నిక్షేపంలాగ చాపా అదీ వేస్తాను" అన్నాడు. "కుర్రాళ్లకి ఇంగ్లీషున చెప్పిన పాఠం ఇవా ళక్కటం లేదు. సమాధానంలో అంశం తెలుగుని చెప్పమంటే, దంచేస్తున్నారు-" అంటారు కొందరు మేష్టర్లు. ఇంగ్లీషు స్పెల్లింగు చాలా తప్పులుగా ఉండంక్టే-'ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ వచ్చిందంటే- ఇంగ్లీషునీరాక అట్టే ఖాతరీ లేదు' అంటున్నారట కొందరు అనుభవశాలులైన విద్యార్థులు. "ఇంగ్లీషు మేష్టర్లకి ముట్టుతూన్న జీతాలు తెలుగు మేష్టర్లకే, తెలుగు మేష్టర్లకి ముట్టే జీతం రాళ్లు ఇంగ్లీషు మేష్టర్లకీ ముట్టుతాయిట, ఇక్కణ్ణించి ఇహ"-అనుకుంటున్నారు కొందరు. ప్రతీ ఆంధ్రుడూ ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ పుణ్యక్షేత్రానికి తీర్థం వెళ్లి ఓ కొబ్బరికాయ కొడితే నైవేద్యం పెట్టి దానికి సహాంచెక్కా ఇస్తారు, ఇవ్వకపోతే దబ్బలాడి పుచ్చుకోవచ్చు అని కొందరు. అందరికీ ఉండే లాభంకంటె కొద్దిమందికి ఎక్కువలాభం ఉంటుంది దీని వల్ల అని నమ్మేరు చాలామంది. కొందరి ఉద్దేశం—"మన వాడు వట్టి 'Stay-at-home, అనగా గుడిపాము. ఒక్క ఊర్యూ ఎరగడు. ఏమీ చూడందే అన్నీ చూసిన వాడి బాబులా మాట్లాడతాడు Which is taller, North Pole or South Pole? అనే విషయం కూడా తీరుగా లెక్చరు దబాయించే గిరీశాలు బోలెడుమంది ఉన్నారు. అందుకని అసమం ఇండియాదేనా తిరిగొందే డిగ్రీ ఇవ్వరట, ఈయూనివర్సిటీలో!" అని. మనకు స్త్రీలమాని యూనివర్సిటీ సాగేసంగతి చూసుకోకపోతే, ఈలోపుగా, ఆంధ్రుడు అనేవాడు లేకుండా గురుపరంపర తయారయితే అప్పుడు ఆంధ్రంలోనే నా పాఠాలు చెప్పడం, లేక మనకీ మనకీ ఎప్పుడూ కుదరదేమో గనక, అన్నీ అరవంలాంటి భాషలో చెబితే గాని విలువ లేదని వస్తుందా?-అని కొందరి సందేహం. ఈ వాదనలు జరుగుతూండగానే, ఆంధ్రజిల్లాల అంచుల మీది వాళ్లు ఆంధ్రనామాలు ధరించేస్తారేమో అనికొందరు. ప్రతీయూనివర్సిటీలోనూ ఓ గ్రాంథిక భాష (అనగా కంటిది) ఉండేలేదు. ఆంధ్రాయూనివర్సిటీలో అల్లాంటి పురాతన ప్రమాదాలుండవుట, నిమిషంలో డిగ్రీ అక్కడ పెట్టించవచ్చు, ఇంగ్లీషుకూడా ఉండదు గనక-అని కొందరు. ఇల్లాగ్గా ఇవీ అంతులేవు.

'న్యూమన్' అంటేనే యూనివర్సిటీ అర్థం అయిందిగనక ఆమహాత్ముని ఉద్దేశాల్లో విరమించుదాం- "ఉపాధ్యాయుడు: అఖండమైన జ్ఞానం, పేరు, ప్రతిష్ఠ, సంభాషణలోనే కనపడే వర్చస్సూ కలిగి ఉండాలి"—అని. యూనివర్సిటీవారు ఇల్లాంటివాళ్లని నిర్ణయించుగునేటప్పుడు అఖండులు కాని ఆంధ్రులూ, అఖండులైన నాన్-ఆంధ్రులూ ఉంటారు. అప్పుడు తగాదాలు ఉంటాయిగా, ఇప్పణ్ణించీ ఎందుకూ?—"ఇక, విద్యార్థి: విద్య దైవికం, కనక విద్యార్థికి భక్తి ఉండాలి; విద్యపవిత్రం, కనక విద్యార్థికి నైర్మల్యం ఉండాలి; విద్య శాంతిదాయకం, కనక విద్యార్థికి దయ ఉండాలి. ఇది లేకపోతే, విద్యార్థి పైనదేవుడికి, మన్యతనకి, చుట్టూసంఘానికి ద్రోహి" అని. చదువు చెప్పడానికీ, ఖండాంతరాలకి పంపి చదివించడానికీ అర్హత ఉన్న విద్యార్థుల్ని కేపణ్ణేం చేసి రాలి. అప్పుడు తగాదాలు ఉంటాయిగా, ఇప్పణ్ణించి ఎందుకూ?—"విద్య ముందు మోహామాటాలుకూడదు. డబ్బు, దర్జా, సత్తా ఇవన్నీ విద్యతరవాతే. విద్య ఉంటే డబ్బు లాక్కురాగల్దుగాని, డబ్బుండడం అనేది ఓగొప్ప విద్యకాదు. యూనివర్సిటీ పెట్టి దక్షతచూసుకోవాలిగాని, దక్షతఉందిగదా అని యూనివర్సిటీ పెట్టరు"—అని. యూనివర్సిటీ విద్యకోసం ఇచ్చిన ధనం ఎంకేస్తారో, ఎవరు తింటాడో అడక్కుండా కూడా సహృదయంతో ఇవ్వాలిగాని, లక్ష్యపెట్టకింపగాదు. ప్రతిఫలం స్వంతానికే కోరి మరిదేనికేనా దానం చెయ్యాలిగాని, యూనివర్సిటీకి కాదు. కాలేజీ అంటే మనకి అబ్బురంగా ఉందిగాని "లండన్" అనే పట్టణంలో మేడ కొంప ప్రతీదీ కాలేజీయేట. మనజనం రెండుకోట్లు గనక ముందు చాలా కాలేజీలు పుట్టాలి కాబట్టి, గ్రామభక్తి తగ్గించి, ముందుకు నడవాలి. మొట్టమొదట, న్యూమన్ నే చెప్పినట్టు, "కాలేజీలు యూనివర్సిటీ కిందికి రావాలి, కళ్లెంనేతికి రావాలి. లేకపోతే యూనివర్సిటీ అనేది నామమాత్రం, వట్టి మొహార్ భానీయేకాని వ్యక్తీకాదు, శక్తీకాదు." శాసనసభ్యుల్లో ఉంటే అంతా. వారు

పెళ్లి పెద్దలతో చెప్పి, సిఫారసు చేసి, యూనివర్సిటీకి కాలేజీల ఫలప్రదానమే కాక మరి ఇతర సంభావన కూడా ముట్టచెప్పించాలి. ఆ విషయంలో అందరూ పట్టుదల చూపడం కర్తవ్యం. (శ్రీయుతుక్(—)—"లోకానికి దీనియందు అనురక్తి, సానుభూతి, అశేషుల అప్రయత్నసమ్మేళన, విద్య అంటే అపారమైన తృష్ణ, విద్యని సాధించాలనే కసి—ఇవే యూనివర్సిటీ జీవం." దాన్ని నిలబెట్టడం ప్రాచీ గవర్నమెంటువారి మీదకంటె ముందు ప్రతి ఆంధ్రుడిమీదా ఉంది. నమస్కారం.

జిజ్ఞాస

వెలగపూడి దానయ్య చౌదరి గారు

సీ. అమృతంబు నునిచిన యబ్ధిగర్భమునందె యుకుతరంబగు విషం బునిచినావు
నిప్పుపుట్టెడుశక్తి నిలిపినజలమందె నిప్పునార్పెడుశక్తి నిల్పినావు
ఉసురునిల్పెడుగుణం బుంచిన విసమందె యుసురులు గొనుగుణం బుంచినావు
సౌఖ్యాకరంబుగా నలిపిన ధనమందె కోటి కష్టములను గల్పిలిపినావు
తీయనగు త్వక్కుఁగూర్చిన కాయయందె-చేదుగలిగిన బీజముల్ నేర్చినావు
ఇట్టినీచేతలం దర్థమేమొ తెలియ-దతుల చిత్రస్వభావ, దేవాదిదేవ!

సీ. దంతికి బహుళసంతానమిచ్చుట మాని చాలఁగాఁ బంది కొసంగినావు
కోయిలకెన్నఁ జిరాయువీయఁగమాని మెలమిఁ గాకంబున కిచ్చినావు
పనసపండునకు సొంపొనఁగూర్పఁగామాని ముషిడిఫలంబున కొసఁగినావు
గన్నుగడ్డకుఁదావిఁ గల్పించుటనుమాని చిఱుతుంగముస్తకుఁ జేర్చినావు.
ఈఁగికానికి ద్రవ్యంబు నీయమాని-కుమతియగు లోభిపందకుఁ గూర్చినావు
ఇట్టి నీచేతలం దర్థమేమొ యెఱుఁగ-నతులచిత్రస్వభావ, దేవాదిదేవ!

సీ. మత్స్యంబులకుమేఁత మడువునం దిమిడించి కొంగల నచటఁ దాకొల్పినావు
మృగచయంబులు వనిఁ దగఁజరింపఁగ జేసి మించుసింగములఁగాపుంచినావు
నిశలందుఁ గాకముల్ నిద్రించునటు నేసి ఘూకంబులను బురికొల్పినావు
ఉద్భిజ్జములు మహి నుద్భవింప నొనర్చి క్రిమితతినటఁ బ్రయోగించినావు
కడఁగిపనిలేని పనిగను బాడమఁ జేసి-యెఱుఁగనట్లు వినాశమేర్పఱచు చుందు
విట్టి నీచేతలందర్థమేమొ తెలియ-నతుల చిత్రస్వభావ, దేవాదిదేవ!

ఆంధ్ర మహాసామ్రాజ్యము

మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మగారు

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

ఆంధ్రులు: సాతవాహనులు

హిందూదేశమున అశోకచక్రవర్తి నాటి నుండి వేలువేలు రాజవంశములలోని రాజుల శాసనము లనేకములు కనిపించినవి. శాసనము లందు గానవచ్చిన యేరాజులనుగూడ దాము ఆంధ్రవంశమువార మని చెప్పుకొని యుండ లేదు. కాని శాసనములలో గనిపించు కొందఱు రాజులపేర్లు సరిగా ఆంధ్రవంశములోని రాజుల పేర్లే. ఆరాజులు తాము సాతవాహనుల మని చెప్పుకొనియున్నారు కాని ఆంధ్రులమనిమెచ్చ టను దెలుపుకొని యుండలేదు. అట్టిరాజులెవ్వ రనిన:

౧. సిముఖుడు

౨. కృష్ణుడు

౩. సాతకర్ణి

౪. గౌతమీపుత్ర్రసాతకర్ణి

౫. వాసిష్ఠీపుత్ర్ర (శ్రీ)పులుమావి

౬. (శ్రీ) శివమాకసాతకర్ణి

౭. గౌతమీపుత్ర్రయజ్ఞ (శ్రీ)సాతకర్ణి

౮. వాసిష్ఠీపుత్ర్ర (శ్రీ)చ(?ం)డసాతకర్ణి

౯. పులుమావి

వీరు గాక వాసిష్ఠీ పుత్త్రి చతర పన(?చతుష్పర్ణ) సాతకర్ణి, శక్తి(శ్రీ), వేది(శ్రీ), సాతకర్ణి-వీరి శాసనములును గనబడినవి. ఈ పైతొమ్మండుగురు రాజులలో మొదటి యిరు వురు రాజులు వేయించిన దానశాసనములు కనబడవు: వారిపేరులు మాత్రము శిథిలము లైన విగ్రహముల క్రింద వ్రాయబడినవి. ఇందు వలన నావిగ్రహములు ప్రాయికముగ నాయి రువురురాజులవియై యుండునని చరిత్రకారుల యూహ. వారివిగ్రహములును వారితరువాతి యిద్దఱు రాజులశాసనములును బొంబాయి రాజధానిలోని నాసిక, నానాఘట్టము, కార్లే గుహాలలో గానవచ్చినవి. మిగిలిన రాజుల శాసనములు కార్లే, కన్హేరిగుహా లలోబొంబాయిరాజధానిలోను, అమరావతి, చిన్న (కృష్ణాజిల్లా), కొడగోలు (తూర్పుగోదా వరిజిల్లా), మైకదోని (బళ్లారిజిల్లా) గ్రామము లలో నాంధ్ర దేశమునను గానవచ్చి నవి. చాలవఱకీశాసనములన్నియు పర్వత గుహాలలోనివే: బౌద్ధభిక్షువులకు జేయబడిన దానములను దెలుపునవే. కొన్ని శాసనములు బౌద్ధభిక్షువుల కన్నవస్త్ర దానాదికములకై

చేయబడిన యేర్పాటులను దెలుపునవి; మఱి కొన్ని వర్షకాలమున బౌద్ధభిక్షువులు నివసించుటకై తొలిపింపబడిన గుహాలు వారికి దానమొసంగబడినట్లు తెలుపునవి. ఈ శాసనములవలన దెలియవచ్చిన రాజులందఱును తమది సాతవాహనవంశ మనియే శాసనములలో జెప్పకొనియున్నారు. ఇవియే సాతవాహనుల శాసనములు.

ఈ సాతవాహన నృపతుల నాణెములు కూడ గొన్ని దొరకినవి. ఆ నాణెముల మీద రా జు ల పే ర్లు కలవు. వాటినిబట్టి యవి గౌతమీపుత్త్ర సాతకర్ణి నుండి తరువాతి రాజులవే కాని యంతకు పూర్వపు రాజు లవి కావని తెలియ నగును. కేవలము పశ్చిమమున దొరికినవి ఒక్క గౌతమీపుత్త్ర సాతకర్ణినాణెములే. మిగిలిన రాజుల నాణెములు తూర్పున ఆంధ్ర దేశమునను, పశ్చిమమున మహారాష్ట్రమునను గూడ దొరకినవి. సాతవాహనుల నాణకప్రశస్తి యిది.

ఈ సాతవాహన వంశజుల శాసనములన్నియు క్రీస్తుశకమునకు పూర్వపువి కొన్ని, తరువాతివి కొన్నియని ఆశాసనములందలి లిపిననుసరించియు, నందలిభాషననుసరించియు శాసనపరిశోధకులు నిర్ణయముచేసియున్నారు. శాసనకాలమునులిపినిబట్టి దెలిసికొనుటకువీలున్నయట్లే భాషనుబట్టియు—పరిమిత శాసనములకుమాత్రమే - ఇం చు మిం చు గ నిర్ణయింపవచ్చును. అనగా, ఏ శాసనమునందు ప్రాకృతభాష కలదో అట్టివానికి మాత్రమే యీనిర్ణయము. ఇంతవఱకు హిందూదేశములో మొత్తముమీద గానవచ్చిన శాసనములన్నిటిని శోధించిచూడగా ప్రాకృతముతో నున్న శాసనములు క్రీస్తుశకము రమారమి మూడువందల సంవత్సరములకు పూర్వమే కాని తరువాత కానరావు. ఈనిర్ణయమింతవఱకు దొరకిన శాసనములనుబట్టియే చేయబడినది.

ప్రాకృతభాషలోని శాసనము లన్నియు 'బ్రాహ్మీ'లిపి,'ఖరోష్ట్రి'లిపిఅను రెండు లిపులలోవ్రాయబడినవి. 'ఖరోష్ట్ర'లిపిక్యాభ్గర్,గాంధారము,పెషావరు మొదలగుస్థలములపశ్చిమోత్తరపుపరగణాల ప్రాంతముల వాడుకలో నుండెను. దానిని కుడివైపునుండి యెడమవైపునకు వ్రాయుదురు. రెండవది యైన 'బ్రాహ్మీ' లిపి సేతువు మొదలు శీతాచలమువఱకు వ్యాపకములో నుండెను. హిందూదేశములోని దక్షిణోత్తరాపథముల లిపులకన్నిటికి నిదియే మాతృకయని తజ్ఞుల యభిప్రాయము.

ప్రాకృతభాషా శాసనములన్నియు క్రీస్తుశకము నాలుగవశతాబ్దికి పూర్వపువి గనుక 'బ్రాహ్మీ', 'ఖరోష్ట్ర' లిపులలోని శాసనములన్నియు క్రీస్తుశకము నాలుగవశతాబ్దికిపూర్వపువే. అందువలన నెచ్చటనైన 'బ్రాహ్మీ'లిపిలో శాసనము దొరకినదన్న అది ప్రాయికముగ ప్రాకృతభాషాశాసనమై యుండును; క్రీస్తుశకము మూడువందలకు బూర్వపువై యుండును. ఇట్లని క్రీస్తుశకము మూడువందలకు పూర్వము సంస్కృతభాషా శాసనములు లేవని తలంపరాదు. అట్టివి యున్నవి కాని చాలయరుదు: ప్రాకృత భాషాశాసనములే హెచ్చుగాగలవు.

సాతవాహన వంశపురాజుల శాసనము లన్నియు 'బ్రాహ్మీ'లిపిలో నున్నవి: అన్నియు ప్రాకృతమున నున్నవి. అందువలన భాషావేత్తలయొక్కయు, లిపి శాస్త్రవేత్తలయొక్కయు నభిప్రాయము ప్రకారము సాతవాహనుల శాసనములన్నియు క్రీస్తుశకము మూడువందలకు బూర్వపువే: అనగా శాసనములలోని లిపినిబట్టియు, భాషనుబట్టియు సాతవాహన వంశము క్రీస్తుశకము మూడువందలసంవత్సరములవరకుమాత్రమే యుండెనని నిర్ణయింప వలసియుండును.

అయితే ఆంధ్రవంశపు రాజుల ను గుఱించిన చర్చ సందర్భమున సాతవాహన వంశజులగుభూపాలురనుగుఱించినయీ ప్రస్తావనకుకారణము లేకపోలేదు. పురాణములవలన దెలియవచ్చు ఆంధ్రవంశపురాజుల పేర్లలో కొన్నిసరిగా శాసనములవలన దెలియవచ్చు సాతవాహనవంశజుల నామములే: ఆంధ్రవంశపురాజుల పేర్లలో గొన్ని సరిగా సాతవాహనవంశజుల పేర్లకు సరిపోవు చున్నవి: ఇట్లు ఆంధ్రవంశపు రాజుల పేర్లు సాతవాహన వంశజుల శాసనములలో నేకన బడుచున్నవి. ప్రత్యేకముగ తాము ఆంధ్రవంశజుల మని చెప్పకొనిన రాజులశాసనములేవియు ఇంతవఱకు గాన రాలేదు. ఉభయవంశములలోను రాజులపేర్లు సరిగా సరిపోయిన కారణమున సాతవాహనవంశమును గుఱించియు, ఆవంశజుల శాసనములను గుఱించియు ఇచట గొంత ప్రస్తావింపవలసివచ్చినది.

సాతవాహనవంశజుల పేర్లను, ఆంధ్రరాజుల పేర్లను సరిగా ఒక్కటియగుటయే కాక ఇట్లు సరిగా సరిపోయిన యుభయవంశపురాజుల యనుక్రమముకూడ పురాణములలోని దానికిని, శాసనములలోని దానికిని సరిగా సరిపోవుచున్నది. ఎట్లన:

శాసనములను బట్టి సాతవాహన వంశపురాజులు

౧. సిముఖుడు
౨. కృష్ణుడు
౩. సాతకర్ణి
౪. గౌతమీ పుత్రసాతకర్ణి
౫. వాసిష్ఠీ పుత్త్రిశ్రీపులమావి
౬. శ్రీశివమాక సాతకర్ణి
౭. గౌతమీపుత్త్రియజ్ఞ శ్రీసాతకర్ణి
౮. వాసిష్ఠీ పుత్త్రిశ్రీచడ సాతకర్ణి
౯. పులుమావి

పురాణములను బట్టి ఆంధ్రవంశపురాజులు

౧. శిసుకుడు
౨. కృష్ణుడు
౩. శాతకర్ణి
౨౩. గౌతమీపుత్త్రికు
౨౪. పులోమావి
౨౫. శివ శ్రీపులోమావి
౨౭. యజ్ఞ శ్రీశాతకర్ణి
౨౯. చండ శ్రీశాతకర్ణి
౩౦. పులోమావి

ఈరీతిని కొంచెమించు మించుగ శాసనములవలన సాతవాహనరాజుల పేర్లన్నియు ఆంధ్రరాజుల పేర్లకు సరిపోవుచున్నవి; అనుక్రమమును సరిపోవుచున్నది. అయితే కొన్ని పేర్లలో కొంత వ్యత్యాసము కనిపించుచున్నది. శాసనముల ననుసరించి సాతవాహన వంశపురాజులలోని మొదటిపేరు సిముఖుడు:

ఆంధ్రవంశములోని మొదటిరాజుపేరు శిసుకుడు. ఈవ్యత్యాసమునకు చరిత్రకారులీరీతిని సమాధానమిచ్చిరి: "పురాణముల ననుసరించియైనను ఆంధ్రవంశములోని మొదటిపేరు సరిగా తెలియవచ్చుటలేదు. ఈమొదటి పేరును ఒక్కొక్క పురాణము ఒక్కొక్క రీతిని తెలుపుచున్నది. సాతవాహనవంశజుల మిగిలిన పేర్లన్నియు ఆంధ్రరాజులకు సరిగాసరిపోవుట వలన ఈమొదటిపేరుకూడ సరిపోవలసియుండును. శాసనములవలన ఈపేరు సిముఖుడని తెలియుటవలన ఇదియే సరియైన పేరుగ నంగీకరింపదగును." ఇట్లే యుభయవంశములలోని మిగిలినపేర్లన్నియు సరిపోవుచున్నవి కావున సాతవాహనులలోని ఆఱవరాజగు శ్రీశివమాకసాతకర్ణి ఆంధ్రరాజులలోని శివశ్రీపులోమావియు, వాసిష్ఠీపుత్ర చడసాతకర్ణి, చండశ్రీశాతకర్ణియు కాదగునని కొంద ఱూహించుచున్నారు.

పురాణములవలన దెలియవచ్చు ఆంధ్రవంశపురాజుల శాసనము లింతవఱకేవియు దొరకక పోవుటవలనను, పై నుడివిన యుభయవంశములలోని రాజులపేర్లును స్వల్పవ్యత్యాసముతో నొక్కటి యగుటవలనను, పేర్లు కలసినంతవఱకు పురాణవంశానుక్రమమును శాసనవంశానుక్రమమునుగూడ సరిగాసరిపోవుటవలనను, సాతవాహనవంశజులను మఱియే యితర పురాణోక్తవంశపు నృపాలురతోను ముడివెట్టి సమన్వయించుటకు వీలులేక పోవుట వలనను సాతవాహనవంశమే పురాణములు వర్ణించిన యాంధ్రవంశమనియు, సాతవాహనులే యాంధ్రులనియు చరిత్రకారులు నిర్ణయించిరి. సాతవాహనులు ఆంధ్రులనుటకు గల కారణము లివియే. ఈనిర్ణయము సరియైనదే యనివిశ్వసించుచో సాతవాహనవంశము క్రీస్తుశకము మూడువందలకు పూర్వమే యంతరించెను గావున ఆంధ్రవంశము క్రీస్తుశకము మూడువందలకు బూర్వమే అంతరించెనని చెప్పవలసియుండును.

భేదాభేదవాదములు

పురాణములందు చెప్పబడిన ఆంధ్రులు సాతవాహనులే యని పై చారిత్రకనిర్ణయము కలదు. కావున ఆంధ్రులచరిత్రకొఱకు సాతవాహనవంశజుల శాసనములను బరిశీలించిన జాలును; కాని యిచ్చట గడ్డైన చిక్కొక్కటి కలదు ముందు దానినిగుఱించి యోజింపవలసి యుండును. ఈసాతవాహనులను గుఱించియు, ఆంధ్రులను గుఱించియు వ్యతిరేకవాదములు చేయుచున్న చరిత్రకారులు కొందఱు కలరు. ఆవాదములను ముందు మనము తర్కించి యం దెంతవఱకుసత్యముకలదో యాలోచింప వలసి యుండును.

ఈవిధమైన వాదములకు ముందుగ పునాదివేసినవారు శ్రీమాన్ పి. టి. శ్రీనివాస అయ్యంగారు. వారు ౧౯౧౩ వసంవత్సరములో 'ఇండియన్ ఆంటిక్వెరీ' పత్రికలో 'ఆంధ్రులనుగుఱించిన కొన్ని పొరపాటు అభిప్రాయములు' అనుశీర్షికతో నొకవ్యాసమును బ్రకటించిరి. దాని యొక్క సారాంశ మేమనగా:—

౧. ఆంధ్రులు వింధ్యప్రాంతపు తెగలలోని వారు.

౨. వారు మొదట పశ్చిమహిందూదేశమును పాలించిరి.

౩. వారు ప్రాకృతమును మాటాడిరికాని యిప్పటి యాంధ్రులవలె తెలుగు మాటాడి యుండలేదు.

౪. ఆంధ్రులరాజ్యము పశ్చిమమునుండి తూర్పుదిశకు కృష్ణా గోదావరి నదుల లోయభూముల గుండా వ్యాపించినది.

౫. పశ్చిమమున వారిరాజ్యాధికారము క్షీణించినపుడు ఆంధ్రమండల మనుజేరు వారిరాజ్యములోని పూర్వభాగములకు (అనగా నిప్పటి యాంధ్రదేశమునకు) వచ్చి, పల్లవులయొక్కయు, తూర్పుచాళుక్యులయొక్కయు పరిపాలనమున నాంధ్రదేశమునకు రూఢమై నిలిచిపోయెను.

౬. ఆంధ్రపదము మొదట జాతివాచకము. తరువాత అది పశ్చిమమున బరిపాలించిన యొక రాజ వంశమునకు చేరయ్యెను. అటుతరువాత అది క్రీస్తుశకము పదునొకండవశతాబ్దికి కొంతకాలమునకుబూర్వము ప్రాక్సముద్రతీరమున (అనగా నిప్పటి ఆంధ్రదేశమున) పరిణామము నొందిన యొక భాషకు పేరయ్యెను.

ఇది శ్రీనివాసఅయ్యంగారి వాదము. వీరు తేల్చిన విషయములనుబట్టి చూడగా వీరి యుద్దేశము ప్రకారము సాతవాహనులును, ఆంధ్రులును ఒక్కరేయని గోచరించును కాని అసలు ఆంధ్రులయొక్క ఆదిమనివాసము అందఱు అనుకొనునట్లు కృష్ణాగోదావరీనదుల మధ్యకాదని తేలుచున్నది. అంతేకాదు; వీరు తమవ్యాసమున మఱియొక్క విషయమును గూడ జెప్పియున్నారు. అదియేదన 'ఆంధ్ర రాజులును, ఆంధ్రజాతులును క్రీస్తుశకము మూడవశతాబ్దినుండి ఆనవాలైన లేకుండ అంతరించిపోయిరి' అని.

ఈ విధమున శ్రీనివాసఅయ్యంగారు చేసిన సిద్ధాంతమును బురస్కరించుకొని పండితులైన మఱికొందఱు చరిత్రకారులు ఆంధ్రులకును, సాతవాహనులకునుగల పరస్పర సంబంధమునుగుఱించి పరిశోధనలుచేసి చర్చింపదొడంగిరి. ఇట్టివారిలో ప్రముఖులు డాక్టరు వి. యస్. సుక్థంకరుగారు. వీరు 'అన్నల్స్ ఆఫ్ ది భండార్కర్ ఇన్‌స్టిట్యూట్' అను పత్రికకు ఒకవ్యాసము వ్రాసియున్నారు. 'సాతవాహనులు ఆంధ్రులుకారు: శాసనములవలన దెలియవచ్చు సాతవాహన వంశమునకును, పురాణములవలన దెలియవచ్చు ఆంధ్రరాజ వంశమునకును ఏమియు సంబంధము లేదు. సాతవాహనులను ఆంధ్రులనుటయు, వారి యాదిమనివాసము ఇప్పటి ఆంధ్రదేశమనుటయు పొరపాటు'-ఇది సుక్థంకరుగారి వాదముయొక్క సారాంశము. ఈవిధమైన వాదమును చారిత్రకరంగమున ప్రవేశపెట్టిన వారిలో వీరే మొదటివారు. అంతవఱకు సాతవాహనులు ఆంధ్రులుకారని సంశయించిన వారే లేరు. సుక్థంకరుగారు తమవాదమునకు బలముగ జెప్పుకారణము లివి:

౧. ఇంతవఱకు కనబడిన (రమారమి ఇరువది నాలుగువఱకు గల) సాతవాహన వంశజులనాటిశాసనములలో నేనిలోను వారికి ఆంధ్రులతో సంబంధముకలదని చెప్పుటకు తగినసూచన లేవియు గానరావు. ఆశాసనములలో వారు సాతవాహనులని మాత్రమే పేర్కొనబడియున్నారు.

౨. సాతవాహన వంశజులకు సమకాలీనములైన హాథిగుంఫా, గిర్నారు, తలగండమొదలగు శాసనములు

వారిని సాతవాహనులనియే పేర్కొనుచున్నవి కాని యెప్పుడును, ఎక్కడను ఆంధ్రులని పేర్కొనుట లేదు.

3. ఖారవేలుడను కళింగాధిపతి తాను సాతకర్ణికి భయపడకుండ పశ్చిమమునకు గొప్ప సైన్యమును బంపినట్లు చెప్పుచున్నాడు. సాతవాహనులు నిజముగా ఆంధ్రులై, ఆంధ్రులయాదిమనివాసము నేటి ఆంధ్రదేశమే యైయుండినచో ఖారవేలుడు తన సైన్యమును (ఇప్పటి ఆంధ్రదేశము కళింగమునకు దక్షిణమున నున్నది గనుక) దక్షిణమునకు బంపినట్లు చెప్పవలసియుండును.

౪. దాదాపుగ సాతవాహనుల శాసనములన్నియు (నాసికసమీపమున) పశ్చిమహిందూదేశములోనే దొరకినవి: కడపటి నలుగురు సాతవాహనభూపాలుర శాసనములు మాత్రమే ఆంధ్రదేశమున గనబడినవి.

౫. కొంచెమించుమించుగ వారి నాణెములన్నియు పశ్చిమహిందూదేశముననే దొరకినవి.

౬. వారి శాసనములన్నియు ప్రాకృతభాషలో నున్నవి. ద్రవిడభాషాకుటుంబమునకు సంబంధించిన భాషలో (అనగా ఆంధ్రభాషలో) వ్రాయబడిన శాసనము సాతవాహనుల దేదియు ఇంతవఱకు గానరాలేదు.

ఈపై కారణములనుబట్టి సుఖ్తంకరుగారు సాతవాహనులు ఆంధ్రులుకారనియు, వారికి వీరికి ఏవిధమైన సంబంధమును లేదనియు వాదించుచున్నారు. సాతవాహనులును, ఆంధ్రులును వేఱుగనుక వారిని ఆంధ్రులని పేర్కొనవలసిన యవసరము లేదని సుఖ్తంకరుగారి తీర్మానము. వీరి యభిప్రాయప్రకారము బళ్లారిమండలమే సాతవాహనుల యాదిమనివాసస్థానము. ఇట్లనుటకు వారు హీరహడగల్లి, మ్యాకదోనిశాసనములను ప్రమాణముగ జూపుచున్నారు. అవి యేవన:

బళ్లారిమండలములోని హీరహడగల్లిలో పల్లవవంశజుడగు శివస్కందవర్మయొక్క ప్రాకృతభాషలోనున్న తామ్రశాసనమొకటి దొరకినది. కాంచీపురపు పల్లవరాజయిన శివస్కందవర్మ తనకు పూర్వము పరిపాలించిన మహారాజగు బప్పస్వామి అదివఱకు బ్రాహ్మణులకుచేసిన సాతాహనిరఠ్ఠము (సాతవాహన రాష్ట్రము)లోని 'చిల్లరెకకొడుంక' గ్రామదానమును స్థిరపఱచి, ఆబ్రాహ్మణులకు అదనముగ మఱికొంత దానమునుచేసెను. ఈవిషయమును దెలుపునదియే హీరహడగల్లి తామ్రశాసనము: ఇందు సాతాహనిరఠ్ఠము పేర్కొనబడినది. 'చిల్లరెకకొడుంక' గ్రామ మెచ్చట నున్నదో తెలియరాలేదు. కాని యాతామ్రశాసనము బళ్లారిమండలమున దొరకుటవలన ఆ శాసనమున దెలుపబడిన గ్రామమును, రాష్ట్రమునుగూడ ఆమండలములోనివే యైయుండునని కొందఱు చరిత్రకారు లూహించెదరు.

బళ్లారిమండలమునందలి అదవాని తాలూకాలోని మ్యాకదోనిగ్రామమునకును చిన్నకడబూరు గ్రామమునకును నడుమ ఒకతాతిబండమీద బ్రాహ్మీలిపిలో వ్రాయబడి ప్రాకృతభాషలోనున్న యొకపురాతన శాసనమొకటి కనబడినది. అది సాతవాహనరాజగు పులుమావియొక్క ఎనిమిదవ రాజ్యసంవత్సరము నాటిది. సాతవాహనిహారములోని వైపురక గ్రామవాసుడగు గృహపతి యొకడు చెఱువు త్రవ్వించెనని యాశాసనము తెలుపుచున్నది. వైపురకగ్రామ మెచ్చటనున్నదో, వైపురక నామ మిప్పటి యేగ్రామమునకు సరిపోవునో తెలియరాక పోయినప్పటికి ఆ శిలాశాసనము బళ్లారిమండలములోని దగుటవలన ఆశాసన

మున దెలుపబడిన సాతవాహనిహారము బళ్లారి మండలము (ఆదవాని తాలూకా) లోని దని యూహించుట సమంజసము కాకపోదు. సాతవాహనరాష్ట్రము, సాతవాహనిహారము— ఇవి రెండును బళ్లారిమండలములోనివే యని తేలుచున్నది. రాష్ట్రమువలెనే హారముకూడ ఒక దేశవిభాగమునకు పేరైన యట్లు పైశాసనములవలన దెలియగలదు: అయితే రాష్ట్రము పెద్దదేశవిభాగమనియు, హారమనునది రాష్ట్రముకంటె చిన్నివిభాగమనియు, ప్రాయికముగ నిది విషయము లేక నాడువంటివిభాగమై యుండుననియు నూహింపవచ్చును.

ఈపై శాసనముల యాధారమున సుఖ్తంకరుగారు సాతవాహనుల యాదిమనివాసము బళ్లారిమండలమై యుండుననియు, ఆయాతెగలనుబట్టి వారు నివసించిన ప్రదేశములకు పేరు వచ్చినట్లే సాతవాహనులనుబట్టి ఆప్రాంతము వారికి నివాసస్థలమగుటవలన దానికి సాతవాహనరాష్ట్రమని పేరు వచ్చియుండుననియు చెప్పెదరు; కాని ఆంధ్రరాజుల పేర్లును, సాతవాహనరాజుల పేర్లును ఒక్కటియగుట యెట్లు సంభవించినది అను సందేహమువారికి తట్టకపోలేదు. అందువలననే వారు దానిని సమన్వయించుటకై తుదకు సాతవాహనులు ఆంధ్రుల తెగకు సంబంధించినవారై యుండ వచ్చుననియు, ఆంధ్రజాతిలోని యీసాతవాహనశాఖ(గోదావరీ కృష్ణానదీప్రాంతపు పల్లపు ప్రదేశముల స్థిరనివాసము చేసికొన్న) అసలు ఆంధ్రసంఘమునుండి శిముఖుడు, శాతకర్ణి మొదలగువారికి పూర్వము చాలకాలము క్రితమే విడిపోయి పశ్చిమమున స్థిరనివాసము చేసికొనెననియు సమాధానము చేసికొనియున్నారు.

పైవారిరువురు పోయినత్రోవనే పోయి, టి. యన్. సుబ్రహ్మణ్యముగారుకూడ ఈవిషయమును 'సాతవాహనుల యాదిమనివాసస్థలము' అను నొకవ్యాసమున చర్చించియున్నారు. సాతవాహనులు ఆంధ్రులలో నొకశాఖవా రనియు, శిముఖునకు సాతకర్ణికి చాలకాలము పూర్వమే ఆంధ్రులలోనుండి విడిపోయి పశ్చిమమునకు వెళ్లిరనియు, సాతవాహనుల యాదిమనివాసస్థలము బళ్లారిమండలమనియు సుఖ్తంకరుగారు తెలిపిన విషయములు సరియైనవి కావని వీరివాదము. వీరి కారణము లివి:

౧. సాతవాహనశాఖ ఆంధ్రులలో నుండి విడి అంతటి పూర్వకాలముననే పశ్చిమమునకు బోయినట్లూహించుట కాధారములు లేవు. దండక యప్పుడు మహారణ్యముగ నుండెనేకాని జనుల నివాసమునకు దగినప్రదేశముగ నుండలేదు. ఆయరణ్యప్రదేశము పూర్తిగ మానవునికి దెలియ రానేలేదు: ఇట్లని మన కప్పటి సంస్కృతగ్రంథములవలననే తెలియుచున్నది. ఇట్టి సందర్భములో క్రీస్తుపూర్వము అయిదవశతాబ్దిలో బళ్లారి మండలమునుండి యొక పాలకవంశము మహారాష్ట్రమునకువలస పోయెనని యూహించుట ఉచితము కాదు.

౨. బళ్లారిమండలమునకు సాతవాహన రాష్ట్రమను పేరు క్రీస్తుశకము మూడవశతా

బ్దినుండియే వచ్చినది. సాతవాహనులు పశ్చిమమున (మహారాష్ట్రమున) దమరాజ్యమును పోగొట్టుకొనిన పిదప పశ్చిమమునుండి తూర్పునకు వచ్చుచు దమత్రోవలోనుండిన దేశములను జయించిరి. అట్లు జయించిన బళ్లారిమండలమునకు, చోళులు మొదలగు వారివలెనే, తమపేర సాతవాహనరాష్ట్రమని పేరిడిరి. ఈ పేరు కడపటి సాతవాహనభూపాలుర నాటినుండియే కలిగినది.

వారిచర్చవలన తేలిన సారాంశ మిది:

౧. సాతవాహనులకును ఆంధ్రులకును ఎట్టి సంబంధమును లేదు. వారువేఱు: వీరు వేఱు.

౨. సాతవాహనుల యాదిమనివాసస్థలము పశ్చిమ హిందూదేశమే.

౩. సాతవాహనులభాష ప్రాకృతము. తూర్పు దిశకు వచ్చినప్పుడు వారా భాషను దమతోకూడ దీసికొనివచ్చిరి. అందువలననే ఆంధ్రదేశమున గానవచ్చిన కడపటి సాతవాహనుల శాసనములును, వారి యనంతరమా ప్రాంతమును పాలించిన మొదటి పల్లవరాజుల శాసనములును ప్రాకృతమునందే యున్నవి.

౪. గోదావరి నదిమీది ప్రతిష్ఠానమే (పైఠాణ) శాలివాహన (శాతవాహన)నుని రాజధానియని జైనగాథలు నుడువుచున్నవి. టాలెమీయను యవనభూగోళశాస్త్రజ్ఞుడుకూడ పులోమాయి యొక్క రాజధాని బైథాన్ (పైథాన్) అనియే చెప్పుచున్నాడు. అందువలన కడు ప్రాచీనకాలమునుండియు సాతవాహనుల రాజధాని ప్రతిష్ఠానమే.

ఇది సుబ్రహ్మణ్యము గారి వాదము యొక్క సారాంశము. ఈవిధమున ఆంధ్రులకును సాతవాహనులకును ఏమాత్రము సంబంధమే లేనియెడల సాతవాహన రాజుల పేర్లను, పురాణములందలి ఆంధ్రరాజులపేర్లు నొక్కటియగుట యెట్లు సంభవించినది అన్న సందేహము సుబ్రహ్మణ్యము గారికిని తట్టక పోలేదు. ఈసందేహము తట్టుటచేతనే శాబోలు, సుబ్రహ్మణ్యముగారు ఈరీతిని చెప్పియున్నారు:—

"సాతవాహనులు ఆంధ్రదేశమును క్రీస్తుశకము ౧౦౦ నుండి పాలించిరని యిదివఱకే సమాధాన మిచ్చియున్నాను. అప్పటికి మనకు తెలిసిన ఆంధ్రరాజు లెవ్వరును లేరు. అందువలన ఆంధ్రులు శాతవాహనులకు సామంతులుగ నుండిరని తీర్మానింపవలసి వచ్చుచున్నది. క్రీస్తుశకము మూడవశతాబ్ది తరువాత పురాణములు వ్రాయబడినవని మనకు తెలియును. పురాణకారులకు శాతవాహనులను గుఱించి బాగుగ తెలియును. శాతవాహనులు ఆంధ్రులను పాలించిరి కనుక పురాణకర్తలు వారినే ఆంధ్రరాజులని పేర్కొనిరి."

ఈవిధమైన వాదములు ఇంకను గలవు కాని మనకిచట సంబంధించినంతవఱకు ఈపై నుడివినవియే ముఖ్యమైనవి. ఈపైరీతిని సాతవాహనులకు ఆంధ్రులకుగల సంబంధమును గుఱించి పండితులైనవారు అనేకులు తమకుగల యాధారములతో తమ బుద్ధికౌశల్యమును జూపి సత్యాన్వేషణమునకు గడంగి తమకు తోచినరీతిని తలయొక సిద్ధాంతమును జేయుచున్నారు. పరిశీలనదృష్టితో నీవిషయమును మథించినకొలది, అసలు సత్యస్వరూపము ఇంకను గోచరింపకున్నను, ఒక్కొక్కరి బుద్ధికుశలతనుబట్టి నిగూఢములైన విశేషములపూర్వమైనవి వెల్లడి యగుచున్నవి. సత్యము నందే దృష్టియుంచి చేయు పరిశోధనలవలన దేలిన నిర్ణయములు మన యభిప్రాయమునకెంత విరుద్ధములుగ నుండినను వానిని గౌరవించి యాదరింపవలసియే యుండును. అట్టి

వానిని గుఱించి యింకను సమాలోచనము చేసి సత్యస్వరూపమును-మనబుద్ధికి దోచిన ప్రకారము-గనుగొనుటకు అన్వేషణదీపమును వెలిగించియుంచుట యుక్తము. అందువలన నీ పైవాదములలోని సారాంశమును పరిశీలింతము. అదియేదన:

౧. 'సాతవాహనులు ఆంధ్రులేకాని ఆంధ్రుల యాదిమనివాసస్థల మిప్పటి ఆంధ్రదేశము కాదు. ఆంధ్రులు పశ్చిమమునుండి తూర్పు దిశకు వచ్చిరి.' అని శ్రీనివాస అయ్యంగారి వాదము.

౨. 'శాతవాహనులు అసలు ఆంధ్రజాతిలోని యొక శాఖవారు కాని వారు క్రీస్తుశకమునకు పెక్కువందల సంవత్సరములకు పూర్వమే ఆంధ్రులలో నుండి విడిపోయి పశ్చిమమునకు వెళ్లి యచ్చట పాలించిరి. వారికి బళ్లారి మండలమే ఆదిమనివాసస్థలము. (వారి భాష, వారి పరిపాలన, వారి నాణెములు, వారి శాసనములు ఆంధ్రదేశమునకు సంబంధించినవి కాకపోవుటవలన) ఆంధ్రులకు సాతవాహనులకు సంబంధమేమాత్రము లేదు.' అని సుక్థంకరుగారి వాదము.

3. 'సాతవాహనులు ఆంధ్రులలోనివారే కారు: వారికి వీరికి ఏమాత్రము సంబంధము లేదు. వారి ఆదిమనివాసము బళ్లారి మండలము కాదు: పశ్చిమహిందూదేశము (మహారాష్ట్రము). సాతవాహనులు ఆంధ్రులని మనమనుకొనుటకును, సాతవాహనరాజుల యొక్కయు, ఆంధ్రరాజుల యొక్కయు పేర్లు ఒక్కటి యగుటకును క్రీ. శ. మూడవశతాబ్దిలో రచియింపబడిన పురాణములే కారణము. అప్పటికి సాతవాహను లాంధ్రులను పాలించుచుండిరి కావున పురాణకర్తలు వారినే ఆంధ్రరాజు లనిరి అని సుబ్రహ్మణ్యా[illegible] గారి వాదము.

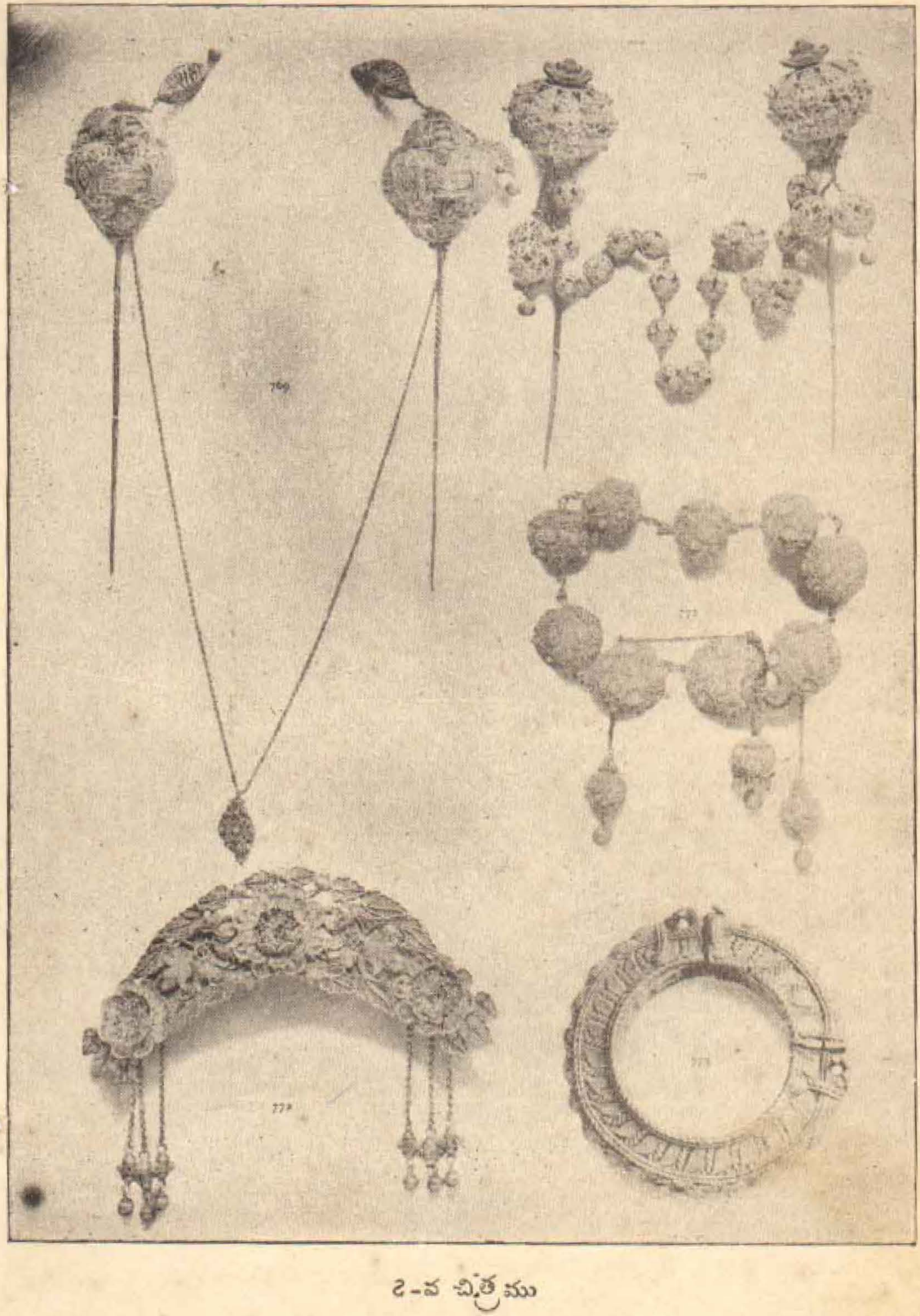
సమన్వయసమాధానములు

ఈపై వాదములలో మనము గమనింపవలసిన విషయమొక్కటి కలదు. ఈవిధమైన వాదములు చేయువారి కందఱికి పురాణములలోని ఆంధ్రరాజులకును, శాసనములలోని సాతవాహనరాజులకును గలనామసామ్యము జవాబుచెప్పి తీరవలసిన ఒకవ్యాసఘట్టముగ పరిణమించినది. 'సాతవాహనులు ఆంధ్రులుకారు. వారికి వీరికి సంబంధము లే'దని యెంతవాదించినను ఈనామసామ్యమునకుఏదియో యొకవిధమున సమాధానమీయక తప్పని సరియగుచున్నది. అందువలన ఆంధ్రులకును సాతవాహనులకును ఏదియో యొక విధమైన సంబంధము—అదిపురాణకర్తలు కల్పించిన సంబంధమైననేమి, మఱి యేయితర సంబంధమైననేమి—కలదనుటకుఉభయవంశములలోని రాజులపేర్లను ఒక్కటియగుటయే బలమైన ప్రమాణముగనున్నది.

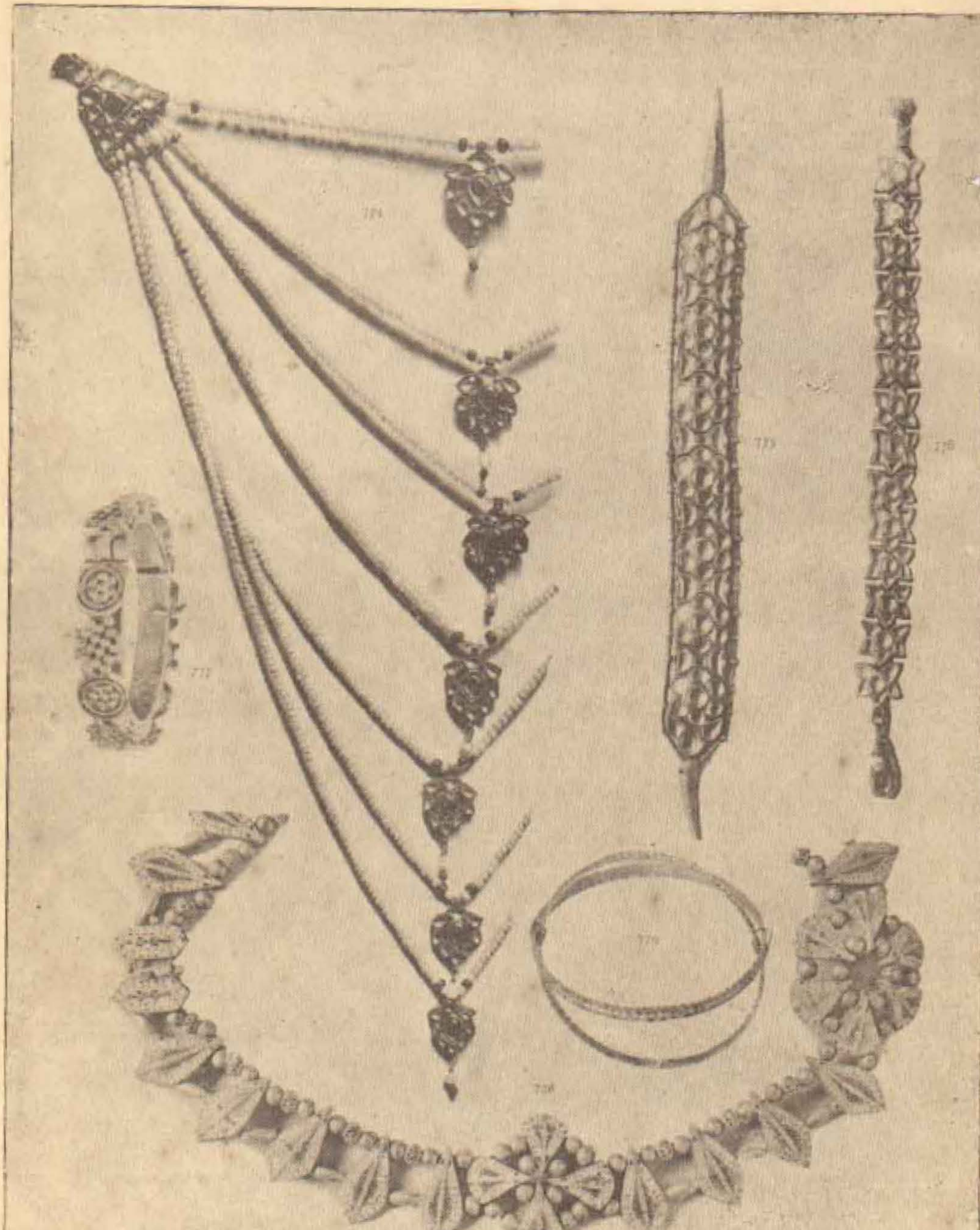
శ్రీనివాస అయ్యంగారి వాదమునందు సాతవాహనులు ఆంధ్రులు కారని చెప్పు విషయమేదియు లేదు. సాతవాహనులు, ఆంధ్రులు ఒక్కటేయను అభిప్రాయమును ఆధారపఱుచుకొనియే వారు తమ వాదమును నిర్మించిరి. సుక్థంకరుగారి వాదము ప్రకారము

సాతవాహనులు వేఱు, ఆంధ్రులువేఱు అని పైకి కనబడుచున్నను వారు కూడ తుదకు సాతవాహనవంశము - ప్రధానాంధ్రసంఘము నుండి ఎప్పుడు విడిపోయినను- ఆమహాసంఘములోని యొక శాఖయేయని తేల్చియున్నారు. అందువలన పురాణములందు వర్ణింపబడిన యాంధ్రరాజవంశమునూ, శాసనములందు గాన నగు సాతవాహన వంశమును ఒక్కటియే యని యంగీకరింపదగును. ఒక్కటి కాదనుచో ఉభయవంశములలోని రాజులపేర్లు నొక్కటియగుట యెట్లు సంభవించెను అను విషయమునకు జవాబు చెప్పవలసియుండును. ఇక సుబ్రహ్మణ్యముగారి వాదము ప్రకారము మాత్రము ఆంధ్రులువేఱు, సాతవాహనులు వేఱు. వేఱని వాదించు వీరు నామసామ్యమునకు సమాధానమిచ్చియున్నారు. కాని యీ సమాధానము అంగీకరింపదగునా? క్రీస్తుశకము మూడవశతాబ్దిలో రచియింపబడిన పురాణములే యీనామసామ్యమునకు కారణములనియు, అప్పుడు ఆంధ్రులకు సాతవాహనులే రాజులుగ నుండిరి గనుక వారినే పురాణకర్తలు ఆంధ్ర రాజులని చెప్పిరనియు సుబ్రహ్మణ్యముగారు నుడువుచున్నారు:అనగా నామసామ్యమునకుసమాధానమిచ్చుటకై వారుపురాణములను బట్టుకొనిరి. పురాణములన్నియు సరిగా మూడవశతాబ్దిలో రచియింపబడినవనుటకు ఱాయిగ్రుద్దినట్లు చెప్పదగిన ఆధార ప్రమాణములేవియు లేవు. మొట్టమొదట ఒక్క పురాణమే యుండెననియు, అదికాల క్రమమున పెక్కు పురాణములక్రింద పరిణమించెననియు, అవియైనను కాలము గడచిన కొలది శ్లోకసంఖ్య పెరిగి వృద్ధిబొందుచువచ్చెననియు, పురాణములలోని వేఱువేఱు భాగములు వేఱువేఱు కాలములలో రచియింపబడి వానిలో జేర్పబడినవనియు పురాణపరిశోధకుల యభిప్రాయము. అందువలన మనము ఏయేభాగములు ఎప్పుడు రచియింపబడినవో, అసలు పురాణమూలగ్రంథమేదో ఈవిషయములను నిర్ధారణగ చెప్పలేము. అందు ప్రతి పురాణమునందలి భవిష్యకథనమును ఒక్కసారిగ ఒకే కాలమున రచియింపబడినది కాదనియు, అందలి ఆయాంరాజవంశములను గుఱించిన కథనము వేఱువేఱు కాలముల రచియింపబడి యందు చేర్పబడుచువచ్చెననియు ఎల్లరు నంగీకరించియేయున్నారు. ఇట్లనుటకు పురాణములే సాక్ష్యమీయగలవు. ఈకారణముల ననుసరించి ఏయేపురాణములు ఎప్పుడు రచియింపబడినవో, అసలు పురాణము యొక్క ప్రాథమిక స్వరూపమేదో, ఏయేభాగములు ఏయే కాలముల పురాణములలో జేరుచువచ్చెనో ఈసంగతులను ఇదమిత్థమని నిర్ణయించుటకు దగిన యాధారము బలమైనదేదియు లేదు. అందువలన పురాణ రచనాకాలమును గుఱించి మనకు విస్పష్టముగ దెలియనప్పుడు, దానినే మనము గరిష్ఠప్రమాణముగ గైకొనుట యుక్తముకాదు. అయితే పురాణములు క్రీస్తుశకము మూడునాలుగుశతాబ్దులలో రచియింపబడినవను నొక సాధారణాభిప్రాయము పురాణ పరిశోధక మండలిలో వ్యాపించియుండకపోలేదు. కాని యది మనము గొప్ప

ప్రమాణముగ గ్రహించి దానిమీద మన వాదము నంతను ఆధారము చేసికొనదగినంత బలీయమైన హేతువుకాదు. ఒకవేళ పురాణములు క్రీస్తుశకము మూడవశతాబ్దిలోనే రచియింపబడినవని వాదమునకు అంగీకరింతము. అప్పుడు ఆంధ్రులను సాతవాహన రాజులు పరిపాలించుచుండిరి: దక్షిణాపథమున సాతవాహన ప్రభువుల కీర్తి దట్టముగ అలముకొనెను. వింధ్యపర్వతములకు దక్షిణమున ప్రప్రథమమున గొప్ప సామ్రాజ్యమును నిర్మించినవారు సాతవాహనులే. సాతవాహనులు బౌద్ధభిక్షువులు మొదలగువారికి చేసిన దానధర్మములు లోకవిఖ్యాతము లయ్యెను. దుష్టశిక్షణమును, శిష్టరక్షణమును, వర్ణాశ్రమధర్మ పరిరక్షణము నుజేసి సాతవాహనులు అజరామరమైన పేరు సంపాదించిరి. సాతవాహనరాజులపేరు ప్రజల జిహ్వాగ్రముల నాట్యము చేసెను. అట్టిది సాతవాహన భూమీశుల ప్రతిష్ఠ. ఆ కాలమున వారినెఱుగనివా రెవ్వరు? సాతవాహన భూపతుల ప్రతిష్ఠ విని చీనాదేశమునుండి రాయబారులుకూడ వారియాస్థానమునకు వచ్చి పోవుచుండిరి. అట్టి మహాసామ్రాజ్యమును, మహాకీర్తిని సంపాదించిన సాతవాహనులను గుఱించి క్రీస్తుశకము మూడవశతాబ్దిలోని పురాణకర్తలకు దెలియకుండు టెట్లు? ఈమహారాజులను వారెఱుగుదురు. ఈరాజవంశమును వారెఱుగుదురు. వారి ధర్మకార్యములను వారెఱుగుదురు. ఇన్ని యెఱిగిన సాతవాహన మహీపతులను—వారు ఆంధ్రులను పాలించు చుండిరి గనుక—పురాణకర్తలుఆంధ్ర రాజు లనిరనుట సమంజసముగగన్పట్టదు. సాతవాహనరాజులు తమ శాసనములలో తాము సాతవాహనుల మనిచెప్పుకొనిరి. వారి సమకాలీనులు వారిని సాతవాహనులని పేర్కొనిరి. సాతవాహన వంశమునకు సాతవాహననామమునకు గొప్ప ప్రతిష్ఠ లేర్పడినకాల మది. ఇట్టి సందర్భములలో వారు ఆంధ్రులను పరిపాలించు చుండిరి గనుక పురాణకర్తలు వారివంశమును మఱచి వారికీర్తి ప్రతిష్ఠలనుమఱచి-పొరపాటుగ-వారిని ఆంధ్రరాజవంశజులని పురాణములలో వ్రాసిరి అనిచెప్పుటఅంతసంగతముగ కాన్పింపదు. బ్రిటీషువారిపుడు హైందవులను పాలించుచున్నారు కావున వారిని హైందవరాజవంశజులని పొరపాటుననైన నెవ్వరును చెప్పరు. అట్లు చెప్పెదరనుట సత్యదూరము. అందువలన ఉభయ వంశములందలి రాజుల పేర్లలోగల సామ్యము పురాణకర్తలు కల్పించినదని సుబ్రహ్మణ్యము గారు చెప్పువాదము సరియైనదిగ కన్పట్టదు. ఈనామసామ్యము ఎట్లు కలిగినదో మఱియొక రీతిని వివరించి చెప్పుటకు సాధ్యమగుట లేదు కావున ఆయుభయవంశజులును ఒక్కరేయని యంగీకరించుట సముచితము. ఆనామసామ్యమును మఱియొక రీతిని సమన్వయించి చెప్పుటకైన నవకాశమున్నచో నీయుభయవంశజులు నొక్కరే యన్న వాదమును వదలుకొనవచ్చును. అట్టి యవకాశము లేనంతవఱకు ఆంధ్రులు సాతవాహనులు ఒక్కరేయందము. అయితే ఆయుభయవంశజులును ఒక్కరే యనుటకు ఇదిబలిష్ఠమైన యాధారముకాకపో వచ్చును కాని-ఈనామసామ్యమెట్లుకలిగె నన్న

౭-వ చిత్రము

౮-వ చిత్రము

విషయమునకు సమాధానము చెప్పవలసియుండుననియు, ఈవిషయమంత సులభముగను, నిర్లక్ష్యముగను త్రోసివేయదగినది కాదనియు, ఆంధ్రరాజుల చరిత్రమున నిదియొక వ్యాసఘట్టమనియు మాత్రము జ్ఞాపక ముంచుకొనవలసియుండును. ఆంధ్రులును సాతవాహనులును ఒక్కరేయనుటకీనామసామ్యముగాక మఱియేదైన నాధారము లున్నవేమో చూతము.

ఆంధ్రులును సాతవాహనులును ఒక్కరు కావచ్చునని పురాణములవలన తేల్చుకొనిన నిర్ణయమే సరియైనదగుచో ఆంధ్రులుండిన చోట్లనే సాతవాహనుల జాడలుకూడ కాన్పింపవలెను. ఆంధ్రులు అసలు కృష్ణాగోదావరీ నదుల మధ్యప్రదేశమున అనాదికాలమునుండియు నుండలేదనియు, వారు ఉత్తరమునుండి దక్షిణమునకు వచ్చిరనియు, ఇట్లు వచ్చుటలో వారు చాలకాలము తెలివాహనదీ ప్రాంతముల నివసించిరనియు ఇదివఱలో తీర్మానించియున్నాము. ఈతీర్మానము ప్రకారము ఇప్పటి ఆంధ్ర దేశము ఆంధ్రులయొక్క కట్టకడపటిస్థిర నివాసస్థలమని విదితమగును. తెలివాహనదీ ప్రాంతముల ఆంధ్రులు నివసించిరనుటకు ప్రమాణము లిదివఱకే చూపబడినవి. వాటినే కాక ఆప్రాంతములందలి గ్రామనామములను గూడ అందులకు ప్రమాణముగ జూపవచ్చును. ఈ విషయమును శ్రీయుతులు బుర్రా శేషగిరి రావు (యమ్. ఏ) గారు 'కళింగమందలి ఆంధ్రులు' అనువ్యాసమున సువ్యక్తముచేసియున్నారు. గంజాం, విశాఖపట్టణమండలములందలి పర్వతప్రాంతములలో(మాళియాలలో)ని గ్రామనామము లనేకములు ఆంధ్రపదాంచితములైనవి కలవు.

ఒంద్రసింగి	ఒంద్రాపుండా
ఒంధారకోట	ఒంధ్రగుడ
ఒంతారాపాదా	ఒంసరిక్యలా
ఒధాయ్‌గాం	ఒందారాఘాయ్
ఒంతారాసింగి	ఒంధారి
ఒంతారాకుష్ట	ఒంజిరాగొడా
ఒంతారాబా	ఒందారాసింగి
ఒంసరాగాం	ఒంద్రగొడ్
ఒంసరిగుమ్మ	ఆంధ్రడొక్రి
ఒంధారిచొంధా	ఒంద్రిగుడ
ఒంధారబిమ్మ	ఒంద్రసింగి
ఒంపరిగుడా	అంత్రిగాం

ఈ పైపేరులన్నియు ఆంధ్రగ్రామములకు సంబంధించినవే. ఈపైపేర్లలో ఒంతరా, ఒంద్రి, ఒందారా, ఒంధారి, ఒంధరి, అంత్రి- ఇవి యన్నియు ఆంధ్రపదముయొక్క వికృత రూపములు. ఒండ్రంగి, ఒండ్రిగుడ ఈ మొదలగునవి ఒంద్రంగి, ఒంద్రిగుడ అనువానికిరూపాంతరములుగ భావింపవచ్చును. ప్రాచీనాంధ్రమున 'ద', 'డ' గ కనబడిన యుదాహరణములు లేకపోలేదు. ఎట్లన: కొట్యదొన-కొట్యడొన; నాదెండ్ల-నాడెండ్ల; దామలూరు-డామలూరు: ఇత్యాదులు. ఈగ్రామనామములుకూడ ఆంధ్రులీప్రాంతముల చాలకాలము నివసించిరనుటకు తార్కాణములుగ నున్నవి. ఇట్లే ఆంధ్రులును సాతవాహనులు నొక్కరైనయెడల నీ ప్రాంతములలో సాతవాహనులపేరకూడ గ్రామములు కలవేమో పరిశీలింపవలసి యుండును. సాతవాహనవంశమునకు సాతాహనవంశమనియు, రాజులకు సాతరాజు లనియు, సాతవాహన

రాజులనియు, సాతకర్ణులనియు పేరు. దీనినిబట్టి 'సాత' అనుపదమును జాతివాచకముగ దీసి కొనినచో ఆపదముపేరిట నొప్పు గ్రామములు కొన్ని యా ప్రాంతముల చూపట్టుచున్నవి.

సాతోకుట్టిని — సాతోనోలా
సాతోపాండియ — సాతోకుటిని
సాతులి — సాతిరా
సత(డ)నపల్లె(సాతవాహనపల్లె) సాట
సతాం (వాం) — సతాపి

ఇవి యన్నియు సాతవాహను లచ్చట నివసించిరనుటకు ప్రమాణాలుగ చెప్పదగి యున్నవి. బళ్లారిజిల్లా ఆదవాని తాలూకా లోని సాతనూరు, చిత్తూరుజిల్లా చంద్రగిరి తాలూకాలోని సాతంబాక్కం, గుంటూరు జిల్లా నర్సారావుపేటతాలూకాలోని సాతు లూరు, కృష్ణాజిల్లా బందరు తాలూకాలోని సాతులూరు- ఇవి యన్నియుగూడ నట్టివే.

ఇట్లు ఆంధ్రపదాంచితములైనగ్రామనామ ములు కానవచ్చుచోట సాతవాహన పదాం చితములైన యూరిపేరులు కనబడుట కూడ పురాణప్రమాణమును బలపఱిచి,ఆంధ్రులును సాతవాహనులును ఒక్కరేయను నిర్ణయము నకు సహకారి యగుచున్నది.

ఆంధ్రుల పూర్వపు వలసలలో సాతవా హనుల జాడలు కనబడినట్లే సాతవాహనులు పాలించినట్టియు, వారి శాసనములు కాన్పించు నట్టియు ప్రదేశములలో ఆంధ్రుల జాడలు కన బడుచున్నవి.

బ్రిటీషు మ్యూజియములోనున్న వీర సత్యాశ్రయదేవుని తామ్రశాసనములో దాన మీయబడిన గ్రామముయొక్క సరిహద్దులలో నొకటిగ 'అంధరాగిరి' (ఆంధ్రగిరి) అనుపర్వత మొకటి పేర్కొనబడినది. ఆశాసనమున నిది బెళ్వొంకిగ్రామమునకు సమీపమున వాయవ్య మూలనున్నట్లు తెలుపబడినది. ఈగ్రామము సాతవాహనులు పరిపాలించిన దక్షిణమహా రాష్ట్రదేశములోని 'మిరాజ్'సంస్థానమునకు రాజధానియైన 'మిరాజ్' నగరసమీపమున నున్నది. దాతయైన వీరసత్యాశ్రయుడు పశ్చిమ చాళుక్య విక్రమాదిత్యవంశజుడు. దక్షిణమహా రాష్ట్రముననుండిన పర్వతము ఆంధ్రనామాం చిత మెట్లయ్యెను? ఈపేరు తప్పక ఆంధ్రులను బట్టియే కలిగియుండవలెను. కాని పశ్చిమ చాళుక్యవంశజులకు పూర్వము పురాణములం దలి ఆంధ్రవంశపురాజులతో నామసామ్యము గల సాతవాహనవంశపురాజులు తక్క మఱి యే యితర ఆంధ్రవంశపురాజులును మహా రాష్ట్రమున నివసించినట్లు కాని పాలించినట్లు కాని తెలియరాదు. అట్లయినచో అంధరాగిరి (అంద్రగిరి) అనుపేరు ఎట్లు వచ్చియుండును? ఇట్లే బొంబాయి ప్రాంతమున 'ఆంధ్రలోయ' అనుపేర నొకలోయ కలదు. దీనికిట్టిపేరు ఎట్లు వచ్చియుండును? సాతవాహనులు ఆంధ్రు లనియు, వారు మహారాష్ట్రమున పాలించి రనియు, నివసించిరనియు జెప్పిననే వీటికి తృప్తి కరమగు సమాధానము రాగలదు. ఇట్లే శాస నాధారమున సాతవాహనరాష్ట్రమని యన బడదగిన బళ్లారిజిల్లా ఆదవానితాలూకాలో 'ఆంద్రహాళు'అను పేరబరగు ఆంధ్రనామాం చిత గ్రామముకలదు. ఈవిధమున ప్రాచీనాం

ధ్రుల వలసలలో సాతవాహనులకు సంబంధించిన యూరిపేరులును, 'సాతవాహన దేశము' న ఆంధ్రనామాంచితమైన పేరులును కనబడుచున్నవి. ఈకారణమునుబట్టియు, ఉభయవంశపు రాజుల నామసామ్యమును బట్టియు ఆంధ్రులును, సాతవాహనులును ఒక్కరేయని యూహింపదగును. ఈయూహసరియైనది కావచ్చుననుటకు మనకింకొక యాధారము కలదు.

బ్రహ్మాండపురాణమున భారతవర్షవర్ణనము కలదు. భారతవర్షమునందలి దక్షిణదేశమునను, ఉత్తరదేశమునను, మధ్యదేశమునను, తూర్పుదేశమునను ఉన్నజాతులన్నియు అందు దెలుపబడినవి. ఆంధ్రులు రెండుతావుల నుండినట్లు ఆపురాణములవలన దెలియుచున్నది: (౧) వారు కొంకణులు, కుంతలులు-వీరితో గలసి దక్షిణదేశముననుండినట్లు ఈక్రింది శ్లోకములు చెప్పుచున్నవి:

> పులిందా వింధ్య మూలీయా వైదర్భాదండకైస్సహ
> పౌరికామౌలికాశ్చైవ అశ్మకాభోగవర్ధనాః । త్రిపాః
> కొంకణాః కం(కుం)తలాశ్చాంధ్రాః పులిందాంగారమా
> దాక్షిణాత్యాశ్చపయే దేశా అపరాంస్తాన్నిబోధత.

కొంచెమించుమించుగ మహారాష్ట్రదేశ సముద్రతీరమంతయు కొంకణమనుపేర బరగుచున్నది. తూర్పుకనుమలకును సముద్రమునకును మధ్యనున్న సముద్రతీరస్థ ఆంధ్రదేశము వలెనే కొంకణము పడుమటి కనుమలకును, సముద్రమునకును నడుమ నున్నది. ఇందు బొంబాయి, ఠాణా, కొలాబా, రత్నగిరి మండలములు, ఉత్తరకనరాలోని సముద్రతీర ప్రదేశము, జింజీరా సావంతవాడి అను స్వదేశసంస్థానములు, గోవా-ఇవి యన్నియు గలవు.

దక్షిణమహారాష్ట్రదేశము కుంతలమని చెప్పదగును. అజంతాగుహలుకూడ కుంతలదేశములోనివే యని అజంతాలోని యొక శాసనమువలన దెలియుచున్నది. బొంబాయి రాజధానిలోని కర్ణాటభాషామండలము లన్నియు కుంతలములోనివి కాగలవు. దక్షిణహిందూదేశమున పూర్వము పరిపాలనము నెరపిన వాకాటకవంశజులు తాము కుంతలులమని చెప్పుకొనియున్నారు. వాకాటకరాజ్యము మధ్యపరగణాలలోని నాగపుర ప్రాంతమున నేకత్తినది. అందువలన ఆ ప్రాంతమును గుంతలమే.

కొంకణ కుంతలదేశములు రెంటినిగూడ సాతవాహనులు పాలించియున్నారు. ఈవిషయము వారి శాసనములవలననే వ్యక్తపడుచున్నది. సాతవాహనులకును, కొంకణకుంతలులకును చాలసంబంధమున్నయట్లే ఆంధ్రులకును కుంతలులకునుగూడ దగ్గఱసంబంధము కలదనుటకు ప్రమాణములు కలవు.

పురాణోక్తమగు ఆంధ్రవంశపు రాజులలో ఒకనిపేరే కుంతలస్వాతికర్ణి. హాలుడను మఱియొకరాజు పురాణముల ననుసరించి ఆంధ్రవంశపురాజుగ దెలియవచ్చును. ఇతడు సాతవాహనరాజగునా కాదా యని తెలిసికొనుట కీతనిశాసనములేవియు గానరాలేదు. కాని ప్రాకృతవాఙ్మయమువలన నితడు సాతవాహనరాజని తెలియుచున్నది. హాలవిరచితమైన గాథాసప్తశతికి 'శాతవాహన సప్తశతి' యని నామాంతరము కలదు. ఈసప్తశతియందే శాలివాహనుని గుఱించి యొక గాథ (పద్యము) కలదు.

లీలావతి యను ప్రాకృత కావ్యమున నితడు సాలాహణుడనియు, సాలవాహణు డనియు పేర్కొనబడినట్లు శ్రీయుతులు మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు తెలుపుచున్నారు. హాలునికి కుంతలుడను నామాంతరము కూడ నున్నట్లు హేమచంద్రుని దేశికోశము వలన తెలియగనగును. ఈ కారణములవలన సాతవాహన రాజులకు కొంకణ కుంతలులకు, పురాణోక్తమైన ఆంధ్రవంశపురాజులకు కొంకణ కుంతలులకు సంబంధముండెనని స్పష్టపడుచున్నది.

(౨) పైనుదివిన పురాణముననే ఆంధ్రులు మఱియొకచోట పేర్కొనబడి యున్నారు:

ఋష్టికాశ్చ్యాహుకాశ్చైవ హూణాశ్చరణవక్త్రకాః
ఆంధ్రవాకా ముద్గరకా అంతర్గిరి బహిర్గిరాః
[illegible] ప్లవంగ శ్శోణమలదా మలవర్తికాః
బహుంతరాః ప్రావృషేయా భార్గవా గోపపార్థివాః
ప్రాగ్జ్యోతిషాశ్చ పుండ్రాశ్చ విదేహా స్తామ్రలిప్తకాః
మల్లా మగధగోనర్దాః ప్రాచ్యాం జనపదాః స్మృతాః.

ఈ పైశ్లోకములలో తూర్పుననున్న జనపదములలో నివసించు జాతులు పేర్కొనబడినవి. అందు 'ఆంధ్రవాక' నామముచేత ఆంధ్రులే యుద్దేశింపబడి రనునట్లయిన వారు ప్రాచ్యజనపదములలో నివసించుచుండిన వారనియు, అందు ముఖ్యముగ 'అంతర్గిరి', 'బహిర్గిరుల'లోని వారనియు మనము నిశ్చయింపవచ్చును. అంతర్గిరి బహిర్గిరులు భారతము ననుసరించి దేశవిశేషములుగ గనబడుచున్నవి. అవి ప్రత్యేకము దేశవిశేషములైనను కాకపోయినను పర్వతప్రాంతములనియు, తూర్పు దేశములందలివనియు మాత్రము నమ్ముటకు భ్యంతరముండదు. తెలివాహానదీప్రాంతము పర్వతమయమనియు, నది పూర్వదేశమందలిదనియు మనకు దెలియును. అందువలన ప్రాచ్యజనపదములందలి 'అంతర్గిరి', 'బహిర్గిరుల'లోని, 'ఆంధ్రవాకు' లనబడు ఆంధ్రులు తెలివాహానదీప్రాంతముల నున్నవారని యిదివఱలో మనము నిర్ణయించుకొనిన ఆంధ్రులై యుండవచ్చును.

మఱియొక్క విషయము: హాలుడు కథానాయకుడుగా రచియింపబడిన లీలావతియను ప్రాకృతకావ్యమున ఆంధ్రదేశమునందలి సప్తగోదావరీక్షేత్రమును, భీమేశ్వరాలయమును కథాకల్పనలో పొందింప బడియున్నవని శ్రీయుతులు మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు చెప్పుచున్నారు. హాలుడు గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణికి పూర్వుడు. 'గౌతమీపుత్రుని తరువాతి నుండి కాని సాతవాహనులు ఆంధ్రదేశమునకు వచ్చియుండలేదు, ఆంధ్రదేశమును పాలింపలేదు' అను వాదమున కొకవిధముగ ఈలీలావతీ కావ్యము వ్యతిరేకప్రమాణమగు నేమో! హాలుని యాస్థానకవియో మఱి యెవ్వరో అతనిని కథానాయకుని గావించిరచియించిన యీ కావ్యముయొక్క కథాకల్పనమున ఆంధ్రదేశస్థములైన సప్తగోదావరీక్షేత్ర భీమేశ్వరాలయాదికములు పొందింపబడియుండుటను బట్టి కథానాయకుడు ఆంధ్రవంశపురాజైనను కాకపోయినను, పరిపాలనము ద్వారముననో, మఱియేవిధముననో అతనికిని ఆంధ్రదేశమునకును దగ్గఱ సంబంధముండినట్లు మాత్రము సూచితమగుచున్నది.

అదియును గాక, పశ్చిమసముద్రతీరస్థమగు మలబారుమండలమున 'అంఢురాన్'అని యొక తెగ కలదు. ఈపేరబరగు తెగవారు కుమ్మరులు. అఱవమున ఆంధ్రులు 'అండార్' 'అండిరార్' అను పేరబరగుదురు. అందువలన మధ్యాక్షరమున స్వల్పవ్యత్యాసమున్నను 'అంఢురాన్' అను తెగ 'అండిరాన్' లేక ఆంధ్ర జాతిలోనిదే కాదగును. ఆంధ్రజాతిలోని కుమ్మరివృత్తి నవలంబించినవారు మహారాష్ట్రమునుండి పశ్చిమసముద్రతీరముననే మలబారు మండలమునకు వ్యాపించియుందురు.

మిత్రులైన శ్రీయుతులు ఏ. రంగస్వామి సరస్వతి (బి. ఏ.)గారి 'ఆరిజిన్స్ ఆఫ్ ది సౌత్ ఇండియన్ డైనాస్టీస్' అను పుస్తకమువలన మఱికొన్ని విషయములు తెలియవచ్చుచున్నవి. వారు చెప్పుదాని ననుసరించి అండార్, అండిరార్ అను పదములు ప్రాచీన తమిళవాఙ్మయమున జూపట్టుచున్నవని తెలియుచున్నది. 'సంగం' గ్రంథములలో 'ఆయ్ అండిరాన్' అను నొక నాయకుడు పేర్కొనబడెను. 'సంగ' మనునది 'సంఘ' శబ్దభవము. ప్రాచీనకాలమున తమిళదేశమున నిట్టి 'సంఘములు' (సంగములు) మూడుండెను. ఇవి సాహిత్యపరిషత్తులవంటివి. ఈ 'సంగము'నందలి సభ్యుల యామోదమును బడసిననే గ్రంథమునకు ప్రశస్తివచ్చుచుండెడిది. ఈ'సంగము' కాలపుగ్రంథములకు వాటి ప్రాచీనతనుబట్టి విశేష గౌరవప్రతిష్ఠలు కలవు. ఈ'సంగములు' వర్ధిల్లిన కాలమెప్పుడు అను విషయమున తమిళపండితులలోనే మతభేదములు కలవు. అయినను అవి క్రీస్తుశకము ఒకటిరెండు శతాబ్దములనాటివని పెక్కురు తమిళవాఙ్మయపరిశోధకులు వాదింతురు.

తిరునల్వేలి మండలములోని పొదియిల్ కొండ ప్రాంతమున 'ఆయ్ ఆండిరాన్' పరిపాలనము నెరపెను. ఆతని రాజధాని 'ఆయ్కుడి'. ఆతని రాజ్యమున పెక్కుచెలమలతో గూడిన 'కవిరమ్' అను నొక పర్వతపంక్తి కలదనియు, విశేషముగ ఏనుగులు కలవనియు, బహుమానమునకైనను ఏనుగులనే యొసంగువారనియు, అండిరాన్ కొంగుదేశస్థులతో బోరాడి వారిని పశ్చిమసముద్రమువైపు తఱుమగొట్టెననియు, ఈతని దర్బారు వైభవమును పెక్కురు 'సంగపు' కాలపు గ్రంథకర్తలు పొగడుచు వర్ణించిరనియు, ఈతని యాస్థానకవులలో 'మోసియార్' అను నతడు ముఖ్యుడనియు తెలియుచున్నది.

ఈపైవిషయములు కూడ ఆంధ్రజాతిలోని యొక తెగవారు పశ్చిమసముద్రతీరముననే దక్షిణమునకువచ్చి తమిళదేశపు దక్షిణమండలములలో వ్యాపించిరనుటకు నిదర్శనములు కాగలవు.

ఇంతవఱకు నిచ్చిన ప్రమాణముల నన్నిటిని తర్కించిచూడగా తేలిన సారాంశమును ఈక్రిందిరీతిని నిర్వచింపవచ్చును.

(౧) పురాణములవలన దెలియవచ్చిన ఆంధ్రవంశపురాజులపేర్లును, శాసనములవలన దెలియవచ్చిన సాతవాహనవంశపు రాజుల పేర్లును ఒక్కటియే.

(౨) ప్రాచీనాంధ్రుల వలసలలో సాత వాహన వంశమువారి జాడలు కాన్పించు చున్నవి.

(3) సాతవాహనులు నివసించిరను నట్టి యు, పాలించిరనునట్టియు మహారాష్ట్రమున ఆంధ్రులజాడలు కానవచ్చు చున్నవి.

(౪) సాతవాహనరాష్ట్రమని పేరొందిన ప్రదేశమున ఆంధ్రనామాంచితములైన గ్రామములు కనబడును.

(౫) ఆంధ్రులు పశ్చిమమునమహారాష్ట్రమునుండి సముద్రతీరముననే క్రమముగామలబారు,తిరువాన్కూరు మండలములనుండి వచ్చి తమిళదేశపు దక్షిణమండలములలో వ్యాపించి రనుటకు అవకాశము కలదు.

(౬) హాలుడు(పురాణములనుబట్టి)ఆంధ్ర వంశపురాజనియు, ప్రాకృత వాఙ్మయమునుబట్టి సాతవాహనవంశపు రాజనియుకూడ తెలుచున్నది.

(౭) హాలుడు కథానాయకుడుగ రచి యింపబడిన లీలావతియను ప్రాకృతకావ్యమున ఆంధ్రదేశస్థములగు సప్తగోదావరీక్షేత్ర, భీమేశ్వరాల యాదికములు ఇతివృత్తకల్పనమున గూర్పబడియున్నవి.

(౮) ఆంధ్రులు ప్రాచ్యజనపదములలో అంతర్గిరి బహిర్గిరులయందును, దక్షిణమున కొంకణకుంతలాదులతో (మహారాష్ట్రమున)ను నివసించిన జాతియని పురాణములు తెలుపుచున్నవి.

(౯) శాసనములవలన సాతవాహనులును, పురాణముల ననుసరించి ఆంధ్రులును కుంతలాదులతో ఎక్కువ సంబంధముగలవారని తెలియుచున్నది.

బలిష్ఠప్రమాణములైనను కాకపోయినను ఈపైనుడివిన హేతువుల ననుసరించియే ఆంధ్రులును, సాతవాహనులును ఒక్కరనియు, లేక మహాంధ్రజాతిలోని వేఱువేఱుశాఖలవారనియు, వారిలోని కొందఱు సముద్రతీరముననే యిప్పటి ఆంధ్రదేశమునకు వచ్చిరనియు, మఱికొందఱు పశ్చిమమున మహారాష్ట్రమునకుబోయిరనియు నూహింపదగును.

అయితే మనమిచ్చట మఱియొకవిషయమునుగూడగమనింపవలసియుండును. ప్రాచీనాంధ్రులు నివసించి రన్నవలస ప్రదేశములలో సాత (వాహన) పదాంచితములైన గ్రామనామములు కాన్పించుటచేత ఆంధ్రులును, సాతవాహనులును ఒక్కరేయని రుజువుచేయుటకు దానినొకకారణముగ గ్రహించినను ఇచ్చట నొక చిక్కుమాత్రము లేక పోలేదు. తెలివాహానదీ ప్రాంతముల గంజాం, విశాఖపట్టణ మండలములలోని మన్యప్రదేశమున ఆంధ్రపదమాదిని గలిగినట్టియు, సాతపదమాదిని గలిగినట్టియు గ్రామములున్నయట్లే 'తెలుగు'పదాంచితములైన గ్రామములును గానవచ్చుచున్నవి.

తెలగాం	తెలిధి
తెలొగాం	తెలగాం
తొల్లంగో	తెలొంగొపాదరో
తాలొపాదా	తెలుగాం
తాలొగాం	తెల్లిగుడ
తెలియాపల్లి	తెల్లాపుట్టు
తెనుగు (తెలుగు)	తెలగవలస

దీనిని బట్టి ఆయాగ్రామములు ఒకప్పుడు కడుప్రాచీనకాలమున ఆయాతెగలకు లేక శాఖలకు నివాసస్థలములుగ లేక వలసలుగ నుండుటవలన వారిపేరిట ఆగ్రామములకట్టినామములు కలిగినవని తలంపదగును. ఇందువలన ఆంధ్రులు, సాతవాహనులు, తెలుగులు ఒక్కరా యను సందియము కలుగక మానదు. అందఱును ఒక్కటే జాతివారు; ఒక్కరే యన్న యెడల తెలుగు సాతవాహన తెగలపేర్లతోగూడ ఎందువలన గ్రామములేర్పడవలసిన యవసరము సంభవించినది? అందఱును ఆంధ్రులేయైన యెడల ఒక్క ఆంధ్రపదాంచిత గ్రామనామములే యుండవలెను. వివిధశాఖల వలస లనునభిప్రాయమును కలుగజేయు ఇతరపదాంచితగ్రామము లెందువలన కలిగినవి?

దీని కొక్కటే సమాధానము కలదు. అసలు ఆంధ్రులును, సాతవాహనులును, తెలుగులును ఒకే జాతిలోని వేఱువేఱుశాఖలనియు, వీరందఱును కాలక్రమమున గలిసిపోయి గొప్ప ఆంధ్రజాతి యొకటేర్పడెననియు, ఆంధ్రులును, సాతవాహనులును, తెలుగులును భిన్నజాతుల వారుకాక ఒకే జాతిలోని అంతశ్శాఖలవారుమాత్రమేయనియు* సమన్వయించుకొనవలసియుండును. ఇంతకన్న వేఱుసమాధానము కుదురదు. ఎట్లయిన నేమి, పైవిషయముల నన్నిటినిబట్టియు ఆంధ్రులును, సాతవాహనులును ఒక్కరేయని చెప్పుటయే యుక్తము. ఆంధ్రులును సాతవాహనులును ఒక్కరనుటకు ఇంతకంటె ప్రమాణము లేవియు గానరావు.

సాతవాహనులును ఆంధ్రులును ఒక్కరు కారను వ్యతిరేకవాదమునకును, ఒక్కరేయను సమన్వయవాదమునకును గల యాధారములు వివరముగ నింతవఱకు దెలుపబడినవి. పరిశీలనాదక్షులైన పరిశోధకు లీవిషయమును గుఱించి యింకను పరిశోధించుట లెస్స.

ఈపైవిధమున ఆంధ్రులును, సాతవాహనులును ఒక్కరేయనియు, ఆంధ్రులలో కొందఱు తూర్పువైపుగ కృష్ణాగోదావరీనదీప్రాంతములకును మఱికొందఱు పశ్చిమముగ మహారాష్ట్రమునకు వ్యాపించిరనియు, పశ్చిమమునకు బోయిన ఆంధ్రులలోనుండియే ఆంధ్రరాజపాలక (సాతవాహన)వంశమేర్పడెననియు సమన్వయించి కావించిన నిర్ణయము అంగీకార్యమైనచో ఒక్క భాషావిషయమున దక్క మిగిలిన అన్నివిషయములలోను వ్యతిరేకవాదులకు సమాధాన మిచ్చిన ట్లగును.

---

* ఇంతవఱకు దొరకినప్రమాణములను బాగుగ పర్యాలోచించి, సమన్వయించిచూడ ఈ క్రిందిరీతిని కొన్ని యూహలుచేయ నవకాశముకలదు. (౧) ఆంధ్రులు తెలివాహానదీప్రాంతములకు రెండుతెగలుగవచ్చిరి. (౨) మొదటితెగవారికంటె రెండవతెగవారు చాలకాలమునకుతరువాత వచ్చిరి. (౩) రెండవమారువచ్చినవారే 'ఆంధ్రు'లను పేరుతో వచ్చిరి. (౪) రెండవతెగవారికి పూర్వమేవచ్చి తెలి (లేక తెలివాహ) నదీప్రాంతముల కుదురుకొనినవారే 'తెలింగులు' లేక 'తెలుగు' లనబరగిరి. (౫) 'తెలి-కళింగ'మే లేక 'తెల్-కళింగ'మే త్రికళింగ మయ్యెను. (౬) 'సాతవాహను' డను, దేవత నారాధించినవారికి 'సాతవాహను' లను పేరు కలిగెను. 'సాతవాహనులు' పశ్చిమమున బొంబాయిరాజధానిలోను, 'తెలుగులు' బస్తరురాజ్యముగుండ ఓరుగంటిప్రాంతమునను, 'ఆంధ్రులు' కృష్ణా గోదావరీ నదీపల్లపుప్రదేశముల ప్రాక్సముద్రతీరమునను వ్యాపించిరి. వీటినిగుఱించి వేఱొకవ్యాసమున వివరముగ చర్చింపబడును.

(రావితల్లి)

అడివి బాపిరాజు గారు, బి. ఏ.

కన్ను తెలవని కటికి చీకటి
మిన్ను తెలవక మేఘాలున్నాయ్
తిన్నగా వచ్చింది ఒడికే

ఆటలాడేదీ,
అబిడ్డలచూస్తూ
గంతులేసేదీ.

చిన్నపాపమ్మా,
ఆరాత్రి
దిక్కులేకమ్మా.

చెదిరిపోయిన చింపిజుత్తూ
నుదురూపైనా నాట్యాలాడ
మెరసిపోయే నల్లపాపల
నవ్వులా వ్వేది
నాపాప
బెదిరిచూసేది

పాలముంతా చేతపట్టి
పావురాయి పాటలాడుతూ
మురికిపేలిక మొలకిచుట్టి
ముష్టికెళ్లేది,
ఊరిలోనే
కబళమడిగేదీ.

రావికొమ్మల కథలూ వింటూ
రావితల్లితో మారాం పెడుతూ
రావిరవళికజోలలాకూ
జోగిపోయేదీ,
తేటగుండెల
నిదురలూగేదీ.

నీళ్లరేవుకు వచ్చేతల్లుల
కాళ్లకడ్డాలాడే పిల్లలు
కదలిసాగే నావేళ్లతో
కళ్లుమూసీ దాగులింతల

త్వరపడుడు!! # ప్రభవ సంవత్సరాదిసంచిక వెలువడినది!!

వెనుకటి సంచికలకంటెను నెల్ల విషయముల నుత్కృష్టమైనది. సర్వాంగసుందర మైక్రొత్తతీరుననున్నది.

ఆంధ్రమహాజను లనుగ్రహించిన యమూల్యములగు వ్యాసరాజములతో నొప్పియున్నది. విషయ విభజనము గావించి గ్లేజుకాగితములపై ముద్దులొలుకునట్లు ముద్రింపబడినది. మూడురంగుల చిత్రములున్నవి. గౌహతి జాతీయ సభకు సంబంధించినచిత్రములు, ఇతరాంధ్రదేశ సంఘములయు, మహాజనులయు, వ్యాసకర్తలయు, చిత్రములును విచిత్రకీతిని వెలయుచున్నవి.

ఇందలి వ్యాసము లెల్లవిషయముల నాంధ్రుల విజ్ఞానాభివృద్ధికి దోడుపడగలవు. క్రిందప్రకటితమైన విషయానుక్రమణిక యీసంచిక విలువను చాటగలదు. ఆంధ్రమహాశయులెల్లరు నీసంచికను స్వీకరించి దీనివలన ప్రయోజనము నుపడయదగుదురు.

ఆంధ్రపత్రిక దినపత్రిక సంవత్సరచందాదారులకు పోస్టేజితో సహా రు. 1-4-0 కు, వారపత్రిక చందాదారులకు పోస్టేజితో సహా రు. 1-8-0 కు, ఇతరులకు పోస్టేజితో సహా రు. 2-4-0 కు నీసంచిక లభింపగలదు. కొలది ప్రతులుమాత్రమే ముద్రితములైనవి. వలసినవారు త్వరగా మాకువ్రాసి తెప్పించుకొనవలయును.

పైదరలకు చందాదారులకు వి. పి. గా సంచికను పంపుకొనుచున్నాము. అక్కఱలేని చందాదారులు మాకు వెంటనే తెలుపగోరుచున్నాము. ఊరకుండి వి. పి. లను త్రిప్పకొట్టి మాకు వ్యయప్రయాసల గలిగింపకుండుమనిమనవి ప్రార్థించుచున్నాము.

విషయానుక్రమణిక

విషయానుక్రమణిక, చిత్రానుక్రమణిక, చిత్రవివరణము, పంచాంగము, ప్రస్తావన, సమాలోచనము—శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు (ప)

౧. రాజకీయము.—౪౧-వ భారతజాతీయ మహాసభ-గౌహతి, మైకవిలీయొక్కసిద్ధాంతములు—వి. బాపిరాజు గారు, విహారీవిహారము—జంధ్యాల శివన్న శాస్త్రిగారు (ప), చీనా స్వాతంత్ర్యసంరంభము—జయంతి వెంకటకిరీటిరావు గారు, అసహాయోద్యమ ప్రచారకుని యనుభవములు—ఇంద్రకంటి సుబ్రహ్మణ్యశర్మ గారు.

౨. సారస్వతము—కావ్యజీవము—యస్. శ్రీకంఠశాస్త్రిగారు, ఆశాతాండవము—పేనుమర్తి వెంకటరత్నముగారు (ప), ప్రభవ—పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతిగారు (ప), కవి-ప్రకృతి కాంత—పా. విజయరాఘవరావు గారు (ప), ప్రభవసంవత్సరము—కావ్యకళానిధి పిసుపాటి చిదంబరశాస్త్రి గారు (ప), తెనుగుకైతల క్రొత్తతెన్నులు—ఆంధ్ర శేషగిరిరావుగారు, ప్రాణి నివేదము—మండలేము వేంకటశాస్త్రిగారు (ప), ఆంధ్రమునకు ఆది—విద్వాన్ గరిమెళ్ల సోమన్న గారు, సుదాముని పుష్పసేవ—బల్లూరి కృష్ణప్పగారు (ప), రేఫఱకారములు మైత్రింబొరయునా?—విద్వాన్ తాళ్లూరి రాఘవయ్య చౌదరిగారు, రాముడు-అభిమానుడము—పల్లె పూర్ణప్రజ్ఞాచార్యులుగారు (ప)

3. గ్రంథవిమర్శనము—మేఘసందేశము—దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి గారు, వేమన తారావళి—తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు (ప).

౪. నాటకము—ఉమాతపోవనము—విద్వాన్ కట్టి సాంబమూర్తి శాస్త్రిగారు, భరతమాత—ఉప్పులూరి వేంకటరామారావు గారు (ప).

౫. కథ—ఉగాదికానుకలు (౨)—సెట్టి లక్ష్మీనరసింహము గారు, గుహునియుక్తి—వెలగపూడి దాసయ్యచౌదరిగారు (ప), నరపతి—అడివి బాపిరాజుగారు, కైకపశ్చాత్తాపము—

పిసుపాటి నారాయణశాస్త్రి గారు (ప), నాగరం—సోమయాజుల వెంకటరామమూర్తి గారు, కామకవి—శతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రి గారు, విబుధాలాపము—కల్లూరి వెంకట సుబ్రహ్మణ్యదీక్షితులు గారు (ప)

౬. చరిత్ర—దక్షిణాఫ్రికా సమస్య—సింగంపల్లి వెంకటాద్రి గారు, ముద్దరాలు—గున్నేపల్లి మృత్యుంజయకవి గారు (ప), అనపోతనాయకుడు—శ్రీశేషాద్రిరమణ కవులు, సౌలభ్యము—వడ్లమూడి వెంకటరత్నముగారు (ప), ప్రాచీన హిందూగ్రామ పరిపాలనము—మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారు, వివేకోపాసన—అనంతపంతుల రామలింగస్వామి గారు(ప), సిద్ధపురుషులు శ్రీబ్రహ్మానందతీర్థస్వామి—అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు (ప), ఔరంగజేబు పుత్రికా సంతానము—కానూరి వెంకటసుబ్బారావు గారు, విరహావస్థ—పొన్నలూరి సూర్యనారాయణశర్మ గారు (ప).

౭. నాటకకళ—కావ్యానందము-శోకరసము-నటులు—కోలచల వేంకటప్పాశర్మగారు వాయసప్రశంస—క్రొత్తపల్లి సూర్యరావు గారు (ప), నాటకౌచితి—జనమంచి శేషాద్రిశర్మ గారు, ఎవ్వరు ధన్యులు?—శ్రీమతి అయ్యదేవర బాలాత్రిపురసుందరమ్మ గారు (ప).

౮. జ్యోతిషము-ఖగోళవిజ్ఞానము—జ్యోతిశ్శాస్త్ర పూర్వచరిత్ర - రాశిచక్రము—గర్భాం అప్పారావు గారు, గోపికా పరితాపము—కొమరవోలు నాగభూషణరావుగారు (ప), పురాణసంగ్రహణ కథాదర్పణము—కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి గారు, అక్షరశారదాప్రశంస—తాపీ ధర్మారావుగారు (ప), సూర్యుడు—దర్భా యజ్ఞేశ్వరసోమయాజిగారు, సత్యనారాయణస్తుతి—వడ్డాది సుబ్బారాయడు గారు (ప).

౯. వైద్యము—ఆయుర్వేదమునందలి చికిత్సాపద్ధతి—డాక్టరు వేటూరి శంకరశాస్త్రి గారు, కవికుమార—దుగ్గిమహంతి సోదరులు (ప).

౧౦. ప్రకీర్ణకము—వ్యాసులు—పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు, ముస్తాబు—పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య గారు (ప), నవీనత—వడ్డకుప్పటి వీరరాజపంతులు గారు, జన్మభూమి—సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు (ప), సాంఘిక వాసన—పారనంది జగన్నాథస్వామి గారు, ఈశ్వరప్రార్థన—మంగిపూడి వెంకటశర్మ గారు (ప), సౌభ్రాత్రము—జనమంచి సీతారామస్వామిగారు, శ్రీకస్తూరీదేవి విద్యాలయ తృతీయ వార్షికోత్సవము—రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు (ప), దేవాలయప్రవేశము—పల్లూరి సూర్యనారాయణరావు గారు, శ్రీగాంధినామము—ఏనుగు తమ్మిరాజు గారు (ప), రుచులు, అభిరుచులు-బాలురందు వీనినెట్లువ్యక్తపరచి పోషింపనగును—నరసింగు వీరరాఘవయ్యగారు, శివాజి—కాళూరి వెంకటరామారావు గారు (ప). పత్రికానిర్వహణము—కొడాలి శివరామకృష్ణారావు గారు, ఓరుగంటి పూర్వప్రశస్తి—దేవులపల్లి వేంకటాచలపతిరావు గారు, అక్షయసంవత్సర క్షేమములు.

మేనేజరు, ఆంధ్ర పత్రికాకార్యాలయము 7, తంబుశెట్టివీథి, మద్రాసు.

పిట్టకథలు

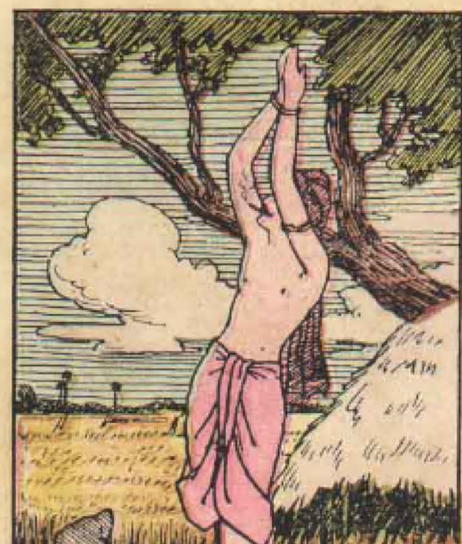
అనగనగా ఓపల్లెటూళ్లో వెంకయ్య అని ఓకాపుండేవాడు. అతనికి మంచి వస తుంది. పొలం, యిల్లు, కుక్క అన్నీ లక్షణంగా ఉన్నాయి. పొలం బాగాపంట కొచ్చింది. చూసుకుందాంఅనివచ్చి పొలంచూస్తేఆకుమడి ఎండిపోతోంది.

వ్యాసకర్త్రి

అది చూచి దిగాలపడి, 'ఇంకా తొలకరించలేదు-పై రెండిపోతోంది దేముడా' అని విచారిస్తో వర్షంకోసం ఇంద్రుడిని ప్రార్థించాడు.

దయవచ్చి ఇంద్రుడు తన తెల్లగుఱ్ఱం యెక్కి భక్తుడికి ప్రత్యక్షం అవుదామని వస్తూన్నాడు. దూరంగా ఉండడంచేత వెంకయ్యకి ఒక గుఱ్ఱమే కనిపించింది. వెంకయ్య ఉలికిపడి ఇదేమిరానాయనా వర్షంకావాలంటే ఉన్న నాలుగాకులైనా దక్కకుండా యీ గుఱ్ఱం మేసిపోడానికి వస్తోంది అనుకుని తన పెంపుడు వేటకుక్కని గుఱ్ఱంమీదకి ఉసికొలిపాడు.

'ఇంకా తొలకరించలేదు-పై రెండిపోతోంది దేముడా'

ఆగుఱ్ఱం ఎంత త్రిప్పినా తిరక్క భూలోకజంతువుయొక్క ధైర్యం చూసి భయపడి తిన్నగా మళ్లీ ఇంద్రలోకం చేరి మరిట్టే వెను దిరిగి చూసింది.

'తన పెంపుడుపేటకుక్కని గుఱ్ఱంమీదకిఉసికొలిపాడు.'

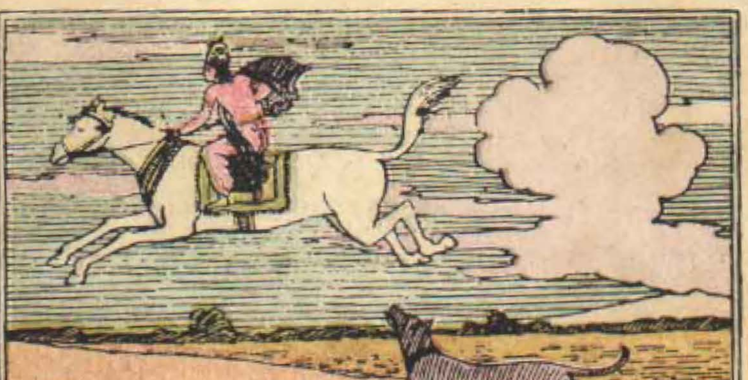
దర్శన మిచ్చే దేము డుంటేమాత్రం పూజారి వరం యివ్వద్దూ? కొంతసేపటికి తేరిపారిచూసి వెంకయ్య వెనక్కిమళ్లిన గుఱ్ఱపు

'చేయిజారినతరువాత...ఏడవడం మొదలుపెట్టాడు.'

రౌతు దేవేంద్రు డని గ్రహించి చేయిజారిన తరువాత చేసేదిలేక నెత్తి బాదుకుని ఏడవడం మొదలుపెట్టాడు.

[కమల.]

'ఆగుఱ్ఱం ఎంతత్రిప్పినాతిరక్క......మరిట్టే వెనుదిరిగిచూసింది.'

శాంతినికేతనము

గూడా కృష్ణమూర్తిగారు

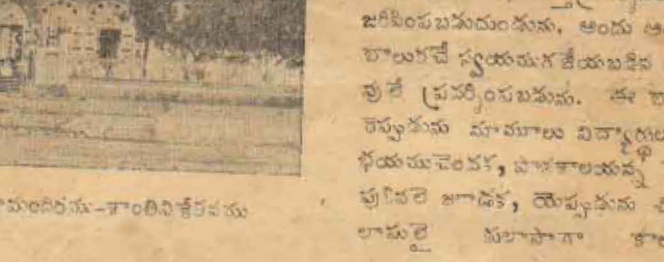
(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

బాలురు, యువకులు, పెద్దవిద్యార్థులు వేర్వేరు సంఘముల స్థాపింతురు. అందనేకవిషయములు చర్చింతురు. స్వకల్పితములగు కథలు, కీర్తనలు, నాటకములు అప్పుడప్పుడు బాలురందరు ఒక్కొనాటకమును ప్రదర్శింతురు. అందు వారు నిర్భీతిగ భావప్రకటన చేయగలరు. కాక బాలికలు ప్రత్యేకముగ బాలురు లేని నాటకమును ప్రదర్శింతురు. బాలురుగూడ అప్పుడప్పుడు ఇటువంటివాటిలో పాల్గొనుటగలరు. ఇప్పటి చిన్నబాలురందరు తామే పనివాని యవసరము లేక యేదేయొక గృహమును నిర్మించిరి. అందు నిర్మాణపని నేతపని కూడ వారే చేసిరి. అప్పుడప్పుడు విద్యార్థులచే, ముఖ్యముగ బాలురచే, వస్త్రప్రదర్శనములు జరిపింపబడుచుండును, అందు ఆయా బాలురచే స్వయముగ జేయబడిన వస్తువులే ప్రదర్శింపబడును. ఈ బాలురెప్పుడును మామూలు విద్యార్థులవలె భయముచెందక, పాఠశాలయన్న పెద్ద పులివలె జూడక, యెప్పుడును చిర్నవ్వులాసులై సుఖాహాగా కాలము

గాజుతో చేయబడిన ప్రార్థనామందిరము-శాంతినికేతనము

గడిపి వారలు తమబుద్ధిచాతుర్యమును జూపింతురు. ఒకవిషయము జరిగిన తోడనే ఆవిషయముపై చర్చజరుగు చుండును. ఇందు బాలురకు శ్రద్ధ యెక్కువ. ఈ వేర్వేరుసంఘములవారిచే లిఖితపత్రికలు వెలువడుచుండును. కాలేజీతరగతులందు మాత్రమే ఆంగ్లము ప్రయోగింపబడును; ఇతరతరగతులలో అంతటను బెంగాలీయే. ఇప్పుడు ద్రవిడులందరొకసంఘముగ జేరి ఒక 'ద్రవిడ'యనుపత్రికను నడుపుచున్నారు. అది ఆంగ్లమందును, మరియితర ద్రవిడభాషలలోను లిఖితపూర్వకముగ వెలువడుచున్నది. ఇందు బాలు రత్యుత్సాహము చూపింతురు.

శిశువిభాగ బాలురవసతులు, నివాసగృహము-శాంతినికేతనము

గడపుచుందురు. వర్షాకాలమున బాలురు, పిన్నలు, పెద్దలుగూడ వర్షమన్న భయ పడక యెంతపెద్దగ, అనగ కుంభవృష్టిగ, వర్షించిన అంత యెక్కువగ ఆనందము చెందుచు అందరును బయటకువచ్చి, వర్ష జలమున జలకమాడి, ఆశ్రమ మెత్తున నుండుటచే ఆశ్రమమునుండి పోవు జల ప్రవాహముల నీదులాడుచు చాలదూర మువరకును పోవుచుందురు.

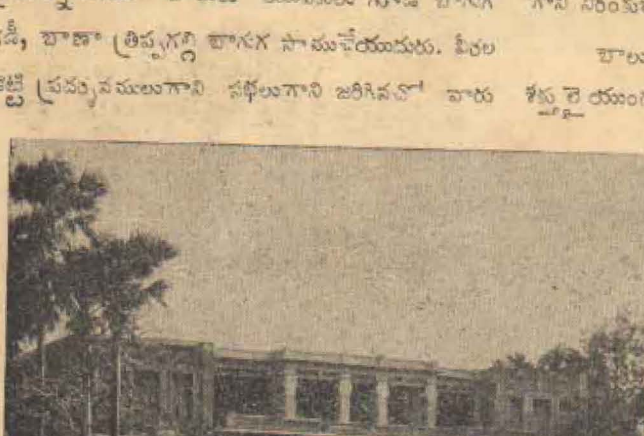
ఇచ్చట ఆటలన్నను దేహపరిశ్ర మయన్నను ఎక్కువశ్రద్ధ. వీరు ముఖ్యము గ చెడుగుడు, గూటిబిళ్ల, కాల్బంతి, హాకీ, టెన్నిసు, క్రికెటు మొదలగుఆట లనాడుచుందురు. ప్రతి యాటలోను బలమైన జట్టు లున్నవి. ఈ వేర్వేరు ఆటలు యువకులకేకాక బాలురకుకూడ చాలబాగుగ ఆడుటకు అవకాశములు కల్పింపబడినవి. ఉదయమునను సాయంకాలమునను బాలురు యువకులు గూడ చక్కగ వ్యాయామము చేసికొని, కాల్యకృత్యముల నిర్వర్తించు కొందురు. ఇచ్చటనుండు విద్యార్థులు చాలమంది బాగుగ దండకట్టినవారే. అప్పుడప్పు డాటల ప్రదర్శనములు జరుగుచుండును. అందు ఎవరివారు దక్ష్యము జూపుటకు వారు ప్రయత్నింతురు. బాలురు యువకులు గూడ బాగుగ చడీ, బాణా త్రిప్పుగర్ర బాగుగ సాముచేయుదురు. వీరల కెట్టి ప్రదర్శనములుగాని సభలుగాని జరిగినచో వారు

సంగీతపురోగతి—శాంతినికేతనము

ఆస్థలమును ఎంతో చక్కగ నలంకరింతురు. ఈబాలురందరు రెండు గృహములకు 'సత్యకుటీర్' 'మహిత కుటీర్' 'సింగ భవన్' అని వేర్వేరు నామములుండును. వీరితో నొక యుపాధ్యాయుడు కూడ కలిసియుండును. ఈవేర్వేరు కుటీరములందు వీరు వేర్వేరుఅధికారవర్గము నేర్పాటు చేసికొని, ఆజట్టునాయకుడు చెప్పినరీతిని పోవుచు-దుష్ట శిక్షణ, శిష్టపరిపాలన చేయుచుందురు కాని యెట్టిపోరి గాని నిరంకుశత్వముగాని ప్రబలదు.

బాలురు బాలికలు కూడ బాగుగ గానముచేయ శక్తులై యుందురు. సాధారణముగ ప్రతి పూర్ణిమకు గానసభలు జరుగుచుండును. అప్పుడు చాలమంది బాలికలు తమ ప్రావీణ్యమును జూపుచు వీణ, ఫిడేలు మొదలగునవి వాయింతురు. కొందరు గాత్రమునబాడుదురు. ప్రతిదినము సాయంకాలము భోజనమైన యనంతరము వైతాళికమనునది జరుగును. అప్పుడు ఒకరోజున బాలికలు, ఒకరోజున బాలురు చక్కనియొక కీర్తనను ఆశ్రమమంతయుతిరిగి పాడుచుందురు. అప్పుడంత రేకకంఠమున పాడుచున్నప్పు డెంతయు మనోహరముగను, శ్రావ్యముగను నుండును. ఇదిగాక యుదయమున ప్రార్థనలు జరుగునప్పుడుగూడ

పుస్తకభాండాగారము—కళాభవనము—శాంతినికేతనము

చాలమంది బాలురు అతి శ్రావ్యముగ పాడుచుందురు. అన్నియు ఠాకూరుగారి పాటలే.

ఇచ్చట విద్యార్థులకు బాగ శిక్షణము నిచ్చెదరు. భోజనమునకుగాని, స్నానమునకుగాని, ఫలహారము

చిత్రలేఖనము-శాంతినికేతనము

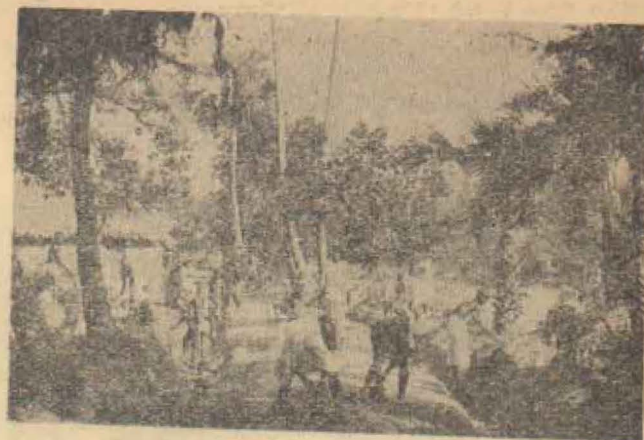
నకుగాని అందరు నొక్కసారి బారుదీర్చి పోయెదరు. ఇట్లే ప్రతిబుధవారము ప్రార్థనామందిరమునకు గూడ పోవుచుందురు. వేర్వేరువిషయములు, కార్యములు నిర్వర్తించుటకును వేర్వేరుకీతులు గంట ప్రయోగింపబడును. ఇయ్యది క్రొత్తవారికి చాలవింతగ నుండును గాని ప్రతి బాలునకు బాగుగ ఆగంటల భేదము తెలియును. ఇట్టికాల నిర్ణయముచొప్పున గంటలిచ్చుటకుగూడ విద్యార్థియే యొకడుండును. అతని కధికారులు ఒకగడియారము నిత్తురు. దానినిబట్టి యాతడు ఒకయాల నూదును. అయా ల వినినప్పుడెల్ల ఆకాలమునకు తగినగంటనే బాలుడు ప్రయోగించుచుండును. విద్యార్థులు ప్రాతఃకాలము నాల్గు గంటలకే లేచి, కాల్యకృత్యముల నిర్వర్తించుకొని, స్నాన మాచరించి, ఫలహారము చేసిన తరువాత ప్రార్థనకు వచ్చె దరు. స్నానానంతరము బాలురకు ప్రత్యేకముగ ఉపా సనయని పదిహేను నిముషముల కాలము దైవప్రార్థ నకు నియమింపబడినది. ఇట్టి ఉపాసన సాయంకాలముగూడ ఆటలయనంతరము జరుగును. ఉపా సనానంతరమును అందరు నొకచో వలయాకారముగ నిలువబడి ఒకశ్లోకమును (వేదమునుండి) చదివి వారిపనులకు పోవుదురు. ఉదయమున శ్లోకానంతరము అల్పాహారము దీసికొని ప్రార్థనకు వత్తురు. అప్పుడు విశ్వభారతియంత యు ఆప్రార్థనకు వత్తురు. అందరు బహిరంగస్థలమున నిలి చియుండగా గొందరుబాలు రొకకీర్తనను పాడుదురు.

అది ముగియగానే క్లాసులలోనికి పోవు దురు. తరువాత పదకొండుగంటలకు భుజించి, కొంచెము సేపు విశ్రమించి, పఠింతురు. మరల మధ్యాహ్నము తర గతులకు జని, సాయంకాలము ఆటలకు జని, ఉపాసనచేసికొని, భుజించి, వైతాళి కైనయనంతరము కొంచెము పఠించి, నిదురించి, మరల నాల్గుగంట లకు లేచి, యథాప్రీతిని తమ దినచర్య నడుపుచుందురు. పైని పేర్కొనబడిన పను లన్నిటికి వేర్వేరుకీతులుగ గంట ప్రయోగింపబడును. ఇందులకు వేరే ఒక బంట్రోతు లేడు, విద్యార్థులే చేయు దురు. చివరకు ఆశ్రమమూడ్చుకొనుటకు గూడ గంట నిచ్చుచుందురు. ఆశ్రమ

వ్యవసాయము-శాంతినికేతనము

మంతయు విద్యుద్దీప కాంతులచే ప్రజ్వరిల్లు చుండును.

కాయకష్టము—శాంతినికేతనము

రాత్రి పదిగంటలకు దీపము లారి పోవును. అందరును నిదురింతురు. కాని సెలవుదినములలోను, చక్కని వెన్నెలరోజులలోను బాలురు ఆశ్రమమును దాటిపోవుచుందురు. అప్పుడు రాత్రి బాగుగ నొకయుపాధ్యాయునితోఁబోయి, ప్రకృతిసౌందర్య మనుభవించి మరలుచుందురు. సెలవులలో పెద్దవిద్యార్థులు, విద్యార్థినులుగూడ చుట్టుప్రక్కలనున్న తమ యడవులలోనికిగాని, గ్రామములకుగాని జట్టులుగాబోయి, శిబిరముల నచ్చట నిర్మించుకొని, రెండు మూడుదినము లుండి తిరిగివత్తురు. ఇదియే యిచ్చటి విద్యార్థులజీవనము. ఇందు రవీంద్రు డప్పుడప్పుడు స్వయముగపాల్గొనును. బాలికలు, సంగీతము నేర్చుకొనువిద్యార్థులు సాయంకాలము రవీంద్రుడే బోధించు ప్రత్యేక గాన తరగతికి బోవుదురు. అప్పుడాకవి తననూతనకీర్తనలు గూడ వారికి జెప్పుచుండును. ఈయాశ్రమమున ముఖ్యముగ, చదువుసంస్థ లెట్లుండినను, జీవితమే ముఖ్యమైనది. అదియే యుత్తమవిద్య. విద్యార్థికి తగినశిక్షణము నిచ్చి మానసాభివృద్ధికి, మేధాభివృద్ధికిని సాయపడునదియే యుత్తమవిద్య.

గానము—చిత్రకళ:—

గానమునకు ప్రత్యేకమగుశాఖ యున్నది. రవీంద్రుడు సాయంకాలము ప్రత్యేకముగ బాలికలకు నేర్పుచుండునని యీవరకే చెప్పియుంటిమి. రవీంద్రుడు తన పాటలన్నిటిని ఆయన అన్నగారిమనుమడగు దినేంద్రనాథ ఠాకూరుగారికి బోధించును. ఆయన రవీంద్రుని పాటలన్నియు చక్కగ పాడగలడు. ఇప్పటికి రవీంద్రుడు ఇంచుమించుగ 6,000 కీర్తనలు చేసియుండునని చెప్పవచ్చును. వీటి నన్నిటిని స్వరరాగములతోఁ గూడ దినేంద్రు డెరుగును. ఈయనే యీ గానశాఖకు అధ్యక్షుడు. వీరుగాక మరియిద్దరు గాయకులు కలరు. అందొకరు గాత్రమును, మరియొకరు వీణ, ఫిడేలు, యస్రాజ్, సితార్, తబలా మొదలగు వానిని నేర్పుచుందురు. వీరుగాక యొకపాశ్చాత్యగాయకులొకరు గలరు. ఆయన బాగుగ ఫ్రెంచి, జర్మను, ఇటాలియను, ఆంగ్ల గానములయందు ప్రావీణ్య మున్నవారు. ఇప్పుడు మనగానము నభ్యసించుచుందురు. గానమునకుగూడ నొకయుత్తమస్థాన మీయబడినది. అప్పుడప్పుడు పిఠాపురమునివసించు శ్రీ సంగమేశ్వరశాస్త్రిగారు తమ యద్భుతవీణాకౌశలము నచ్చట జూపి పాడి, వీరల నానందసముద్రమున మునుచుచుందురు.

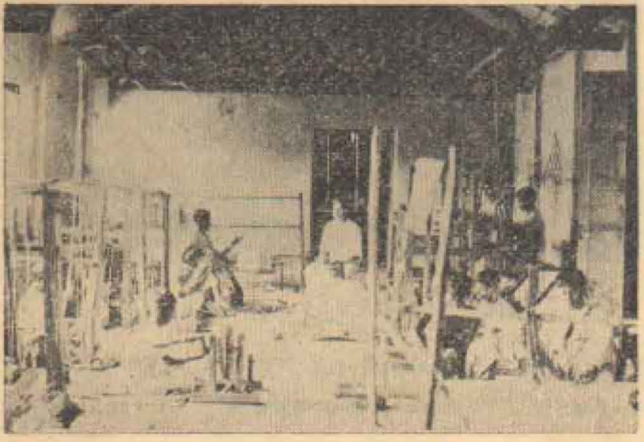

వ్యవసాయము—శాంతినికేతనము

అనంతరము చిత్రకళ: ఈశాఖ కధ్యక్షులు చిత్రకళానిపుణులగు నంద

లాలుబోసుగారు. వీరు జగద్విఖ్యాతపురుషులు, చాల సత్తములు. వీరియొద్ద విద్యనభ్యసించినవారు చాల చోట్ల పనిచేయుచున్నారు. ఈయన చిత్రకళ ప్రాచ్య పద్ధతి నందును. ఈ సందర్భమున ఒక

కాని చెప్పిన నమ్మరు. చిన్న మున్న వ్రాయబడిన చిత్రమని తలంతురు. అదిగాక జపానువారిగంటయొకటి కలదు. అది మ్రోగించిన ఆనాదము అరగంటవరకు వినిపించుచునే యుండును. రవీంద్రుడు తాను తరగతులు దీసికొనినప్పుడు ఈ గంటనే స్వయముగ మోగించుచుండును. ఇది యొకగంగా శముపలె నున్నది. ఇప్పటి భవనము లన్నియుగూడ మామూలుగ ప్రస్తుతము పెద్దపెద్దపట్టణములలో నున్న భవనములవలె గాక, ప్రత్యేకముగ నాలోచించి చక్కని ప్రాచ్యచిత్రకారుల కాధిక్యమొసంగి, ప్రాచ్యపద్ధతుల ననుసరించి నిర్మింపబడినవే. ఈ చిత్రకళాభాగమునే కళాభవన మందురు.

బట్టలనేత-శాంతినికేతనము

విమయము చెప్పకతీరదు: రవీంద్రుడు చైనాదేశమున కేగినప్పుడు చైనాదేశపు రాజు ఒక బుద్ధునిచిత్రమును బహూకరించెను. అయ్యదరంగులతో వ్రాయబడినదికాదు: వాల్గువందల సంవత్సరములక్రిందట పలురంగుల దారములతో నేయబడినది. కాని యది చూచినవారు అది వాల్గువందల సంవత్సరముల దని కాని, నేయబడిన దని

తరగతులు-వానివిభజన:—

విశ్వభారతియంతయు మూడు భాగములు. అందు (1) విద్యాభవన్ (Research Department), (2) శిక్షాభవన్ (College), (3) కళాభవన్ (Art)-ముఖ్యములు. ఇవిగాక యిందువ నేపశాభవన్ (School) కలదు. కళాభవనమునుగూర్చి యిదివరకే చెప్పియుంటిమి. విద్యాభవనమున చదువవలయునన్న నెవ్వటనైనను బి.ఏ. ప్యాసుచేసినను, బి. ఏ. చదువకపోయినను బాగుగ సంస్కృతమును కొలదిగ నర్థముచేసికొనుటకు చాలినంత యాంగ్లమును నేర్చియున్నవిద్యార్థి యభివృద్ధిచెందుటకు అవకాశము లున్నవి. ఈ శాఖయందు పాళీ, సంస్కృతము, టిబెటన్, చైనాభాష మొదలగుభాషల చెప్పెదరు. అదిగాక వైదికమతము (Vedic Religion), బౌద్ధమతతత్త్వము (Buddhist Philosophy), భారతీయుల ప్రాచీనవిజ్ఞానసారస్వతమును (Indology) గూర్చి చెప్పెదరు. ఇవిరెండు యూశాఖకు ముఖ్యాంగములు. ఎవరి యిచ్ఛవచ్చినట్లు వారాయావిషయముల దీసికొని పఠింపవచ్చును. ఇవిగాక ఫ్రెంచి, జర్మను, అవెస్తా (Avesta) మొదలగు భాషలు నేర్చుకొనవచ్చును.

అద్దకము-శాంతినికేతనము

ఇప్పటనే శబ్దశాస్త్ర ప్రవీణులు, అందును ద్రవిడభాషాశబ్దశాస్త్ర ప్రవీణులు అగు డాక్టరు కాలిన్సుగా రున్నారు. ఈపైవేర్వేరుభాషల నేర్పుటకు ఆయా దేశజు లున్నారు. ఈశాఖ కధ్యక్షులు పాళీ, ప్రాకృత, గీర్వాణపండితు లగు శ్రీ విధుశేఖర భట్టాచార్యులుగారు. వీరినే రవీంద్రుని తరువాత నెల్లరు నెక్కువ గౌరవింతురని చెప్పవలయును.

అనంతరము శిక్షాభవన్ కలదు. ఇందు ఇంటరుమీడియటు, బి. ఏ. తరగతులు గలవు. ప్రత్యేకముగ విశ్వభారతి తరగతులు గలవు. ఇవిగాక యున్నిగించు విద్యార్థులను కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమునకు తయారుచేసి పంపుదుందురు. కాని విశ్వభారతి శిక్షాభవనమునకు తనప్రత్యేక విభాగశిక్షణ గలదు. అందు తీర్చుతేరినవారికి "ఉపాధి" యనుబిరుదము నొసంగుదురు. అయ్యది ప్రథమమున ఈసంవత్సరమే జరిగినది. ప్రతి డిసెంబరు ఆఖరువారమునను, మహర్షి బ్రహ్మసమాజమున ప్రవేశించిన దినమునను, అనంతరము శాంతినికేతనము స్థాపించిన దినమునను చాల గొప్పయుత్సవము జరుగును. అదియే అన్నియుత్సవముల కన్న నుత్తమమైనది. అప్పుడే యీసంవత్సరము తొలి జట్టువిద్యార్థులకు "ఉపాధి" బిరుదునిచ్చిరి. ఈ యుత్సవము మన పైపుసజరుప దేవుని రథోత్సవము వలె జరుగును. చక్కని ప్రదర్శనము లుండును. ప్రతివత్సరము ఆ చుట్టుపట్లనుండు జనుల కంతకు (కొన్నిలక్షలకు) ఈ యుత్సవము విద్యారూపముగ పరిణమించి, చాల ప్రోత్సాహ మిచ్చుచున్నది. అనంతరము పాఠభవనము గలదు. ఇందు శిశుతరగతి మొదలు పదియవ తరగతి వరకు శిక్షణ నిత్తురు. అంతయు బెంగాలీభాషలోనే జరుగును. పాఠభవనమునకుమాత్రము జనవరిమొదలు డిసెంబరువరకు విద్యావత్సరము. శిక్షాభవనమున ఆంగ్లము, వేదాంతము, చరిత్రయూ మూడువిషయములే చెప్పెదరు. పాఠభవనమున స్కూలుపిల్లలకు తగిన విషయములన్నిటిని బోధింతురు. ఇంకను వివరములుగోరువారువిద్యాలయవిద్యావిషయప్రణాళికను·Prospectus వ్రాసి తెలిసికొన గోరవలెను. సామాన్యముగ ప్రతి విద్యార్థియు ముప్పదిరెండురూప్యములు చెల్లింపవలెను. పాఠభవనపు విద్యార్థుల డబ్బంతయు అధికారులచేతనే చెల్లింపబడును.

విద్యాలయమునకు జేరి, హైందవభాషలలోను, ఆంగ్ల, ఫ్రెంచి, జర్మను, ఇటాలియను, గ్రీకు, చైనా, టిబెటను భాషలలోను నానావిషయములమీదను

అంధులకు ఈ చిరస్థైర్యము-శాంతినికేతనము

"సంతాలు"లకు విద్యగరపుట-శాంతినికేతనము

చక్కని పుస్తకభాండాగార మున్నది. అన్ని హైందవభాషలలోను ఇంచుమించుగ మూడువేలు లిఖితతాళపత్ర పుస్తకము లున్నవి. ప్రపంచమందలి నానాభాగములనుండి యించుమించుగ ముఖ్యముగు పత్రికలు వచ్చుచుండును.

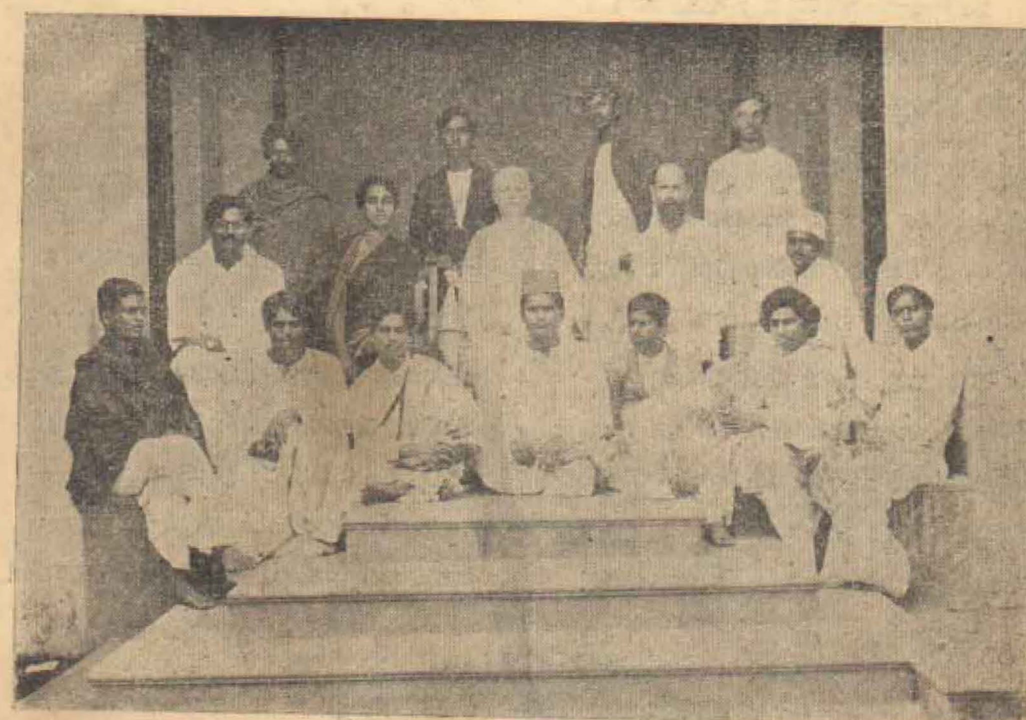

విశ్వభారతి ఆంధ్రవిద్యార్థులలో నొకరు-శాంతినికేతనము

శాంతినికేతనమునకు జేరి తపాలు, తంతి, ఆఫీసులు గలవు. కాన నెవరైన ఇంకను ఈవిషయమునుగూర్చి తెలుసుకొనవలెనన్న నిచ్చటి ద్రవిడసమితి కార్యదర్శికి వ్రాసిన తెలియగలరు. అనంతరము విద్యావిషయక వివరములను (on prospectus) ఆశ్రమకార్యదర్శికి వ్రాయవచ్చును. ఎప్పు డెవరు వ్రాసినను "శాంతినికేతనము, P.O. బెంగాల్" అనిన త్వరలో చేరగలదు.

శ్రీనికేతనము:—

ఈభాగముకూడ విశ్వభారతి శాఖయే. ఇచ్చట చేతిపనుల వర్ధివృద్ధిచేసిరి. అదిగాక ప్రత్యేకము మూడు వందల యెకరముల నేలయున్నది. అందు వ్యవసాయశాఖ

విశ్వభారతిలోని ద్రవిడులు-శాంతినికేతనము

గలదు. అదిగాక బట్టలనేత, అద్దకము, కోళ్లను పెంచుట, పొదిగించుట (Poultry), తోలుపని(Tannery) మొదలగుపను లిచ్చట నభివృద్ధి పొందుచున్నవి. ఈప్రదేశమే పూర్వము తూర్పుఇండియాసంఘమువా రున్న స్థలము; ఇప్పుడు శిథిలమందిరము లున్నవి. ముఖ్యముగ నిచ్చట గ్రామపునర్నిర్మాణమునుగూర్చి శ్రద్ధవహింతురు. చుట్టుపట్లనుండు గ్రామములలో రాత్రి పాఠశాలలు స్థాపించి యుచితవిద్య నొసంగుదురు. అచ్చటగూడ నొక ఆసుపత్రి యున్నది. అందు గ్రుడ్డివారికి ఇతరరోగులకు అందరికి ధనముక్కర లేకయే మందు నిత్తురు. ఇచ్చట సాగుబడికి ఒక పెద్దచెరు వున్నది. అంతప్పుడప్పుడు శాంతినికేతనమునుండి విద్యార్థులు పోయి యీదులాడి, పందెముల నెగ్గుచుందురు. ఈవిషయములగూర్చి పూర్తిగ తెలిసికొన దలచినవారు అచ్చటికార్యదర్శికి "శ్రీనికేతనము, P. O. Surul బెంగాలు" అని వ్రాసిన జాబు చేరును. ఈస్థలములు రెండును రవీంద్రుని యాధిపత్యముక్రిందనే దినదినాభివృద్ధి చెందుచున్నవి.

నా అభీష్టము

అమరవాది హనుమచ్ఛాస్త్రి గారు, బి. ఏ.

ఏను నీవలెనే కంఠమెత్తి రాగ
మాలపింప నశక్తుఁడ నగుదు గాక
నీమనోజ్ఞవసంత గానామృతమును
గ్రోలి ధన్యుఁడ నగుటకుఁ గూడఁ దగన?

నీవలెనె నేనుగూడ స్వేచ్ఛావిహార
లోలుఁడను గాన నీ గూటిలోన నుంత
తావు నొసఁగుమ నాకు; నీతో వసింపఁ
గోరి మనమున నువ్విళు లూరుచుంటి.

నీవలెనె నేను గూడ నీమావిగున్న
చిగురుటాకుల తిండి భుజింపఁగలన?
యనుచు సందేహమేమొ! చూతాంకుర
కమ్రసంగీతి కా నీకుఁగాక గర్వ [ములు
తూల నిస్వనయుతుఁడ నాకేల చెప్పుమ!

నీకుబలె నాకుగూడ వినీలమసృణ
దేహమేది యటంచు వాదింతు వేమొ?
పూజనీయునకే కాకపూజనేయు
వానికంద మదేటికో పరభృతంబ!

నాకు నీవలె రెక్కలు లేకయున్న
మానె, నీనేగుచోటికే నేనుగూడ
వచ్చి చేరుదు గద నొక్క పరుగులోన
నాపయిని నీకు నింతటి కోపమేల?...

అయినఁబో నాదు తుదిసల్కు నైనవినుమ
లోకమోహనహా నీకుహూ కుహూలను
దనివిఁదీరంగ వినుచు ని న్ననవరతముఁ
గాంచి తృప్తినిఁజెందు భాగ్యంబె చాలు
ఎలమి నదియైన లభియింప నిమ్ము పికమ!

బంగాళా దేశమునకు చెందిన

ప్రాచీనభారతీయాభరణములు

1-వ చిత్రము:— సెం. 687–688. ఈ మూడును ఫలుగుడ్డలను సులభముగా కట్టుటకుండ తీయుటకై దంతములతో చేసిన సాధనములు. ఉదయపురమహారాణావారు దీనిని 1882 వ-సంవత్సరమున జరిగిన జయపురప్రదర్శనమునకెరువుగానిచ్చిరి. బంగాళమునందు—ముఖ్యముగా మూర్షిదాబాదునందును, ఆప్రాంతములందును—చిన్న చిన్న దంతపుబొమ్మలు మొదలయినసామగ్రితో పాటు దీనిని ఎక్కువగా చేయుదురు. ఉ ద య పు ర ము న ను ద్యో గి గానున్న జయపురపుశిల్పి దీనినిచేసినట్లు చెప్పుదురు. ఇపు డిది జయపురపు వస్తుప్రదర్శన శాలయందున్నది. 690–692. ఈమూడును చెంబ్రుకలయందు గ్రుచ్చుదంతపుసూదులు. వీని తలలయందు సుందరమైన శిల్పముకలదు. ఇవి బర్మాదేశమునందలి మాండలేపురమునకు చెందినవి. ఇదియు జయపురవస్తుప్రదర్శనశాలయందున్నవి.

2-వ చిత్రము:—720. పెద్దనీలమణిచెక్కిన బంగారపుటుంగరము. 721. మరకతమణిచెక్కిన బంగారపుటుంగరము. ఏటుపురంగుపూతగలదు. 722. మకమకలాడు కెంపుపొదిగిన బంగారుపూతగల ఉంగరము. 723. పక్షివలె ఇంద్రనీలపుమణి చెక్కిన బంగారపుటుంగరము. కన్నులు ముక్కు, కెంపులతో చెక్కబడినవి. 724. బంగారుతీగతో చేసినఉంగరము. పైన అడ్డమువలెనున్న బంగారపుదిమ్మ కలదు. 725. స్వర్ణహారము. మూడుపేటలుగలది. తక్కువజాతి కెంపులు, ముత్యములు, పచ్చలు, నీలమణులు కలిపి కూర్పబడినది. నడుమ పెద్దనీలమణి పతకమువలె నున్నది. 726. బంగారుదండసరము. గులాబిపువ్వులవలె పచ్చలు, వజ్రములు చెక్కబడినవి. 727. కంఠహారము. ముత్యములు, కెంపులు, పచ్చలు బంగారుతీగతో గుత్తులుగాగట్టబడినవి. నడుమ మూడు కెంపులు,వజ్రములుచెక్కిన చంద్రవంకగలదు. పై రెండువైపుల కుచ్చుదిమ్మలు ముత్యములతో కట్టబడినవి. 728. హస్తాభరణము. బంగారుపై వజ్రపుపలకలు ఆకులవలె చెక్కబడినవి. 729. వెండితో చేసిన మూడుపేటల వజ్రహారము, మోపునపెద్దరాయి చెక్కబడియున్నది.

3-వ చిత్రము—730. వజ్రములుచెక్కిన బంగారపుకర్ణాభరణము. గులాబీపూవువలె అర్ధగోళాకారమునను౦డును. పెద్దకెంపొకటి—చుట్టును పచ్చలుకూర్చిన ముత్యములుకట్టినది.—దానినుండి వ్రేలాడుచున్నది. 731. బ్రూచి; వెండితీగతో అల్లినది. నాల్గుఆకులు; నడుమపూవు. రేకులనడుమ గుండ్రనిపెరుగుపూసలున్నవి. 732 వజ్రములు చెక్కిన చెవిపోగు. అర్ధచంద్రాకృతినున్నది. చేపవలెనుండు పతకమొకటి, ముత్యముపకుపూసలుకూర్చి కట్టిన కుచ్చులు వ్రేలుచున్నవి. 733. కంఠహారము, అయిదుముత్తైపుసరులు వజ్రములు, కెంపులుపొదిగి మకరముఖము వలెనున్న బంగారుమోపులకు చేర్చబడినవి. మోపులకు, వజ్రములు, కెంపులు, పచ్చలు చెక్కబడి యొకదానికొకటి తగిలించిన బంగారు చంద్రవంకలు కూర్పబడియున్నవి. క్రింది చంద్రవంకలో రత్నములు చెక్కిన బంగారుచేపయున్నది. చంద్రవంకల అంచులు తళతళ మెరయునట్లు మెఱుగుపెట్టబడి యున్నవి. కెంపులు వజ్రములు తాపి ముత్యములు కట్టబడిన చిన్నపతకములు క్రింది చంద్రవంకకు జతచేయబడియున్నవి. 734—హారము. ఇందును అయిదుముత్తైపుపేరులున్నవి. మోపులులేవు. రెండు బంగారుచంద్రవంకలు, చేప ఉన్నవి. వజ్రములు కెంపులు చెక్కబడినవి. వానినుండి కెంపులు,పచ్చలు, వజ్రములు, ముత్యములు వ్రేలుచున్నవి. 735. ఇది 733 వంటిదే. కెంపులు, వజ్రములు, పచ్చలుచెక్కిన బంగారు చంద్రవంక లొకదానికొకటి చేర్చి ౫ ముత్తైపుసరులకు మోపులయందు కూర్పబడినవి. వానికి వజ్రములు,కెంపులుచెక్కిన పతకములు ఆరు కలవు.

4-వ చిత్రము:—741. కాలిఅందె—సీమవెండిది. 742. హారము వజ్రములతో కట్టినది. రెండువైపుల ముత్యములు వరుసగకూర్పబడినవి. నడుమ కెంపులతో కట్టినపతకము గలదు. 743. బంగారుమొలనూలు; మూడుపేటలుగలది. పలుకలు తేరిన బంగారుగుండ్లు బంగారుతీగతో కట్టబడినవి. నడుమ తీగపనిచేసిన బిళ్లకొక్కి యున్నది. 744. హారము; నాలుగుముత్తైపుసరులు. తక్కువ

జాతికెంపులు ఆపరులనడుమ కూర్పబడినవి. నడుమ పెద్ద పచ్చ, చుట్టువజ్రములుపొదిగిన బంగారుపదకము దానికి జతచేయబడినది. ఆపతకముల క్రొకముత్యము కట్టబడినది. 745 కంఠహారము: 24 ముత్యములు, 24 సముద్రపుపచ్చలు, రెండు పెద్ద కెంపులు కలిపికూర్పబడినది. బంగారపుతీగ, కాకిబంగారపుకుచ్చులు కాన్పించుటలేదు.

5-వ చిత్రము:—746 బంగారు పాపటపతకము; నడుమ పెద్దమాయ కెంపు,చుట్టుపలవలు(వజ్రములు-పలువనివి) పొదుగబడినవి. 747. చెవిపోగు. అర్ధచంద్రాకృతిగలిగి పైభాగముతో చేరియున్నది. పలుకలుతీరినబంగారుగుండ్లతో చేసినది. 748. చేతికడియము. నీలిరంగుగలది; బంగారమున వజ్రములు చెక్కబడినవి. లోపలయమునకు రంగియబడినది. 749. చెవిపోగు బంగారపుది. బంగారుతీగపనితో చేసిన రోజాపూవువలెనున్న పైబిళ్లకు గిన్నెవంటిదివేలొకబిళ్ల వ్రేలుచున్నది. విరళముగనున్న పోగర పని చేయబడినది. 750. చెవిపోగు, బంగారమున వజ్రములుచెక్కిన పతకముకలది. నీలపురంగుపూసలు, ముత్యములు కట్టబడినవి. 751. కంకణము-బంగారపుకడ్డితో చేసినది. చిత్రచిత్రముగ చెక్కబడిన పూవులవంటిబిళ్లలు సన్నతీగతో కట్టబడినవి. 752. కంకణము. నీలపురంగుగల మూడు వరుసలుగకూర్చినబంగరుగుండ్లుగలది. 753. బ్రూచి. వెండి రేకుపై తీగపనితో పక్షివలె చేయబడినది. అంచులుచిక్కిలి పనిగలిగి మెరుగుపెట్టబడినవి. 754. కంకణము-వెండిది. రెండువైపుల నుంగరములుగలిగి వంకీలవలెనున్న కడ్డీలు దారమున కూర్చిచేయబడినది. 755. వజ్రములుచెక్కిన వెండిచేతిగాజులు. 756. కాలికడియము. పలుకలుతీరిన వజ్రముచెక్కిన ౧౧ బంగారుపూవులు, రత్నముపొదిగిన ౧౧ బంగారుగుండ్లు, ఒకటిమార్చి యొకటిగకూర్పబడినవి. 757. బ్రూచి. సీతాకోక చిలుకవలె బంగారుతీగతోను, పలుకలుతీరినగుండ్లతోను చేయబడినది. 758. వందిటికడియములు; పలుకలుతీరిన బంగారుగుండ్లు బంగారుతీగతో కట్టబడినవి.

6-వ చిత్రము:—759. కంఠహారములోనిభాగము నాలుగు సరములుగలది. పూలవలె పోగరపనిచేసిన బంగారుబోలుకాయలు తీగలోకట్టబడినవి. 760. తలపిన్నులు. వెండివి. 4⅜ అం. పొడవు గలవి. ఒక్కొక్కదాని కొక్కొకవెండిచెక్కడపు పనిగలపూవు గొలుసుతో కూర్పబడినది. ఒక్కొకపూవునకు మూడువెండికుచ్చుల గలవు. రెండుపిన్నులను తీగలతో నల్లిన కాయలుగల 14⅝ అం. పొడవుగల గొలుసుతో కూర్పబడినవి. 761 మెలనూలు(భాగము)-వెండిది. తీగపనిగలగుండ్లు గొలుసుతో కట్టబడినవి. కొసయందు రెండుకుచ్చు లున్నవి. 762. బంగారపుకాలిచుట్టు. 763. పాపటటికా. వజ్రములు, కెంపులు వెండిలోపొదిగిచేయబడినది. క్రింద కొసయందు పచ్చ కూర్చిన ముత్తెపుపూవుగలదు. 764. కర్ణభూషణము. బంగారపురేకుపై తీగపనిగల పూవుకు బంగారుగజ్జలు కుచ్చు కట్టబడినవి. 765. అర్ధచంద్రాకృతినున్న బంగారు పాపటబొట్టు, వజ్రములు, కెంపులు, ఒకపచ్చచెక్కబడినవి. 8 ముత్తెములు కట్టబడినవి. 765. దువ్వెన-వెండిది. రత్నములు బంగారమున పొదువబడినవి. 767. సహస్రాకారముగల భూషణము-బంగారుతీగపనిగలది. 768. వంద సరమునందలి పడిమిబిళ్ల. బంగారపుతీగపనిగలది. రత్నములవలె గాన్పించుచున్న పలుకలుతీరిన బంగారుగుండ్లు కూర్పబడినవి.

7-వ చిత్రము:—769. తలపిన్నులు వెండితీగపని గలవి. గోళాకారముగనున్న పిన్నులతలలు జరీదారముతో కూర్పబడినవి. ఒక్కొకపిన్ను తలమీదను రెండుతీగపని గలకాయలు. దారమున నొకటి వ్రేలాడుచున్నవి. 770. తల పిన్నులు-వెండివి. రెండువరుసలపూసలపై తీగపని పూవులుగల తలలుగలవి. తలలనుండి రెండుగుండ్లు వ్రేలుచున్నవి. రెండుపిన్నులను గుండ్లగొలుసుతో కూర్పబడినది. 771. చేతిగుండ్లు వెండివి. తీగపనిపూలుగల తొమ్మిదిగుండ్లతో కట్టబడినవి. మూడుగుండ్లు పైయట్టివే వ్రేలాడుచున్నవి. 772. తొమ్మ్రపొమ్మ్ర. వెండిది-తీగపనిగలది. విల్లువలె నున్నది. ఆకులు, పూవులు వరుసగా పైనచెక్కబడియున్నవి. రెండువైపులను చిన్నపతకములు వ్రేలాడుచున్నవి. 773. కాలికడియము-సీమవెండిది.

8 వ చిత్రము:—774. కంఠహారము. 7 ముత్తెపు పేరులో దానిక్రింద నింకొకటి వ్రేలుచుండును. ప్రతి పేరునకును వజ్రములు, పచ్చలుచెక్కిన పతకములున్నవి. 775. బాహుపురి. పలువలుచెక్కిన బంగారురోజాపూవులతో కూర్పబడినది. 776. హస్తాభరణము. పలువలుచెక్కిన బంగారు ఆకులతో కూర్పబడినది. 777. హస్తాభరణము సీమవెండిది. 778. కంఠాభరణము వెండితీగపనిగల ఆకులు,గుండ్లు,పూసలుచేర్చి కూర్పబడినది. 779. బంగారురెట్ట కడియము. తీగపని చెక్కినగుండ్లు పలకలుతీర్చియున్నవి.

పుష్పమాల

మిత్తింటి నరసింహమూర్తిగారు, బి. ఏ.,

ఘ్రాణము శక్తినే మఱచె కంటికి సుందరవస్తుదర్శన
ధ్యానము దప్పె, డెందము సుఖావహమై కనుపట్టకుండె, నీ
ప్రాణము లెంతొ భారముగ భావన జేసెను నాకరంబునన్
నీ నవకోమలాంగములు నీరులు కారెడునమ్మ పుష్పమా!

నీరము పారు తావులను నీటుగ బ్రాకు లతాచయంబులన్
జేరికతో వసంతు డిడు చిన్నరి ముద్దులకున్ జనించి యీ
మారుని కాయుధంబవయి మానిత యౌవన మోహనాంగి శృం
గార మలంకరింప తలకట్టుల తాండవమాడు పుష్పమా!

మిసమిసలాడు యౌవనము మేలగుచూపులు కౌగలింతకున్
రసికత నేర్పు ముద్దు జవరాండ్ర స్మితాదరసిక్తభావముల్
గుసగుస ప్రాణనాధుచెవి కూర్చుచు లోకములో శుభంబులన్
బాసగగ జేయు పుష్పమ, సుభూషణవైభవ మేల వీడదే.

దాంపత్య సౌఖ్యంబుఁ దలపోసి కన్యలు పరమేశు శిరముపై భక్తి నిడుటా
పతి సంతసిల్లగా బంగారుజడలపై కొనరుచు పడతులు కూర్చుకొనుటా
తన పేరుగా నీవు స్తనముల నలరార దండలనరసుడు తరుణికిడుటా
తమితోడ గూడెడి దంపతుల్ సుఖియింప మెత్తనిపాన్పుపై నొత్తు పడుటా
భక్తి, వలపు, తలపు, సుఖ భావములన - లేని నన్ను శుష్క-హృదయ దీను నేమి
కోరి చేరితె, తరుణుల జేరికొన్న - పావనంబగు నీదగు జీవనమ్ము!!

వలపుల గ్రుమ్మరించు నిడుశ్వాసల స్నానము లాడ నేర్చు త్వత్
కలితమనోహరాంగ మవగాహన సేయగ నూర్పుగాదు మత్
సలలిత మోహనాంగి నొగి జంపిన క్రూరపు బ్రేతధూమమే
వలపులు లేని గాడ్పుబడి వాడకు, మాడకు వెఱ్ఱిపుష్పమా!

కనులను విప్పి నావయిపు కమ్మగ జూచుచు వెఱ్ఱినవ్వులన్
వనరుగ ద్రిప్పె దీవు శుభవార్తలఁ దెల్పగ నేగుదెంచితో
వెనుకటి సంగతుల్ మనసు పీకగ జ్ఞప్తికి జేర్ప జేరితో
కనికర ముంచి నన్నిటులు కాతరపెట్టకు వెఱ్ఱిపుష్పమా!

కలగూరగంప

ఆంధ్రభాషయందలి వింతయక్షరము

శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు యీమాసముననే వెలువడిన ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక, సం. ౧౫, సంచిక ౮ లో ఈ వింతయక్షరము(ఱ)ను గూర్చి కీ. శే. కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు పంతులుగారు వెనుక కావించిన సిద్ధాంతమును బలపరుచుచు నిట్లు వ్రాసిరి:

ఈ యక్షరము ప్రథమమున యుద్ధమల్లునిశాసనములోఁ కనిపట్టఁబడినది. ఆశాసనములో అఱి(ఱ్షి)సిన, అఱిపు, అఱ్ఱి యనుపదములున్నవి. తరువాత జరిగినపరిశీలనములలో మఱికొన్ని శాసనములలోఁ గూడ — అనఁగా మాలపాడు శిలాశాసనములలో చోఱ, ఏఱెఱెశబ్దములందును, ద్వితీయచాళుక్యభీముని నుచిలీపట్టణపు శాసనమునందు శేఱంబాశబ్దమందును, పండరంగుని యద్దంకిశాసనములో గొఱిచి శబ్దమందును ప్రొద్దుటూరి రామేశ్వరమందలి పుణ్యకుమారరాజు శాసనములలో చోఱశబ్దమందును, అరకటవేములశాసనములో ఱమ్ము (దీనిఱమ్మువాండు పంచమహాపాతకసంయుక్తుడగు) అను పదమందును కనఁబడినవి.

* * * * *

పూర్వోక్తచాళుక్యశాసనములన్నియు, యుద్ధమల్లునిశాసనముకంటెఁ బూర్వము పుట్టినవే. అన్నిశాసనములందును అక్షర మొక్కటే పోలికగానే యున్నది. ఈయుపపత్తుల నన్నింటినిబట్టి చూడఁగా ఱకారము పూర్వకాలమందు తెలుఁగుభాషయందుండి కొంతకాలమున కచ్చారణముతోఁ గూడ సంకరింపఁగా నంతటినుండియు డకారము దానికి బదులుగా నుపయోగింపఁబడుచున్నట్లు కనుపట్టుచున్నది.

క్త్వార్థకారసంధి

'వజ్రాయుధము' (౧౯౨౭) ఫిబ్రవరి నెలసంచికయందు శ్రీవిక్రమదేవ వర్మగారు 'క్త్వార్థకారసంధి'ని గూర్చి వ్రాయుచు నుడివిన యీ క్రిందివాక్యముల నీకాలపు ఆంగ్లమానసపుత్రులగు నాంధ్రగద్యపద్యరచయితల కుపకరింపగలవు.

క్త్వార్థకారమునకు ఇఈలుగాని, వాని రూపాంతరములగు ఎఏలుగాని పరములయి యున్నప్పుడు సంధి గూర్చినచో, వినుటకు వెగటుగనుండదు. తక్కినయచ్చులతో సంధిగూర్చినచో, వెగటుగవినంబడును. ఇట్లు నిశ్చయించిరేమో కొంద ఱిట్టిసంధులనుగూర్పఁగా నామర్మ మెఱుంగని మఱికొందఱు పెఱయచ్చులతో సైత మాసంధినిగూర్చిరి. ఎట్లయినను గొప్పకవు లాసంధిని గూర్చుట సత్యము. కనుక బుద్ధిమంతులు వానిని సవరింప యత్నించుటకంటె నవి మహాకవి ప్రయోగములని వానిని విడిచి చామట్టి సంధులను గూర్పకుండుటయే లెస్స.

సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు

[మఱియు నైపత్రికయందే 'సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు'ను విమర్శించుచు నీ క్రింది సూచనలు కావింపబడినవి.

ఒకానొకపదమునకు ద్రావిడకర్ణాటాదిపదము లుదాహరించుటయు, దానివలననిది పుట్టినది, దీనివలన నది

పుట్టినదియని వివరింపుటయు గ్రంథవిస్తరమగుటయేకాక తల్లాభము స్వల్పమే. కన్నడము, కుయి, తమిళము, తులు, హిందూస్థాని, లోనగు భాషారూపము లిచ్చుట యుక్తమైనను మనకుఁ దెలియని కుయికుల్యాదిభాషల నెత్తికొనుట నిరుపయోగము. అట్టివియు నూటికొండు రెండుండునేమో?

* * *

ఇంతియకాక యిదినిఘంటువు కాని వ్యాకరణముకాదు. కావున నిఘంటు కార్యములే యిందుఁ జూపట్టవలయును. వ్యాకరణకార్యములు చూపట్టుట సమంజసముగా దోప్పదు. "ఏకక్రియాద్వ్యర్థకరీ" అనునట్లు వ్యాకరణకార్యముగూడ నీనిఘంటువుచేయు చున్నదందురా! ఇది సంపూర్ణముకాదు. వ్యాకరణము కంఠస్థము చేయదగినది. ఇది చూడఁదగినది. వ్యాకరణమెఱుంగని వారికీనిఘంటువు సంపూర్ణశబ్దసాధుత్వముం గలిగింపఁజాలదు. అపుడిట్లు వ్రాయుట గ్రంథబాహుళ్యమునకే యేర్పడును.

మఱియు నీనిఘంటు రచనమును గూర్చియే ౧౯౩౭ వ సం. మార్చి ౧౩ వ తేది కృష్ణాపత్రికయందు ప్రకటించిన శ్రీరావు సాహేబు గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారి యుపన్యాసమునుండి:—

ఇంగ్లీషులో......ఒక పదమునకు అర్థము చెప్పవలసి వచ్చినప్పుడు ఆపదము ఏయే శతాబ్దాలలో ఏయే కవులు ఏ అర్థముతో వాడినారో, ప్రస్తుతము ఆ పదమునకు వ్యవహారములో ఏ అర్థమున్నదో నిర్ణయించి సప్రమాణముగా వాటిని వ్రాసినారు. భాషా పరిణామము తెలుసుకొనుటకు ఆపద్ధతి చాలా మంచిది. శబ్దరత్నాకరములో ఈ నియమము పాటించలేదు.

* * *

పదములకు అర్థము లెట్లు మారుచువో తెలియవలెనంటే నన్నయ్య మొదలు ఆధునిక కవులవరకూ గ్రంథములలోనుండి ప్రయోగములు తీసి అర్థము ఎట్లు మారుతూ వచ్చిందో చూపించవలెను.

* * *

సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు ప్రాచీనాంధ్రనిఘంటువుగా ఉండి భాషాపండితులకు ఉపకరించవచ్చునని చెప్పినాను. కాని ఆప్రయోజనము కూడా దీనివల్ల కలగదని తోస్తుంది. ఎందువల్లనంటే గ్రాంథిక భాషకు గ్రంథములలో పాఠములు సప్రమాణముగా ఉండవలెను. ఇంతవరకు ప్రకటించిన అచ్చుపుస్తకములు అందుకు ప్రమాణము కావు. ఆంధ్రమహాభారతమునకైనను యింతవరకు పాఠములు నిర్ణయముచేసి ముద్రించిన పుస్తకం లేదు. పాఠములు నిర్ణయించకుండా ప్రయోగములు గ్రంథములనుండి స్వీకరించినట్లయితే ఆగ్రంథములకు సరియైన పాఠములు వచ్చినప్పుడు నిఘంటువు వ్యర్థమై పోతుంది.

* * *

శబ్దరత్నాకరములో నుండి ప్రయోగాలు తీసి యీ నిఘంటువులో వేస్తున్నారు. ఇందువల్ల అనేక దోషములు సంభవించుచున్నవి. శబ్దరత్నాకరములోని కొన్ని చోట్ల గ్రంథనామములు పొరపాటుగా పడ్డవి. కొన్నిచోట్ల ఆశ్వాసాలు పొరపాటు. శబ్దరత్నాకరములోని పాఠములు మూల గ్రంథములతో సరిచూచి పద్య సంఖ్య చేర్చి వాడుకుంటే బాగుంటుంది. శబ్దరత్నాకరములో కొన్ని శబ్దములకు అర్థములు తప్పు. "బాడుదల" అనేపదమునకు అవమానమనే అర్థ మందులో కలదు. అది తప్పు. సంస్కృతములో శీవ్రగాహము, అనే పదమునకు తెలుగులో బాడుదల వుపయోగింప బడ్డది. ఇది "మనుదల" వంటిదే.

* * *

నిఘంటువులో ఇచ్చిన నిర్వచనాల వల్ల ఆపదముల అర్థము స్పష్టము కావడము లేదు. "అంకిణి" అనగా మల్లబంధవిశేష మనిన్నీ, "అంజె" అనగా బాలక్రీడావిశేష మనిన్నీ, ఈరీతిగా నృత్తవిశేషము, జంతువిశేషము అనిన్నీ వ్రాసినారు. వీటికి వివరించి అర్థము వ్రాస్తే బాగుండేది. శబ్దరత్నాకరములో "తిమి" అనగా నూరు యోజనముల చేప అనిన్నీ, "తిమింగిలము" అనగా తిమిని మ్రింగెడు చేప అనిన్నీ వ్రాయబడియున్నది. ఇంగ్లీషు నిఘంటువులలో ఇటువంటి నిర్వచనము లుండవు. ఒక బాలక్రీడ నిర్వచనము చేసినట్లయితే ఆనిర్వచనమును బట్టి

ఆ ఆట ఆడుకొనుటకు వీలుగానుండవలెను. తిమింగిల మనగా చేప అను అభిప్రాయమును జంతుశాస్త్రజ్ఞు లంగీకరింపరు. అది ఒక స్తన్యపాన జీవి.

*　　*　　*

నిఘంటువులో వేమనశతకమునుండిన్నీ, శాసనముల నుండిన్నీ కొన్ని శబ్దములు తీసుకొన్నారు. అట్లే యితరశతకములనుండి యితర శాసనములనుండి అన్ని శబ్దములు తీసుకొంటే బాగుంటుంది.

*　　*　　*

ఈ నిఘంటువు వ్యావహారిక భాష కుపకరించునది కాదు. కాబట్టి దీని ప్రయోజనము పరిమితము- ప్రాచీనాంధ్రభాషా స్వరూపమును తెలిసికొనుటకైనను ఇది పనికిరాదు. పూర్వకాలములో కావ్యములకు నిఘంటువులకు టీకలు వ్రాసినవారు. తెలుగర్థములు వ్యావహారిక భాషలోనే వ్రాసినారు. ప్రాచీనాంగ్ల నిఘంటువులోని మాటలకు అర్థాలు ఇప్పటి వ్యావహారికాంగ్ల భాషలోనే వ్రాస్తారు. మనదేశములో పూర్వమందున్ను, ఇప్పుడు ప్రతి దేశములోనున్ను ఇదే సంప్రదాయము. కాని సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువులోని పదములకు ప్రాచీనాంధ్రభాషలోనే అర్థములు వ్రాయుటకుపూనుకొన్నారు. ఇది సరియైన మార్గము కాదు.

*　　*　　*　　*

నిజాము రాష్ట్రములోని క్రొత్త శాసనములు

శ్రీకృష్ణదేవరాయాంధ్రభాషానిలయము (దక్షిణ హైదరాబాదు) వారు ప్రకటించిన రజతోత్సవసంచికయందు ప్రకటించిన 'నిజామురాష్ట్రములోని చారిత్రకపరిశోధన, అనువ్యాసమున శ్రీ సిరుగూరి హనుమంతరావు గారు (యం.ఏ., యల్.టి.) 'ఆంధ్రపరిశోధక సంఘము' వారు సంపాదించి ౧౩౦ శాసనములలో ముఖ్యములైన కొన్ని శాసనములను గూర్చి యిట్లు వివరించుచున్నారు:

*　　*　　*　　*　　*

సంఖ్య ౫ శా. శకము ౧౩౯ వ వత్సరము తేదీ కలది; విజయనగరరాజు, రెండవహరిహరుఁడు పానుగల్లు కోటను ముట్టడించిన విషయమున్నది. ఇంకొకటి (సంఖ్య ౮) చాల దీర్ఘముగను, బాగుగ నున్నది. మహబూబు నగరము జిల్లా, నాగర్కర్నూలు తాలూకా, వడ్డమాని గ్రామములో దొరకింది. దీని తేదీ శా. శకము ౧౧౬౪. అందులో మొదట వర్ణోత్పత్తిని గురించి కలదు, కాకతీయులు నాల్గవ వర్ణమువారని కలదు; గణపతియొక్క వంశావళినిచ్చి, కుప్పాంబాపతి యగు గండయయను సేనాని యొకఁడు దేవాలయముకట్టినట్లు చెప్పఁబడియున్నది. అతనితండ్రి బోచుఁడు; తల్లి బోచాంబిక; అతనిది మల్యాలవంశము.

*　　*　　*　　*　　*

చాళుక్యవంశమును గురించిచెప్పి యీ క్రిందివంశావళి నిచ్చెను.

యుద్ధమల్లుఁడు	యుద్ధమల్లుఁడు
|	|
అరికేసరి	నరసింహుఁడు
|	|
నరసింహుఁడు	అరికేసరి
|	
ఆదిత్యుఁడు	

పంపాభారతములోనున్న వంశావళితో నిది సరిపడుటలేదు.　*　　*　　*　　*

సంఖ్య. ౧౮. శా. శకము, ౯౦౭ వ సంవత్సరము నాఁటిది. కాకతీయరాజైన ప్రోలునిగురించినది. ఇంకొకటి (సంఖ్య ౭౧) మైలాంబ మహాదేవుని కూఁతురనియు, గణపతికి సోదరియనియుఁ జెప్పి, యామె భర్త యగు రుద్రుని వంశావళి నిచ్చుచున్నది. సంఖ్య. ౩౧. మిక్కిలి దీర్ఘమైనది. కొండపర్తిలో దొరకినది. మల్యాల సేనాపతుల వంశావళి నిచ్చినది; దీనిని సంఖ్య ౮ తోఁ బోల్చవలెను. సర్కారువారు ప్రచురించిన పాలంపేట శాసనములలోఁ జేర్పఁబడిన రేచెర్ల వంశమునుగురించి యిందులో మూఁడు గలవు. (సంఖ్య ౬౭. ౬౮, ౬౦). కాని, వంశావళిలోఁ గ్రొత్తపేర్లు చెప్పబడినవి.

*　　*　　*　　*

౩౮ వ శాసనము (౧౮౩౮ శా. శ.) విజయనగర ప్రభువు కృష్ణదేవరాయలనాఁటి దానమును గురించి చెప్పుచున్నది.　*　　*　　*

వీని ప్రతులు శ్రీకృష్ణదేవరాయాంధ్ర భాషానిలయమున నున్నవట. వీని ప్రకటనము చరిత్ర కుపకరింపగలదు...

ఆంధ్రత్వము

ఆంధ్రభారతి (సంపుటము ౧, సంచిక ౧౨) యందు సంపాదకీయ విమర్శనలలో 'ఆంధ్రత్వము' అను శీర్షిక క్రింద నిట్లుకలదు:

ఆంధ్రులయొక్క లోపములనుగురించి, గొప్పనుగురించి వాద ప్రతివాదములు బయల్వెడలుచున్నవి. లోపాలోపములను వెదకుట కిది తరుణముకాదు. కొన్ని రాజకీయతరంగములు ఆంధ్రోద్యమమును వెనుకకు త్రోసివైచెననుట నిర్వివాదాంశము. అయినప్పటికిని మహామహుల వార్షికోత్సవముల జరిపి గతసంవత్సరములలో నాయామహామహులు తలపెట్టిన యుద్యమములను స్మరించి వాటికి దోహదములొసంగ ప్రయత్నములనుజూడ ఆశ పునర్జీవితమగుచున్నది. హైదరాబాదులో కృష్ణరాయభాషానిలయముయొక్క రజతోత్సవము కావ్యకంఠ గణపతిశాస్త్రిగారి అధ్యక్షతక్రింద అతివైభవముతో జరిగినది. ఆంధ్రదేశమునందలి యాంధ్రులు మాంద్యము వహించినను నిజాంరాష్ట్రాంధ్రులు భాషావిషయిక ఉద్యమము వదలపెట్టుట ప్రశంసనీయము. వీరిని బాధించివేధించు ఏరాజకీయోద్యమము లేకపోవుటవలననే, నిజమైన ఆంధ్రత్వస్వరూప మచట మూర్తీభవించుచున్నది. ఇప్పుడిపుడు చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారి షష్టిపూర్తి ఉత్సవమును జరుప గట్టిప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. ఇంకను మహామహు లనేకులుగలరు. దివాకర్ల తిరుపతిశాస్త్రిగారాంధ్రభాషకుచేసిన సేవకు దేశీయులు వారినామమును చిరస్మరణీయముగ చేయవలసియున్నది. ఇట్టితరుణములో నాంధ్రపరిషత్సభకును, ఆంధ్రమహాసభకును సరియైనజీవములేకుండుట విచారకరము. శ్రీఉయ్యూరి జమీందారుగారి ప్రోత్సాహముతో ఆంధ్రమహాసభ చరిత్రలో నూతనశకము ప్రారంభమైనదనవచ్చును. కాని, ఆంధ్రపరిషత్సభ యేడాదికొకపర్యాయము సమావేశమై కేవల ముపన్యాసములు మొదలగు తద్దినపు మంత్రములతో ముగియుచున్నది. ధనలోపము, దేశీయులదృష్టి అన్యథాలగ్నమై యుండుట, యివియే యీదురవస్థకు కారణములు. జాతీయవిద్యాలయములకుగూడ యిట్టి దుర్గతియే సంభవించినది. ధనము తక్కువ, బాలుర రొక్కట లేదు. క్రమమైన విద్యావిధానములేదు. విద్యాలయములనన్నిటిని కేంద్రీకరింపజేయు జాతీయ విద్యాపీఠము లేనేలేదు. జాతీయ విద్యాపీఠమొకటి యవసరమని వేరుగచెప్పనక్కరలేదు. విమర్శకులు తమతమ విమర్శనాచాతుర్యమును గట్టిపెట్టి, నిర్మాణ కార్యములకు దిగినచో ప్రయోజన మింతింతయని చెప్పనక్కరలేదు.

కెంకణాదిత్య (నన్నెచోడ)నికాలము

'ఆంధ్ర హిస్టారికల్ రిసర్చి సొసయిటీ జర్నలు' జనవరి సంచికయందు శ్రీ వెంపరాల సుబ్రహ్మణ్యముగారు (యమ్. ఏ., యల్. టి.) కుమారసంభవమును రచియించిన నన్నెచోడనికాలమును గూర్చి ఇదివరకు పెక్కురాంధ్రచారిత్రజ్ఞులు తెలుగు పత్రికలందు చర్చించి చర్చించిచేసిన సిద్ధాంతములకు ఆధారములగు కారణములను గైకొని విమర్శింపక వానిని త్రోసిపుచ్చి, (కెంకణ) ఆదిత్యుడను పేరును నన్నెచోడని అసలు పేరుగా తీసికొని అతనికాలము క్రీ. శ. ౮౫౦ మొదలు ౯౦౦ వరకని యొక క్రొత్తసిద్ధాంతమును చేసినారు. అట్లు కావించుటకు వీరికి గల యాధారముల నిట్లు చెప్పినారు:

"ఏబదిరెండవపద్యమున గ్రంథకర్త తాను సూర్యవంశపురాజని చెప్పుకొన్నాడు. మఱియు నందు భూమధ్యమున నఖాతమును త్రవ్విన సగరపుత్రులను, స్వర్గము నుండి గంగనుదెచ్చి సముద్రమును నింపిన భగీరథుని, రామేశ్వరమునుండి లంకకు వారధికట్టిన రామచంద్రుని, క్రీస్తుశక ప్రారంభమున ప్రఖ్యాతిని జెందియుండిన కరికాలచోళుడను చోళరాజును స్మరించినాడు. తాను పరాక్రమమున నావారితో సమానుడ నన్నాడు. ఏబదిమూడవ పద్యమున ఇప్పటి నెల్లూరు మండలమగు పాకనాడు ౨౧,౦౦౦ కు ప్రభువగు చోడబల్లికిని, హైహయవంశసంజాతయగు శ్రీసతికిని బుత్త్రుడననియు, ఏబదినాల్గవ పద్యమున తనరాజధాని ఉరయూరనియు, తాను కెంకణాదిత్యుడనియు చెప్పికొన్నాడు.

డాక్టర్ యస్. కృష్ణస్వామి అయ్యంగారి దక్షిణ హిందూదేశ చరిత్రము ననుసరించి చోళరాజులలో ఆదిత్యులను పేరిటివారిద్దరు మాత్రమే కలరని స్పష్టమగుచున్నది. అందు మొదటి యాలెడగు నాదిత్యుడు క్రీ.శ.౮౫౦ యందు చోళరాజ్యమును స్థాపించినవాడు. రెండవయాతడగు రాజాదిత్యుడు రాష్ట్రకూటులచే రణమున నిహతుడైనవాడు. శ్రీ. రామకృష్ణకవిగారు కుమారసంభవకర్త రెండవయాతడే యనుచున్నారు. ఇదిపొరపాటు. ఇతని తండ్రి పరాంతకుడుగాని చోడబల్లి కాడు. మఱియు నీసిద్ధాంతము కవిరాజధాని ఉరయూరగుటను, తండ్రి పాకనాటి ప్రభువగుటను సమన్వయము చేసి వివరింపజాలదు. గ్రంథమున కరికాలచోడని పేరు మాత్రమే చెప్పి యితరుల నెవ్వరిని పేరెత్తక పోవుటయే కరికాల చోళునికి, గ్రంథకర్తకు నడుమ గొప్పరాజు లెవ్వరును లేరని తెలుపుచున్నది. నూతనచోళరాజ్య సంస్థాపకుడు గాని, క్రీ. శ. ౯౮౫ మొదలు ౧౦౧౪ వఱకు చోళరాజ్యమును పాలించిన రాజరాజుగాని, కరికాలచోళునికిని గ్రంథకర్తకును నడుమగలకాలమున నుండియుండినచో వారిలో నొక్కరినైన గ్రంథకర్త తన గ్రంథమున తప్పక పేర్కొనియుండును. కరికాలచోళునికి తరువాత కొన్ని తరములకు ప్రాచీనచోళరాజ్య మంతరించి యాస్థానమును పల్లవరాజ్య మాక్రమించుకొనెను. క్రీ. శ. ౫౫౦ నుండియే కృష్ణాకావేరీనదుల నడుమనున్న దక్షిణహిందూదేశమున శివస్కంధవర్మయను పల్లవరాజు ప్రబలుడైయుండెను. రాష్ట్రకూటుల దండయాత్రలచేతను, తమలో బుట్టిన అంతఃకలహముల చేతను పల్లవులు క్షీణదశయందుండ, పాకనాటి ప్రభువయిన చోడబల్లికి కుమారుడగు గ్రంథకర్త, ఆదిత్యుడు, పల్లవులలో కడపటివాడగు అపరాజితునిపై దండువెడలి యాతనినోడించి, రాజ్యభ్రష్టుని చేసి, ప్రాచీన చోళరాజధానియగు ఉరయూరునందు చోళరాజ్యమును మరల స్థాపించెను. ఈచరిత్రాంశమును బట్టి బెంకణాదిత్యపదము జయించిన యాతనికి పేరుకాని బిరుదముకానేరదు. ఐతిహ్యము, లక్షణగ్రంథములు నన్నెచోడని కుమారసంభవమునకు బెంకణాదిత్యుని కుమారసంభవమని చెప్పుచున్నవి. ఆశ్వాసాంతగద్యములందు పేర్కొన్న ‘చోడదేవ’ పదమువలెనే ‘బెంకణాదిత్య’పదమును నన్నెచోడని మరియొక నామముగ గ్రహింపవలెను.

గ్రంథకర్త ఉరయూరు తనరాజధానియని చెప్పికొన్నాడు. కరికాలచోళుని కాలమున చోళరాజుల రాజధాని ఉరయూరు. కాని పరాంతకుని వంశీయుల పరిపాలనమున తంజావూరు రాజధానిగ నుండినట్లు తెలియుచున్నది. కావున గ్రంథకర్త, తంజావూరు రాజధాని కాకపూర్వము, రాజ్యమును పాలించియుండవలెను. బహుశః పరాంతకుని రాజ్యపరిపాలనము తుదికాలమున రాజధాని యురయూరునుండి తంజావూరికి మారియుండును. కాబట్టి గ్రంథకర్త పరాంతకునికి పూర్వుడుగా నుండవలెను.

క్రీ. శ. ౮౦౦ వ సంవత్సరమున కాశ్మీరరాజగు జయాపీడుని ఆస్థానసంస్కృతకవీశ్వరుడగు ఉద్భటుని కుమారసంభవమును పేర్కొనుటచేత నీగ్రంథరచనా కాలము క్రీ. శ. ౮౦౦ కి పూర్వమునకు పోజాలదు. ఆదిత్యుడు క్రీ. శ. ౮౭౦ మొదలు ౯౦౦ వరకు పరిపాలించియుండుటచే గ్రంథరచనాకాలము ఆనడుమ నయియుండును.

అంతఃపురకాంతల ఆనందమయజీవితము.

[ముగ్గురు సవతులుగల యువతి]

మార్చి ఆరవ తేది టైమ్సు ఆఫ్ యిండియా పత్రికనుండి:

నా ఆంగ్లసోదరీమణులకు:—

నన్ను, నా జీవితమునుగూర్చి మీరెంతయు వంతనొందుచున్నారు. కాని నేనుమాత్రము మీకన్న నెక్కుడుగా నన్ను మీతో సమానముగ సౌఖ్యమును, సంతృప్తిని గలిగియున్న దానవని నొక్కిచెప్పుచున్నాను.

ప్రాచ్యదేశములయందు దంపతులు మగవాండ్రకును మగువలు పెక్కురుందురను దురభిప్రాయమును మీమనస్సులనుండి తొలగించుకొనుడు. అట్టిపద్ధతి నొకచో మామత మంగీకరించినను ఆచార మంగీకరింపదు. కేవలము సంపన్నులకుమాత్రమే యది సాసనము. స్త్రీలను భరించుట లోకమునందంతటను మిగులవ్యయకరము. మాకే

దేశమునతక్కు-వజాతులలో తప్ప, పాశ్చాత్య దేశములయందు వలె పతి జీవితుడైయుండ సతి తన బ్రతుకునకయి పనిచే యు టతినీచముగ తలతురు. కావున నొక్క-తెకన్న నెక్కు-వమంది భార్యలను భరింపజాలనివాడు పెక్కు-ర నేనాడును బడయగోరడు.

మీరేల నన్ను నదృష్టహీనురాలినిగా దలచెదరు! నన్ను గూర్చి మీరు విచారింతురని విన్న నాకు మీయెడ నాగ్రహము గలుగుచున్నది. ఇంతయేల? స్త్రీహృదయ మునకు ప్రియమైనదేది? సుఖకరమైనగృహము, ప్రశాంత మైనజీవితము, అందమైనవస్త్రములు, విలువగలనగలు, పతిప్రేమ, సంతానము, ఇవి. నా కిన్నియు గలవు. నేను 'పతిప్రేమ' యన్న మీలోగొందరు నన్ను బరిహసింప దొరకొందురు. 'ఏకకాలమున నలుగురు స్త్రీల నొకడెట్లు ప్రేమింపగల'డని మఱికొందరు వాదింతురు. అందులకు నాసమాధానము గనుడు: 'పెక్కు-రుబిడ్డలున్న జనని మీరు సమముగ ప్రేమించుచుందురు. వారిలో నొక్క-ని కేదేనిచిక్కో, రోగమో సంభవించినయెడల మీ ప్రేమ యంతయు వారొక్క-నివంకకే తిరుగుచుండునుకదా! అట్లే నాపతియు. ఆతనిహృదయము కడువిశాలమైనది. అందు నాల్గుగదు లున్నవి. అందొకదానిని దెరచినచో దక్కి-నవి తమంత దాము మూసికొనును. దాని కిందుకే యలవాటు పడిన నదిచాల తేలికయైనపని.

పోనిండు; మీరు మీపతిప్రేమను విశ్వసింతురా! మీపతులు మీవలపులకే చిక్కి-యుందురని తెలతురా? వారు చేష్టలయందు గాకున్నను, భావమునందు మీయెడ బలుమారు ఏవగించియుండలేదా? వలపుకత్తెల వలలపడి యొక్కొ-క్కప్పుడు వారు మీతోడి పొత్తునకు సైతము మిగుల విచారపడుచుండుటలేదా!

ఇక అంతఃపుర విషయమును వినుడు: అచ్చట అసూయకు అవకాశము లేని మంచిఏర్పాటు గలదు. అచ్చట ఎందునను కొఱతయుండదు. ప్రత్యేకము గృహము, పరి వారము, వ్యయమునకు ధనము, మా నలువురకు సమానముగ నొసగబడును. నెలయందొక్కొ-క్క-వార మొక్కొ-క్క-రికడ మాపతియుండును. నా జీవితకాలమంతయు నావంతు వారమును నేను గొప్ప పండుగుగ భావించుచుందును. మీ రట్లు కాదు. కొంతకాలమునకు మీరు పతులయెడ విసుగు జెందుదురు. నాకు విసుగుదల ప్రాపించకుండగనే ఆనం దముగ రోజులు గడచిపోవును. అది మొదలు మూడువార ములవఱకు మరల నట్టిపండుగ దివసములకొఱకు గంపె డాసతో నెదురుచూచుచుందును.

నావంతుదినములలో నొకనాటికార్యక్రమమును గాంచుడు. నాపరివారము ఉదయమునుండి తమతమ కార్య ములయందు నిమగ్నమైయుండును. నాప్రియునకుహిత ములగు వంటకములను చేసికావింతును. నేను ఆనాడు బాగుగ సింగారించుకొందును. నాగృహము నంతయు నాకాంతుని స్వాంతమును రంజింపజేయునట్టులలంకరింతును. ప్రేమోత్సాహములతో నేను కావించుసత్కా-ర మాతనికి నాయెడగల మక్కు-వను పెంపొంపజేయును. మేమొండొరులను గాఢముగ ప్రేమించు ప్రియులము. అతడు నాదొర; నాతోడు; నాప్రేమసర్వస్వము. మీ యనురాగము మూన్నాళ్లముచ్చట. అదియు నేనాటిమా టయో. మా యనురాగ మట్టిదికాదు. అది జీవితపరమా వధికము.

ఆతడు నాకడలేనిదినములలో నొకనాటి కార్యక్రమ మును జూడుడు. నాకును నాసిబ్బందికిని విశ్రాంతిదినమది. అప్పుడు కార్యక్రమము ప్రశాంతముగ, మెల్లగ జరుగు చుండును. నేను ప్రొద్దెక్కి- నిద్రనుండి మేల్కా-ంతును; రాత్రి పెందలకడనే నిద్రింతును. పగలంతయు దుస్తులను తయారుచేయుచు, నాప్రియు డెల్లప్పుడు నన్ను నావంటు లకన్న నెక్కు-వమక్కు-వతో మన్నింప గోరుచుండుదానను గాన వారి వంతుదినములలోని విశేషములనుగూర్చి నా పరివారముతో ముచ్చటించుచు గడుపుచుందును.

'నీకసూయ జనియింపదా' యని కొందరం దురు. సవతులపట్ల అసూయ స్త్రీలకు సహజమేకాని నేనెల్లవిధముల సుఖము ననుభవించుచుందును గాన నాయం దసూయకు తావు లేదు. "ఇట్టి జీవితమువలన నేమి ప్రయోజన" మని మఱికొందరందురు. 'పురుషుడు సర్వా ధికారి. ప్రపంచమున సర్వమును నాతనిసౌఖ్యానందముల కొరకేయైనది. స్త్రీ లాతని సర్వవిధముల సంతృప్తుడగు నట్టు లారాధింపవలెను. పురుషుని జీవితమును మధురతర ముగ జేయజాలని స్త్రీయొక్క- జీవితము కేవలము వ్యర్థము' అనునీ భావములు నాకుగ్గుతో బోసినవి. ఇట్టిది నావిశ్వా

నము; నాయానందము. నేనవిశ్వాసానందములతో సంతృప్తిని జెందియున్నాను.

"దైవంమానుషరూపేణ"

'ప్రబుద్ధ భారతపత్రిక'యందు సంపాదకులు ఇట్లువ్రాసిరి.

* * * * *

౧౮౮౭-వ సంవత్సరప్రారంభమున శ్రీరామకృష్ణపరమహంసగారొకప్పుడు సమాధినిష్ఠమున్న సమయమున తొటాలునఁ గ్రిందబడిపోయిరి. అందువలన వారిచేయి విరిగిపోయెను. మరల నాచేయి చక్కనగుటకు కొంతకాలమయ్యెను. ఇందొక యాధ్యాత్మిక రహస్యముగలదు. తరువాత నొకనాడొకి పరమహంసగారు దానిని తనప్రియ శిష్యుల కిట్లు వివరించిరి. "మీకొక రహస్యమును చెప్పుచున్నాను. పూర్ణనరేంద్రాదులను నేనేల యంతగా ప్రేమించుచుందునో ఎఱుగుదురా? ఒకప్పుడు నాకు జగన్నాథస్వామి స్వప్నమున సాక్షాత్కరించిరి. నేనువారిని కౌగిలింపబోయి క్రిందబడి చేయి విరుగగొట్టుకొంటిని. నేను మనుజుడనుగ జన్మించుటచేత మనుజులనే దైవముగ భావించి ప్రేమింపవలయునను తత్త్వమప్పుడు నాకు స్ఫురించెను." తరువాత కొంతకాలమునకు మరలవారు "నా యాధ్యాత్మికదృష్టి మారుచుండుటను నేనిప్పుడు గాంచుచున్నాను. చాలకాలముక్రిందటనే వైష్ణవచరణగారు మానవులయందు దైవికబుద్ధిగలిగియుండుటయే యుత్తమాధ్యాత్మికజ్ఞానమని చెప్పియున్నారు. ఆపరమేశ్వరుడే యిట్లు మానవరూపమున సంచరించుచున్నాడని నేనిప్పుడు తెలిసికొంటిని" అని చెప్పిరి.

హిందువులు నిక్కముగ మతధర్మముల ననుష్ఠించుచున్నారా?

['ది విషోక్ కాక్'అనుపత్రిక యిట్లు వ్రాయుచున్నది.]

ప్రాచీనాచారములను, వానిమంచిచెడ్డలను బరిశీలింపక యనుసరించుటచే హిందువులు నిక్కముగ మతధర్మానుష్ఠానపరులగుదురా? వారి మతమేమి? సంఘసంరక్షణమే వారిమతము. హిందువులు తమయొక్కయాచారమునుబరిశీలించిఅది యెంతవఱకు సంఘసంరక్షణమున కుపకరించునో తెలిసికొని, యాచరించుచున్నారా? ఆవశ్యకమైన యాచారములను సంస్కరించి, సంఘక్షేమమునకు భంగకరములై, యనావశ్యకములయిన యాచారములను ద్రోసిపుచ్చి, సంఘమును చక్కగ దిద్దుకొన జూచుచున్నారా! లక్ష్యమిదియేదైనచో హిందూసంఘము పరిపవమై మార్గదర్శకము కాగలదు.

వేదములందలి మతసర్వనిర్వచనము ననుసరించి హిందువులు ధర్మహీను లనవలసి వచ్చుచున్నది. దీనివలన వీరెంతమాత్రమును సంస్కారులు కాకున్నారు. సంఘరక్షణమున కుపకరింపని మతమును మతమనుటొప్పునా? అది మతముకాదు. జాతియొక్క సంఘసత్త్వములనుక్షీణింప జేయునట్టిమతము మంటగలియుగాక!

బలాత్కారముగ వైధవ్యమును విధించునాచారము సంఘమును సంరక్షించుచున్నదా! అది సంఘమునకు బాధకరమా? వెనుకనెప్పుడో ఆయాచార మొప్పియుండవచ్చునుకాని యిప్పు డది యపాయకరమైనది. అట్టి యాచారమును హిందువు లింకనుపట్టుకొని ప్రాకులాడవలయునా! అంతమాత్రమున వారు నిక్కముగ మతావలంబకులగుదురా?

కాకతీయులు-క్షత్రియులు

సుజాతపత్రిక జనవరి సంచికయందలి 'వడ్డమాను శాసనము'నుండి 'కాకతీయులు-శూద్రులు'అను శీర్షికక్రింద ప్రకటించినభాగమతీయ మాఖమాసభారతియం దుద్ధృతమైనది. అందలి శ్లోకములు సంశయగ్రస్తములుగ నున్నవనియు, దిమ్మలతోగూడ శాసనముయొక్క మూలమును ప్రకటించిన బాగుండుననియు నందే సూచింపబడినది. ౧౯౨౭ వ సం. మార్చి ౩౦ వ తేది నాడు వెలువడిన 'ఆంధ్రరాష్ట్రము' అనువార

పత్రికయందు శ్రీవత్సవాయి వెంకటనీలా ద్రిరాజుగారు 'కాకతీయులు - క్షత్రియులు' అనుపేర ప్రకటించిన వ్యాసమునందు భారతి యందుద్ధృతమైన భాగమును గూర్చి యిట్లు వ్రాయుచున్నారు:

ఇది కుల్యాలగుండు యనుఁడనాథుని భార్యకు పొంబ వ్రాయించిన శాసనమని శ్రీయుత చిలుకూరి వీర భద్రరావుగారిదివఱకే వ్రాసియున్నారు. ఇందు వీర భద్రరావుగారు పాడిన పాట నంపపరంపరగా పాడుట తప్ప నీయాంధ్రపరిశోధక సంఘమువారు క్రొత్తగా జేసిన పరిశోధన మేమియులేదు. చదువరులకు బోధపడు టకై పై శ్లోకములయర్థము సంగ్రహముగ పొందుపఱుచు చున్నాము. బ్రహ్మ తనముఖబాహూరుపాదములనుండి నాలుగువర్ణములను సృజించెననియు అందు ద్విజులు తమ తమ ధర్మము ననువర్తించియున్నారనియు, వారి తరువాత చతుర్థకులము ప్రకాశించుచున్నదనియు, అట్టిచతుర్థకులము వారు కాకతికులాబ్ధిచంద్రుడగు ప్రోలాజుప్రభుత్వము క్రింద పౌరుషప్రతాపములు నెరపి వన్నెకెక్కిరనియు - శాసనమునుండి యసంపూర్తిగ నుదహరించిన పై శ్లోక ముల తాత్పర్యము. ఇంతకంటె నీశ్లోకములకు వేరర్థము లేదు. కాకతీయ పరిపాలనకాలమున వ్రాయబడిన శాస నములు పందలకొలది, పరిశోధకుల కుపలబ్ధములయి యుం డగా అసమగ్రమైన యీశాసనము చాల ముఖ్యమైనదని వ్రాయుటలో పరిశోధక సంఘమువారి సంకుచిత భావ ము సువ్యక్తమగుచున్నది. ఇంతముఖ్యమైనదనుకొన్న శాస నమందుకూడ నీపరిశోధక సంఘమువారి వాదమున కుప కరించు నర్థముగానరాదు. ఈపైఖరి యంతయుచూడగా నీయాంధ్రపరిశోధకసంఘమువారు శ్రీయుత చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారి దుడుకుతనపువ్రాతల ననుసరించి ప్ర మాదమునకు లోనైరని తోచుచున్నది. పరిశోధకులగు వారు తమకు దొరికినంత మటకు శాసనములనుగాని, గ్రంథ ములనుగాని, ప్రత్యక్షప్రమాణములనుగాని చక్కగ పరి శీలించి లోకమునకు యథార్థమును వ్యక్తీకరింప పాటు పడవలెను. ఇంతియకాని దుడుకుతనపు వ్రాతలవ్రాసి పాఠకుల నంధకారబంధురంబగు త్రోవలో తికమకలాడిం పరాదు గాన ఆంధ్రపరిశోధకసంఘమువారు కాకతీ యుల గూర్చి యింకను జాగరూకులయి పరిశోధన జరి పెదరుగాక!

వివాదగ్రస్తములైన యిట్టి విషయముల యందు సందేహమునకు దావులేకుండ జేయుట వ్యాసరచయితలకు విధియని మఱి యొకసారి చెప్పకతప్పదు.

టైపురైటింగు యంత్రముతో చిత్రించిన చిత్రములు.

విజయనగరము మునిసిపలు హైస్కూలులో వ్యాపారవిద్యాబోధకులు (Commercial Instructor) శ్రీయుత యం. వి. సుబ్బరావుగారు టైపురైటింగు యంత్రసహాయమున శ్రీయుత రవీంద్రనాథ టాగూరు గారియొక్కయు, కీ. శే. బాలగంగాధర తిలకుగారియొ క్కయు చిత్రములను చిత్రించినారు. మఱియు నీనడుమ గోపన్నప్రభుసంపతుల చిత్రములను చిత్రించిరట. వీరి

కీ. శే. బాలగంగాధర తిలకుగారు.

చిత్రములు ఇంగ్లాండునందు ప్రసిద్ధికెక్కినవట. ౨౯-౩-౧౯౨౭ నాటి 'కమెర్షియల్ ఎడుకేషనల్' పత్రిక వీరిని మిగులపొగడినది. వీరు ఇటీవల శ్రీ గోఖ్లేగారి చిత్ర

మును వర్ణములతో చిత్రించిరట. ఇట్లాంగ్లులు ప్రతిభావంతులై ఖండాంతరములయందు పైరము పేరుగాంచుచుండు టాంధ్రదేశమునకు కర్ణంలసంతోషదాయకము (ఇందలి రెండు చిత్రములు ఫిబ్రవరి (౧౯౩౭) మాడరన్ రివ్యూ పత్రికనుండి గైకొనబడినవి).

శ్రీ రవీంద్రనాథ టాగూరు గారు.

కీ. శే. ఏ. వి. వరదాచార్యులు గారు, రామవర్మ పాత్రము

శ్రీ. కీ. శే. ఏ. వి. వరదాచార్యులుగారు

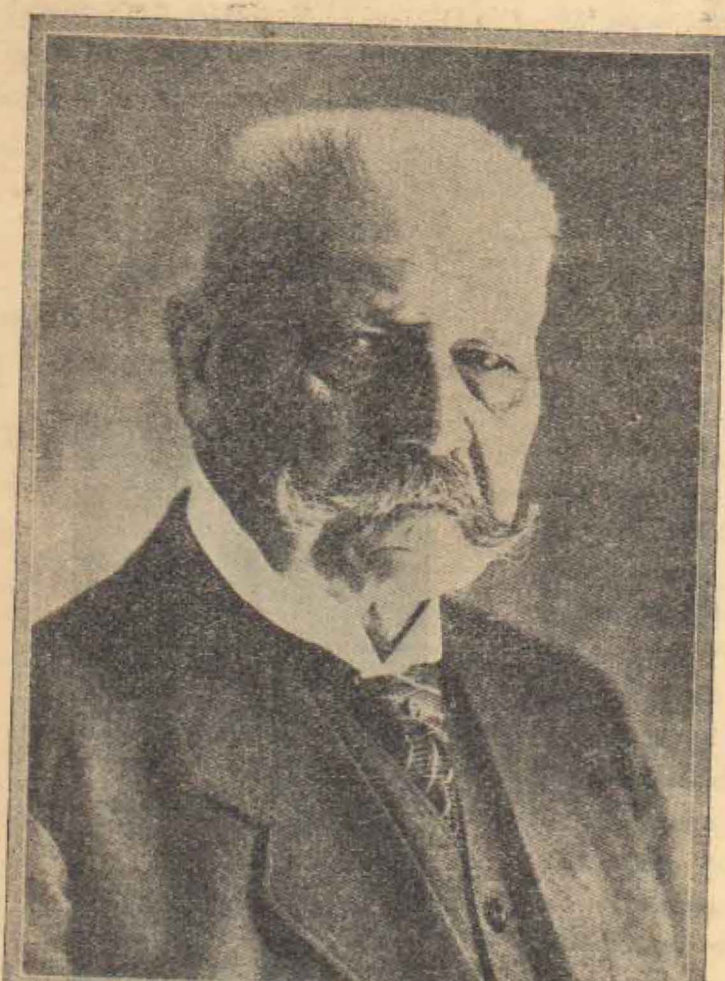
[కర్ణాటకరంగభూమి సంపుటము ౨. సంచిక ౨.]

“శ్రీ వరదాచార్యులు గారు కర్నాటకమండలము వారు. వీరు నాటకప్రపంచమున నత్యున్నతస్థానమును బడసినవారు. నాటకములను కొన్నిటిని కర్నాటకమున రచియించియు, ఉత్తమపాత్రములను ధరించి, భావానురూపముగ నభినయించియు విఖ్యాతినిగాంచినారు. ఈనటశిఖామణినామము నాటకలోకమునకు చిరస్మరణీయము. శ్రీ ఆచార్యులవారి స్మారకచిహ్నముగా బెంగుళూరు ఆమెచూరు నాటకసంఘమువారు ఆచార్యులుగారు ధరించిన రామవర్మ (Romeo) పాత్రముయొక్క భావచిత్రమును వ్రాయించి గుబ్బి నాటకమందిరమున స్థాపింపజేసినారు. దానియొక్క ప్రతికృతియే యిటనున్న చిత్రము.

పాల్ వాన్ హిండెన్‌బర్గ్

ఈజర్మను యోధుని సంపూర్ణనామము ‘పాల్ లడ్విగ్ హ్యాన్స్ అండ్ వాన్ హిండెన్‌బర్గ్.’ పోలండులో పోజను అను పట్టణమున నొక ప్రష్యను ఉద్యోగికి ౧౮౪౭ వ సంవత్సరము అక్టోబరు నెల రెండవ తేదీనాడీతడు జనియించెను. పదునొకండేండ్ల ప్రాయమునుండి యీతడు సైనికశిక్షను బడసెను. ఇంత చిన్న వయసులోనే చక్కని శిక్షను పొందుటచే నీతనియందు దృఢసంకల్పము, చిత్తస్థైర్యము, శాంతము, కార్యదీక్ష బాగుగ నెలకొనినవి. చిన్ననా డప్పుడప్పుడీత డనారోగ్యము గలిగియుండుటచే శరీరవికాసమువలె నీతనికి బుద్ధివికాసము కలుగ దయ్యెను. కాని కార్యదీక్షాపరుడయి తాపట్టిన దెల్ల బంగారమగుచుండుటచే క్రమముగ నాతనిబుద్ధి వికాసమును జెంది నాతడు కడుమేధావియని ప్రఖ్యాతిని గాంచెను.

నదు నెనిమిదేండ్లవయస్సున డ్యాంజిగ్ కాల్బలమున జేరి ౧౮౬౬ సంవత్సరమున నొక సైనికోద్యోగి యయ్యెను. తరువాత నదిరకాలమున రణరంగమున బ్రవేశించెను. 'కొనిగ్రాజ్' యుద్ధమున ఆస్ట్రియాయందు మందుగొట్లను తగులబెట్టించెను. ౧౮౭౦-౭౧ వ సంవత్సరమున జరిగిన ఫ్రెంచియుద్ధమున నొక పటాలమున కధిపతియై విజయమునుగాంచి పెద్ద సైన్యమునకు నాయకుడయ్యెను.

పాల్ వాన్ హిండెన్‌బర్గు

తరువాత మూడుసంవత్సరములకు హిండెన్‌బర్గు (౧౮౭౩-వ సంవత్సరమున) బెర్లినులోని సైనికవిద్యాశాలయందు ప్రవేశించి అన్నిపనిచేయుచుండి క్రమక్రమముగ 'జనరల్ స్టాఫ్' అను సైనికశిక్షాకార్యాలయమున పెక్కు గొప్పయుద్యోగములు చేసెను. పదపడి ౧౮౮౫ వ సంవత్సరమున 'బెర్లిన్ స్టాఫ్' కాలేజీలో ఉపాధ్యాయపదమును బడసెను. సైనికశిక్షణమునందును, వివిధ వ్యూహరచనమునందును నిపుణుడైన 'కాంటు స్క్రీ-షెన్'గారికి శిష్యుడై 'జనరల్ స్టాఫ్'నందు సహాయోపాధ్యాయుడయ్యెను. ప్రష్యను యుద్ధకార్యాలయము (వార్ ఆఫీసు)న నితడు పెక్కేండ్లు కావించిన పరిశ్రమచే నీతని ప్రతిభ పెంపొందెను. తదనంతరము ఓల్డెన్‌బర్గు పదాతి పటాలమునకు సం. ౧౮౯౩ మొదలు ౧౮౯౬ వరకు కమేండరుగానుండెను. పిమ్మట నాలుగేండ్లు కొబ్లెంజ్ పటాలములకును, తరువాత మూడేండ్లు 'కారల్స్రూ'సేనలలో నొక భాగమునకును ప్రధాననాయకుడుగా నుండెను. ౧౯౦౩ వ సంవత్సరమున 'మ్యాగ్డిబర్గు' యుద్ధసైన్యమున నొక భాగమునకు ప్రధాననాయకుడయ్యెను. ఎడతెగని కార్యదీక్షతో ధైర్యసాహసములతో యోగ్యుడుగ జీవితము గడపి అరువదిరెండేండ్ల ప్రాయమున నితడుద్యోగము వదలుకొని, 'హానోవరు'లో ఏకాంతముగ నుండెను.

తరువాత ప్రపంచమహాయుద్ధమున తూర్పుదేశము నాక్రమించుకొనివచ్చుచున్న రషియను సేనల నెదుర్కొనుటకై ౧౯౧౪ వ సం. అగస్టు ౨౨ వ తేదీనాడు ఒక జర్మను సేనాభాగమున కితడు ప్రధాన నాయకత్వమును వహించెను. టానెన్‌బర్గు యుద్ధమున అసంఖ్యాకులగురషియనులనోడించి విజయమును గాంచెను. 'మసూరియన్ లేక్సు' యుద్ధమున నీమనుసేనను చీకాకుపఱచి తరిమివైచెను. తూర్పు ప్రషియా యుద్ధమున నలువైపుల చుట్టుముట్టి వచ్చుచున్న శత్రుసేనలను నేర్పుతో తప్పుకొనుచు తుదకు జయమునుగాంచెను. తరువాత నీతడు

తూర్పుదేశమునందలి జర్మను సేనలకన్నిటికి ప్రధాన సేనాపతి అయ్యెను.

౧౯౧౫ వ సం. ఫిబ్రవరి ౧౫ వ తేదిన 'అప్పర్ బోబరు' వద్ద రష్యను సేనల ఉత్తరపక్షముపై దాడి చేసి యందొక భాగము నీతడు ధ్వంసము చేసెను. 'కోవ్నో' పట్టణమును ముట్టడించి ఆగస్టు ౧౮ వ తేదినాడు దానిని తనవశము చేసికొనెను. అంత యుద్ధము మిగుల సహాయకరమయిన స్థితియందుండ 'రీగా' జలసంధి మొదలు 'గలీషియా' వరకుగల భాగమంతయు నీతని యాధిపత్యము క్రిందచేర్పబడెను. అప్పటివిషమపరిస్థితుల నతడు చక్కబరిచెను.

తరువాత జాతీయవిమోచకుడయి హిండెన్‌బర్గ 'జనరల్ స్టాఫ్'కు ప్రధానాధికారిగా నియమితుడయి రుమానియాపై యుద్ధమునకు బోయెను. ఇతడు ౧౯౧౬ వ సంవత్సరము హేమంతకాలమున రుమానియా రాజ్యము జయించెను.

ఫ్రెంచివారిని, బ్రిటీషువారిని జయించు నుద్దేశముతో తొలుత నతడు ఫ్లాండర్సువద్ద బ్రిటిషువారి నెదుర్కొనెను. అప్పుడే ఫ్రెంచిసేనలను కూడ ఎదుర్కొన వలసివచ్చెను. ఇందుకు కొంతకాలహరణముగుటచే శత్రువులకు మంచి అవకాశము లభించెను. ఇందువలన నతని ప్రయత్నము విఫలమయినది. సైనికపరిస్థితులను బట్టి ఆ సంవత్సరము ఆగష్టు ౮ వ తేదిన అపజయముతో ఈయుద్ధమంతమొందినను ఇతడు యుక్తితో నెట్లయినను బ్రిటీషువారి రణకౌశల్యమును కుంటుపరిచి జర్మనీవారి పరువు ప్రతిష్ఠల నుచితమైన రీతిని కాపాడుకొనవలసివచ్చెను. కాని బల్గేరియా పరాజయము కారణముగ సేనలకు కొంతవిశ్రాంతి నిచ్చుటకై యుద్ధము నాపుటావశ్యకమని అతడు నిశ్చయించెను. బ్రిటిషువారు విజయగర్వితులై యుద్ధమును గొంతకాల మాపుట కనుమతి నిచ్చి తమ సర్వాధికతను ప్రకటించిరి. ఈసమయమున నే టర్కీ ఆస్ట్రియాలు జర్మనీనుండి విడిపోయినవి. జర్మనువారి కంత స్వయంసహాయముపై నాధారపడవలసి వచ్చెను. హిండెన్‌బర్గ అపుడు తుదిప్రయత్నముగా ప్రజలను తమ పరాక్రమమును వినియోగింప బురికొల్పెను. దీనిని మాక్సు మంత్రివర్గము మాన్పజాలకయ్యెను. అంత జర్మని ఎట్టి షరత్తులు లేకయే శత్రువులకు స్వాధీనమయ్యెను.

ఇట్లు పెక్కు యుద్ధములయందు జయమునుగాంచి ప్రఖ్యాతిజెందిన యీజాతీయనాయకుని ౧౯౨౫ వ సంవత్సరము ఏప్రిల్ నెల ౨౬ వ తేదినాడు జర్మను ప్రజలు 'రీచ్ సభకు' ప్రెసిడెంటుగా నెన్నుకొనిరి.

ఇతడు ఆదర్శపురుషుడగు జర్మను వీరుడు; ధైర్యశాలి, కష్టసమయములయందయినను వెనుకకు తగ్గనిచిత్తస్థైర్యము గలవాడు. ఇతడు మానవజీవితమునకు ఆవశ్యకములగు ఎల్లవిషయములయందును మంచి ప్రవేశము గలవాడు.

శ్రీ వెంగళె మాధవరావు గారు

కర్ణాటకమందలి బాలశిల్పి

[జయకర్ణాటక అను కన్నడపత్రిక అయిదవసంపుటము, అయిదవసంచికనుండి.]

వీరు వెంగళె రామారావుగారి మూడవకొమరులు. వీరి వయస్సు ఇప్పుడు ౧౭ సంవత్సరములు. వీరు పదు

నాలుగేండ్లప్రాయమువఱకు మైసూరు సంస్థానమున నొక్క మారుమూలనున్న గ్రామమున బాల్యమునుగడిపిరి. వీరు కర్ణాటక (మాతృ) భాషయందు తగినజ్ఞానమునుసంపాదించుకొనిరి. అయిదవతరగతివరకు ఇంగ్లీషుభాషనుచదివిరి. వీరికి సామాన్యవిద్యయందుకంటె శిల్పాది కళలయందు చిన్ననాటనుండి ఎక్కువ అభిరుచియుండెడిది. పాశ్చాత్య కళాపత్రికల పరిచయమువలన కళాకౌశల్యాభివృద్ధి కావించుకొనిరి. ౨, ౩ ఏండ్లనుండి వీరు ప్రతిమలను రచియిం

శిల్పిసోదరి అర్ధప్రతిమ

ఈశిల్పి 3½గంటలకాలమున నిర్మించిన శివాజీ అర్ధప్రతిమ

శిల్పియొక్క సోదరునిఅర్ధప్రతిమ

శిల్పిరచియించిన మరియొక అర్ధప్రతిమ

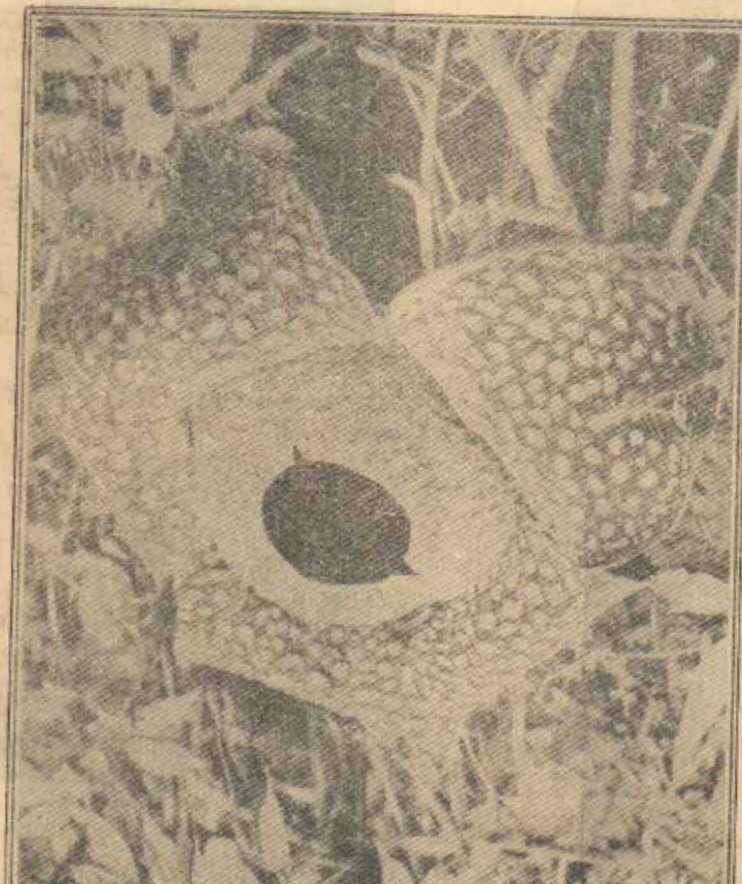
చుచున్నారు. వానినుండి కొన్ని ప్రతిమల చిత్రములు మన్నన కిచ్చట ముద్రితములైనవి. ౧౪, ౧౬ ఏండ్ల భారతీయబాలుడు డిట్టి యాప్రతిమములగు ప్రతిమలను నిర్మించుట పరమానందదాయకము. ఈ ప్రతిమలయందు జీవకళ యుట్టిపడుచున్నది. మైసూరు ప్రభుత్వమువా రీ బాలుని యద్భుత కళాకౌశల్యమును పెంపొందింప పూనుకొందురు గాక!

ప్రస్తుత మీమాధవరావుగారు బొంబాయియందు శిల్పకళాభివృద్ధి గావించుకొనుచున్నారు. ఇంతే కాక వీరు ప్రాచీనశిల్పచిత్రకళానిలయములగు, బాదామి, బేహళి, హంపి, హళేబీడు, బేలూరు, అజంతా మొదలగు స్థలములకు బోయి అచ్చటి వివిధప్రాచీనకళావైఖరులను గుర్తించు టావశ్యకము!!

ప్రకృతి పరమాద్భుతములు

[౧౯-౩-౧౯౨౭ స్వయరుపత్రికనుండి]

(౧) ప్రపంచము నందలి ఎల్ల పుష్పముల కన్న పెద్దదగు పుష్ప మొకటి 'రఫ్లీసియా' అను పేరుగలది— సుమాత్రా ద్వీపముయొక్క అడవులలో నున్నది. పెద్ద ప్రొద్దు తిరుగుడు పువ్వు దానికంటె చాలా చిన్నది. ఆ పువ్వు సంపూర్ణముగ వికసించినపుడు మూడు అడుగుల వెడలుపు గలిగియుండును. దాని తీగె చెట్లవేరులలోని పదార్థము నాహారముగా గొనుచు చెట్లకు పెనచుకొని వానినుండి వేరుచేయ సాధ్యము గాకుండును. దాని రేకులు ఇటుకరంగు గలిగియుండును. వానిపై తెల్ల చుక్కలుండును. పూవు నడుమనున్న దిమ్మ, కేసరములు పసుపు, నీలిరంగులు గలిగియుండును. దీని మొగ్గ దట్టమైన గోధుమవన్నె గలిగియుండును.

సంపూర్ణముగ వికసించిన 'రఫ్లీసియా' పుష్పము

'రక్తీ సియా' మొగ్గ.

(౨) 'అరిస్టాలోకీయా' అను చిన్న మొక్క. ఇది మాంసభక్షకము. పైన వ్రాలిన ఈగలు మొదలయిన చిన్న పురుగులను చిక్కించుకొని మింగివేసి జీవించుచుండును.

[౧౯-౩-౧౯౩౩ స్వీయరుపత్రికనుండి]

తక్షశిలానగరము

ఇటీవల త్రవ్వితీయబడుచున్న అశోకచక్రవర్తి ప్రాచీనరాజధాని

ఇది క్రీ. పూ. ౨౫౦ వ సంవత్సరమున, బౌద్ధమతము నంగీకరించి రాజ్యమును స్థాపించిన అశోకచక్రవర్తికి రాజధాని. కాలగతిచే నది భూగర్భమున లీనమై నామమాత్రావశిష్టమైయుండెను. ఈనాడు త్రవ్వబడు

౧. నిర్వాణముద్రనున్న గౌతమవిగ్రహము. ముఖమున శాంతిరస ముట్టిపడుచున్నది.

టచే దాని వైభవము మరల వెలువడుచున్నది. ప్రాచీన నాగరకత, శిల్పము మొదలయినవానిని దెల్పు నమూల్య వస్తుసంపద బయలుపడినది. ఇప్పటికి సిర్కాప్, మో దోస్తూపము, జూలియను అనుమూడు ప్రదేశములు మాత్రము త్రవ్వబడినవి. ఆపట్టణమున నింకను త్రవ్వ

నలసిన భాగములు చాల గలవు. అశోకుడుమతపరివర్తకుడగుటచే నా పట్టణమునగుళ్లయందును సమాధులయందును గూడ బుద్ధవిగ్రహములే ముఖ్యాలంకారవస్తువులుగనున్నవి. చిత్రము (౧) గౌతమవిగ్రహము. అయ్యది 5 అడుగులు పొడవును, మోకాళ్ల వద్ద 3 అడుగుల వెడలుపును గలిగి చెక్క-

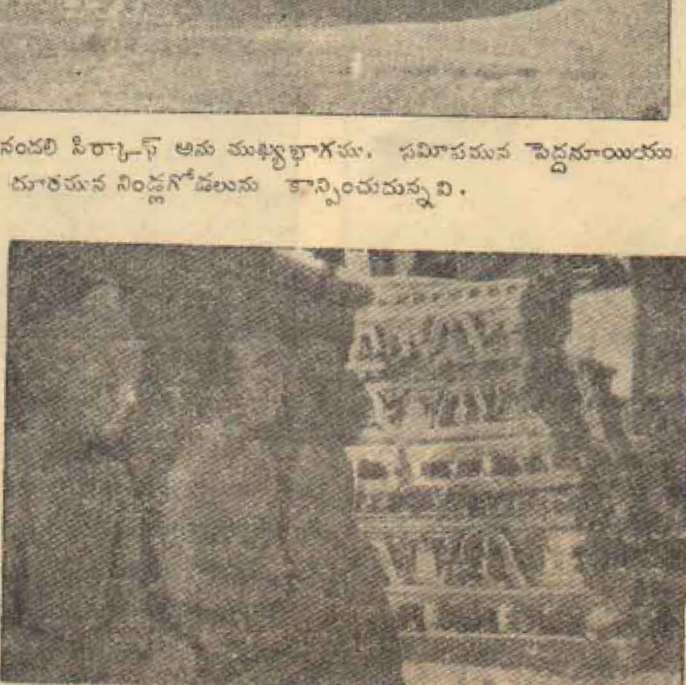
౨. దిబ్బపైనున్న ప్రాచీనదేవాలయము కొండనుమలచిన సోపానమార్గము గలది. ఇది మౌర్యస్తూపమునగలదు.

౩. తక్షశిలానగరమునందలి సిర్కాప్ అను ముఖ్యభాగము. సమీపమున పెద్దనూయియు దూరమున నిండ్లగోడలును కాన్పించుచున్నవి.

బడినది. చిత్రము (౫) ఇది గ్రీకువిగ్రహము. ఇది అపార పరాక్రమశాలియైవిశాలమైనమహాసామ్రాజ్యము నుస్థాపించినఅలెగ్జాండరు చక్రవర్తిసాహస చిహ్నము.

చెనరక యున్నది. మూర్తిభవించిన నిర్వాణమో యను నట్లుప్రశాంతమైన ముఖమై ఖరితో నా విగ్రహ మొప్పి యున్నది. చిత్రము (౪) శిల్ప రంజిత మగుసమాధి. అందు వరుసలుదీరి కూర్చున్న పరిచారక జనముతో గూడిన బుద్ధ విగ్రహములు,

౪. రాజుల అశ్వశాలలను రక్షించుచుండె మార్గములయందంతయు ద్రావిడ్యదయందున్నవి. ఈ సమాధులు ప్రాచ్యశిల్పాధారంబులై యున్నవి.

౪. ఐరోపీయ ప్రథమ దండయాత్రా చిహ్నము (అలెగ్జాండరు చక్రవర్తి నాటి) యొక గ్రీకు విగ్రహము.
[౧౯౩౭ మార్చి ౧౪ వ తేది స్ఫియరు పత్రికనుండి]

అజంతా చిత్రములు

చిత్రము ౧. (1) గౌతముని బాల్యము. ఈ చిత్రము ౧౭ వ గుహాలయమున నున్నది. హిమవత్ప్రాంత నివాసియగు అసితుడను ఋషి, దివ్యదృష్టిచే శుద్ధోదనునకు బోధిసత్వ (గౌతమ) జననమయ్యె నని తెలిసికొని, నరదత్తుడను తన మేనల్లునితో కూడ కపిలవస్తునగరమునకు వచ్చి, రాజుచే సత్కృతుడై, శిశువును దెప్పించి తనచేత నుంచుకొని, ఆ బాలుని దివ్యలక్షణములను గాంచి యాశ్చర్య గౌరవములను జూపుచున్నాడు. శుద్ధోదనుడు, మాయాదేవియు ఎదుట నున్నారు. ఈ రెండు చిత్రములును చెడిపోయినవి. (2) గౌతముడు మఱియిద్దఱు కలిసి గురువునొద్ద విద్య నభ్యసించుచున్నారు. గానవిద్యాపరికరములు, అస్త్రశస్త్రాదులు పటకలవు. గూండ్లయందును, పంజరములయందును పావురములు గలవు. (3) గౌతముడు అస్త్రవిద్య నభ్యసించుచున్నాడు.

చిత్రము ౨. సిద్ధార్థుని త్యాగము: యశోధరాసతి శయనగృహమున గాఢనిద్ర నున్నది. చెలికత్తెలు, వారి బాలురు చుట్టును నిద్రించుచున్నారు. స్త్రీలు వివస్త్రలుగా నున్నారను భ్రాంతి గలుగునట్లు సన్నని వలిపములను గప్పుకొనియున్నారు. కస్తూరీ తైలాంజనాద్యలంకరణ వస్తుసముదాయము, గానవిద్యాపరికరములు, శస్త్రములు నిందు గాన్పించుచున్నవి. సిద్ధార్థుని పుత్రుడగు రాహులు డీచిత్రమున గానరాడు. చెడినచోట నుండునేమో! ఎడమప్రక్కను సిద్ధార్థుడు భార్యాపుత్రులను త్యజించి పోవ సమకట్టి లేచి నిలువబడియున్నాడు.

చిత్రము ౧.

చిత్రము ౨.

చీనాబాలుడు

ఈ చిత్రపుసీవలో మరిదీయు నద్యోగ చిహ్నమిది. చీనా దేశమున చిన్నతనము పెద్ద యుద్యోగమునకు అడ్డురాదు. ఈ బాలుడు తన యుద్యోగచిహ్నమును కట్టి కత్తిని కేలూని యత్యుత్సాహముతో నవ్వుచున్నాడు.

[స్ఫియరుపత్రిక ౧౯-౩-౧౯౨౭ నుండి]

[రివ్యూ ఆఫ్ రివ్యూస్, మార్చి-ఏప్రిల్ సంచిక]

విమర్శనలు

శృంగార రాధామాధవ సంవాదము

శృంగార గ్రంథమాల మొదటికుసుమము. గ్రంథకర్త: వెలిదిండ్ల వెంకటపతికవి. ప్రకాశకులు: జి.యస్. శాస్త్రి అండుకో, రపాలుపెట్టె ౧౧౦, మద్రాసు. ఫెదర్వెయిటుకాగితము. క్రౌనుసైజు. అచ్చు, బైండు, అందముగానున్నవి. వెల రు. ౨-౦-౦.

ఈగ్రంథము దక్షిణదేశమున నుత్పన్నమయిన ప్రాచీన శృంగారాంధ్రప్రబంధము. కవి రాధామాధవుల శృంగారలీలలను వస్తువుగాగొని రసవత్తరమైన యూహాశ్వాసముల యీప్రబంధమును రచియించినాడు. గ్రంథ రచనావిధానమునుగూర్చి పీఠికయందు సంపాదకులు

"ఈకృతిలో రాధాకృష్ణులశృంగారలీలలు, సాటిలేని చాతుర్యముతో వర్ణితము లయినవి. రాధామాధవుల ప్రథమానురాగము,రాధావిరహము,శుకసందేశము, రాధామాధవుల సంవాదము, సవతులసంభాషణములు నిందు నేలజాణతనపు నేర్పుతో నిర్వహింపఁబడినవి. ఈశృంగారసవాంచలమున నాంధ్రవాణి యత్యుల్లాసముతో నృత్యమాడినది; పరిమళముగల పలుకుగుత్తులను బహ్యరూపమున విరఁజల్లినది. శృంగారకృతికి సంగతములుగాని క్లిష్టపదములు, ప్రౌఢార్థములు నిందుఁ గానరావు. కవి రాధోక్తులను జెప్పునప్పు డాఁడుదిగా మారినాఁడు. అన్యాసక్తులయినపల్లభులపై నక్కఁసుగొను కటారికత్తెల తుటారములనీకవి పుడికిపుచ్చుకొని యీగ్రంథమునఁ బొసఁగించినాఁడు. గ్రంథము పయికిఁబయికిఁ బోనుపోను రసోద్రేకము గల్గించునదిగా నున్నది. ముద్దుపళని రాధికాసాంత్వనమునకిది మేలుబంతి." అని వాక్రుచ్చియున్నారు. అది సత్యతమన్న నతిశయోక్తి కాదు.

గ్రంథకర్త: క్రీ. శ. ౧౭౦౦ ప్రాంతమువాడు. ఈరచనమున పండితుల యంగీకారమును గాంచజాలని ప్రయోగములు గలవు. అవియే యీరచనమున కంకమును గూర్చుచున్నవి. వానిజోలికి పోవమికి ప్రకాశకులయెడ సరసులు కృతజ్ఞులగుదురు.

మచ్చునకు ముచ్చటలు గూర్చు పద్యములు.

రాధవాక్యము:

ఉ. దోసము కృష్ణ కృష్ణ! నిను
దూఱిన; వానొసలందు ధాత ము
వ్రాసినవ్రాతఁ గాదనుచు
వ్రాయఁగ నీతరమా నె? నీవు నా
చేసట లేక యేరికని
చేసుకచేసెదు పైనిపైని నా
సొసల మాను మేమె పయి
నాడిన? నిన్నన నేర మున్నదే?

చ. ఎడనెడఁ జూడు మంటివో, ప
యింబయి నెమ్మది నిల్పుమంటివో,
గడెగడె కోరుమంటివో, వ
గం బసుమంటివో, వేగు మంటివో
బడలు నుంటుంటివో, యరుచి
పొల్పడుమంటివో, యొగ్గ సిగ్గులే
కడలుమటంటివో, పొరలు
మంటివో, మూర్ఛ మునుంగు మంటివో?